

KS. STANISŁAW LIBROWSKI

REP E R T O R I U M
AKT WIZYTACJI KANONICZNYCH
DAWNEJ ARCHIDIECEZJI GNIEŹNIEŃSKIEJ

CZĘŚĆ 1

AKTA PRZECHOWYWANE
W ARCHIWUM DIECEZJALNYM WE WŁOCŁAWKU

ZESZYT 2

SYGNATURY 21—66: AKTA Z LAT 1755—1766

LUBLIN 1974

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	[185]
I. Wizytacje z okresu rządów arcybiskupa Władysława Aleksandra Łubieńskiego i zachowana po nich dokumentacja	[185]
1. Założenia ogólne	[185]
2. Czasokres opracowanych akt. Uwypuklanie pontyfikatów w dziele.	[185]
3. Rodzaje wizytacji występujących w 2 zeszytach	[186]
4. Wizytacje generalne Łubieńskiego w ogólności	[187]
5. Dziekańskie wizytacje specjalne w szczególności	[188]
a. Nakazanie i cel wizytacji	[188]
b. Instrukcja wizytacyjna	[188]
c. Wizytatorzy. Przebieg lustracji. Zachowana i zaginiona dokumentacja wizytacyjna	[190]
1° Wizytatorzy	[190]
2° Przebieg lustracji	[191]
3° Zachowana i zaginiona dokumentacja	[192]
6. Potwierdzenie tezy o przechowywaniu akt wizytacyjnych w Łowiczu	[192]
II. Układ repertorium. Konkordancja sygnatur. Skróty	[193]
1. Kolejność ksiąg wizytacyjnych	[193]
2. Wewnętrzny układ repertorium	[194]
a. Opis ksiąg wizytacyjnych	[194]
b. Zawartość akt	[196]
c. Przypisy	[196]
3. Konkordancja sygnatur.	[196]
4. Skróty	[197]
III. Omówienie bardziej charakterystycznej zawartości ksiąg wizytacyjnych	[198]
1. Treści formalne związane z wizytacjami oraz ich przekazy	[198]
2. Zwyczajne treści materiałowe zawarte w aktach	[199]
IV. Najważniejsze elementy formalne i treściowe znajdujące się w księgach wizytacyjnych 2 zeszytu	[204]
Opis i zawartość akt	[211]
21. Materiały do wizytacji kolegiaty kaliskiej z roku 1755	[211]
Pontyfikat Władysława A. Łubieńskiego 1759—1767	[212]
Seria nadzwyczajnych wizytacji dziekańskich	[212]
22. Akta wizytacji dekanatu brzeźnickiego z roku 1759	[212]
23. Akta wizytacji pięciu parafii dziekańskich w archidiakonacie (i oficjalacie) kaliskim z roku 1761	[214]
24. Akta wizytacji dekanatu konińskiego z lat 1759—1760	[216]
25. Akta wizytacji dekanatu krzepickiego z roku 1759	[218]
26. Akta wizytacji trzech urzędów i parafii dziekańskich w oficjalacie kurzelowskim z roku 1760	[220]

27. Akta wizytacji dekanatu gnieźnieńskiego Św. Trójcy z lat 1759—1760	[221]
28. Akta wizytacji dekanatu kłodawskiego z roku 1759	[222]
29. Akta wizytacji dekanatu kutnowskiego z roku 1759	[224]
30. Akta wizytacji dekanatu łączyckiego z roku 1759	[227]
31. Akta wizytacji dekanatu łowickiego z roku 1759	[229]
32. Akta wizytacji dekanatu Iekneńskiego z roku 1760	[232]
33. Akta wizytacji dekanatu małogoskiego z roku 1759	[234]
34. Akta wizytacji dekanatu opoczyńskiego z roku 1760	[236]
35. Akta wizytacji dekanatu pleszewskiego z roku 1759	[237]
36. Akta wizytacji dekanatu przytyckiego z roku 1759	[239]
37. Akta wizytacji dekanatu radomszczańskiego z roku 1759	[242]
38. Akta wizytacji dekanatu rawskiego z lat 1759—1760	[244]
39. Akta wizytacji dekanatu rudzkiego z roku 1759	[246]
40. Akta wizytacji dekanatu sompoleńskiego z lat 1759—1760	[248]
41. Akta wizytacji dekanatu szadkowskiego z lat 1759—1760	[249]
42. Akta wizytacji dekanatu skrzyńskiego z lat 1759—1760	[251]
43. Akta wizytacji dekanatu słupeckiego z lat 1759—1760	[253]
44. Akta wizytacji dekanatu skierniewickiego z roku 1759	[256]
45. Akta wizytacji dekanatu stawskiego z roku 1759	[257]
46. Akta wizytacji dekanatu stawiszynskiego z roku 1759	[259]
47. Akta wizytacji dekanatu tuszyńskiego z roku 1759	[261]
48. Akta wizytacji dekanatu uniejowskiego z roku 1759	[264]
49. Akta wizytacji dekanatu warckiego z lat 1759—1760	[266]
50. Akta wizytacji trzech kościołów dziekańskich oficjałatu wieluńskiego z roku 1759	[270]
51. Akta wizytacji dekanatu wieruszowskiego z roku 1759	[271]
52. Akta wizytacji dekanatu zbarskiego z lat 1759—1760	[273]
53. Akta wizytacji dekanatu zgierskiego z roku 1759	[275]
54. Akta wizytacji dekanatu żarnowskiego z roku 1759	[276]
55. Akta wizytacji dekanatu żnińskiego z roku 1760	[278]
Seria wizytacji generalnych	[281]
56. Akta wizytacji archidiakonatu kaliskiego z roku 1761	[281]
57. Dekret reformacyjny dla kolegiaty uniejowskiej z roku 1761	[291]
58. Akta czterech wizytacji okręgu woliborskiego z lat 1633—1763	[293]
59. Akta wizytacji archidiakonatu uniejowskiego i terytorium wieluńskiego z lat 1761—1763	[297]
60. Akta wizytacji kolegiaty kurzelowskiej z roku 1765	[313]
61. Akta wizytacji parafii Sławno, Przedbórz, Parzno i Radomsko z roku 1765	[316]
62. Akta wizytacji parafii Krotoszyn i Zduny z roku 1765	[319]
63. Akta wizytacji dekanatów konińskiego i sompoleńskiego z lat 1765—1766	[321]
64. Akta wizytacji dekanatu słupeckiego z roku 1766	[326]
65. Akta wizytacji parafii Piotrków Trybunalski z roku 1766	[328]
66. Akta wizytacji kolegiaty wieluńskiej z roku 1766	[330]

WPROWADZENIE

I. WIZYTACJE Z OKRESU RZĄDÓW ARCYBISKUPA WŁADYSŁAWA ALEKSANDRA ŁUBIEŃSKIEGO I ZACHOWANA PO NICH DOKUMENTACJA

1. ZAŁOŻENIA OGÓLNE

Wprowadzenie nin. jest dalszym ciągiem wstępu ogólnego, zamieszczonego w 1 zeszytzie repertorium. Zredagowane zostało na podstawie doświadczeń zdobytych przy opracowywaniu i rejestrowaniu rękopisów, które weszły w skład 2 zeszytu dzieła. Objasnia ono czytelnikowi pracę związaną z opisem i wykazaniem treści nowych 46 ksiąg wizytacyjnych. Atoli wprowadzenie główne, wydrukowane w 1 odcinku, nadal jest ważne, podobnie jak aktualnymi będą obydwie przy materiale zamieszczonym w 3 zeszytzie repertorium, mimo że i tam będzie nowy fragment wstępu do pracy.

We wprowadzeniu nin., odwołując się zarówno do opisu akt wizytacyjnych, jak też do zawartej w nich treści formalnej i merytorycznej, cytuję tylko sygnatury poszczególnych ksiąg, nie podając już stron czy kart rękopisów. Strony te i karty znajdzie czytelnik w szóstych punktach [6. Uwagi] kolejnych pozycji wizytacyjnych, które to uwagi są szczegółowymi wstępami do tych ksiąg, oraz w zawartościach (część B) odpowiednich wizytacji. Czynie tak już to dlatego, ażeby nie powtarzać się, już to by zaoszczędzić czasu, który wypadłoby poświęcić na mozolne szukanie w rękopisach względnie w przygotowanym maszynopisie właściwego informatora.

2. CZASOKRES OPRACOWANYCH AKT. UWYPUKLANIE PONTYFIKATÓW W DZIELE

Drugi zeszyt repertorium podaje czytelnikowi wizytacje właściwie tylko z czasu pontyfikatu W. A. Łubieńskiego (1759—1767) — pozycje od 22 do 66, rozumie się ciągle przechowywane we Włocławku. Sygnatura 21, pochodząca z okresu rządów prym. Komorowskiego (1749—1759), nie była zaplanowana do zeszytu 2. Znalazła się w nim tylko przy-

padkowo jako ukryta w klocku archiwalnym (oprawionym w Łowiczu po r. 1761, któremu Konsystorz Kal. nadał sygn. № 14, a Chodyński — 181), obejmującym dziekańskie wizytacje nadzwyczajne czasu pontyfikatu Łubieńskiego, rozbitym obecnie na oryginalne pozycje od 21 do 55. Po niespodzianym odnalezieniu jej dopiero teraz, trudno było nie umieścić jej w kolejności czasowej nin. odcinka opracowania. Podobnie nie należą do okresu rządów prym. Łubieńskiego trzy pierwsze (spośród czterech) fragmenty wizytacyjne zawarte w solidnie oprawionym klocku o aktualnej sygn. 58, pochodzące z lat 1633—1755, których nie można było z niego usuwać dla względów jedynie chronologicznych.

Pontyfikat W. Łubieńskiego dlatego został po raz pierwszy uwidocz-niony w repertorium — zarówno w spisie treści, jak też niżej we właściwym dziele pt. Opis i zawartość akt, że właśnie od niego rozpoczyna się duża ilość ocalałej dokumentacji wizytacyjnej, zwłaszcza we Włocławku.

Następni arcybiskupi również będą mieli uwypuklone (i oddane warsalikami garmondu) swoje pontyfikaty, przynajmniej przy repertoriowaniu akt zbioru włocławskiego i gnieźnieńskiego, w których posiadają więcej pozycji. Prymasi do W. Łubieńskiego nie mogli do tego pretendować, albowiem zachowało się po nich stosunkowo mało (i to w nierównej ilości) akt wizytacyjnych, na skutek czego nazwiska ich (będące podtytułami czy nadrozdziałami w informatorze), powtarzane tyle razy, ile aktualnie jest ośrodków przechowujących omawianą dokumentację, tym bardziej by raziły. Najwyżej w przyszłości, gdybym opracowywał wizytacje gnieźnieńskie całościowo i chronologicznie, zamieszczałbym w tytułach nazwiska kolejnych arcybiskupów, jako że ujmowanie lustracji kanonicznych pontyfikatami nadaje się tylko do właściwych opracowań (monografii, rozpraw, artykułów).

3. RODZAJE WIZYTACJI WYSTĘPUJĄCYCH W 2 ZESZYCIE

Drugi odcinek repertorium, opracowany na podstawie zbioru włocławskiego, nie zawiera już ani jednej (zwykłej) wizytacji archidiałkońskiej, które archidiałoni odbywali na swoich terenach z mocy prawa powszechnego, z istoty swego urzędu. A mimo to że synod archidiecezjalny S. Szembeka z r. 1720 (s. 02) nakazywał archidiałonom przeprowadzanie po dawnemu co 3 lata wizytacji swoich okręgów, dokumentacji po ewentualnie odbytych (poza sygn. 12, przedstawioną w 1 zeszytcie) nie znamy.

Nin. zeszyt informatora nie posiada również ani jednej wizytacji dziekańskiej zwykłej, które dziekani, także na mocy swego urzędu, mieli odbywać corocznie w swoich dekanatach, na co zwracał im uwagę ten

sam synod gnieźnieński (tamże). Wizytacje dziekańskie zwykle na pewno po r. 1720 w archidiecezji przeprowadzano — także w czasie rządów a-bpa W. Łubińskiego, ale ich (krótkie i mało staranne) akta do nas nie doszły.

Natomiast mamy tu do czynienia tylko z dwu rodzajami wizytacji kanonicznych, podjętych z inicjatywy samego arcybiskupa (uprawnionego do tego na mocy piastowanego urzędu) — mianowicie generalnymi i dziekańskimi nadzwyczajnymi. Pierwsze zarządził i odbywał osobiście (rzadziej) oraz przy pomocy innych (częściej) sam a-bp Łubiński, przeprowadzenie zaś drugich zlecił w podległych sobie dekanatach właściwym dziekanom, a ich urzędy, tudzież parafie przez nich administrowane — stojącym nad nimi oficjałom.

4. WIZYTACJE GENERALNE ŁUBIŃSKIEGO W OGÓLNOŚCI

Spośród rękopisów 2 zeszytu repertorium wizytacjami generalnymi, a więc m.in. pełnymi czyli zawierającymi sprawozdania wizyt. i dekrety reformacyjne są sygnatury od 56 do 66, przy czym poz. 58 jest taką tylko w swych trzech późniejszych fragmentach. Sygn. 56—59, 62 i 63—64 pozostają w archiwum w tej formie (uwaga nie odnosi się do oprawy), w jakiej je zastałem (w r. 1946), lecz poz. 60—61 i 65—66 przywołałem do stanu pierwotnego, rozbijając na cztery księgi klocek archiwalny, powstały w Łowiczu po r. 1766 (któremu Konsystorz Kal. nadał № 10, a Chodyński sygn. 161).

Ze względu na osoby wizytatorów, którzy przeprowadzili owe lustracje generalne — wizytacja o sygn. 57 została wykonana przez samego arcybiskupa, poz. 60—61 i 66 przez bpa Kozierowskiego (niesufragana gnieź.), sygn. 56, 59 i 62 przez właściwych archidiakonów — w tym wypadku jednocześnie wizytatorów generalnych, wreszcie poz. 58 (część ostatnia) i 63—65 przez innych lustratorów (komisarycznych).

Ze względu na obszar objęty wizytacją — największą jest lustracja o sygn. 59, dot. całego historycznego archidiakonatu uniejowskiego, w skład którego aktualnie wchodzi właściwy a-diak. uniej. (4 dekanaty), terytorium radomszczańskie (2 dek.) i terytorium wieluńskie (3 dek.), następnie poz. 56 obejmująca archidiakonat kaliski (5 dek.), w końcu sygn. 63—64 odnosząca się do trzech spośród ośmiu dekanatów archidiakonatu gnieźnieńskiego.

Wreszcie pod względem dostarczanej dokumentacji najpoważniejszymi są 3 wyżej wspomniane, przy czym wypadnie zaznaczyć, iż księga o sygn. 59 liczy str. VIII + 1756. Po nich zaraz idą dwie wizytacje kolegiat (poz. 60 i 66). Warto dodać, że wizytacje kolegiat, a zwłaszcza lustracje wybranych kościołów (sygn. 61—62 i 65) zostały potrakto-

wane bardziej szczegółowo aniżeli ogół parafii lustrowanych globalnie archidiaconatami czy dekanatami. Jednak w poz. 62 i 65 wizytatorzy nie wpisali dekretów ref.

5. DZIEKAŃSKIE WIZYTACJE SPECJALNE W SZCZEGÓLNOŚCI

a. NAKAZANIE I CEL WIZYTACJI

W. Łubiński, objawszy 2 maja 1759 r. rządy w archidiecezji gnieźnieńskiej, zaprzagnął zapoznać się z nią bliżej i w tym celu, pismem danym ze swej rezydencji warszawskiej 28 sierpnia tr., z a r z ą d z i ł nadzwyczajne wizytacje dekanatów całego arcybiskupstwa.

Treści „mandatu” wizytacyjnego Łubińskiego nie znamy, albowiem akta działalności arcybiskupów uległy w r. 1944 zagładzie, natomiast żaden spośród 41 dziekanów archidiecezji nie затroszczył się, ażeby go wciągnąć do swych akt wizytacyjnych. Powołują się na niego akta wizytacyjne o sygn. 23, 30, 35, 36, 40, 41, 46 i 54. Dziekan przytycki odwołuje się nawet do owego polecenia na początku opisu każdej parafii (poz. 36).

Wymieniony w „procesie” wizytacyjnym prymas cel omawianych lustracji przytaczają różni dziekani. Łekneński w nagłówku swej dokumentacji (sygn. 32) oznajmia, że wizytacja ekstraordynaryjna została nakazana „... ad informationem celsissimi principis archiepiscopi Gnesnensis — — de statu ecclesiarum in eodem decanatu capiendam...”. Dziekan pleszewski (poz. 35) prawie na każdej stronie swych sprawozdań wyraża przeświadczenie, że wizytując parafie i odsyłając do Łowicza ich protokoły, wypełnia ważne zadanie, zmierzające do poinformowania arcybiskupa o dekanacie.

Zebraną w ten sposób dokumentację wizytacyjną a-bp Łubiński rzeczywiście sumiennie wykorzystywał. Na marginesach owych licznych ksiąg spotykamy się z jego uwagami. Drobniejsze niedociągnięcia organizacyjne w archidiecezji oraz niewielkie wykroczenia duszpasterzy i kolatorów podkreślał w tekście a na marginesie zaopatrywał w znak NB (uwaga, zastanowić się). Natknąwszy się na poważne zaniedbania duszpasterzy notował w tym samym miejscu „xiądz ladaco”. Przy niedopatrzeniach organizacyjnych i administracyjnych, głównie oficjłów, pisał „commissio facienda”. Napotkawszy wreszcie na wielkie przewiny kapłana notował „amovendus” (kilka razy), czy nawet „incarcerandus” (jeden raz).

b. INSTRUKCJA WIZYTACYJNA

Pytania wizytacyjne dla tej serii lustracji parafii z okresu rządów Łubińskiego, z tych samych powodów co nakaz wizytacyjny, nie doszły do naszych rąk.

Ze wszystkich ksiąg widać, że odnośnie parafii i proboszczów było 11 pytań, 12-te zaś dotyczyło dziekanów, tj. pełnienia przez nich funkcji dziekańskich oraz administrowania powierzonej im parafii. Akta z sygn. 23 i 36 opisami stwierdzają, że tak było.

Dziekan żarnowski oświadcza (poz. 54), że otrzymane z kancelarii arcybiskupiej punkty wizytacyjne czytał księżom zebranych w październiku 1759 r. na kongregacji dekanalnej.

Atoli w czasie wizytowania okazało się, że tylko część dziekanów (może młodszy wiekiem) zredagowali sprawozdania wg 11 punktów Lubieńskiego. Znacznie większa ilość (może to byli ludzie w wieku średnim) pisała protokoły wizytacyjne jednocześnie podług dwóch instrukcji — dawniejszej, pochodzącej z czasu S. Szembeka lub Komorowskiego, zredagowanej w 10 punktach i nowej — Lubieńskiego, jedenastopytaniowej. Ten sposób odpowiedzi najwyraźniej występuje w sprawozdaniach dziekana przytyckiego (sygn. 36), który czynił to zupełnie świadomie. Trzecia grupa wizytatorów (może to byli kapłani najstarsi) opracowywała protokoły wizyt. wyłącznie wg dawniejszych pytań.

Dziekan gnieźnieński Św. Trójcy odpowiedział arcybiskupowi wg jego 12 pytań, jednak nie odnośnie każdej parafii, lecz przekrojowo — w stosunku do całego dekanatu łącznie (poz. 27).

Brzmienie owych pytań, zarówno instrukcji poprzednich, jak też Lubieńskiego, można odtworzyć (w ich nagłówkach) na podstawie kilkunastu poniżej opisanych i repertoriowanych ksiąg, szczególnie zaś o sygn. 36, 44, 45, 49, 54 i 55.

Z niektórych rękopisów wiadomo, że poza pytaniami, na które odpowiedzi miał układać sam wizytator w oparciu o znalezione na parafiach stan faktyczny, dziekani posługiwali się także badaniem wiarogodnych świadków. Potwierdza to ogólnie dziekan zbarski (poz. 52). Natomiast dziekan stawiszyński oznajmia szczerze (sygn. 46), iż materiał do odpowiedzi na pytania zbierał egzaminując w poszczególnych parafiach minimum po 6 świadków.

Wizytacje nadzwyczajne dekanatów różnią się pomiędzy sobą nie tylko objętością sprawozdań i porządkiem wykonania, ale także poziomem przeprowadzonej akcji i dostarczonej dokumentacji. Nie wszyscy wizytatorzy odpowiednio wywiązali się z nałożonego na nich obowiązku, nawet niektórzy ciężką tę i odpowiedzialną pracę zbyli. Dziekan koniński odwrotnie zbyt poważnie podszedł do ciężącego na nim zadania sądząc, iż odbywa wizytację generalną (poz. 24).

W przeciwieństwie do lustracji ekstraordynaryjnej, nakazanej w dekanatach przez administratora archidiecezji Miaskowskiego w r. 1739 (por. sygn. 16), a-bp Lubieński nie upoważnił wykonawców nin. wizytacji

do wystawiania dekretów reformacyjnych. Z tego powodu poz. od 22 do 55 zawierają same tylko sprawozdania wizytacyjne.

c. WIZYTATORZY. PRZEBIEG LUSTRACJI. ZACHOWANA I ZAGINIONA DOKUMENTACJA WIZYTACYJNA

1° WIZYTATORZY

Specjalne wizytacje dekanatów z woli Łubieńskiego mieli przeprowadzić właściwi dziekani, a tych (urzędy dziekańskie oraz parafie przez nich zarządzane) powinni byli zlustrować stojący nad nimi oficjałowie.

Chorego dziakana żnińskiego wyręczył w większej części wizytacji — na mocy delegacji Konsystorza Gen. w Gnieźnie — jeden z proboszczów kondekanalnych (sygn. 55). Kilku oficjałów, z niewiadomych powodów, nie przeprowadziło wizytacji dziekanów. Zastępowało ich albo po dwóch proboszczów w stosunku do dziekana, względnie sami dziekani byli zmuszeni wizytować swoje parafie (czy może niektórzy nieświadomie tego dokonali).

I tak oficjał for. kaliski (poz. 23) zlustrował wszystkich pięciu swoich dziekanów (Kalisz, Krotoszyn, Pleszew, Staw i Stawiszyn); oficjał for. kurzelowski (sygn. 26) — trzech własnych (Kurzelów, Małogoszcz i Żarnów); oficjał for. wieluński (poz. 50) — podobnie swoich trzech (Krzepice, Ruda, Wieruszów); oficjał for. wolborski (sygn. 47 cz.) — jednego własnego, tuszyńskiego.

Z akt wynika, że również oficjał for. opoczyński wizytował dziekana skrzyńskiego i jego parafię Gowarczów (poz. 42); także oficjał for. radomszczański lustrował dziekana brzeźnickiego i administrowaną przez niego par. Sulmierzyce (sygn. 22). Odpowiedniej dokumentacji przecież nie posiadamy. Być może, iż dziekana szadkowskiego i zarządzaną przez niego par. Rusiec (poz. 41) oraz dziekana warckiego i jego par. Brzeźnio (sygn. 49) wizytował oficjał for. uniejowski, skoro sprawozdań z wymienionych placówek brakuje w księgach owych okręgów, jednak i na to nie mamy bezpośrednich dowodów.

Że oficjał gen. gnieźnieński nie wizytował (przynajmniej wszystkich) swoich dziekanów wiadomo stąd, iż dziekani: koniński (poz. 24), łekneński (32), słupecki (43) i sompoleński (40) opisali własne parafie (Konin, Szubin, Słupca i Ślesin). Tak samo zwizytowanie przez dziekanów łączycyckiego (sygn. 30) i zgierskiego (53) swoich parafii (Łęczycza i Stryków) świadczy o tym, że oficjał for. łączycycki także nie lustrował (przynajmniej wszystkich) własnych dziekanów. W końcu fakt, że dziekan łowicki wizytował swoją par. Kocierzew (poz. 31) i skierniewicki też własną — Białynin (44), a tylko parafię dziekana rawskiego (Inowódz — sygn. 38) —

zapewne z upoważnienia oficjała gen. w Łowiczu — odwiedzili kano-
nicznie dwaj kapłani z dekanatu dowodzi, iż wspomniany oficjał nie
lustrował żadnego ze swoich trzech dziekanów.

Z wymienionych przed chwilą ksiąg, a zwłaszcza o sygn. 23 wynika,
że w tym okresie dziejów wizytowali już urzędy i parafie dziekańskie
właściwi oficjałowie. Na temat ten, przez nikogo dotychczas nie
tknięty, można by napisać zgrabny artykuł.

2° PRZEBIEG LUSTRACJI

Wizytacje specjalne dekanatów odbyły się w drugiej połowie
r. 1759 i w pierwszej 1760, a tylko jedna z nich, oficjała kaliskiego (poz.
23), zahaczyła o r. 1761, kiedy to już rozpoczęły się w archidiecezji lustra-
cje generalne (por. sygn. 56—57, 59), do których ekstraordynaryjne na-
wet miały być przygotowanie.

Ze sprawozdań wizytacyjnych wiadomo, iż także dziekani —
przynajmniej przed tymi lustracjami specjalnymi — powiadamieli
podwładne sobie duchowieństwo, najczęściej normalną drogą („via
cursoria”), o mającej nastąpić wizytacji (sygn. 41). Natomiast niektórzy
dziekani, jak brzeźnicki (sygn. 22), łekneński (poz. 32), łączycki (sygn.
30) i stawiszyński (poz. 46), na kilkanaście dni przed rozpoczęciem marsz-
ruty wizytacyjnej rozesłali do proboszczów — na wzór archidiaconów
i lustratorów generalnych — odpowiedni okólnik, zwany od dawna
„litterae innotescentiales”.

Jakkolwiek w opisywanym okresie czasu prawie wszystkie dekanaty
posiadały swoich notariuszy, do obowiązków których należało m.in.
towarzystwo wizytującemu dziekanowi i prowadzenie wiadomych akt,
to przecież znaczny procent dziekanów nie korzystał z takiej pomocy
i wykonywał dokumentację osobiście. Niektórzy dziekani, mimo że po-
magali im notariusze, nawet nie wspomnieli o tym w aktach. Inni pole-
cali zaznaczyć ten fakt na kartach sprawozdań. Tylko jeden — dziekan
słupecki (sygn. 43) postarał się o to, ażeby nazwisko dekanalnego sekre-
tarza wizytacji figurowało także w tytule księgi.

Oficjałowie kaliski, kurzelowski i wieluński, wizytujący parafie dzie-
kańskie (poz. 23, 26, 50), posiadali notariuszy. Nie miał sekretarza oficjał
woborski, lustrujący tylko jeden urząd dziekański (sygn. 47 cz.). Wizo-
tatorzy generalni i archidiaconi — że zaznaczę to na tym miejscu —
z reguły korzystali na wizytacjach z notariuszy. Na przestrzeni 2 zeszytu
repertorium nie miał go jednak wizytator gen. Wyczałkowski, który oso-
biście wykonał obszerną dokumentację archidiaconatu kaliskiego w dwóch
częściach (poz. 56 i 62).

3° ZACHOWANA I ZAGINIONA DOKUMENTACJA

Spośród 41 dekanatów, na które pośrednio (przez archidiakonaty i oficjałaty) dzieliła się archidiecezja gnieź., sprawozdania nin. wizytacji specjalnej posiadają (wymieniane tu alfab. i w brzmieniu rzeczownikowym) następujące: Brzeźnica, Gniezno — Św. Trójcy, Kłodawa, Kolin, Krzepice, Kutno, Łekno, Łęczyca, Łowicz, Małogoszcz, Opoczno, Pleaszew, Przytyk, Radomsko, Rawa Maz., Ruda, Skierniewice, Skrzynno, Słupca, Sompolno, Staw, Stawiszyn, Szadek, Tuszyn, Uniejów, Warta, Wieruszów, Zbar (Gniezno — św. Michała), Zgierz, Żarnów i Żnin. Do liczby 31 dekanatów dochodzą 4 grupy parafii administrowanych przez dziekanów: w archidiakonacie i zarazem oficjałacie kaliskim (5 urzędów dziekańskich), w oficjałacie kurzelowskim (3), w terytorium czyli oficjałacie wieluńskim (3) oraz w oficjałacie wolborskim (1).

Zatem w komplecie zostały zwizytowane archidiakonaty łęczycki, łowicki i terytorium wieluńskie. Nie zlustrowano wtedy, a raczej nie zachowały się akta wizytacyjne: na obszarze archidiakonatu gnieźnieńskiego — odnośnie dekanatu św. Piotra (w Gnieźnie), archidiakonatu kaliskiego — dekanatu tejże nazwy i krotoszyńskiego, archidiakonatu kamińskiego — wszystkich pięciu dekanatów: Człuchów, Łobżenica, Nakło, Tuchola, Więcbork, archidiakonatu kurzelowskiego — protokoły wizytacyjne dekanatu tegoż imienia, wreszcie w archidiakonacie uniejowskim — dokumentacja nowego dek. lutomińskiego, utworzonego pomiędzy r. 1728 a 1759 — jako że w 1728 Lutomińsk znajduje się jeszcze w dek. uniejowskim (poz. 13), a w 1759 już go tam nie ma (sygn. 48). Oprócz akt wizytacyjnych wspomnianych 10 dekanatów brakuje podobnych materiałów odnośnie urzędów dziekańskich na terenach od 8 do 10 ówczesnych oficjałatów, w sumie od 18 do 20 jednostek archiwalnych.

Mimo niekompletności i wzmiankowanych niedociągnięć, omawiane akta wizytacji dekanalnych stanowią obecnie najliczniejszą grupę dokumentacyjną odnoszącą się prawie do całości ziem dawnego arcybiskupstwa gnieź. — na pierwszym zaś miejscu archidiakonatów łęczyckiego, łowickiego i kurzelowskiego, których inne wizytacje uległy zagładzie, przeważnie w r. 1944 — i na tym polega aktualnie główny ich walor. Szczegółowa charakterystyka ich wartości zostanie podana niżej w rozdziale III, a zwłaszcza we właściwym trzonie dzieła pn. Opis i zawartość akt.

6. POTWIERDZENIE TEZY O PRZECHOWYWANIU AKT WIZYTACYJNYCH W ŁOWICZU

Z rozporządzenia synodu archidiecezjalnego S. Szembeka w r. 1720 (s. 02), który tę sprawę chyba tylko przypomniał, archidiakoni, po doko-

naniu wizytacji swych okręgów, byli obowiązani opracowane ich akta odsyłać do Łowicza. Nie sprecyzowano tylko, czy bezpośrednio — pod adresem kurii arcybiskupiej, czy też pośrednio — do konsystorza gen. Z kilku miejsc omówionych w 1 zeszytzie repertorium wiadomo, że swoje akta odsyłali do Łowicza również wizytatorzy generalni.

Także materiał podany w 2 odcinku tego dzieła posiada kilka zapisek w tym przedmiocie. Np. akta wizytacji gen. kolegiaty wieluńskiej z r. 1766 (sygn. 66) wyraźnie informują, że dokumentację tę trzymano w Łowiczu, a nie w Gnieźnie. Fakt ten poświadczają omówione wyżej (w p. 5) uwagi a-bpa Lubieńskiego, które czynił szczególnie na marginesach ksiąg wizytacji ekstraordynaryjnych dekanatów.

Ze akta te trzymano w Łowiczu przez czas dłuższy, nie odsyłając ich do Archiwum Konsystorza Gen. czy Kapituły Metrop. w Gnieźnie, świadczy i ten fakt, iż księgę o sygn. 58, obejmującą odpisy akt czterech kolejnych wizytacji kościołów okręgu woborskiego z l. 1633—1763, wykonano po r. 1777 właśnie w Łowiczu.

Na zakończenie tego punktu trzeba powiedzieć kilka zdań o związanym z wizytacjami gnieźnieńskimi zasobie archiwalnym przechowywanym po r. 1818 w Konsystorzu Gen. w Kaliszu, faktycznej stolicy diecezji kujawsko-kaliskiej do r. 1850. Otóż znajdowały się tam nie tylko własne akta tego konsystorza z jego okresu gnieźnieńskiego (do r. 1818) i kujawsko-kaliskiego (od 1818 aż po r. 1885), lecz także akta wizytacyjne przekazane tu w l. 1821—1822 z Gniezna i częściowo z Konsystorza Łowickiego (akta luźne), a także ze zniesionego Konsystorza For. Wieluńskiego (1827). Oprócz wspomnianych przechowywano tu bieżące archiwum biskupów kujawsko-kaliskich oraz dziedziczone przez nich materiały z końcowej fazy istnienia diecezji kujawskiej i pomorskiej (pontyfikat Rybińskiego i Malczewskiego). Pośród tych ostatnich również w Kaliszu znajdowała się księga wizytacyjna o aktualnej sygn. 58, zawierająca odpisy gnieźnieńskie właśnie pozyskane z Łowicza staraniem bpa Rybińskiego.

II. UKŁAD REPERTORIUM. KONKORDANCJA SYGNATUR. SKRÓTY

1. KOLEJNOŚĆ KSIĄG WIZYTACYJNYCH

Układ zewnętrzny repertorium czyli porządek poszczególnych akt wizytacyjnych zeszytu 2 jest taki sam jak w odcinku 1 z następującą różnicą. Mianowicie wizytacje generalne, oznaczone tu sygn. od 56 do 66 idą po sobie dokładnie wg dat przeprowadzania poszczególnych z nich. Natomiast poprzedzająca je seria wizytacji dziekańskich, posiadająca sygn. od 22 do 55, występuje tu alfabetycznie nazwami dekanatów. Nadając w ten sposób sygnatury sprawozdaniom dziekańskim

zamierzano usprawnić poszukiwania archiwalne w obrębie 34 pozycji, wśród których — przy występowaniu ich na przestrzeni zaledwie lat 1759—1760 — odchylenia chronologiczne będą w konsekwencji tego minimalne. Z tego jednak względu, iż akta posiadają tytuły łacińskie i polskie, a dalej — że w nazwach łacińskich miejscowości dekanalnych różniom głoski *c i k*, *l i ł*, *z i ż*, kolejność tytułów ksiąg wizytacyjnych we właściwym informatorze (Opis i zawartość akt) będzie nieco inna aniżeli podane w jęz. polskim: 1) ich wykaz w spisie treści oraz 2) porządek dekanatów uwidoczniony w 5 p. I rozdziału wprowadzenia.

2. WEWNĘTRZNY UKŁAD REPERTORIUM

Poszczególne pozycje wizytacyjne czyli sygnatury, jednostki, księgi repertorium, będące jednocześnie kolejnymi rozdziałami dzieła, są przedstawione w zeszycie 2 tak jak w odcinku 1. W każdej przeto pozycji podaje się najpierw „A — Opis księgi”, następnie „B — Zawartość księgi”.

a. OPIS KSIĄG WIZYTACYJNYCH

Opisy ksiąg w dalszym ciągu są tu przedstawiane wg 6 punktów, ujętych w nawiasy prostokątne czyli „uduchowionych”, w następującej kolejności: sygnatura aktualna, tytuł oryginalny względnie nadany, daty krańcowe wpisów, opis zewnętrzny akt, sygnatury dawne, uwagi.

Sygnatury aktualne nadałem księgom tego zeszytu na przełomie r. 1973 i 1974. Występują one tu od poz. 21 do 66.

Tytuły oryginalne na przestrzeni 2 odcinka repertorium posiadają pozycje: 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 66. Uważam przy tym, iż na skutek mniejszych lub większych uzupełnień ich przeze mnie (podanych w nawiasach prostokątnych), nie utraciły one swej oryginalności.

Tytuł nadany w końcu XVIII w. posiada sygn. 58.— Tytuły nadane obecnie przeze mnie mają pozycje: 22, 35, 38, 39, 40, 47, 48, 54, 55, 57, 64, 65.

Oprócz rocznych dat krańcowych ksiąg, podawanych w 3 punkcie ich opisów, znalezione w aktach daty szczegółowe, dzienne i miesięczne, wizytowania instytucji kościelnych uwidocznilem w zawartości tych rękopisów (B). Zatem chronologia szczegółowa występuje w sygnaturach: 26, 29, 36, 37, 43, 49, 50 (cz.), 51, 54, 55, 56, 58 (cz. II), 61, 62, 63, 64.

W opisie zewnętrznym ksiąg na pierwszym miejscu wskazano na język zredagowania akt. Po łacinie więc zostały napisane

pozycje: 21, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 63, 64.— Po łacinie i po polsku zarazem (przy czym tekstu polskiego jest tu różna ilość) są wykonane sygnatury: 22, 26, 30, 36, 37, 41, 42, 44, 52, 54, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 66.

Drugim elementem w tymże opisie akt jest format ksiąg. Otóż format foliału większego czyli tzw. królewskiego mają następujące pozycje: 21, 23, 24, 25, 27, 29, 31, 35, 41, 47 (cz.), 48 (cz.), 49, 52, 55, 56, 57, 60, 61, 63, 64, 65, 66.

Skoro już jesteśmy przy formacie akt, przez co trzeba rozumieć rozmiary materiału, na którym pisano (na przestrzeni zaś 2 zeszytu tego opracowania — tak jak w pierwszym odcinku — jest zawsze papier), można tu zanotować informacje o znakach wodnych. Zatem papier z filigranami mają księgi o sygn.: 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47 (cz.), 48, 49, 50, 55 (cz.), 56, 57, 58, 59, 60 (cz.), 61 (cz.), 62, 63, 64, 65.

Ponieważ stron i kart akt wizytacyjnych nie ma potrzeby na tym miejscu omawiać, czwartym i ostatnim składnikiem opisu zewnętrznego ksiąg będzie ich oprawa. Na powyższy temat tyle tylko objaśnię, że przez oprawę nową w tym zeszycie trzeba rozumieć głównie oprawianie akt w r. 1973 i 1974 (tj. ciągle w czasie moich rządów w Archiwum Włocławskim). Szczegóły oprawy podano przy każdej pozycji.

Dawnych sygnatur nie podałem w 5 punkcie opisów ksiąg od 21 do 55, powstałych na przełomie r. 1973 i 1974 z podziału klocka archiwalnego, liczącego 1732 strony zapisanego papieru o nierównym formacie (sygn. Kons. Kal. № 14, u Chodyńskiego 181). Uwidocznione zostały wspólnie poniżej w p. 3 pn. Konkordancja sygnatur. Nie mówię również pojedynczo o losach czyli późniejszej proveniencji wspomnianych ksiąg (w p. 6 ich opisów pt. Uwagi), zostawiając także te informacje do drugiej części owej konkordancji. Sygnatur Konsystorza Kal. (z r. 1857) nie posiadają poz. 62 i 63, mimo że zostały przewiezione w l. 1821—1822 z Gniezna do Kalisza, oraz poz. 57 i 64, dlatego że przywędrowały do Włocławka pod koniec XIX w. nie z Kalisza, lecz z prowincji diecezjalnej.

Kiedy już doszedłem do ostatniego punktu opisu ksiąg (6 — Uwagi), bardzo bogatego pod względem treści, będącego właściwie wstępami szczególnieymi do kolejnych pozycji wizytacyjnych, mogę na tym miejscu oznajmić, że właśnie na jego podstawie dokonałem wyboru najważniejszych danych o poszczególnych lustracjach kanonicznych, ich aktach oraz treści w IV rozdziale nin. wprowadzenia.

W zakończeniu przypomnimy, że sygn. 58, zawierająca odpisy fragmentów akt obecnie nieistniejących, tym samym częściowo zastępuje owe oryginały. Poz. 64 stanowi odpis szczytkowej księgi, przechowywa-

nej w Gnieźnie pod sygn. E 17, natomiast poz. 66 jest oryginałem, posiadającym w Częstochowie jedną kopię w całości, drugą w części. A dalej — sygn. gnieźnieńska E 45, o której wspominam w przyp. 124, stanowi nie zidentyfikowany dotąd rękopis w relacji do zrepertoriowanych poz. 35 i 56. Wreszcie cząstkowy odpis akt kaliskich, objaśniony w przyp. 123, jest fragmentem zachowanej w całości księgi o sygn. 56.

b. ZAWARTOŚĆ AKT

Zasadniczą jednostką w księdze (dalszego ciągu repertorium), około której obraca się akcja wizytacyjna i jej dokumentacja, jest parafia. Parafie przeważnie występują w dekanacie, który albo sam wypełnia księgę, albo tylko jej część, jeżeli wizytacja obejmuje archidiaconat, oficjałat czy więcej dekanatów.

W obrębie jednej parafii naprzód omawiam kościół parafialny, następnie inne kościoły, kaplice samoistne, beneficja proste, wreszcie — jak w zeszycie 1 — załączam rozmaite informacje, starając się wyłowić z tekstu wszystko, co ważne, oryginalne, ciekawsze.

c. PRZYPISY

W 2 zeszycie dzieła przypisy znajdują się tylko we właściwym repertorium czyli w „opisie i zawartości akt”. Idą one w dalszym ciągu (1 odcinka informatora) od numeru 48 do 150 i przeważnie podają najważniejsze elementy biograficzne a-bpa W. Łubieńskiego, wizytatorów i czasem notariuszy. Dane te zostały zaczerpnięte z treści akt wizytacyjnych i zasadniczej literatury drukowanej. We wprowadzeniu nie ma tym razem żadnego przypisu.

3. KONKORDANCJA SYGNATUR

Uwagi wstępne na temat dróg wiodących akta wizytacyjne do Włocławka oraz konkordancji tychże rękopisów są tu takie same jak w 1 zeszycie dzieła.

Sygn. aktualna	Sygn. Chodyńskiego	Sygn. Kons. Kal.	Drogi prowadzące akta do Włocławka
AAG.Wiz.21—55	181	№ 14	r. 1822 z Gniez. do Kal., po 1885 do Włoc.
AAG.Wiz.56	160	№ 15	r. 1822 z Gniez. do Kal., po 1885 do Włoc.
AAG.Wiz.57	138	—	kon. XIX w. z Uniejowa? do Włocławka

AAG.Wiz.58	149	№ 49	Łowicz — Wolbórz — Kalisz — Włocławek
AAG.Wiz.59	182	№ 5	r. 1822 z Gniez. do Kal., po 1885 do Włoc.
AAG.Wiz.60—61 AAG.Wiz.65—66	161	№ 10	r. 1822 z Gniez. do Kal., po 1885 do Włoc.
AAG.Wiz.62			
AAG.Wiz.63	163	—	r. 1822 z Gniez. do Kal., po 1885 do Włoc.
AAG.Wiz.64	527?	—	kon. XIX w. ze Słupcy? do Włocławka

4. SKRÓTY

Poniższy słownik skrótów, obejmujący zarówno skróty wyrazów i nazw złożonych, jak też dzieł i wydawnictw cytowanych w przypisach, jest uzupełnieniem do zestawu tych rzeczy podanego w 1 zeszytce repertorium. W nin. odcinku dzieła posługuję się więc tak tamtymi skrótami, jak i tymi.

Spośród skrótów zamieszczonych w 1 odcinku informatora obecnie zmieniłem dwa: *gnieźn.* na *gnież.* = gnieźnieński i *oryg.* na *or.* = oryginalny. Skrót *kam.*, oznaczający w 1 zeszytce przymiotnik kamieniecki, w odcinku nin. symbolizuje wyraz kamieński; natomiast słowo kamieniecki skraca się aktualnie przez *kamien.* W następstwie tego po skrótach *gnież.*, *kam.*, *or.* zamieściłem poniżej (*zmien.*) — hasło informujące czytelnika o zmianie poprzednich skrótów.

W nin. zestawie skrótów w siedmiu wypadkach położyłem hasło (*uzup.*), co ma oznaczać, iż pod ten skrót, istniejący już w 1 zeszytce repertorium, teraz podciągamy nowe terminy. Jest to objaw normalny przy drukowaniu obszernego dzieła odcinkami. Są to skróty: *cz.*, *kan.*, *ks.*, *m.*, *prep.*, *wyd.*, *zmien.*

bl. — błogosławiony
brzes. — brzeski
chełm. — chełmski
chełmiń. — chełmiński
cz. (uzup.) — częściowo, część
dat. — datowany
egz. — egzemplarz
gnież. — (*zmien.*) — gnieźnieński
hon. — honorowy
inf. — infulat
inkorp. — inkorporowany
kam. (zmien.) — kamieński

kamien. — kamieniecki
kan. (uzup.) — kanoniczny, kanonik
kon. — koniec
konw. — konwentualny
krak. — krakowski
ks. (uzup.) — ksiądz, książę, księżna
liw. — liwoński
łas. — łaski
łuc. — łucki
m. (uzup.) — mały, męczennica, męczennik
małż. — małżeństwo, małżonkowie

maz. — mazowiecki	sporz. — sporządzony
miejsc. — miejscowy	śp. — świętej pamięci
nakł. — nakład	łocz. — łoczony
odbud. — odbudowany	utworz. — utworzony
odnow. — odnowiony	uzup. — uzupełniono, uzupełniony
okręg. — okręgowy	wciel. — wcielony
opł. — opłatkowy	wg — według
or. (zmien.) — oryginalny	woj. — województwo
pn. — pod nagłówkiem	wroc. — wrocławski
powizyt. — powizytacyjny	wyd. (uzup.) — wydał, wydany
prep. (uzup.) — prepozyt, prepozytura, prepozyturalny	wydział. — wydziałony
przeopr. — przeoprawiony	wyk. — wykonany
publ. — publiczny	wyrep. — wyreperowany
rodz. — rodzina	złoc. — złożony
rudz. — rudzki	zmien. (uzup.) — zmieniono, zmieniony
rz. — rzeka	zw. — zwany

Listę dzieł cytowanych w przypisach uzupełniam tutaj rękopisem: Chodyński P — Ks. Stanisław Chodyński: Prałaci i kanonicy wrocławscy. Włocławek 1915.

III. OMÓWIENIE BARDZIEJ CHARAKTERYSTYCZNEJ ZAWARTOŚCI KSIĄG WIZYTACYJNYCH

Najważniejsze i stale powtarzające się w księgach elementy formalne i materialne na temat samych wizytacji, ich akt i treści zestawiam schematycznie poniżej w IV rozdziale wprowadzenia do repertorium. Tutaj natomiast pragnę objaśnić rzeczy więcej lub mniej ważne, ale napotykanne w aktach raczej sporadycznie. Zdarzy się jednak, że w obydwu rozdziałach wstępu wypowiem się na ten temat — w rozdz. III w formie ciągłego opowiadania czy tylko nagromadzenia faktów, a w IV — w postaci luźnego ich wyliczenia. Czynię to przecież świadomie, zbierając ważny materiał do przyszłych badań własnych i obcych.

1. TREŚCI FORMALNE ZŁĄCZONE Z WIZYTACJAMI ORAZ ICH PRZEKAZY

Oficjał kurzelowski Olszewski podał nam nowy termin na określenie wizytacji zewnętrznej, rzeczowej — mianowicie „*visitatio localis*” (sygn. 26). Ponadto w tytule jego księgi ładnie są wykazane 3 etapy w chronologii odbywania wizytacji: „*visitatio [...] peracta, descripta et expedita*” — wizytację najpierw się przeprowadza, następnie opisuje, wreszcie jej akta doręcza się władzy kościelnej.

Skoro znalazłem się już przy prawnej stronie odbywania wizytacji kanonicznych, muszę tu od razu zaznaczyć, że materiały poddane empirii badawczej w 2 zeszytach repertorium ogromnie wzbogaciły mój dotychczasowy zasób dokumentów w tej dziedzinie. Są tu, jak już wiadomo z 1 odcinka dzieła, dokumenty ściśle prawne, np. nominacje wizytatorów generalnych (delegowanych) przez a-bpa Lubieńskiego, instrukcje wizytacyjne (pytania) i okólniki („litterae innotescentiales”), kierowane przez lustratorów przed wizytacjami do kleru (i ludu) terenów, które mieli urzędowo odwiedzić, oraz przekazy, jeżeli już nie czysto prywatne, jak w prowadzenia wizytatora (względnie jego notariusza) do sporządzonych akt (wypadki rzadkie), to mające najwyższe uzasadnienie w prawie zwyczajowym, np. dedykacje ksiąg przez wizytatorów arcybiskupowi-prymasowi (wypadki częste).

Zatem nominacje (delegacje) wizytatorów gen. (komisarycznych) przez arcybiskupa zostały wpisane do ksiąg o sygn. 56, 60, 61, 63 i 66.— Instrukcję wizytacyjną dla kolegiaty i jej duchowieństwa znajdujemy w poz. 60 i 66; natomiast pytania wizytacyjne odnośnie kościołów parafialnych (i innych) wpisano do akt o sygn. 56, 61 i 63.— Okólniki wizytatorów gen. napotkano w poz. 56, 61 (aż cztery różne) i 65.— Wprowadzenie wizytatora do akt lustracyjnych znalazło się w księdze o sygn. 23 i 46.— Adresy dedykacyjne akt dla arcybiskupa posiadają poz. 23, 24, 27, 35, 38, 43, 59.

2. ZWYKŁE TREŚCI MATERIAŁOWE ZAWARTE W AKTACH

Będzie tu podana krótka charakterystyka spraw od obchodzących nas na pierwszym miejscu wizytacji — poprzez organizację diecezjalną na różnych jej szczeblach — aż do innych ważnych i ciekawych szczegółów.

Radością napawa autora repertorium natrafienie w aktach na ślady wielu wizytacji już dawniej zaginionych oraz utraconych w r. 1944 — z XVI i pierwszej poł. XVII w. raczej archidiakońskich, później przeważnie generalnych. I tak sygn. 60 przynosi informację o wizytacji gen. kolegiaty w Kurzelowie, przeprowadzonej w r. 1629 przez a-bpa Wężyka. O wizytacji gen. archikolegiaty w Łęczycy, odprawionej w r. 1730 przez a-bpa Potockiego, donosi poz. 29.— O lustracji gen. archidiakonatu gnieźnieńskiego w r. 1756 dowiadujemy się z księgi o sygn. 32.— Poz. 35 wspomina o częściowych odpisach akt wizytacyjnych archidiakonatu kaliskiego z czasu pontyfikatu Karnkowskiego († 1603), Gembickiego († 1624) i z księgi a-diak. Żychowicza z r. 1639.— O aktach wizytacji archidiakonatu kurzelowskiego z r. 1659 czytamy

w sygn. 36, a z l. 1681 i 1711 w poz. 61.— Na ślady dokumentacji lustracji gen. w archidiakonacie łęczyckim natrafiłem 3 razy: w r. 1696 (sygn. 65), 1730 (poz. 29) oraz przeprowadzonej przez prał. Oraczowskiego w l. 1754—1755 (sygn. 28, 29, 58 i 65).— Wizytację archidiakonatu uniejowskiego odprawioną w r. 1668 przez miejsc. kustosa Jacka Jurzyńskiego cytuję poz. 49, a lustrację gen. tegoż terytorium, odbytą ok. 1752 przez prał. Jana Mlickiego, sygn. 41, 48 i 59.— Najwięcej jednak wzmianek o zaginionych aktach wizytacyjnych odnosi się do terytorium wiełuńskiego. Przebogata w treść księga o sygn. 59 powołuje się na lustracje kan. tego obszaru z r. 1554, Michałowskiego z 1561, Wiktoryna z 1567, A. Rogaczewskiego z 1617, M. A. Rudzkiego z 1642.— Można tu jeszcze dodać, iż ogół wizytatorów tej epoki uważa (raczej niesłusznie) *Liber beneficiorum* Łaskiego za wizytację kan. (np. poz. 35, 46).

W poł. XVIII w. zaszły dalsze mniejsze zmiany w organizacji archidiecezji na stopniu średnim. Dotąd znane w niej było tylko jedno „terytorium” — wieluńskie, pokrywające się z oficjatem tej samej nazwy, obejmującym 3 dekanaty: rudzki, krzepicki i wieruszowski. Terytorium to ciągle jeszcze było uważane za (południowo-zachodnią) część rozległego archidiakonatu uniejowskiego.— Obecnie na dwa inne (południowo-wschodnie) dekanaty, mianowicie radomszczański i brzeźnicki, tegoż archidiakonatu, równe mniej więcej oficjatomu radomszczańskiemu, mówi się również „terytorium radomszczańskie” (sygn. 59).— Ażeby właściwy archidiakonot uniejowski, do którego zaliczano jeszcze 3 jego północne dekanaty (Uniejów, Warta, Szadek) nie okazał się organizacyjnie zbyt małym, przy trwającej emancypacji jego terenów południowych, powołano do życia w jego obrębie dekanat czwarty — lutomierski (poz. 59).— Ni stąd, ni zowąd także na niepodzielny dotychczas archidiakonot kaliski, zasadniczo równający się tamt. oficjatomu, zaczęto teraz mówić „terytorium kaliskie” (sygn. 23). Nazwy tej użyła nawet w tytule podstawowa dla tego obszaru wizytacja gen. a-diak. Wyczałkowskiego z r. 1761 (poz. 56).— Nawet mały okręg wolborski, obejmujący tylko jeden dekanat — tuszyński, w kościelnej administracji gnieźnieńskiej zaczął przyjmować popularną wtenczas nazwę terytorium. Mianowicie w r. 1759 jego oficjał Grochowalski podpisał się w aktach wizyt. „Territorii officialis Volboriensis” (sygn. 47).

Akta wizyt. 2 zeszytu repertorium przynoszą także sporadyczne dane odnośnie dziejów i organizacji trzech nowszych oficjatomów foralnych a-diec. gnieźnieńskiej oraz ich konsystorzy — mianowicie opoczyńskiego, w skład którego wchodziły wtedy 3 północne dekanaty archidiakonatu kurzelowskiego: opoczyński, przytycki i skrzyński (poz. 34, 38, 42); radomszczańskie, obejmującego dek. radomszczański i brzeźnicki (sygn. 22, 37, 49); wolborskiego — posiadającego

tylko jeden dekanat, tuszyński (poz. 47, 58, 65). Terytoria wspom. oficjalatów podlegały częstym zmianom.

Obszerne i liczne (41) w czasie rządów W. Lubieńskiego dekanaty a-diec. gnieźnieńskiej posiadały, siłą rzeczy, nie tylko swoich dziekanów, lecz również wicedziekanów i notariuszy (do obowiązków których, oprócz udziału w wizytacjach dziekańskich, należało m.in. przysyłanie nazwisk zmarłych księży do właściwych konsystorzów). W niektórych dekanatach napotkałem także na instygatorów czyli dzisiejszych promotorów sprawiedliwości (a w prawie świeckim prokuratorów). Nie jest wykluczone, że taki instygator pełnił swoje obowiązki w kilku dekanatach (sygn. 33, 46, 54).— Zdarzały się wypadki, że dziekan był faktycznie spoza dekanatu, posiadając parafię w innym dekanacie. Tak było w dek. kłodawskim, którego dziekan był proboszczem par. Nowe w sąsiednim dek. kutnowskim (poz. 28, 29); podobnie w dek. krzepickim, którego dziekan był proboszczem par. Mieleszyn w sąsiednim dek. wieruszowskim (sygn. 25, 50, 51); co więcej — dziekanem wieruszowskim nie był ani miejscowy proboszcz, ani inny administrator parafii z tegoż dekanatu, lecz prepozyt szpitala i zarazem wikariusz przy miejsc. kościele par. (poz. 50, 51).

W związku z samymi miejscowościami (ośrodkami) parafialnymi, organizacją parafii, duszpasterstwem i wieloma innymi aspektami szczegółowe obcowanie z kilku tysiącami stron akt wizyt. tego odcinka repertorium przyniosło wiele ważnych i ciekawych spostrzeżeń.

Najpierw wypadnie się pożalić, że kilku wizytatorów (księgi o sygn. 22, 28, 29, 40 cz., 45 cz., 49, 54, 55 cz.) nie podało prawnospołecznej rangi (miasto czy wieś) opisywanych miejscowości parafialnych. Podobnie nie uwzględnili wezwań kościołów autorzy dokumentacji wizyt. o sygn. 25, 28, 29, 41, 53 cz., 54, 55 cz. Jedno i drugie spowodowało znaczne utrudnienia w repertoriowaniu ksiąg i pozbawiło wiadomych uściśleń pewnych partii informatora w jego częściach B. Jednak ogół dokumentacji okazał się pod tym względem zadowalający.— Odwrotnie — najdokładniejszym w tym przedmiocie okazał się dziekan rawski, oznaczający małe miejscowości i skromne świątynie nazbyt precyzyjnie, bo przez „villula”, „ecclesiuncula”, „capellula” (poz. 38).

W dalszym ciągu spraw parafialnych — pierwsza uwaga dotyczy wezwań kościołów. Oto jeszcze w poł. XVIII w., jakby w średniowieczu, odbudowany kościół pomocniczy na przedmieściu m. Piątku (w dek. zgierskim) nosi tytuł Boga Wszchemogącego i dopiero dalej świętych (sygn. 53). W Dłutowie (w dek. tuszyńskim) kościół par. nosi wezwanie Trzech Króli (poz. 47), po raz pierwszy napotkane na terenie archidiecezji. Rozumie się, że owych świętych nie określałem już w treści dzieła mianem wyznawców.

Na przestrzeni XIX w. niektóre nasze parafie będą posiadały swoich świętych patronów. Zostaną nimi przeważnie dawniejsi bohaterzy wezwań czyli tytułów świętyń, niekoniecznie zawsze parafialnych. Otóż w 2 zeszytzie repertorium napotkałem załączki owych przemian. I tak kościół par. w Inowłodzu (dek. rawski) posiada tytuł św. Michała arch., a cieszy się opieką („patrona”) Najśw. Maryi P. (poz. 38).— Kościół kolegiacki i zarazem par. w Łowiczu jest pw. Wniebowzięcia NMP, a pod opieką („patrocinium”) św. Mikołaja b. Kościół drugiej parafii tamże nosi tytuł Ducha Św., lecz jest pod opieką („patrocinium”) św. Katarzyny pm. (sygn. 31).— Kościół par. w Rozprzy (dek. tuszyński) posiada wezw. Nawiedzenia NMP, ale znajduje się pod opieką („patrocinium”) św. Bartłomieja ap. i św. Wojciecha b. (poz. 47).— Wreszcie kaplica publ. św. Krzyża w Słupcy (tegoż dekanatu) zaznaje opieki („patronatus”) św. Wojciecha i Stanisława bb. (sygn. 43).

W poł. XVIII stulecia spotyka się już w aktach znaczniejsze figury świętych poza kościołami, które również w swym opracowaniu rejestrują. Tak np. na rynku w m. Warta (dekanatu o tejże nazwie) stoi kolumna św. Jana Nepomucena, przy którym, jako wystarczająco określonym, nie położyłem przydomka męczennik (poz. 49).

W ogóle na przestrzeni 2 zeszytu repertorium zwróciłem uwagę na wiele kaplic prywatnych, szczególnie dworskich, oraz (kaplic) pustelni, a przy nich pustelników, zw. przez akta wizyt. eremitami. Obydwa rodzaje tych kaplic są prawie nie tknięte przez historyków.

Ciągle jeszcze omawiam luźną treść w obrębie jednej parafii. Oto zauważono, że proboszczowie dwóch dawnych i znaczniejszych parafii, mianowicie w Końskim (dek. skrzyński, sygn. 42) i w Białaczowie (dek. żarnowski, poz. 54), noszą tytuł „scholastyka”. Nie jest to dystynkcja prałacka, albowiem kapituł kolegiackich w tych miastach nie było, ale ścisła łączność z miejscowymi szkołami parafialnymi, które tu kiedyś musiały być sławniejsze, a dani proboszczowie zapewne bezpośrednio nimi zawiadywali.

W duszpasterstwie parafialnym już na przełomie XVII i XVIII w. następują zmiany organizacyjne w tym względzie, że dawniejsze kolegia mansjonarzy stopniowo zanikają, robiąc miejsce licznym prebendarzom (beneficjatom kaplic przy- i wewnątrzkościelnych) oraz promotorom (kapelanom, opiekunom) bractw, nagminnie zakładanym przy kościołach i tychże kaplicach. Prebendarze i promotorzy mniej są zależni (aniżeli kiedyś mansjonarze) od miejscowego proboszcza, który po dawnemu nosi tytuł prepozyta. Wewnątrz właściwego repertorium (w częściach B) za mało ową ewolucję podkreśliłem, wypowiadając się precyzyjnie na ten temat dopiero pod koniec nin. odcinka

dzieła, przy okazji omawiania parafii dużych — Krotoszyn (sygn. 62) i Piotrków (poz. 65), mających ponadto oddzielne księgi wizyt.

Skoro znajdujemy się przy duszpasterstwie, warto zwrócić uwagę na dwa dokumenty w znaczeniu bibliotekarskim, wydane przez a-bpa Łubieńskiego drukiem a mało znane, mianowicie jego list pasterski do duchowieństwa i diecezjan oraz ordynację dot. wysokości pobieranych przez proboszczów opłat z racji „iura stolae”. Na obydwu te druki powołują się często akta wizytacji generalnych i dziekańskich opracowane w 2 zeszytach repertorium.

Proboszczowie (a może również inni beneficjaci) archidiecezji gnieź. tego czasu byli też zobowiązani do stałych opłat („contributio”) na rzecz Domu Księży Emerytów, założonego w Łowiczu przez a-bpa Potockiego († 1738). Akta wizytacji dziekańskich meldują o uiszczaniu tej składki przez księży albo o jej zaleganiu. Księga o sygn. 29 zawiera np. wykaz owych składek w dek. kutnowskim za r. 1755.

Nie określone bliżej świadczenia łożyli kapłani tego pokolenia również na katechumenów czyli neofitów żydowskich, przygotowujących się do przyjęcia chrztu (mowa tu o tzw. frankistach). O składkach na ten cel wspomina się w aktach wizyt. za pontyfikatu Łubieńskiego (np. w poz. 30, 43, 44, 52). Zarówno o wspomnianym przytułku dla księży, jak też o nawracanych wtedy w Polsce Żydach można by w oparciu o wiadome źródła napisać jakiś artykuł.

Kończąc uwagi o parafii w ogólności warto by wskazać na akta wizyt. dek. skierniewickiego (sygn. 44), w których znajduje się jedyny z tych czasów (r. 1759) wykaz publicznych grzeszników w par. Żelechlinek.

Po tym dobrze będzie zlokalizować herby i pieczęcie napotkane na kartach dokumentacji wizytacyjnej 2 odcinka dzieła. Oto herb a-bpa W. Łubieńskiego znajduje się w księgach o sygn. 35, 43, 59 i dwa na okładkach poz. 57.— Pieczęcie tegoż prymasa są w poz. 56, 57 (dwie), 60, 61, 63 (dwie), 66 (dwie); pieczęcie a-bpa Ostrowskiego znajdują się w sygn. 58 (cztery); pieczęcie bpa Kozierowskiego w poz. 60 i 61 (pięć); pieczęć rodowa a-diak. F. Grochowalskiego widnieje w księdze o sygn. 59; pieczęć wizytatorska prał. A. Wyczalkowskiego — w poz. 56 i na odpisie fragmentu kaliskiego, omówionego w przyp. 123; w końcu — pieczęć dziekana zbarskiego w sygn. 52.

Na zakończenie rozdziału III wprowadzenia trzeba szczególnie podkreślić fakt istnienia nie tylko drugi dopiero raz spotykanych w archidiecezji ekstraordynaryjnych wizytacji dziekańskich, lecz także (czy może to przede wszystkim) zachowaną po nich dokumentację — pod tym względem właściwie pierwszą. Obejmuje ona prawie całą dawną a-diec. gnieźnieńską, a z powodu utraty prawie w całości

akt wizyt. a-diak. łączycykiego, łowickiego i kurzelowskiego — jest ona niemal unikalną dla wschodnich terenów tegoż arcybiskupstwa.— Z omawianych akt (poz. 22—55) można by wydać e k s c e r p t y ź r ó d e ł w i z y t a c y j n y c h prawie dla całej archidiecezji. W oparciu o tę dokumentację udałoby się zredagować s c h e m a t y z m a-diec. gnieźnieńskiej na l. 1759—1760, uwzględniający zarówno duchowieństwo świeckie jak i zakonne — męskie i żeńskie. Na podstawie tych akt można by też opublikować bodaj najstarsze p r o t o k o ł y z k o n g r e g a c j i d e k a n a l n y c h tego obszaru, dość licznie wciągnięte do ksiąg wizytacji. Zasadnicze niedociągnięcia tej serii akt (niekompletność, różny poziom i objętość opisów parafii — por. wyżej rozdz. I, p. 5) przy podobnych zamierzeniach nie byłyby istotne.— Z drugiej jednak strony nie wolno przemilczeć o sumiennosci i precyzji niektórych z tych ksiąg, przejawiającej się np. w zamieszczaniu odpisów z *Liber beneficiorum* Łaskiego dla poszczególnych parafii (sygn. 29 — dek. kutnowski, 49 — dek. warcki), czy w specjalnych dodatkach do sprawozdań wizyt. (poz. 30 — dek. łączycycki, 31 — dek. łowicki, 42 — dek. skrzyński).

IV. NAJWAŻNIEJSZE ELEMENTY FORMALNE I TREŚCIOWE ZNAJDUJĄCE SIĘ W KSIĘGACH WIZYTACYJNYCH 2 ZESZYTU

W rozdziale tym (podobnie jak to uczyniłem w 1 zeszytzie repertorium) podaję rzeczy najbardziej godne uwagi, odnoszące się do trzech dziedzin wizytacji: ich charakteru i akt, strony formalnej przeprowadzania lustracji kanonicznych oraz elementów wybranych ze zwykłej treści. Jeżeli więc chodzi o wizytacje generalne — będzie tu mowa o ich randze, zakresie, treści i zewnętrznym wyglądzie akt, najważniejszych elementach formalnych i treściowych ksiąg, ich dawniejszych indeksach.— Odnośnie nadzwyczajnych wizytacji dziekańskich rzadko kiedy wspomniane aspekty uda się uwypuklić. Poza tym, co powiedziałem o nich szczegółowo w p. 5 rozdziału I, obecnie jeszcze ogólnie pod adresem ich wszystkich (sygn. 22—55) mogę dodać, że są one zewnętrznymi i wewnętrznymi, czystopisami akt, które obejmują same tylko sprawozdania wizyt.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 21

Materiały do wizytacji kolegiaty kaliskiej z roku 1755.— Akta ważne, albowiem nie ma dowodów, że planowana przez a-bpa Komorowskiego wizytacja generalna kolegiaty i kapituły w Kaliszu rzeczywiście się odbyła.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 22

Akta wizytacji dekanatu brzeźnickiego z roku 1759.—

Wśród treści można uwypuklić wykazy duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz sprawozdanie z ostatniej kongregacji dekanalnej.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 23

Akta wizytacji pięciu parafii dziekańskich w archidiaconacie (oficjałacie) kaliskim z roku 1761.— Wizytacja oficjałaska. Obok nazwy „archidiaconat kaliski” zachodzi tu nomenklatura „terytorium kaliskie”. Przynosi ze sobą dwa dokumenty zwyczajowe dot. formalnej strony wizytacji, mianowicie wprowadzenie do akt i dedykację tychże arcybiskupowi.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 24

Akta wizytacji dekanatu konińskiego z lat 1759—1760.— Posiadają element odnoszący się do formalnego odbywania wizytacji w postaci adresu dedykacyjnego dla arcybiskupa.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 25

Akta wizytacji dekanatu krzepickiego z roku 1759.— Wizytacja pobieżna, zawiera jednak krótkie sprawozdanie z ostatniego zebrania dekanalnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 26

Akta wizytacji trzech urzędów i parafii dziekańskich w oficjałacie kurzelowskim z roku 1760.— Wizytacja oficjałaska. Podaje nowy termin na wizytację zewnętrzną, mianowicie „visitatio localis”. Poszyt ubogi pod względem treści.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 27

Akta wizytacji dekanatu gnieźnieńskiego Św. Trójcy z lat 1759—1760.— Opis został przedstawiony przekrojowo całym dekanatem, a nie poszczególnymi parafiami. Znajdują się spisy księży, zakonników i zakonnice.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 28

Akta wizytacji dekanatu kłodawskiego z roku 1759.— Wizytacja pobieżna, ale posiada protokół z ostatniej kongregacji dekanalnej.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 29

Akta wizytacji dekanatu kutnowskiego z roku 1759.— Mieści w sobie również odpisy z *Liber beneficiorum* a-bpa Łaskiego dla większości parafii, posiada wykazy duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego oraz dołącza sprawozdanie z ostatniego zebrania dekanalnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 30

Akta wizytacji dekanatu łęczyckiego z roku 1759.— Spośród zwykłej treści księgi trzeba wymienić spisy księży, zakonników i zakonnice oraz ekscerpty rzeczy najważniejszych z akt.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 31

Akta wizytacji dekanatu łowickiego z roku 1759.— Z treści akt zasługują na uwagę wykazy duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz dodatek statystyczny dekanatu.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 32

Akta wizytacji dekanatu łekneńskiego z roku 1760 — nie zawierają niczego specjalnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 33

Akta wizytacji dekanatu małogoskiego z roku 1759.— Wizytacja pobieżna i uboga w treść, ale do jej sprawozdania dołączono protokół z ostatniej kongregacji dekanalnej.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 34

Akta wizytacji dekanatu opoczyńskiego z roku 1760.— W sprawozdaniu spis bernardynów i bernardynek w dekanacie.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 35

Akta wizytacji dekanatu pleszewskiego z roku 1759.— Mieszczą w sobie adres dedykacyjny dziekana dla arcybiskupa i herb Łubieńskiego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 36

Akta wizytacji dekanatu przytyckiego z roku 1759.— Podwójny opis parafii, pierwszy wg dawniejszej, a drugi wg aktualnej instrukcji wizytacyjnej.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 37

Akta wizytacji dekanatu radomszczańskiego z roku 1759.— Pośród treści znajduje się m.in. spis wotów kaplicy św. Leonarda w Łagiewnikach na terenie par. Dmenin.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 38

Akta wizytacji dekanatu rawskiego z lat 1759—1760.— Księga posiada dedykację od dziekana dla prymasa.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 39

Akta wizytacji dekanatu rudzkiego z roku 1759.— W sprawozdaniach są wykazy zakonników i zakonnic klasztorów wieluńskich.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 40

Akta wizytacji dekanatu sompoleńskiego z lat 1759—1760 — nie przynoszące w swej treści niczego nadzwyczajnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 41

Akta wizytacji dekanatu szadkowskiego z lat 1759—1760 — nie zawierające niczego specjalnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 42

Akta wizytacji dekanatu skrzyńskiego z lat 1759—1760.— W dodatku podano (dla arcybiskupa) materiały do dekretu reformacyjnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 43

Akta wizytacji dekanatu słupeckiego z lat 1759—1760.— Księga zawiera adres dedykacyjny dla a-bpa Łubieńskiego i jego herb.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 44

Akta wizytacji dekanatu skierniewickiego z roku 1759.— Wśród treści widnieje katalog kapłanów żyjących i zmarłych w czasie

pontyfikatu a-bpa Komorowskiego, a także wykaz grzeszników publicznych w par. Żelechlinek.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 45

Akta wizytacji dekanatu stawskiego z roku 1759 — nie mające w swej treści niczego nadzwyczajnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 46

Akta wizytacji dekanatu stawiszyńskiego z roku 1759.— Poszyt posiada rzadki element odnoszący się do formalnej strony odbywania wizytacji, mianowicie wprowadzenie wizytatora do akt, a w treści — wykaz prałatów i kanoników kapituły kol. w Choczu oraz zakonników tamt. klasztoru Reformatów.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 47

Akta wizytacji dekanatu tuszyńskiego z roku 1759.— Na końcu księgi znajduje się protokół oficjała wolborskiego z wizytacji parafii zarządzanej przez dziekana, a w środku liczne spisy duchowieństwa świeckiego i zakonnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 48

Akta wizytacji dekanatu uniejowskiego z roku 1759.— Mimo że sprawozdania same w sobie są pobieżne i ubogie w treść, zawierają jednak spis duchowieństwa kolegiaty uniejowskiej i dekanatu, a oprócz tego protokół z ostatniej kongregacji dekanalnej.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 49

Akta wizytacji dekanatu warszawskiego z lat 1759—1760.— Znajdujemy w nich odpisy z *Liber beneficiorum* Łaskiego dla ogółu parafii, liczne wykazy duchowieństwa diecezjalnego, a zwłaszcza zakonnego, kopię dok. erekcyjnego par. Kliczków M. z r. 1590, odpis dok. fundacyjnego prepozytury Bożogrobców Miechowskich w Wąglczewie z r. 1629.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 50

Akta wizytacji trzech kościołów dziekańskich oficjałatu wieluńskiego z roku 1759.— Lustracja przeprowadzona przez oficjała.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 51

Akta wizytacji dekanatu wieruszowskiego z roku 1759.— Treść urozmaica spis paulinów w Wieruszowie i norbertanek w Bolesławcu.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 52

Akta wizytacji dekanatu zbarskiego z lat 1759—1760.— Z rejestrowanej treści spotykamy wykaz zakonników w Trzemesznie i wotów w kościele par. w Kleczewie, a przede wszystkim chyba najstarszą pieczęć dekanatu w archidiecezji.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 53

Akta wizytacji dekanatu zgierskiego z roku 1759.— Księga kończy się statystyką rzeczowo-personalną dekanatu.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 54

Akta wizytacji dekanatu żarnowskiego z roku 1759.— Do akt dołączono protokół z ostatniego zebrania dekanalnego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 55

Akta wizytacji dekanatu żnińskiego z roku 1760.— Treść poszytu została wzbogacona spisem dominikanów w Żninie.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 56

Akta wizytacji archidiakonatu kaliskiego z roku 1761.— Jest to wizytacja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, księga obejmuje sprawozdania wizyt. i dekrety ref., czystopis akt. Wizytacja ta należy do wielkich lustracji zarówno pod względem podjętej czynności, jak też pozostawionej po niej dokumentacji. Formalnej strony przeprowadzania wizytacji dotyczą 3 dokumenty wpisane do księgi: nominacja lustratora przez arcybiskupa, instrukcja wizytacyjna dla kościołów parafialnych, okólnik wizytatora do duchowieństwa, które miał odwiedzić. Po raz pierwszy w tytule rękopisu nazwano wiadomy archidiakoniat „terytorium kaliskim”. Do akt wpisano katalogi 2 bibliotek kościelnych (Borków i Zborów). Księga przekazała nam drugą pod względem chronologicznym pieczęć wizytatora. Jest również jedna pieczęć a-bpa Łubieńskiego. Dzieło posiada współcz. alfab. indeks kościołów.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 57

Dekret reformacyjny dla kolegiaty uniejowskiej z roku 1761.— Czystopis. Sprawozdanie z tej wizytacji gen. kolegiaty i kapituły nie zachowało się. W księdze są dwie pieczęcie a-bpa Łubieńskiego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 58

Akta czterech wizytacji okręgu wolborskiego z lat 1633—1763.— Wizytacje generalne za wyjątkiem najstarszej, zewnętrzne i wewnętrzne, księga obejmuje sprawozdania wizyt. i (prócz lustracji 1633) dekrety ref., jest odpisem akt (dokonanym po 1777), które uległy zagładzie w 1944. Pierwsze dwie wizytacje odnoszą się częściowo do kolegiaty w Wolborzu. W księdze znajdują się cztery pieczęcie prym. Ostrowskiego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 59

Akta wizytacji archidiakonatu uniejowskiego i terytorium wieluńskiego z lat 1761—1763.— Jest to jedna z największych wizytacji tak pod względem obszaru (obejmuje bowiem właściwy archidiakoniat uniejowski oraz dwa terytoria: radomszczańskie i wieluńskie), jak również dostarczanej dokumentacji. Lustracja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, zawierająca sprawozdania wizyt. i dekrety ref., czystopis akt. Z formalną stroną odbywania wizytacji łączy się jeden tylko dokument — dedykacja akt arcybiskupowi. Wewnątrz księgi po raz pierwszy występuje „terytorium radomszczańskie”, obejmujące dekanaty radomszczański i brzeźnicki. Podobnie pierwszy raz

spotykamy się z dekanatem lutomiernskim. W treści znajdujemy wykazy 2 bibliotek kościołów par. (Szadek i Brzeźnica). Ponadto księga przynosi nam herb a-bpa Łubieńskiego i pieczęć a-diak. Grochowalskiego oraz posiada współcz. indeks zwizytowanych kościołów.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 60

Akta wizytacji kolegiaty kurzelowskiej z roku 1765.— Wizytacja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, obejmuje sprawozdanie wizyt. i dekret ref., czystopis akt. Ze sposobem przeprowadzania wizytacji jest związana delegacja lustratora przez arcybiskupa oraz instrukcja wizyt. dla kolegiaty. Z bogatej i ważnej treści księgi trzeba wymienić przynajmniej wpisy tytułów akt własnych kapituły i konsystorza w Kurzelowie, katalog książek biblioteki kapitulnej oraz poprzednie dekrety powizytacyjne, wreszcie po jednej pieczęci a-bpa Łubieńskiego i bpa Kozierowskiego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 61

Akta wizytacji parafii Sławno, Przedbórz, Parzno i Radomsko z roku 1765.— Parafie te potraktowano osobno nie tyle ze względu na ich wyjątkowe znaczenie, ile na powagę aktualnych proboszczów. Jest to wizytacja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, zawierająca sprawozdania wizyt. i dekrety ref., stanowiąca czystopis akt. Formalnej strony odbywania wizytacji kan. dotyczy w tej księdze aż 6 dokumentów: delegacja wizytatora przez prymasa, instrukcja lustracyjna dla kościołów par. oraz 4 okólniki wizytatora do duchowieństwa podległego jego lustracji. Spośród bogatej treści akt proszą o zasygnalizowanie następujące: spisy książek kościołów par. w Sławnie, Przedborzu i Radomsku; rejestr dokumentów kościelnych, statuty bractwa kapłańskiego z r. 1747, „ordinatio devotionis” z 1765, wykaz franciszkanów konw. — wszystko w Radomsku; jedna pieczęć a-bpa Łubieńskiego i pięć bpa Kozierowskiego, współcz. indeks kościołów.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 62

Akta wizytacji parafii Krotoszyn i Zduny z roku 1765.— Jest to dokończenie wizytacji o sygn. 56. Lustracja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, zawiera tylko sprawozdania wizyt., czystopis akt. Wśród bardzo obszernych protokołów wizyt. znajduje się katalog książek kościoła par. w Krotoszynie.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 63

Akta wizytacji dekanatów konińskiego i sompoleńskiego z lat 1765—1766.— Jest to część akt lustracji olbryzimiego archidiaconatu gnieźnieńskiego. Wizytacja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, posiadająca sprawozdania wizyt. i dekrety ref., czystopis akt. Ze sposobem przeprowadzania wizytacji łączą się 2 dokumenty: nominacja lustratora przez arcybiskupa i tekst instrukcji wizyt. dla kościołów par. Z treści pragnę uwypuklić katalog książek biblioteki kościoła par. w Ko-

ninie, dwie pieczęcie prym. Łubieńskiego, współcz. indeks zlustrowanych kościołów oraz zapiskę o ekstradycji ksiąg wizytacyjnych z Gniezna do Kalisza w r. 1822.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 64

Akta wizytacji dekanatu słupeckiego z roku 1766.— Jest to dalszy ciąg akt o sygn. 63, ale w brudnopisie. Wizytacja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, zawierająca sprawozdania wizyt. i dekrety ref., jednak bez innych walorów pozycji 63.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 65

Akta wizytacji parafii Piotrków Trybunalski z roku 1766.— Wizytacja przeprowadzona oddzielnie z powodów wyrażonych pod sygn. 61. Lustracja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, posiadająca tylko sprawozdanie wizyt., czystopis. Formy odbywania wizytacji dotyczy list okólny lustratora do duchowieństwa Piotrkowa. Z treści można wskazać na opis rezydencji prezydenta i wiceprezydenta Trybunału Piotrkowskiego.

[Sygn. akt.] AAG. Wiz. 66

Akta wizytacji kolegiaty wieluńskiej z roku 1766.— Wizytacja generalna, zewnętrzna i wewnętrzna, zawierająca sprawozdanie wizyt. i dekret ref., czystopis akt. Ze sposobem przeprowadzania wizytacji związana jest nominacja lustratora oraz instrukcja wizyt. dla kolegiaty. Spośród bogatej i ważnej treści księgi wypadnie wymienić wpisanie w nią ordynacji arcybiskupich dla kapituły i poprzednich dekretów ref., katalog książek biblioteki kapitulnej, wykazy personalne pięciu klasztorów wieluńskich, wreszcie dwie pieczęcie a-bpa Łubieńskiego.

OPIS I ZAWARTOŚĆ AKT

21

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 21.**

[2. Tytuł or.] *Descriptio Ecclesiae Collegiatae S. Mariae Calissii sitae ex mandato celsissimi, illustrissimi et reverendissimi domini, domini Adami Ignatii de Liptow et Orawa Komorowski⁴⁸, Dei & Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithvaniae primatis, primique principis, in ordine ad futuram visitationem facta per Matthaeum Chylewski⁴⁹, V. Capituli Calissiensis secretarium.*

[3. Daty krańc.] **1755.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (34,6×22,3 cm).— Stron (świeżo policzb.) 62; s. 2 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czysto opis akt dot. kolegiaty i kapituły kaliskiej, które miały stanowić podstawę materiałową do wizytacji generalnej tychże instytucji przez a-bpa Komorowskiego albo wyznaczonego przez niego specjalnego wizytatora. O drugiej parafii Kalisza (poza kolegiacką), mianowicie św. Mikołaja b. oraz o klasztorach znajdujących się w jej obrębie, powiedziano w materiale tym tylko akcydentalnie (s. 62). Nin. opis został sporządzony wg punktów instrukcji, stosowanych w wizytacjach gen. z okresu pontyfikatu prym. Komorowskiego (poz. 18—20).— Do wspomnianej wizytacji gen. kolegiaty i kapituły w Kaliszu najprawdopodobniej nie doszło; stąd materiały te stanowią ważną pozostałość wizytacyjną.— Rok 1755, jako datę sporządzenia nin. opisu, wyłowilem z 24 str. tekstu, gdzie figuruje wyrażenie autora w tych słowach: „...anno praesenti 1755...”.— Omawiane akta powinny być umieszczone jeszcze w 1 zeszycie repertorium, atoli odnalazłem je niespodzianie dopiero w kločku archiwalnym, o którym zaraz będzie mowa, obejmującym akta kilkudziesięciu wizytacji dekanalnych już z pontyfikatu a-bpa W. A. Łubieńskiego.

⁴⁸ Zob. przyp. 41.

⁴⁹ Ks. Mateusz Chylewski — por. przyp. 46.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

- Biblioteka kapitulna (informacja pobieżna) s. 20.
- Prałatury i kanonie s. 23—33.
- Kanonicy honorowi s. 33.
- Kolegium wikariuszy s. 33—43.
- Kolegium mansjonarzy s. 43—46.
- Przywileje parafii kolegiackiej s. 46—47.
- Archiwum i statuty kapituły s. 49.
- a. Zawodzie, wieś na terenie par. kolegiackiej w Kaliszu, posiadająca kaplicę (oratorium) pw. św. Wojciecha b. s. 21—23.
- b. Kolegium Jezuitów w sąsiedztwie kolegiaty s. 61.
- c. Konwent Kanoników Reg. Lat. s. 62.
- d. Klasztor Bernardynów na Przedmieściu Toruńskim s. 62.
- e. Konwent Reformatorów na Przedmieściu Wrocławskim s. 62.

PONTYFIKAT WŁADYSŁAWA A. LUBIEŃSKIEGO 1759—1767

SERIA NADZWYCZAJNYCH WIZYTACJI DZIEKAŃSKICH

22

A. OPIS KSIĘGI:

- [1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 22.**
- [2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **nadzwyczajnej Dekanatu Brzeźnickiego** (w archidiakonacie uniejowskim), przeprowadzonej w roku 1759 z polecenia arcybiskupa Władysława Łubieńskiego⁵⁰ przez miejscowego dziekana Adama Niczkowskiego⁵¹.
- [3. Daty krańc.] **1759.**
- [4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (32,5×20,3 i mniej cm).— Stron (świeżo policzb.) 32; s. 24 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.
- [6. Uwagi] Jest to czystopis akt wizyt., wykonany przez samego dziek. Niczkowskiego.— Omawiana wizytacja jest pełną, zarówno zewnętrzną, jak i wewnętrzną. Zawiera jednak tylko sprawozdania

⁵⁰ Władysław Aleksander Lubieński h. Pomian (1703—1767). W r. 1758 otrzymał nominację na arcybiskupa lwowskiego; od 1759 był arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski; kumulował przy tym opactwo tynieckie i paradyskie. Pontyfikat jego rozpoczyna dużą liczbę zachowanych akt wizytacyjnych. (Korytkowski A, V 1—69.— Szostkiewicz s. 116.— PSB, XVIII 505—511.— ADW: AAG. Wiz. sygn. 22—66).

⁵¹ Ks. Adam Niczkowski, proboszcz par. Sulmierzyce i dziekan brzeźnicki. (ADW: AAG. Wiz. 22 s. 21, 23).

wizytacyjne, albowiem lustrator dekanatu nie posiadał władzy do wydawania dekretów reformacyjnych.— Przed rozpoczęciem wizytacji ekstraktrycyjnej Niczkowski wystosował do duchowieństwa dekanatu tzw. proces czyli „*in notescientiales*”, powiadamiający je o nadchodzącej wizytacji (s. 1).— Akta nie podają szczegółowej datacji, wiadomo tylko, iż dziekan wizytację rozpoczął 22 X 1759 od par. Brzeźnica (s. 1), a par. Mykanów odwiedził 30 X (s. 31). Należy więc przypuścić, że wizytowanie zakończył w listopadzie tr.— Wizytację przeprowadzał wg 11 punktów nie znanej bliżej instrukcji, które jednak w przybliżeniu można odtworzyć.— Sprawozdania jego są krótkie; nie podaje w nich np. rangi prawno-społecznej miejscowości parafialnych (wieś czy miasto), której to specyfikacji nie uzupełniam od siebie w części B opracowania.— Niczkowski powołuje się często na akta ostatniej wizytacji gen., przeprowadzonej w dek. brzeźnickim w r. 1744 przez prał. Turskiego (poz. 17).— Znaczną wartość treściową mają tu wykazy księży lustrowanego dekanatu (s. 25—28) i spis zakonników (Kanoników Reg. Lat.) w Mstowie (s. 9—10).— Parafię Sulmierzyce, zarządzaną przez dziekana, wizytował właściwy (radomszczański) oficjał for., ale jego sprawozdania brak w naszej księdze (s. 21). Prawdop. odesłał je bezpośrednio arcybiskupowi do Łowicza, dokąd też posłał swoje akta Niczkowski (s. 23).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Brzeźnica, wygasająca prepozytura par. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 1—4:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. i św. Walentego m. na przedmieściu s. 4.
 - b. Antiqua Brzeźnica — kościół albo kaplica (ecclesia, capella, oratorium) pw. Narodzenia NMP i św. Stanisława b. s. 4.
 - c. Prusicko, wieś na terenie par. Brzeźnica, posiadająca kościół względnie kaplicę (ecclesia, capella) pw. św. Barbary pm. s. 4.
2. Jedlno. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 4—5.
3. Kruszyna, proboszcza tytułuje się prepozytem. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 6—7.
4. Borowno. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 7—8:
 - a. Kaplica publiczna (sacellum) pw. św. Rocha w. stojąca poza wsią Borowno s. 8.
5. Mstow. Kościół prepozyturalny (kolegiacki) Kanoników Reg. Lat. i jednocześnie parafialny pw. Wniebowzięcia NMP s. 8—10:

— Z tego względu, że konwent i wciel. do niego parafia podlegają wizytacji samego tylko arcybiskupa, zamieszczono tu jedynie wykaz zakonników s. 9—10.

 - a. Rędzinij; filia Mstowa z prawami par. Kościół pw. św. Otylii pm. s. 10.

6. Mykanów. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny i św. Leonarda op. s. 10—12:
 - a. Cykarzów; filia par. Mykanów z kościołem pw. św. Stanisława b. s. 11—12.
7. Dworszowice. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 12—13.
8. Makowska. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap. s. 13—14.
9. Paieczno, prepozytura par. Kościół par. pw. Najsw. Maryi P. i św. Leonarda op. s. 14—15.
10. Wąsosze. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 15—16.
11. Działoszyn. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 16—18:
 - a. Kaplica (capella) pod zamkiem w Działoszynie (dawniej luterska) pw. św. Jana ap. Mieszka przy niej eremita s. 17.
 - b. Trębaczów, wieś w par. Działoszyn z kościołem pw. św. Mikołaja b. s. 17.
 - c. Szczyty, wieś na terenie par. Działoszyn, w której istnieje kościół pw. Wszystkich Świętych s. 17.
12. Siemkowice. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 18—19.
13. Rzasna. Kościół par. pw. św. Macieja i Mateusza ap. s. 19—20.
14. Stroża. Kościół par. pw. św. Kazimierza kr. i św. Józefa s. 20.
15. Szulmierzyce — parafia zarządzana przez dziekana brzeźnickiego i z tego powodu wizytowana przez oficjała radomszczańskiego Andrzeja Konstantego Sawicza, jednocześnie kanonika łaskiego i prepozyta par. Burzenin; dokumentacji brak s. 21.
16. Wiewiec. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 21—22:
 - a. Kaplica (capella, oratorium) prywatna w miejscowym dworze szlacheckim pw. św. Kazimierza kr., eryg. za pozwoleniem a-bpa M. Lubieńskiego († 1652) s. 21.
17. Lgota. Kościół par. pw. św. Klemensa p. s. 22—23.
 - Sprawozdanie z kongregacji dekanalnej w drugim półroczu 1758, odbytej 16 listopada w kościele par. w Pajęcznie s. 25—28.
 - 3 oświadczenia ks. Jakuba Boszkiewicza, wikariusza (właściwie komendarza) w Cykarzewie, par. Mykanów (z l. 1749, 1750 i 1758), obiecującego poprawę życia s. 29—30.
 - Punkty oskarżenia przeciwko wspom. ks. Boszkiewiczowi (w tekście: Boszkowicz) z r. 1759 s. 31—32.

23

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 23.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio Ecclesiarum Quinque, infra nominatar[um]: Sobotka, Kobylino, Pleszewo, Goszczonow, Borkowoj et D.D. Decanorum, tum aliorum presbyterorum, circa easdem ecclesias existentium, in Archidiaconatu Calissiensis consisten[tium], per officialem Con[sisto]rii Calissien[sis] X.F.A. Radoliński⁵², ex mandato celsissimi principis feli-*

⁵² Ks. Ksawery Franciszek Antoni **Radoliński**, kanonik lwowski i poznański, oficjał Konsystorza For. Kaliskiego. (ADW: AAG. Wiz. 23 s. 2, 21).

citer moderni [V.A. Łubieński⁵³], peracta anno Domini millesimo septingentesimo sexagesimo primo, die vero lunae vigesima sexta mensis ianuarij.

[3. Daty krańc.] **1761.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (34,2×22 cm).— Stron (świeżo policzb.) 22; s. 22 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czysto pis akt wizyt., sporządzony przez nie znanego notariusza.— Repertoriowana wizytacja jest całkowitą, zewnętrzną i wewnętrzną łącznie. Jakkolwiek lustrację przeprowadzał oficjał, akta zawierają same sprawozdania wizytacyjne, bez dekretów reformacyjnych.— Pod względem treści wizytacja objęła pięć parafii w archidiakonacie kaliskim, zw. tutaj również „terytorium” (s. 1), zarządzanych przez dziekanów: Sobótkę (parafia dziekana kaliskiego), Kobylin (krotoszyńskiego), Pleszew (ośrodek dekanatu), Goszczanów (stawskiego) i Borków (stawiszyńskiego).— Wizytator ograniczył się do informacji o kościołach parafialnych, niczego nie podając o innych oraz kaplicach, które przecież aktualnie istniały w Kobylinie i Pleszewie.— Z adresu dedykacyjnego, skierowanego przez lustratora do a-bpa Łubieńskiego (s. 1), oraz ze wstępu do wizytacji (s. 4) dowiadujemy się, że w tym okresie wizytowanie dziekanów i ich urzędów należało do obowiązków właściwych oficjałów.— Opiswane akta podają (s. 3), że zanim oficjał Radoliński przystąpił do lustrowania wspom. pięciu parafii, wszystkie dekanaty archidiakonatu kaliskiego były już zwizytowane (s. 3), a więc także kaliski, którego dokumentacji w tym względzie nie posiadamy.— Radoliński odbył swą wizytację późno, dopiero w r. 1761, kiedy to już zaczęła się nowa seria wizytacji, mianowicie generalnych, następująca po omawianej, posiadającej charakter przygotowawczy do tychże. Tłumaczył się on prymasowi (s. 1), że nie mógł wcześniej, albowiem był zajęty sprawami publicznymi (politycznymi).— Zanim przystąpił do wizytowania, obowiązującym zwyczajem rozesłał do wszystkich pięciu dziekanów listy powiadamiające, tzw. *innotescentiales* (s. 4).— Lustrację swą przeprowadził według instrukcji rozesłanej przez kancelarię a-bpa Łubieńskiego (z Warszawy, 28 sierpnia 1759 r.), składającej się z 11 punktów (s. 4); dziekanów dotyczył dodatkowy p. dwunasty.— W tytule akt, który znajduje się na s. 3 i całkowicie jej nie wypełnia, oficjał Radoliński oznajmia, że wizytację odbył 26 stycznia 1761 r. Nie należy jednak sądzić, żeby wszystkie 5 parafii w tym dniu objechał.— Nasz wizytator odsłał, a raczej osobiście odwiózł, swój niewielki elaborat prymasowi do Warszawy, Łowicza lub Skierniewic (dedykacja — s. 1—2).

⁵³ Zob. przyp. 50.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Dedykacja akt wizytacyjnych a-bpowi W. Łubieńskiemu przez oficjała Radolińskiego s. 1—2.

Wprowadzenie do opisu s. 3—4.

1. Sobotka, wieś — parafia zarządzana przez dziekana kaliskiego, ks. Antoniego Kromolickiego. Kościół par. pw. Narodzenia NMP s. 4—7.
2. Kobylińskie, miasto (oppidum), wygasła prepozytura par. administrowana przez dziekana krotoszyńskiego, ks. Józefa Broniewskiego. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 7—9.
3. Pleszewo, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par., będąca w posiadaniu miejscowego dziekana, ks. Ludwika Pełki. Kościół par. pw. Ścięcia św. Jana Chrzc. s. 9—11.
4. Goszczonow i Goszczonowo, wieś, zanikająca prepozytura par., znajdująca się w rękach dziekana stawskiego, ks. Kazimierza Leśnicwicza. Kościół par. pw. św. Marcina i Stanisława bb. s. 12—14.
5. Borkowo, wieś, kiedyś prepozytura par. (s. 19), będąca pod zarządem dziekana stawiszyńskiego, ks. Mateusza Stanickiego. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 14—21.

24

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 24.**

[2. Tytuł or.] Acta visitationis g[e]n[er]alis **Decanatus Coninensis**, in Archidiaconatu Gnesnen[si] existentis, de mandato celsissimi, illustrissimi et reverendissimi Vladislai Pomian à Lubna Łubieński⁵⁴, Dei et Sedis Apostolicae gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et M.D. Lithvaniae primatis primiq[ue] principis, ducis Łowiczen[sis], abbatis Tinecen[sis] etc.etc., inchoatae anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo nono, die tertia decembris juxta seriem ecclesiarum in Constitutionibus synodalibus Szembecianis⁵⁵ expressam, descripta [per decanum loci Ignatium Żychliński⁵⁶] anno Domini millesimo septingentesimo sexagesimo.

[3. Daty krańc.] **1759—1760.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (35,5×22,5 cm).— Stron (świeżo policzb.) 100; s. 2 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

⁵⁴ Por. przyp. 50.

⁵⁵ Konstytucje synodu archidiecezjalnego z r. 1720 zawierają nie tylko „Modus, quo visitationes decani rurales obire debent” (O3—P), ale również „Ordo & numerus ecclesiarum] Archidioecesis Gnesnensis” (Q4—T3) — drugi drukowany, jak widać z tego repertorium, niekompletny i nie zawsze poprawny.

⁵⁶ Ks. Ignacy Żychliński, prepozyt par. Konin i miejsc. dziekan. (ADW: AAG. Wiz. 24 s. 100).

[6. Uwagi]. Jest to czystopis akt, wykonany przez samego wizytatora.— Tytuł księgi znajduje się na s. 3, której w całości nie wypełnia.— Wspomniany dziekan odważył się wizytować również własną parafię, nad czym zwierzchność kościelna przeszła do porządku dziennego. Wizytację swą nazywa Żychliński generalną, chociaż była tylko dziekańską specjalną. Jako taka (w serii lustracji) zawiera tylko sprawozdania wizytacyjne, nie posiadając dekretów reformacyjnych. Pod względem treści jest ona pełną, zarówno zewnętrzną, jak i wewnętrzną. Jakkolwiek dziekan zaznaczył (s. 100), że wizytuje kościoły wg punktów przysyłanych mu przez a-bpa W. Łubieńskiego, to jednak ze sprawozdania widać, iż posługiwał się w opisie również pytaniami, których używano na początku XVIII w. Na skutek tego jego akta nie są przejrzyste, chociaż są obszerniejsze aniżeli innych dziekanów.— Nie podają one szczegółowej chronologii odbywania wizytacji. Wiadomo, że dziekan rozpoczął swoją marszrutę 3 grudnia 1759 r. i wizytację zakończył prawdop. dopiero w początku 1760.— Żychliński powołuje się dość często na dane wizytacji gen. (archidiakonatu gnieźnieńskiego), przeprowadzonej w l. 1727—1728 przez sufr. F. Kraszkowskiego, przechowywanej w Gnieźnie pod sygn. E 15.— Nasz dziekan również dedykował swoją pracę prym. Łubieńskiemu, ujmując treść adresu w ozdobną ramkę (s. 1).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Adres dedykacyjny skierowany przez dziek. Żychlińskiego do prym. W. Łubieńskiego s. 1.

1. Conin miasto (civitas), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap. s. 3—18:
 - a. Po kaplicy (oratorium) względnie kościele pw. św. Krzyża, który stał ongiś w mieście koło zamku, nie ma obecnie śladu s. 16—17.
 - b. Prepozytura szpitalna (fund. w r. 1433) z kościołem pw. Ducha Św. na przedmieściu s. 17—18.
 - c. Klasztor Reformatorów z kościołem pw. św. Marii Magdaleny na przedmieściu, w pobliżu świątyni szpitalnej s. 18.
2. Antiqua Conin vulgo Stare Miasto, wieś (parafia inkorp. do prepozytury konińskiej). Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 19—20:
 - a. Żychlin, wieś w par. Stare Miasto, gdzie znajduje się świątynia kalwińska s. 20.
3. Lisiec, wieś. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 20—22.
4. Kuchary Cierkiewne, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 22—24.
5. Dąbroszyno, wieś. Kościół par. pw. św. Krzyża s. 24—25.
6. Sławsko, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 26—29.
7. Rzgów, wieś, kiedyś miasto. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. s. 29—33.
8. Grabienice, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 33—36.
9. Trąbczyno, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 36—39.

10. Zagorowo, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 40—41.
11. Krolikowo, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 42—44.
12. Grodziec, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 45—46.
13. Rychwał, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Trójcy Św. s. 47—50.
14. Grochowy, wieś. Kościół par. pw. św. Doroty pm. s. 50—51.
15. Tuliszkowo, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par. Kościół par. pw. św. Wita m. s. 52—56.
16. Grzymiszewo, miasto (oppidum). Tytułu kościoła par. nie zapisano s. 57—59.
17. Turek, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 60—64:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. poza miastem s. 64.
18. Russocice, wieś — złączona z miastem (civitas) Władysławów, wygasła prepozytura par. (eryg. przez a-bpa Łaskiego w r. 1528). Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 65—68.
19. Kościelec, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 69—71.
20. Białkowo, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 72—74.
21. Koło, miasto (civitas), prepozytura par. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 75—79:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. poza miastem s. 78.
 - b. Konwent Bernardynów nad rz. Wartą, z drugiej strony miasta s. 79.
22. Dobrowo, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św. s. 80—82:
 - a. Kaplica (capella) pw. bł. Bogumiła b. po drugiej stronie rz. Warty, na wyspie zw. Grodzisko s. 82.
23. Brudzewo, miasto (oppidum), zanikająca prepozytura par. Kościół par. (konsekr. po r. 1727 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Mikołaja b. s. 83—86:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. św. Krzyża i św. Jakuba ap. s. 85—86.
24. Krzymowo, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 87—88.
25. Janiszewo, wieś. Kościół par. pw. św. Jadwigi ks., stojący poza wsią nad brzegiem rz. Warty, zwanym Ostrów s. 89—91:

— Poprzedni kościół par., pw. św. Bartłomieja ap., znajdował się w samej wsi s. 89.
26. Psary, wieś. Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP s. 92—94.
27. Słomowo, wieś. Kościół par. (dawniej afiliowany do par. Turek) pw. św. Wojciecha b. s. 95.
28. Wyszyna, wieś. Kościół par. pw. Najśw. Maryi P. s. 96—97.
29. Kowale (Pańskie), wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 98—99.

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] AAG. Wiz. 25.

[2. Tytuł or.] *Visitationes decanales Decanatus Crepicien[sis in Territorio Vielunensi] anno 1759*, die 10 8-bris juxta puncta celsissimi, illustrissimi, rndissimi dni nostri Vladislai Alexandri a Lubna Łubieński⁵⁷, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithvaniae primatis primique principis clementissimi descriptae [per decanum loci Lucam Chamrowski⁵⁸].

[3. Daty krańc.] **1759**.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (34,1×21 cm).— Stron (świeżo policzb.) 10.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czystopis akt, niezbyt staranny, wykonany przez samego wizytatora.— Tytuł akt niczym nie wyróżnia się od dalszego tekstu księgi.— Jest to wizytacja całkowita, zewnętrzna i wewnętrzna łącznie.— Jako dziekańska (w tej serii lustracji) posiada jedynie sprawozdania, bez dekretów reformacyjnych.— Pod względem treści jest bardzo zwięzła, opracowana pobieżnie, wykonana na przeciętnym papierze, którego dziekan oszczędzał, bez znaków wodnych.— Wizytator starał się wprawdzie trzymać w opisie owych 11 punktów nadesłanej mu instrukcji lustracyjnej, atoli podał nam zbyt mało treści (w opisach brak tytułów kościołów parafialnych, a o pomocniczych i kaplicach w ogóle nie wspomina). Tym bardziej to razi, że dekanat krzepicki był mały i ubogi w urozmaicone instytucje kościelne.— Ponieważ swój protokół wykonał 10 X 1759, marszrutę wizytacyjną dekanatu musiał przedsięwziąć na przełomie września i października tr.— Akta kończą się również skromnym sprawozdaniem z ostatniego zebrańia dekanalnego duszpasterzy (s. 9—10).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Mierzyce, wieś (z powodu nieobecności proboszcza wizyt. zaocznie) s. 1.
2. Pątnow, wieś s. 1—2.
3. Dietrzniki, wieś (spraw. pobieżne) s. 2—3.
4. Parzymiechij, wieś s. 3:
 - a. Jaworzno, wieś; filia par. Parzymiechy s. 6.
5. Dankow, wieś, prepozytura par. s. 4:
 - a. Zajączki, wieś; parafia afiliowana do Dankowa s. 6.
6. Krzepice, miasto (civitas). Kościół prepozyturalny Kanoników Reg. Lat. i jednocześnie parafialny s. 5:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem św. Stanisława b. s. 5.

⁵⁷ Zob. przyp. 50.

⁵⁸ Ks. Łukasz **Chamarowski**, dziekan krzepicki, lecz proboszcz par. Mieszyń w sąsiednim dek. wieruszowskim. (ADW: AAG. Wiz. 25 s. 8, 10; 50 s. 7, gdzie nazwisko jego brzmi Chamrowski).

7. Rudniki, wieś s. 6—7.
8. Zytniow, wieś s. 7—8.
9. Praszka, miasto (civitas), wegetująca prepozytura par. s. 8.
— Sprawozdanie z kongregacji dekanalnej, odbytej w kościele par. w Mierzycach 6 października 1759 r. (krótki protokół na półarkuszu) s. 9—10.

26

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 26.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio localis et personalis D.D. Decanor[um] Foraneor[um] Zarnovien[sis], Małogosten[sis], et Curelovien[sis] Officialatus Curelovien[sis] ex mandato celsissimi, illrmi et rvmi domini, dni Vladislai Alexandri Pomian à Lubna Łubienski⁵⁹, Dei et Aplicae Sedis gratia archieppi Gnesnen[sis], legati nati, Regni Poloniae et M.D. Lit[hvani]ae primatis primiq[ue] principis, Tinecensis ac Paradisien[sis] abbatis, domini clementissimi, per me Josephum Antonium Mzura Olszewski⁶⁰, phlae d[rem], ecclesiarum — Insignis Coll[e]g[ia]tae Curelo[vien]sis] custodem et officialem, parochialium in Piękoszow et Strawczyn curatum, anno Dni millesimo septingentesimo sexagesimo ipso peracta, descripta et expedita.*

[3. Daty krańc.] **1760.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (31,4×20,1 cm).— Stron (świeżo policzb.) 42; s. 2 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] to czysto opis akt wizytacyjnych, wykonany przez nie ujawnionego notariusza.— Omawiana lustracja, przeprowadzona przez oficjała for. kurzelowskiego, dotyczy trzech parafii, zarządzanych przez dziekanów w tymże oficjale: Fałków (parafia dziekana żarnowskiego), Kozłów (małogoskiego) i Włoszczowa (kurzelowskiego) oraz ich urzędowania. Z tego samego widać, że oficjał at for. kurzelowski obejmował wtedy tylko połowę terytorium archidiakonatu o tejże nazwie, w którym było 6 dekanatów.— Mamy tu nowy dowód, iż w owym okresie dziekanów wizytują ich właściwi oficjale (por. poz. 23).— Opis lustracyjny parafii został wykonany wg instrukcji stosowanej w wizytacjach gen. XVIII stulecia.— Mimo użycia takiej instrukcji oraz faktu, że wymienione instytucje kontrolował oficjał, oma-

⁵⁹ Por. przyp. 50.

⁶⁰ Ks. Józef Antoni Olszewski h. Mzura, dr filozofii, prałat kustosz kolegiaty i oficjał Konsystorza For. w Kurzelowie, proboszcz par. Piękoszów i Strawczyn. (ADW: AAG. Wiz. 26 s. 1, 42).

wiane akta zawierają tylko sprawozdania wizytacyjne (jak inne księgi dziekańskich wizytacji ekstraordinaryjnych za pontyfikatu W. Łubieńskiego).— W księdze tej spotykamy się z nowym synonimem na oznaczenie wizytacji rzeczowej czyli zewnętrznej, ogólnej, mianowicie „localis” (tytuł).— Treść opisów jest obszerna, atoli na trzy kościoły parafialne notariusz aż w dwóch wypadkach nie podał ich wezwań.— Sprawozdania zanotowały szczegółową chronologię podróży wizytacyjnej oficjała.— Tytuł księgi logicznie wyraża poszczególne trzy etapy czynności związanych z wizytowaniem kanonicznym: „Visitatio — — peracta, descripta et expedita” — wizytacja przeprowadzona, opisana i doręczona władzy kościelnej.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Fałków, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par. — administrowana przez dziekana żarnowskiego, ks. Wawrzyńca Dziurkiewicza. Kościół par., którego tytułu nie zapisano, wizyt. 29 I 1760 s. 3—12:
 - a. Kościół (pomocniczy) pw. św. Zofii m. poza miastem s. 4.
2. Kozłów, wieś — parafia zarządzana przez dziekana małogoskiego, ks. Józefa Janczarskiego. Kościół par. pw. Narodzenia NMP i św. Mikołaja b., wizyt. 8 II 1760 s. 13—26.
3. Włoszczowa, miasto (oppidum) — parafia znajdująca się w rękach dziekana kurzelowskiego, ks. Tomasza Kantego Sierosławskiego. Kościół par., którego wezwania nie podano, wizyt. 11 III 1760 s. 27—42:
 - a. Kościół pomocniczy, zw. pewnie niesłusznie filialnym albo kaplicą (capella), chociaż posiada aż 7 ołtarzy, pw. Objawienia NMP oraz św. Joachima i św. Józefa, stojący na wzgórzu s. 28, 34:
 - Spis wotów, prawdop. kaplicy s. 31—34.

27

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 27.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio ecclesiarum in Decanatu S[anctis]s[i]mae Trinitatis Gnesnensis existentium ex mandato celsissimi, illustrissimi et reverendissimi Vladislai Pomian à Lubna Lubinski⁶¹, Dei et Sedis Apostolicae gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et M.D. Lithvaniae primatis primiqu[e] principis, abbatis Tinecensis etc. etc., domini clementissimi, per me Andream Rakowski⁶², ecclesiarum*

⁶¹ Zob. przyp. 50.

⁶² Ks. Andrzej **Rakowski**, prepozyt kościoła par. Św. Trójcy i szpitalnego Św. Ducha w Gnieźnie, miejsc. dziekan. (ADW: AAG. Wiz. 27 s. 1, 11).

Ssmae Trinitatis ac Scti Spiritus Gnesnen[sium] praepositum et decanum foraneum peracta, conscripta vero diebus ianuarij anno Dni 1760.

[3. Daty krańc.] 1759—1760.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° 34,2×21,3 cm).— Stron (świeżo policzb.) 12; str. czyste: 2, 12.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czysto pis akt, lecz mało staranny, sporządzony przez samego wizytatora na papierze z filigranami.— Prep. Rakowski wykonał wprawdzie swą pracę wg 12 przysłanych mu punktów instrukcji lustracyjnej, ale opisał nie każdą parafię z osobna (jak to widzieliśmy w poz. 22—26), lecz od razu cały dekanat. A chociaż z jednej strony sprawozdanie jego jest krótkie i niezbyt doskonałe, to z drugiej dostarcza nam przekrojowego opisu całego dekanatu.— Pod względem treściowym wyszła z tego wizytacja raczej wewnętrzna, z przewagą momentów biograficznych.— Z powodu takiego ujęcia dokumentacji wizytacyjnej dziek. Rakowski nie musiał nawet objeżdżać poszczególnych parafii swego dekanatu, ale potrzebne do niej informacje mógł posiadać w kancelarii swego urzędu. A jeżeli odwiedzał parafie, miało to miejsce pod koniec r. 1759.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

„Proömium“ — przedmowa czy raczej krótki adres hołdowniczy, skierowany przez wizytatora do a-bpa W. Łubieńskiego s. 3.

Spis duszpasterzy w dekanacie s. 3—4.

Obsada klasztorów znajdujących się w obrębie parafii dziekańskiej — Trójcy Św. w Gnieźnie:

a. Konwentu Bożogrobców Miechowskich s. 5.

b. Klasztoru Franciszkanów Konwentalnych s. 5.

c. Konwentu Klarysek s. 6.

Wykaz duszpasterzy w dekanacie z podaniem ich zalet i wad s. 6—8.

28

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 28.**

[2. Tytuł or.] Visitatio **Decanatus Klodavien[is]** in Archidiaconatu Lanciensi] per puncta per celsissimum, clementissimum dominum, dominum Vladislaum Alexandrum Pomian a Łubna Łubienski⁶³, archiepiscopum Gnesnen[sem], primatem Regni etc.etc. nobis porrecta, per

⁶³ Por. przyp. 50.

me Clementem Wietuski⁶⁴, c[anonicum] L[anciciensem], decanum Kłodavien[sem] anno Dni 1759 expedita.

[3. Daty krańc.] 1759.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (32,4×20,8 cm).— Stron (świeżo policzb.) 20; s. 2 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Mamy do czynienia z czysto pisem akt, wykonanyin przez samego wizytatora na papierze ze znakami wodnymi.— Jest to wizytacja pełna, razem zewnętrzna i wewnętrzna.— Jako wizytacja dziekańska z tejże serii lustracji posiada tylko sprawozdania, nie ma zaś dekretów reformacyjnych.— Wymieniony dziekan posługiwał się dostarczoną mu jedenastopunktową instrukcją wizytacyjną.— Jego opis jednak nie posiada oznaczeń rangi prawno-politycznej miejscowości (wieś czy miasto), ani też nie podaje wezwań kościołów parafialnych. Pierwsze wynalazłem z tekstu, za drugimi zaś poszukiwania byłyby daremne. Na s. 5 powołuje się na zniszczoną w r. 1944 wizytację gen. prał. Oraczowskiego z ok. r. 1752.— Właściwy protokół wizytacyjny jest poprzedzony sprawozdaniem z ostatniej kongregacji dekanalnej, która miała miejsce 25 października 1759 r. w kościele par. w Dąbrowicach (s. 3).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Sprawozdanie z ostatniej kongregacji dekanalnej, odbytej w kościele par. w Dąbrowicach 25 października 1759 r. s. 3.

1. Krosniewice, miasto (oppidum) s. 4—5:
 - a. Kaplica (oratorium) szpitalna pw. Ducha Św. s. 4.
2. Dąbrowice, miasto (oppidum) s. 5—6:
 - a. Prepozytura szpitalna z własnym kościołem pw. Ducha Św. s. 3, 6.
3. Dzierzbice, wieś s. 6—7.
4. Chodow i Chodowo, wieś s. 7—8.
5. Kłodawa, miasto (oppidum). Kościół prepozyturalny Kanoników Reg. Lat. i zarazem parafialny s. 8—9:
 - a. Prepozytura prosta z kościołem pw. Bożego Ciała s. 9.
 - b. Konwent Karmelitów (wzmianka) s. 9.
6. Bierzwienna, wieś s. 9—10:
 - a. Korzecznik, wieś na terenie par. Bierzwienna, dawniej ośrodek samoistnej parafii, posiadająca kościół opuszczony („ecclesia desolata“) s. 9.
7. Borysławice, wieś s. 10—11:
 - a. Borysławice Zamkowe, wieś w par. Borysławice, gdzie w zamku istnieje opuszczona („desolata“) kaplica (capella) pw. św. Krzysztofa m. s. 11.
8. Umienie, wieś; kościół par. w budowie s. 11—12:

⁶⁴ Ks. Klemens **Wietuski**, kanonik archikolegiaty łęczyckiej, dziekan kłodawski, ale proboszcz par. Nowe w sąsiednim dek. kutnowskim. (ADW: AAG. Wiz. 28 s. 1, 20; 29 s. 3).

- a. Kaplica (capella) parafialna, zastępująca kościół s. 11.
9. Dąbie, miasto (oppidum) s. 12—13.
10. Pieczewo, wieś s. 13.
11. Grabow i Grabowo, wieś s. 13—14:
a. Goray, wieś na terenie par. Grabów z opuszczonym („ecclesia desolata“) kościołem, kiedyś parafialnym s. 14.
12. Błonie, wieś s. 14—15.
13. Siedlec, wieś s. 15—16.
14. Mazowo, wieś s. 16—17.
15. Miłonice, wieś s. 17—18.
16. Rdułtow, wieś s. 18—19.
17. Sobotka, wieś s. 19—20.
18. Chełmo, wieś; kościół nie wizyt. z powodu nieobecności proboszcza s. 20.

29

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 29.**

[2. Tytuł or.] Visitatio **decanalis** ecclesiarum seu beneficiorum **in Decanatu Kutnen[si]** Archidiaconatus Lancieniensis] existen[tium], juxta dispositionem celsissimi principis [Vladislai Łubieński⁶⁵], per me Stanislaum Tuszyński⁶⁶, decanum foraneum Kutnen[sem], anno Dni **1759**, die 7-ma men[sis] novembris inchoata et die 27-ma ejusdem mensis finita.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (34,9 i mniej × 21,2 i mniej cm).— Stron (świeżo policzb.) 126; str. czyste: 2, 10, 16, 35, 40—41, 63, 66, 68, 70, 78, 82, 86, 102, 106, 112—113, 122.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Pismo miejscami wyblakłe; ślady dawniejszego zwilgocenia przy grzbiecie rpsu.

[6. Uwagi] Jest to czysto pis akt, wykonany na papierze z filigranami przez notariusza dekanatu i nin. wizytacji, ks. Stanisława Rocha Lechowicza, wikariusza par. Kutno (passim). Obydwaj — dziekan i notariusz podpisywali na końcu protokoły wizytacji poszczególnych parafii.— Wizytacja została przeprowadzona wg nadesłanych z kancelarii arcybiskupiej 11 punktów instrukcji, słabo w opisach uwidoczniomych. Chronologia szczegółowa marszruty lustracyjnej znajduje się na końcu każdego sprawozdania.— Jest to wizytacja całkowita, zewnętrzna i wewnętrzna łącznie.— Jako wizytacja dziekańska

⁶⁵ Zob. przyp. 50.

⁶⁶ Ks. Stanisław **Tuszyński**, proboszcz par. Sławoszewo i miejsc. dziekan. (ADW: AAG. Wiz. 29 s. 1 i passim).

specjalna z wiadomej serii lustracji a-bpa W. Łubieńskiego nie posiada dekretów reformacyjnych, ale same tylko sprawozdania wizyt.— Omawiana wizytacja jest bogata w treść, którą nadto powiększają opisy z *Liber beneficiorum ecclesiasticorum* (Łaskiego), załączone do protokołów większości parafii (zob. pod B).— Spotyka się w y k a z y k s i ę ż y (s. 125) i z a k o n n i k ó w (s. 49) w dekanacie, jak również rozliczenie składki z r. 1755 na Dom Księży Emerytów w Łowiczu (s. 126). Do akt wizytacyjnych dołączono protokół z ostatniego zebrania dekanalnego, odbytego 5 listopada 1759 r. (s. 123—124).— Księga wspomina o zaginionych aktach wizytacji gen. archikolegiaty łeczyckiej, odprawionej w r. 1730 przez a-bpa Potockiego (s. 121) oraz o takiejże lustracji, przeprowadzonej ok. r. 1752 przez ks. Oraczowskiego w archidiaconacie łeczyckim (s. 53).— Siłą rzeczy dziek. Tuszyński nie wizytował własnej parafii — Sławoszewo i par. Plecka Dąbrowa, której proboszcz odszedł do diec. płockiej (s. 125).— Poważnym jednak niedociągnięciem w treści jest brak informacji o randze społecznej miejscowości parafialnych (miasto czy wieś) oraz niepodawanie wezwań kościołów. Pierwsze zidentyfikowałem na podstawie dokładnego śledzenia tekstu, ale drugich znikąd nie można było zdobyć. Dla początku XVI w. znajdują się one w odpisach z *Liber beneficiorum*.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Nowe, wieś; parafia wizyt. 7 XI 1759 s. 3—6.
2. Grochów, wieś; parafia wizyt. 8 XI s. 7—9:
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* Łaskiego (z r. 1521) dot. par. Grochów, sporz. w 1729 i tu załączony s. 11—12.
3. Imielno, wieś; parafia wizyt. 9 XI s. 13—15.
4. Głogowiec, wieś; parafia wizyt. 10 XI s. 17—19.
5. Kutno, miasto (oppidum), parafia wizyt. 11 XI s. 21—22, 27—28:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. (in'korp. w r. 1757 do beneficium parafialnego, wzmianka) s. 21.
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1523) dot. par. Kutno, sporz. obecnie z kopii z 1646 s. 23—25.
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* dot. kościoła szpitalnego pw. Ducha Św. i św. Leonarda op., sporz. aktualnie z kopii z r. 1713 s. 26.
6. Łąkoszyn, miasto (oppidum); proboszcz, kanonik reg. lat., nazwany jest prepozytem (s. 125). Kościół par. (po pożarze z r. 1749) w budowie, wizyt. 18 XI s. 29—32:
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. par. Łąkoszyn, sporz. w 1716 i tu dołączony s. 33—34.
7. Kaszewo, wieś; parafia wizyt. 13 XI s. 37—39:
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. par. Kaszewy, sporz. w 1732 z kopii z 1661 r. i tu załączony s. 42—43.
8. Belno i Bedlno, wieś; parafia wizyt. 16 XI s. 45—48.

9. Oporow, wieś. Kościół klasztorny Paulinów i jednocześnie parafialny, wizyt. 17 XI s. 49—50:
— Wykaz zakonników paulińskich w Oporowie s. 49.
10. Żychlin, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par., wizyt. 16 XI s. 51—54.
11. Sołek, wieś; parafia wizyt. 17 XI s. 55—58.
12. Zduny, wieś; parafia wizyt. 19 XI s. 59—60, 65:
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. par. Zduny, sporz. w 1674 i tu dołączony s. 61—62.
13. Bąkow, wieś (brak większości spraw. i daty) s. 67, 69.
14. Sobota, miasto (oppidum), wygasająca prepozytura par.; parafia wizyt. 20 XI s. 71—73:
a. Kościół szpitalny (pw. Duch a Św.) s. 72.
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. par. Sobota, sporz. obecnie z kopii z 1728 s. 75—77.
15. Orłow, miasto (oppidum), parafia wizyt. 21 XI s. 79—81:
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. par. Orłów, sporz. w 1724 i tu załączony s. 83—85.
16. Łęki, wieś; parafia wizyt. 22 XI s. 87—89:
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. par. Łęki Kościelne, sporz. w 1755 i tu dołączony s. 91—94.
17. Strzegocin, wieś; parafia wizyt. 22 XI s. 95—98:
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. par. Strzegocin, sporz. aktualnie z kopii z 1715 s. 99—101.
18. Witonia, wieś i parafia wizyt. 24 XI s. 103—105:
— Uwierzytelniony odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. par. Witonia, sporz. w 1745 przez Urząd Grodu Łęczyckiego (na podstawie kopii Arch. Kap. Gnieź. z tr.) s. 107—111 (proboszcza Witoni nazwano tu prepozytem s. 107).
19. Topola, wieś. Parafia uwolniona w r. 1730 przez a-bpa Potockiego od unii z par. św. Mikołaja w Tumie (na Wzgórzu Łęczyckim), z którą pozostawała w jedności już przed w. XVI, wizyt. 27 XI 1759 s. 115—118 (proboszcza Topoli nazywa się prepozytem s. 125):
— Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1521) dot. połączonych parafii we wsiach Kościół (par. św. Mikołaja na Wzgórzu Łęczyckim) i Topola, sporz. w 1755 i tu załączony s. 119—121.
— „Punctum ex Decreto reformationis — Theodori Potocki, archiepiscopi Gnesnensis — pro Venerabili Capitulo Ecclesiae Archicollégiatae Lancieniensis in actu visitationis generalis die lunae 22 mensis maii anno D. 1730 lato“ — nowe świadectwo na przeprowadzenie wizytacji gen. archikolegiaty łęczyckiej przez prym. Potockiego s. 121.
20. Tum, wieś — parafia z kościołem pw. św. Mikołaja b. na Wzgórzu Łęczyckim, wciel. w r. 1730 przez a-bpa Potockiego do mensy kolegium wikariuszy archikolegiaty (s. 121), nie wizyt. z powyższej racji, jak też z powodu trudnego dojścia do świątyni s. 118.
Sprawozdanie z ostatniej kongregacji dekanalnej, odbytej 5 listopada 1759 r. s. 123—124.
Spis duszpasterzy w dekanacie kutnowskim s. 125.
Wykaz składek zebranych od kapłanów dekanatu w r. 1755 na Dom Księży Emerytów w Łowiczu s. 126.

30

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 30.**

[2. Tytuł or.] ...Visitatio ecclesiarum **Decanatus Lanciensis** vigore mandati celsissimi, illustrissimi et reverendissimi domini, domini Vladislai Alexandri Pomian a Lubna **Łubienski**⁶⁷, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae primatis primique principis, domini clementissimi, Varsaviae e palatio die 28 augusti 1759 authentice dati, decanatu Lancicien[si] 30 septembris a[nn]o eod[em] intimati, per me infrascriptum [decanum loci Gasparum **Rzepnicki**]⁶⁸ cum ea, qua par est, reverentia in porrectis articulis expedita.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (32,5 i mniej × 19,9 i mniej cm).— Stron (świeżo policzb.) 108; str. czyste: 86, 96—108.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Pismo księgi częściowo wyblakłe.

[6. Uwagi]. Mamy tu do czynienia z **czystopisem** akt, wykonanym na papierze ze znakami wodnymi przez samego wizytatora. — Jest to wizytacja **pełna**, razem zewnętrzna i wewnętrzna.— Jako wizytacja **ekstraordynaryjna** z nin. serii lustracji z okresu rządów a-bpa W. **Łubińskiego** posiada same tylko **sprawozdania** wizyt., bez dekretów reformacyjnych.— W księdze akt prep. **Rzepnickiego** znajdujemy informację, że prym. **Łubiński** zarządził specjalne wizytacje dziekańskie pismem z Warszawy, wystawionym dnia 28 sierpnia 1759 r. (s. 1). Akta podają, że dziekan następnie wystosował **okólnik** w sprawie nadchodzącej wizytacji do podwładnego duchowieństwa w dniu 30 września 1759 r. (s. 1). **Rzepnicki** zakończył wizytowanie i sporządził jego dokumentację 30 listopada 1759 r. (s. 85).— Ciekawe, że nasz wizytator, będący człowiekiem młodym (33 lata życia) i wykształconym, odważył się lustrować również własną parafię — **Łęczycę**, którą zresztą najobszerniej opisał.— Dziekan oświadcza, że wizytację przeprowadza wg nadesłanych mu przez kurię arcybiskupią punktów (s. 1) — których nie wpisał do swych akt żaden z lustratorów — jednak z tekstu widać, że posługiwał się, i to nie zawsze konsekwentnie, jedną z **instrukcji** stosowanych w wizytacjach generalnych pierwszej połowy XVIII stulecia.— Omawiana księga jest **bogata w treść**. Oprócz normalnego opisu zawiera **wykaz duchowieństwa świeckiego** (s. 3—4) i **zakonnego**

⁶⁷ Por. przyp. 50.

⁶⁸ Ks. Kasper **Rzepnicki**, notariusz ap., kanonik hon. archikolegiaty w **Łęczycy**, prepozyt miejsc. parafii i dziekan. (ADW: AAG. Wiz. 30 s. 3, 85).

(s. 7, 29—31), zmarłych duszpasterzy w dekanacie (s. 83—84), wykaz dziesięcin stołu arcybiskupiego (s. 84). Na s. 83 wizytator wymienił 4 nieczynne kaplice dworskie, dla których trzeba było szukać właściwych parafii. Na s. 84 dziekan oznajmia, że niczego nie zebrał na Dom Księży Emerytów w Łowiczu i neofitów, przez których pewnie wypadnie rozumieć przyjmujących wtenczas dość licznie chrzest Żydów polskich.— Po sprawozdaniu wizytacyjnym dziek. Rzepnicki załączył wyciąg najważniejszej treści z niego (s. 87—95). Jest to jedyna dotąd na terytorium a-diec. gnieźnieńskiej kwintesencja dokonana z wizytacji.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Wykaz beneficjów w dekanacie oraz liczby osób duchownych, diecezjalnych i zakonnych s. 3—4.

1. Lancicia, miasto (civitas), prepozytura par. (statuty kolegium mansonarzy zatwierdził w r. 1642 a-bp M. Łubieński s. 6). Kościół par. (9 ołtarzy, dawniej było więcej) pw. św. Andrzeja ap. s. 5—31:
 - a. Prepozytura szpitalna Św. Ducha, z własnym kościołem pod tymże wezw., poza miastem s. 26—28.
 - b. Rezydencja Jezuitów w sąsiedztwie kościoła par. s. 28—29; wykaz zakonników na s. 7.
 - c. Konwent Premonstratentek (Norbertanek) w niedalekiej odległości od kościoła par., ze spisem zakonnic, s. 29—30.
 - d. Klasztor Dominikanów przy narożniku murów miasta, z wykazem zakonników, s. 30.
 - e. Konwent Bernardynów za Bramą Toruńską, ze spisem zakonników, s. 30—31.
 - f. Kościół (pomocniczy) pw. św. Krzyża w mieście, nie czynny („deserta“) s. 83.
2. Solca Major, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 31—34.
3. Ozorkow i Ozurkow, wieś, podupadła prepozytura par. Tytułu kościoła par. (zbud. w r. 1654, konsek. przez bpa chełm. Różyckiego † 1669) nie zapisano s. 34—39.
4. Chociszewo i Chociszew, wieś; parafia wakująca, potraktowana pobieżnie s. 39.
5. Parzenczewo, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 40—45:
 - a. Kaplica (sacellum) pw. św. Rocha w., nowa, poza miastem s. 42.
 - b. Kaplica (sacellum) pw. św. Wojciecha b. (dedyk. przez sufr. pozn. Wierzbowskiego † 1712), znajdująca się w lesie s. 42.
 - c. Nakielnica, wieś w par. Parzeczew, posiadająca kościół względnie kaplicę (sacellum) pw. św. Macieja ap. s. 44—45.
6. Leznica Major, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. s. 46—50:
 - a. Budzynek, wieś na terenie par. Leznica W., w której istnieje kaplica (oratorium) pw. św. Floriana m., a przy niej zamieszkuje eremita s. 49—50.

- b. Łąszki, wieś w par. Leźnica W., posiadająca nieczynną („deserta“) kaplicę (capella) we dworze szlacheckim s. 83.
- c. Powodowo, wieś na terenie par. Leźnica W., mająca nieczynną („deserta“) kaplicę (capella) dworską s. 83.
7. Domaniewo, wieś. Kościół par. pw. św. Floriana m. i św. Jadwigi ks. s. 50—54.
8. Dalikow, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza ap. s. 54—59.
9. Bełdow, wieś. Wezwania kościoła par. (konsekr. 13 XI 1547 przez sufr. gnieź. Żydowskiego) nie podano s. 59—63.
10. Kazimierz, miasto (oppidum). Kościół par. (konsekr. 22 XI 1632 przez sufr. gnieź. A. Gembickiego) pw. św. Jana Chrzc. s. 63—67:
- a. Szydłow, wieś w par. Kazimierz, gdzie znajduje się kaplica (capella), prawdop. dworska s. 66—67.
- b. Srebrna, wieś na terenie par. Kazimierz z nieczynną („deserta“) kaplicą (capella) we dworze szlacheckim s. 83.
- c. Zdziechów, wieś w par. Kazimierz, w której istnieje nieczynna („deserta“) kaplica (capella) dworska s. 83.
11. Kałow, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 67—70.
12. Poddębice, miasto (oppidum). Kościół par. (zbud. w r. 1610) pw. Wniebowzięcia NMP i św. Katarzyny pm. s. 70—75.
13. Tur, wieś. Kościół par. nowy, nie konsekr. s. 76—79.
14. Chodow, wieś; parafia nie obsadzona, dlatego nie wizyt. s. 79.
15. Leznica Minor, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 80—82. Katalog kapłanów zmarłych w dekanacie w l. 1751—1759 s. 83—84.

Wykaz dziesięcin arcybiskupich na terenie dekanatu s. 84.

Ważniejsza treść sprawozdania wizytacyjnego, ujęta przez dziekana parafiami w dodatku („Status beneficiorum clericorumve beneficiariorum per visitationem decanalem descriptus, de quo sequentia brevius de eadem visitatione excerpta“):

1 ^{bis} . Lancicia s. 87—88:	8 ^{bis} . Dalikow s. 91.
a ^{bis} . Prepozytura szpitalna Św. Duchy s. 88.	9 ^{bis} . Bełdow s. 91—92.
2 ^{bis} . Solca Major s. 88—89.	10 ^{bis} . Kazimierz s. 92.
3 ^{bis} . Ozorkow s. 89.	11 ^{bis} . Kałow s. 92—93.
4 ^{bis} . Chociszewo s. 89.	12 ^{bis} . Poddębice s. 93—94.
5 ^{bis} . Parzeńczewo s. 89—90.	13 ^{bis} . Tur s. 94.
6 ^{bis} . Leznica Major s. 90.	14 ^{bis} . Chodow s. 94.
7 ^{bis} . Domaniewo s. 91.	15 ^{bis} . Leznica Minor s. 95.

31

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 31.**

[2. Tytuł or.] Visitatio **Decanatus Loviciensis** sub foelici regimine & autoritate celismi & clementissimi domini, pastoris nostri & principis,

domini Vladislaj et Alexandri Pomian à Łubna Łubienski⁶⁹, Dei & Apostolicae Sedis gratia archi-episcopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae & M.D. Lithv[ani]ae primatis primique principis, expedita dieb[us] novembris [1759 anni], per a.r. Ioannem Woyciechowski⁷⁰, decanum foran[eum] Lovicien[sem], curatum Kocierzowien[sem].

[3. Daty krańc.] 1759.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (34,4×20,6 cm).— Stron (świeżo policzb.) 64; str. czyste: 2, 58.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czysto pis akt, sporządzony przez samego wizytatora na papierze z filigranami.— Opisywana wizytacja jest całkowitą, zewnętrzną i wewnętrzną łącznie.— Jako jedna z omawianej tu serii specjalnych lustracji dziekańskich zawiera same tylko sprawozdania wizytacyjne, nie posiadając dekretów reformacyjnych.— Wspom. dziekan wizytował swój okręg wg 11 punktów instrukcji, nie uwidoczniionych wprawdzie, atoli można by je odtworzyć na podstawie opisów. W kilku jednak parafiach, niekoniecznie ważniejszych, użył przy pierwszej części protokołów instrukcji stosowanej w XVIII w. przy odbywaniu wizytacji generalnych. Są to parafie: Bednary, Bolimów, Kociańce, Łowicz — Św. Ducha, Nieborów i Złaków.— Dziek. Wojciechowski również wizytował własną parafię — Kocierzew.— Sprawozdania jego wizytacji są dość bogate w treść. Do minusów pod tym względem trzeba zaliczyć niepodanie wezwań kilku kościołów par.— Istotnym walorem tej księgi jest sumariusz statystyczny, zamieszczony na jej końcu (s. 59—64), należący do tej pory do rzadkości. Podaje on składy osobowe duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego, liczby wsi i wiernych w parafiach, informację o Niższym Seminarium Duchownym w Łowiczu.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Przegląd kościołów i klasztorów w mieście Łowiczu i poza nim s. 3—4.

0. Lovicium, miasto (civitas). Kościół kolegiacki („collegiata insignis“) i jednocześnie parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i opieką („patrocinium“) św. Mikołaja b. w Łowiczu, wyjęty spod wizyt. dziekańskiej. Parafia obejmuje stare miasto i 16 wsi; wzmianki o niej na s. 3, 59.

1. Lovicium, miasto (civitas), prepozytura par. Kościół par. w nowym mieście (konsekr. w r. 1404 przez a-bpa Kurowskiego) pw. Ducha Św., opieki („patrocinium“) św. Katarzyny pm. Parafia obejmuje nowe miasto i 7 wsi s. 4—14:

a. Prepozytura szpitalna z kościołem (zbud. i konsekr. przez a-bpa Po-

⁶⁹ Zob. przyp. 50.

⁷⁰ Ks. Jan Wojciechowski, wikariusz wieczysty świętej kolegiaty w Łowiczu i proboszcz w Kocierzewie, dziekan for. łowicki. (ADW: AAG. Wiz. 31 s. 1, 19).

- tockiego † 1738) pw. św. Jana Chrzc., stojącym obok zamku, przy którym istnieje Dom Księży Emerytów s. 12.
- b. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. św. Leonarda op. „in Kierchow“ na starym mieście s. 13—14.
2. Złakow, wieś, prepozytura par. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 15—18.
3. Kocierzow, wieś. Kościół par. (zbud. i konsek. przez a-bpa Potockiego † 1738) pw. św. Wawrzyńca m. i św. Wojciecha b. s. 19—20.
4. Kąmpina, wieś. Kościół par. (zbud. przez a-bpa S. Szembeka † 1721) pw. Przemienienia Pańskiego s. 20—21.
5. Bednary, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza ap. i św. Małgorzaty pm. s. 22—26.
6. Bolimow, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par., znajdujący się poza miastem — we Wsi Bolimowskiej (konsek. w r. 1667 przez a-bpa Prażmowskiego) pw. Trójcy Św. s. 27—36:
- a. Prepozytura szpitalna Św. Ducha, z własnym kościołem pod tymże wezw. (konsek. w r. 1675 przez a-bpa Olszowskiego) s. 30—31, 33—34.
- b. Prebenda, zwana też filią, z kościołem (konsek. w r. 1667) pw. św. Anny s. 34—36.
7. Nieborow, wieś. Kościół par. pw. św. Rocha w. s. 37—39.
8. Pszczonow, wieś, prepozytura par. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 40—44.
9. Kołacinek Minor, wieś; proboszcz na mocy dok. erekcyjnego nosi tytuł prepozyta (s. 45). Kościół par. nowy, nie konsekrowany s. 45—48.
10. Dmosin, wieś. Tytułu kościoła par. nie zapisano s. 49—50.
11. Głowno, miasto (oppidum). Wezwania kościoła par. nie podano s. 51—52.
12. Domaniewice, wieś. Tytułu kościoła par. nie zapisano s. 53—55:
- a. Kaplica (capella) publiczna, stojąca w polu o 5 staj od kościoła par. s. 54—55.
13. Chruslin, wieś, wygasająca prepozytura par. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 56—57.
- „Summarius Decanatus Lovicien[sis]...“, zawierający wykaz parafii, zasadnicze wiadomości o kościołach i klasztorach (z ich obsadą) Łowicza, liczbę wsi i wiernych w poszczególnych parafiach dekanatu, statystykę personalną duchowieństwa (por. także s. 3—4 nin. księgi) s. 59—64:
- 0bis. Kościół kolegiacki i parafialny w Łowiczu pw. Wniebowzięcia NMP s. 59.
- 1bis. Drugi kościół parafialny w Łowiczu pw. Ducha Św. s. 59—62:
- a^{bis}. Kościół szpitalny pw. św. Jana Chrzc. s. 59.
- b^{bis}. Kościół szpitalny pw. św. Leonarda op. s. 59.
- c. Kościół, a raczej kaplica (oratorium) „in Emmaus“ pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 59.
- d. Dom Misjonarzy św. Wincentego z Paulo (z wykazem zakonników) z własną kaplicą (capella) pw. św. Karola Boromeusza i z Seminarium Archidiecezjalnym s. 59—60.
- e. Dom Pijarów z obsadą osobową s. 60.
- f. Konwent Dominikanów ze spisem zakonników s. 60.

- g. Klasztor Bernardynów, ich Studium Filozoficzne i wykaz zakonników s. 61.
- h. Konwent Bonifratrów z obsadą personalną s. 61.
- i. Klasztor Klarysek, czy może Bernardynek, w Łowiczu na Glinkach ze spisem zakonnice s. 62.
- j. Niższe Seminarium Archidiecezjalne („Seminarium Puero-rum“), założone w r. 1742 przy kościele św. Leonarda s. 64.

32

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 32.**

[2. Tytuł or.] *Relatio visitationis Decanalis Leknensis* [in Archidiaconatu Gnesnensi] absolutae ad informationem celsissimi principis [Vladisłai Łubieński⁷¹], archiepiscopi Gnesnensis, domini nostri clementissimi, de statu ecclesiarum in eodem decanatu consistentium capiendam, humiliter [per decanum loci Adalbertum Szczepański⁷²] porrecta anno Domini **1760.**

[3. Daty krańc.] **1760.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (32,3×21,1 cm).— Stron (świeżo policzb.) 52; str. czyste: 2, 12, 16, 20, 48.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Mamy tu do czynienia z czystym opisem akt, wykonanym na papierze ze znakami wodnymi przez trzy osoby. Jedną z nich był notariusz dekanatu i zarazem tej wizytacji, ks. Stanisław Zakrzewski, proboszcz par. Panigrodz (s. 19, 33), drugą — sam wizytator, a trzeciego pisarza nie udało się zidentyfikować. Na s. 17 dziekan podaje, że o nadchodzącej wizytacji powiadomił uprzednio podległe sobie duchowieństwo.— Dziekan Szczepański przeprowadził wizytację wg punktów nadesłanych mu z kancelarii prymasowskiej. Wizytował także swoją parafię — Szubin. Zamiast tylko do Szubina stosować 12 punktów instrukcji, niepotrzebnie odpowiadał na niego przy ogóle parafii. Kościoły w Słupach i Kcyni opisał wg instrukcji stosowanej w tym okresie przy wizytacjach generalnych.— Z akt wiadomo, że wizytację przeprowadzano w marcu i zwłaszcza w kwietniu 1760 r. Trudno się zgodzić z zapisem, ażeby jednego dnia (28 kwietnia) dziekan objechał aż pięć parafii. Może tylko opisano je w ciągu jednego dnia. Sporządzone akta wizytacji podpisał kan. Szczepański 6 maja 1760 r. (s. 52).— Skoro omawiane akta w tytule swym oznajmują, że nin. seria lustracyjna była

⁷¹ Por. przyp. 50.

⁷² Ks. Wojciech Szczepański, proboszcz par. Szubin, kanonik kolegiaty św. Jerzego w Gnieźnie, dziekan lekneński. (ADW: AAG. Wiz. 32 s. 3, 52).

przeznaczona dla informacji nowego arcybiskupa o stanie archidiecezji, warto tu znowu przypomnieć o dostarczeniu tego poszytu do kancelarii Łubieńskiego.— Wizytacja, o której mowa, jest pełną, zewnętrzną i wewnętrzną zarazem.— Jako lustracja dziekańska ekstrakordynacyjna z czasów pontyfikatu W. Łubieńskiego zawiera jedynie sprawozdania wizytacyjne, bez dekretów reformacyjnych.— Pod względem zawartości treści akta wizytacji dekanatu łekneńskiego są przeciętne. Niektóre parafie posiadają tu opisy nie wykonane, w następstwie czego w księdze znalazło się kilka stron czystych. Do zasadniczych wad sprawozdań należy brak specyfikacji odnośnie miejscowości parafialnych (miasto czy wieś) oraz niepodawanie, za wyjątkiem Gołańczy, wezwań takichże kościołów. Rangę polityczno-społeczną miejscowości odszukałem w tekście (nie ma tylko pewności co do Rynarzewa i Smogulca, dawnych miast), natomiast nawet czytanie całych protokołów lustracji nie wykryło poszukiwanych tytułów świątyń. Z tego powodu nie ma ich w części B nin. pozycji. Akta, mimo wszystko, informują o trzech ważnych szczegółach do dziejów archidiecezji gnieź. Prawie przy każdej parafii (przeważnie p. 4) donoszą o istnieniu wspólnego dla trzech sąsiednich dekanatów: gnieźnieńskiego św. Piotra, łekneńskiego i żnińskiego związku kapłańskiego, mającego m.in. za cel zanoszenie modłów za zmarłych konfratrów. Następnie (najczęściej w p. 8, np. na s. 32) powołują się na, zupełnie nie znana, ordynację, wydaną w r. 1751 przez a-bpa Komorowskiego w sprawie wysokości opłat z racji tzw. iura stolae. Wreszcie odwołują się często do zaginionej wizytacji gen. prał. Iwańskiego, przeprowadzonej ok. r. 1756 w archidiakonacie gnieźnieńskim (np. s. 4, 9; inne strony nie podają roku).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Szubin, miasto (oppidum) s. 3—4:
 - a. Kaplica (oratorium) pw. św. Małgorzaty pm. na przedmieściu s. 4.
2. Słupy, wieś s. 5—11.
3. Wangrowiec, miasto (civitas), proboszcza nazywa się prepozytem. Kościół par. (zbud. w r. 1457), wizyt. 17 III 1760 s. 13—15:
 - a. Prepozytura szpitalna z kaplicą (oratorium) pw. Wszystkich Świętych s. 13, 14.
 - b. Opactwo Cystersów (przeniesione do Wągrowca z Łekna) s. 14—15.
4. Tarnowo, wieś (opis niepełny) s. 15.
5. Gołancza, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Wawrzyńca, wizyt. 17 IV 1760 s. 17—19:
 - a. Klasztor Bernardynów s. 19.
6. Grelewo, wieś. Kościół par. wizyt. 19 IV s. 21—22.

7. Czeszewo, wieś. Kościół par. wizyt. 20 IV s. 23—24.
8. Zuń, wieś. Kościół par. wizyt. 20 IV s. 25—26.
9. Choyna, wieś. Kościół par. wizyt. 21 IV s. 27—28.
10. Jaktorowo, wieś. Kościół par. wizyt. 22 IV s. 29—30.
11. Smogulec, wieś? Kościół par. wizyt. 23 IV s. 31—32.
12. Pangrodz, wieś. Kościół par. wizyt. 25 IV s. 33—34.
13. Dziewierzewo, wieś. Kościół par. wizyt. 25 IV s. 35—36.
14. Kcynia, miasto (oppidum). Kościół par. wizyt. 26 IV s. 37—38:
 - a. Prepozytura szpitalna na przedmieściu (eryg. w r. 1635) z własną kaplicą (oratorium, capella) pw. św. Barbary pm. s. 37—38.
 - b. Klasztor Karmelitów w rynku miasta s. 38.
15. Szaradowo, wieś. Kościół par. wizyt. 27 IV s. 39—40.
16. Łekno, miasto (oppidum), proboszcza tytułuje się prepozytem. Kościół par. wizyt. 28 IV s. 41—42:
 - a. Kościół szpitalny na przedmieściu pw. św. Krzyża s. 41—42.
17. Rynarzewo, wieś? Kościół par. wizyt. 28 IV s. 43—44.
18. Samokłęski, wieś. Kościół par. wizyt. 28 IV s. 45—47.
19. Kozielsko, wieś. Kościół par. wizyt. 28 IV s. 49—50.
20. Srebrne Gurki, wieś. Kościół par. wizyt. 28 IV 1760 s. 50—52.

33

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 33.**

[2. Tytuł or.] Actus visitationis **decanalis** ex mandato celsissimi, illustrissimi et reverendissimi domini, dni Vladislai Alexandri Pomian a Łubna Łubienski⁷³, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnen[sis], legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lith[uaniae] primatis primique principis, domini clementissimi, **in Decanatu Małogosten[si]** Archidiaconatus Cureloviensis] per me infra scriptum decanum Małogosten[sem Antonium Josephum Janczarski⁷⁴] expeditae a[nn]o Dni **1759.**

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (31,4×19,6 cm).— Stron (świeżo policzb.) 16; s. 16 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Tytuł księgi zajmuje tylko górną część pierwszej strony tekstu.— Jest to czystopis akt, sporządzony na papierze z filigranami.— Dziek. Janczarski przeprowadził wizytację wg 11 punktów instrukcji, nadesłanej z kancelarii arcybiskupiej.— Zarządzaną przez niego parafię Kozłów zwizytował oficjał kurzelowski Olszewski (zob.

⁷³ Zob. przyp. 50.

⁷⁴ Ks. Antoni Józef **Janczarski**, proboszcz par. Kozłów, dziekan małogoski. (ADW: AAG. Wiz. 33 s. 13, 15).

poz. 26).— Wizytacja ta jest całkowitą, łącznie zewnętrzną i wewnętrzną.— Obejmuje tylko sprawozdania wizytacyjne, opracowane bardzo krótko, nawet pobieżnie.— Ubóstwo treściowe obniża jeszcze fakt niescharakteryzowania miejscowości parafialnych odnośnie ich rangi prawno-politycznej (miasto lub wieś) oraz brak wezwań ogółu kościołów. O kaplicach istniejących w parafiach nie przynosi najmniejszej informacji. Z tej przyczyny w drugiej części nin. pozycji (B) nie ujrzymy żadnego tytułu kościoła, gdyż nie sposób ich szukać poza dostarczoną dokumentacją. Dla trzech miejscowości dekanatu odnalazłem w tekście ich specyfikację miejską, oznaczoną przez sekretarza wizytacji łacińską nomenklaturą w stopniu „civitas”, nawet w przypadku miasteczka Oksa!— Pewną satysfakcję sprawia protokół z odbytej kongregacji dekanalnej (s. 14—15), z którego dowiadujemy się, że dekanat posiada nie tylko dziekana, wicedziekana, notariusza, ale nawet własnego instygatora.— Ponieważ kongregacja odbyła się 28 października 1759, można przypuszczać, że akcja wizytacyjna trwała w listopadzie tr. Zarówno sprawozdania wizytacyjne, jak i protokół z posiedzenia dekanalnego wykonał notariusz dekanatu, ks. Józef Łuszczkiewicz, proboszcz par. Mniów, komendarz par. Strawczyn (s. 5, 7, 15). Sprawozdania wizytacyjne podpisał tylko dziekan (s. 13), natomiast protokół z zebrania duchowieństwa — dziekan i notariusz (s. 15).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Małogoszcz, miasto (oppidum), prepozytura par. s. 1—3:
 - a. Prepozytura szpitalna s. 3.
2. Krasocin s. 3.
3. Mnin s. 3—4.
4. Łopuszno s. 4.
5. Grzymałkow s. 4—5.
6. Mniow s. 5—6.
7. Chełmce s. 6.
8. Strawczyn s. 6—7.
9. Piekoszow s. 7—8.
10. Chęciny, miasto (civitas), proboszcza tytułuje się prepozytem s. 8—9:
 - a. Prepozytura szpitalna s. 9.
 - b. Klasztor Franciszkanów Konwentualnych s. 9.
 - c. Konwent Klarysek s. 9.
11. Bolmin s. 9—10.
12. Rembieszycy s. 10.
13. Złotniki s. 10—11.
14. Cierno s. 11—12.
15. Oxa, miasto (civitas). Parafia afiliowana do par. Konieczno, położonej w dekanacie kurzelowskim s. 12.
16. Węgleszyn s. 13.

Sprawozdanie z ostatniego zebrania kapłanów dek. małogoskiego, odbytego 18 października 1759 r. w kościele par. w Strawczynie s. 14—15.

34

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 34.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio aecclesiarum [s] Decanatus Opocznen[is] ex mandato celsissimi, illustrissimi & reverendissimi domini Vladislai Alexandri Pomian à Lubna Łubieński⁷⁵, Dei et Aplcae Sedis gratia archi-episcopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et M. Ducatus Lithuani]ae primatis primique principis, domini mei clementissimi, per me Joachimum Brzostowski⁷⁶, d[ecanum] O[poczensem], c[uratum] Ł[ęgoniensem] expedita & conscripta, die 24 augusti, anno D. 1760.*

[3. Daty krańc.] **1760.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (31,7×20 cm).— Stron (świeżo policzb.) 34; str. czyste: 2, 34.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czysto pis akt, wykonany starannie przez samego wizytatora na papierze ze znakami wodnymi. Tytuł poszytu został obwiedziony ramką i gwiazdkami ze złożonego papieru.— Wizytacja ta jest pełną, zewnętrzną i wewnętrzną łącznie.— Jak wszystkie z tej serii zawiera same tylko sprawozdania wizytacyjne, bez dekretów reformacyjnych.— Jest opracowana wg nadesłanych przez kancelarię arcybiskupią 11 punktów instrukcji.— Zwykłą treść opisu zwiększają w wielu parafiach regesty dokumentów zapisów fundacyjnych, poczynionych na przestrzeni XVII i XVIII w. dla tamt. instytucji. Pewnym zadowoleniem dla autora repertorium i jego odbiorców jest natrafienie na wzmianki o prawie nie znanym oficjalecie for. w Opocznie, jego konsystorzu i oficjalach z l. 1758—1760 (s. 5, 15, 17, 19). Dziekan pozostawił w swych aktach również wykazy bernardynów z klasztoru w Paradyżu (s. 31—32) i bernardynek z Drzewicy (s. 32).— Wizytator nie umieścił przy nagłówkach rangi prawno-społecznej (miasto czy wieś) miejscowości parafialnych, w następstwie czego trzeba było szukać ich po całym tekście.— Dzień 24 sierpnia 1760 r., położony w tytule, jest chyba datą ukończenia dokumentacji wysiłku wizytacyjnego.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Opoczno, miasto (oppidum, civitas), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap. s. 3—7:

⁷⁵ Por. przyp. 50.

⁷⁶ Ks. Joachim **Brzostowski**, dziekan opoczyński, lecz proboszcz par. Łęgonice-wieś w sąsiednim dek. rawskim. (ADW: AAG. Wiz. 34 s. 1, 33; 38 s. 6).

- a. Kościół pw. św. Marii Magdaleny „in antiqua civitate Opoczno seu stare miasto“, spalony s. 4, 5.
- b. Prepozytura szpitalna Św. Ducha przed miastem, z własnym kościołem pod tymże wezw. s. 29—30.
2. Dąmbrowa, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 7—9.
3. Woyciń, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 9—11:
 - a. Wielka Wola, wieś na terenie par. Wójcin. Klasztor Bernardynów w Paradyżu — wykaz zakonników s. 31—32.
4. Błogie, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP i św. Mikołaja b. s. 11—12.
5. Białobrzegi, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 12—14.
6. Krasńnica, wieś. Tytułu kościoła par. (zbud. w r. 1741) nie zapisano s. 14—15.
7. Libiszow, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. oraz św. Małgorzaty i Barbary pm. s. 15—17.
8. Solek, wieś. Kościół par. pw. św. Barbary pm. s. 17—18.
9. Drzewica, miasto (oppidum), prepozytura par. Wezwania kościoła par. nie podano s. 19—21:
 - a. Konwent Bernardynek — spis zakonnice s. 32.
10. Brudzewice, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 22—23:
 - a. Studzianna, miasto (oppidum) na terenie par. Brudzewice, gdzie znajduje się prepozytura Filipinów (wzmianka) s. 22, 24.
11. Odrzywoł, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Najśw. Maryi P. oraz św. Zygmunta kr. i św. Jadwigi ks. s. 23—25:

— Okradzenie kościoła w r. 1758 przez miejscowych Żydów s. 25.
12. Sławno, wieś. Kościół par. pw. św. Geroncjusza b. s. 26—28.
13. Końce, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 28.

35

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 35.**

[2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **ekstraordynaryjnej Dekanatu Pleszewskiego** (w archidiakonacie kaliskim), przeprowadzonej w roku **1759**, z nakazu arcybiskupa Władysława Łubieńskiego⁷⁷, przez miejscowego dziekana Ludwika Pełkę⁷⁸.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (34,4×22,2 cm).— Stron (świeżo policzb.) 46; s. 2 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Omawiana księga stanowi czystopis akt, sporządzony na papierze z filigranami przez notariusza ap. i dekanatu oraz se-

⁷⁷ Zob. przyp. 50.

⁷⁸ Ks. Ludwik **Pełka**, kanonik kapituły kol. w Choczcu, prepozyt par. i dziekan pleszewski. (ADW: AAG. Wiz. 35 s. 1, 46).

kreterza nin. wizytacji ks. Jana Kozubskiego, proboszcza par. Sowina (s. 19), uzupełniany miejscami przez dziekana.— Wizytacja ta jest całkowitą, łącznie zewnętrzną i wewnętrzną.— Obejmuje jedynie sprawozdania wizytacyjne, nie mając dekretów reformacyjnych — jak wszystkie dziekańskie lustracje specjalne z czasu pontyfikatu W. Łubieńskiego.— Kan. Pełka przeprowadził wizytację wg 11 punktów przysłanej mu instrukcji. Niepotrzebnie tylko przy opisie każdej parafii wkłada jakieś zdanie odpowiadające na p. 12, przewidziany do wizytowania urzędów dziekańskich. Na początku każdego opisu (parafii) powołuje się z satysfakcją na mandat wizytacyjny arcybiskupa, będąc świadomym, że wszystko, o czym melduje, posiada znaczenie dla poinformowania kurii arcybiskupiej (np. s. 10, 27, 32, 43).— Parafię Pleaszew, zarządzaną przez dziekana, wizytował oficjał kaliski (zob. poz. 23). Nie wiadomo tylko dlaczego Pełka nie uwzględnił kościoła par. w Kretkowie.— Treść sprawozdań byłaby zadawalająca, gdyby nie wady formalne opisu. Notariusz bowiem nie uwzględnił ani rangi prawnej (miasto lub wieś) wizytowanych miejscowości, ani wezwań kościołów. Nie znajdując jednych i drugich nawet w tekście całego poszytu, który także w tym celu wypadło dokładnie przeglądać, siłą rzeczy nie zamieściłem wymienionych elementów w części B tej pozycji. Jeżeli tak po macoszem potraktował kościoły parafialne, to czyż mógł chociaż wspomnieć o kościołach filialnych i pomocniczych oraz kaplicach? Nazwy miejscowości parafialnych ujął w formie przymiotnikowej, np. „Ecclesia Brzeznensis” na s. 7 — kościół względnie parafia Brzeznie. W następstwie tego trzeba było do drugiej części nin. sygnatury urobić ich formę rzeczownikową, korzystając przy tym z pomocy akt najbliższej czasowo wizytacji, mianowicie generalnej z r. 1761 (por. poz. 56).— Niedociągnięcia te wynagradza dziekan częściowo w inny sposób — powołując się w opisie prawie każdej parafii (w p. 6, jakby dokumentacyjnym) na odpisy z akt poprzednich lustracji archidiakonatu kaliskiego (archidiakońskich albo generalnych) przy czym — jak ogół wizytatorów — *Liber beneficiorum ecclesiasticorum* Łaskiego zalicza również do serii wizytacji kanonicznych. Stąd w omawianej księdze spotykamy się z informacją o istnieniu w par. Sowina odpowiedniej dla niej partii odpisu z akt wizytacyjnych a-bpa Karnkowskiego z końca XVI w. (s. 20), w par. Gołuchów — podobnej kopii z akt wizytacji a-bpa Gembickiego z początku XVII stulecia (s. 15), obydwu nie znanych, oraz w kilku miejscach (s. 8, 15, 23, 39) z zaginionej lustracji a-diak. Żychowicza z r. 1639. Przytaczając różne wizytacje na s. 13, o lustracji a-diak. Dąbrowskiego z r. 1615 wspomniął pomyłkowo jako o pochodzącej z 1715.— Marszrutę wizytacyjną dziek. Pełka rozpoczął w dniu 10 października 1759 r. (s. 3) i prawdop. ukończył ją w listopa-

dzie, a przynajmniej na początku grudnia tr.— Tytułu aktom nie pamiętano nadać, atoli powszechnym zwyczajem epoki dziek. Pełka nie omieszkiał dedykować swego poszytu a-bpowi Łubieńskiemu, wypisując adres hołdowniczy czarnym i złotym tuszem na ozdobnej karcie (s. 1). W górnej połowie strony znajduje się także ozdobny herb pry-masa, podtrzymywany przez dwa aniołki.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Adres dedykacyjny, skierowany przez dziek. Pełkę do a-bpa Łubieńskiego s. 1.

1. Lenartowice (parafia eryg. w r. 1446) s. 3—7.
2. Brzezcie s. 7—10.
 - a. **Chorzewo**, parafia aktualnie bez świątyni, afiliowana niegdys do Brzezia s. 8.
3. Tursko s. 10—12.
4. Jedlec s. 12—14.
5. Gołuchow, prepozytura par. s. 14—17.
6. Kuczkowo s. 17—19.
7. Sowina s. 19—22.
8. Sosnica s. 22—24.
9. Kowalewo s. 25—27.
10. Kotlin s. 27—29.
11. Twardowo s. 29—31.
12. Szymanowice s. 31—34.
13. Czermino s. 34—36.
14. Żegocino s. 36—39.
15. Broniszewice s. 39—41.
16. Grodzisko; parafia pod zarządem Bożogrobców Miechowskich, proboszcz nosi tytuł prepozyta s. 42—45.
17. Koryta (kościół nie wizyt. z powodu wakansu parafii) s. 45.
18. Karmino (kościół nie wizyt. z racji nieobsadzenia parafii) s. 45.
19. Magnuszewice (kościół nie wizyt. z powodu wakansu parafii) s. 45.

36

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 36.**

[2. Tytuł or.] Altum Divini honoris — eminentissima primatialis dignitatis sollicitudine viva, sacri pastoris vigilantia — sub felicissimis auspicijs celsissimi dni Vladislai Alexandri a Lubna Łubieński⁷⁹, Dei et Apostolicae [s] Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae primatis primiq[ue] principis, **in Decanatu Przyticensi** [Archidiaconatus Cureloviensis] stabilitum. Ut enim annosae aetati quam diutius constet, pro incolumitate, diuturna valetudine fortissimis ad Ter Optimum Maximum suspirijs quotidiano in Memento exorari non desinam, opus mandati circa pastorale pedum pro-

⁷⁹ Por. przyp. 50.

sternendo. Anno Domini 1759-no, Casimirus Korwin Kochanowski⁸⁰, decanus Przytycensis.

[3. Daty krańc.] 1759.

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (32,6×19,5 cm).— Stron (świeżo policzb.) 98; str. czyste: 10, 32, 40, 82, 92, 98.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Ślady dawniejszego zwilgocenia w całym rękopisie, a zbutwienia pod jego koniec.

[6. Uwagi] Jest to czystopis akt, wykonany na papierze ze znakami wodnymi przez samego dziekana.— Omawiana wizytacja jest pełną, razem zewnętrzną i wewnętrzną.— Jak wszystkie lustracje dziekańskie tej serii zawiera tylko sprawozdania wizytacyjne, nie posiadając dekretów reformacyjnych.— Dziek. Kochanowski odbył swą wizytację na przestrzeni października i listopada 1759, o czym świadczy szczegółowa chronologia itinerarium, wypisana na czele każdej parafii.— Pod względem formy jego lustracja jest całkowicie zdwojona: najpierw opisuje każdą parafię wg jakiejś dawniejszej instrukcji, a następnie daje odpowiedzi na przysłane przez kancelarię a-bpa Łubieńskiego 11 punktów nowego sposobu wizytowania. Tylko kościół w Błotnicy, z podanych przez niego powodów, został opisany wg nowej instrukcji. Wprawdzie wielu dziekanów, przeprowadzających nin. serię wizytacji, stosowało podobną praktykę, atoli u niego punkty dawniejszej instrukcji są najbardziej widoczne. Dlatego wypisuję je tutaj, ażeby m.in. łatwiej sobie radzić przy opisie następnych ksiąg (aż do poz. 55). Nagłówki owych punktów brzmią następująco: *ecclesia, visitatio SS. Sacramenti, fons baptismalis, olea sacra, altaria, apparatus ecclesiae, libri ecclesiae, dos ecclesiae, obligationes, domus plebanalis*.— Na początku opisu każdej parafii wprowadza czytelnika w treść, oznajmiając, że przeprowadza wizytację z polecenia arcybiskupa — „*Descriptio ecclesiae parochial[is] Przytycensis in decanatu Przytycensi ex mandato celsissimi dni Vladislai Alexandri Pomiana Łubna Łubienski, Dei et Aplcae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnen[is], primatis primiq[ue] principis, domini nostri clementissimi, die 5-ta mensis 8-bris a[nn]o Dni 1759-no*” (s. 3). Opisawszy zaś kościół wg wymienionych wyżej nagłówek dawniejszej instrukcji, przystępuje do odpowiedzi na 11 punktów instrukcji Łubieńskiego, wprowadzając znowu w ten sposób: „*Post itaq[ue] expeditam tam ecclesiae, quam beneficii visitationem, juxta ulterius mandatum ac puncta in eo apposita Celsissimi Principis Nostri Clementissimi, de data ejus Varsaviae in palatio primatiali die vigesima octava augusti a[nn]o praesenti 1759-no, feci investiga-*

⁸⁰ Ks. Kazimierz **Kochanowski** h. Korwin, proboszcz par. Wrzeszczów, dziekan przytycki. (ADW: AAG. Wiz. 36 s. 1, 49, 63).

tionem de tenore tali" (s. 7). Wprowadzenia te czyli szczegółowe tytuły wizytacyjne znajdują się w nin. poszycie akt na początku i w środku opisu każdej parafii.— Sprawozdanie wizytacyjne zaczyna się dla każdej parafii od nowej i nieparzystej strony.— Parafię Wrzeszczów, administrowaną przez naszego dziekana (s. 49, 63), wizytował zapewne właściwy oficjał, gdyż nie ma jej w omawianej księdze.— W treści akt główną uwagę zwrócono na opis uposażenia beneficjów, a zwłaszcza w strojów (inventarzy) zakrystii kościołów par. Za wyjątkiem dwóch kościołów szpitalnych nie ma tu mowy o innych świątyniach nieparafialnych i kaplicach (znowu prócz jednej).— Zasadniczymi niedociągnięciami sprawozdań są następujące: podawanie nazw miejscowości parafialnych w formie przymiotnikowej — np. „*Descriptio ecclesiae parochialis Wysimiriensis...*” (s. 25) czyli opis kościoła par. Wyszymirzyce, brak rangi prawno-społecznej miejscowości przy ich nagłówkach i wezwań kościołów w jakimś ustalonym miejscu. Rangę miejscowości odnalazłem wewnątrz tekstu, tytuły kościołów par. tylko w połowie wypadków tamże, a współczesną formę rzeczownikową miast i wsi ustaliłem w pewnych wypadkach przy pomocy ich spisu, zamieszczonego w *Constitutiones synodi Archidioecesis Gnesnensis* z r. 1720, jako że dawniejszych akt wizyt. dek. przytyckiego nie posiadałem.— Pewną rekompensatą za tyle szukania w treści księgi było natrafienie na ślad nie zachowanej wizytacji archidiaconatu kurzelowskiego, odprawionej przez miejscowego a-diak. Mikołaja Trzebińskiego w r. 1659 (s. 76).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Przytyk, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Ducha Św. i św. Krzyża, wizyt. 5 X 1759 s. 3—9.
2. Bukowo, wieś. Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP, wizyt. 9 X s. 11—18.
3. Radzanow, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b., wizyt. 2 X s. 19—24.
4. Wyszymirzyce, miasto (oppidum, civitas; parafia w rękach Benedyktynów; rządzącego kościoła nazywa się prepozytem). Kościół par. (zbud. przez op. płoc. Żółtowskiego i przez niego 25 XI 1750 pośw.), wizyt. 18 X 1759 s. 25—31:
 - a. Kościół szpitalny w mieście pw. Ducha Św. s. 31.
5. Jasionna, wieś. Kościół par., którego wezwania nie podano, wizyt. 19 XI 1759 s. 33—39.
6. Białobrzegi, miasto (oppidum). Kościół par., którego tytułu nie zapisano, wizyt. 23 XI 1759 s. 41—48.
7. Strumiec, wieś. Kościół par. nowy (pośw. w r. 1747 przez dziek. Kochanowskiego), wizyt. 26 X 1759 s. 49—54.
8. Goryn, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, wizyt. 29 X 1759 s. 55—62.

9. Jedlinsko, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par. Kościół par. (odbud. przez bpa krak. Załuskiego †1758, pośw. przez dziek. Kochanowskiego) pw. św. Wojciecha b., wizyt. 16 X 1759 s. 63—70:
 - a. Kościół szpitalny w mieście pw. św. Wojciecha b. (zbud. w r. 1661), wizyt. 16 X s. 79—81.
10. Lisow, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1590, konsekr. przez sufr. płoc. Starczewskiego 18 X 1638) pw. Nawiedzenia NMP i św. Agnieszki pm., wizyt. 13 XI s. 71—78:
 - a. Piaseczno, wieś na terenie par. Lisów, gdzie znajduje się kaplica (capella, oratorium), nazwana także kościołem filialnym, pw. św. Anny s. 76—77, 78.
11. Jankowice, wieś. Kościół par., którego wezwania nie podano, wizyt. 19 XI s. 83—88.
12. Błotnica, wieś. Kościół par., którego tytułu nie zapisano — stary w stanie upadku, a nowy w budowie, wizyt. 22 [XI] s. 89—91.
13. Kaszow, wieś. Kościół par., którego wezwania nie podano, wizyt. 28 XI 1759 s. 93—97.

37

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 37.**

[2. Tytuł or.] Visitatio **decanalis** ecclesiarum parochialium nec non praepositorum, parochorum, vicariorum, praebendariorum aliorumq[ue] praesbyterorum in ecclesijs parochialib[us], capellis **intra Decanatum Radomscensem** [in Archidiaconatu Uniejoviensi] existentium, tum etiam religiosarum personarum, quo[t]quot sint numero, peracta anno Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo nono, diebus mensis novembris, ut infra, ex mandato celsissimi ac illustrissimi, reverendissimi domini, domini Vladislai Alexandri a Łubna Łubieński⁸¹, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Litthvaniae [s] primatis primiq[ue] principis [per decanum loci Joannem Linowski⁸²].

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (32,2×20,8 cm).— Stron (świeżo policzb.) 48; str. czyste: 2, 48.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Mamy tu do czynienia z czystopisem akt, sporządzonym na papierze z filigranami przez nie znanego sekretarza, może nie wykrytego z treści notariusza dekanatu. Wizytujący dziekan tylko podpisał akta (s. 47).— Tytuł księgi, wykonany zwykłym pismem, znaj-

⁸¹ Zob. przyp. 50.

⁸² Ks. Jan **Linowski**, proboszcz par. Kodrąb, dziekan radomszczański. (ADW: AAG. Wiz. 37 s. 43, 47).

duje się w górnej części s. 3. Tytuł skrócony o brzmieniu „Visitatio Decanatus Radomscensis, 1759” jest na s. 1.— Wizytacja, o której mowa, jest całkowitą, zewnętrzną i wewnętrzną łącznie.— Podobnie jak inne księgi tej serii lustracji obejmuje same sprawozdania wizytacyjne, bez dekretów reformacyjnych.— Zasadniczo dziek. Linowski odpowiadał na 11 punktów doręczanej mu instrukcji wizytacyjnej. Do normalnych opisów parafii wprowadzał jednak krótkimi wstępami, ułożonymi na podstawie starszego sposobu wizytowania, przytoczonego w formie nagłówków w poz. 36, co szczególnie jest widoczne przy par. Radomsko.— Parafię Kodrąb, zarządzaną przez dziekana (s. 43), wizytował prawdop. oficjał radomszczański, ale jego dokumentacji nie znamy.— Zasób treściowy tej wizytacji jest przeciętny. Poza parafialnymi sekretarz opisał także kilka innych kościołów i kaplic. Odnośnie jednej z nich — św. Leonarda w par. Dmenin podał nawet spis wotów (s. 44—45). Prócz tego zacytował kilka razy akta zachowanych wizytacji gen. dot. tego okręgu. Wspomniał też o mało znanym oficjałacie i konsystorzu for. w Radomsku (s. 5, 42).— Zachodzącą datację szczegółową marszruty wizytacyjnej (listopad 1759 r.) honoruję w części B nin. pozycji.— Za główne niedociągnięcie treściowe, zdarrzające się również u innych wizytatorów, uważam nieinformowanie o randze prawno-społecznej miejscowości parafialnych (miasto czy wieś). Z tego powodu nie podałem tej specyfikacji poniżej. Natomiast tytuły kościołów i kaplic udało mi się wyłowić z tekstu.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Radomsko, podupadła prepozytura par. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP i św. Lamberta b., wizyt. 5 XI 1759 s. 3—14:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. i św. Walentego m., wizyt. 6 XI s. 12—13.
 - b. Klasztor Franciszkanów Konwentualnych (fund. przez kr. Władysława Łokietka w r. 1324) z kościołem pw. Narodzenia NMP i Podwyższenia Krzyża św. s. 14.
 - c. Strzałkow, wieś na terenie par. Radomsko. Prebenda (fund. w r. 1329) z kaplicą (capella) pw. Nawiedzenia NMP (aktualnie prebendarzem jest bp łuc. i brzes. Wołłowicz), wizyt. 26 XI s. 46.
2. Krępa. Kościół par. pw. św. Urszuli pm. i Towarzyszek, wizyt. 6 XI s. 14—16.
3. Dobryszyce. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 7 XI s. 16—19.
4. Drzymalina [s] Wola. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc., wizyt. 8 XI s. 19—20.
5. Kamiensko. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap., wizyt. 9 XI s. 20—22.
6. Kobile. Kościół par. pw. św. Marcina b. i św. Jana ap., wizyt. 20 XI s. 22—25.

7. Żytne. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m., wizyt. 21 XI s. 25—27:
 - a. Ciętletniki, wieś w par. Żytno, posiadająca kaplicę (capella) pw. Przemienienia Pańskiego (czyni się zabiegi, aby stała się ośrodkiem oddzielnej parafii) s. 26—27.
8. Borzykowa. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap., wizyt. 22 XI s. 27—29.
9. Soborzyce; parafia pod zarządem Cystersów. Kościół par. pw. św. Urszuli pm., wizyt. 23 XI s. 29—32.
10. Dąbrowa. Kościół par. pw. św. Jakuba ap., wizyt. 23 XI s. 32—35.
11. Kłomnice. Kościół par. pw. św. Marcina b., wizyt. 24 XI s. 35—37.
12. Gidle. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 25 XI s. 38—40:
 - a. Konwent Dominikanów (wzmianka) s. 47.
 - b. Klasztor Kartuzów (zapiska) s. 47.
13. Pławno; parafia wydzielona z gidelskiej za rządów a-bpa Baranowskiego † 1615. Kościół par. pw. św. Stanisława b., wizyt. 26 XI s. 40—42.
14. Dmenin. Kościół par. pw. św. Szymona i Judy ap., wizyt. 26 XI 1759 s. 42—46:
 - a. Łagiewniki, wieś na terenie par. Dmenin, gdzie wśród lasów znajduje się mały kościół albo kaplica (capella) pw. św. Leonarda op. s. 44—45:
 - Spis wotów przy łaskami słynącym obrazie św. Leonarda s. 44—45.

38

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 38.**

[2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **specjalnej Dekanatu Rawskiego** (w archidiakonacie łowickim), przeprowadzonej w roku **1759** lub **1760**, z polecenia arcybiskupa Władysława Łubieńskiego⁸³, przez miejscowego dziekana Szymona Kobylińskiego⁸⁴.

[3. Daty krańc.] **1759—1760.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (33,4×20,4 cm).— Stron (świeżo policzb.) 22.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi]. Głównym wizytatorem kościołów i kaplic był ks. Szymon Ewaryst Kobyliński, dziekan (podpis na s. 20). Parafię Inowłódz, zarządzaną przez niego, zwizytowali dwaj inni kapłani, może wyznaczeni do tego przez Konsystorz Gen. w Łowiczu, mianowicie ks. Mikołaj Szczepanowski, prepozyt w mieście Rawie (s. 17), przyp. wicedziekan, i ks. Tomasz Niedźwiecki, proboszcz par. Lubochnia (s. 10), prawdop. notariusz dekanatu (podpisy na s. 22).— Jest to mało staranny czysto pis akt

⁸³ Por. przyp. 50.

⁸⁴ Ks. Szymon Ewaryst **Kobyliński**, prepozyt par. Inowłódz, dziekan rawski. (ADW: AAG. Wiz. 38 s. 20).

wizyt., wykonany przyp. przez ks. Niedźwieckiego na papierze ze znakami wodnymi.— Omawiana wizytacja jest pełną, zarówno zewnętrzną jak i wewnętrzną.— Jak inne lustracje tej serii akt obejmuje tylko sprawozdania wizytacyjne, bez dekretów reformacyjnych.— Poszyt nie posiada tytułu oryginalnego, atoli dziekan nie omieszkał zaopatrzyć akta w adres dedykacyjny dla arcybiskupa (s. 1).— Wizytacja została przeprowadzona po dniu 12 listopada 1759 r. (s. 22), a może nawet po 4 maja 1760 r. (s. 6).— Lustrację nin. odbyto zasadniczo wg 11 punktów instrukcji, przewidzianej przez a-bpa Łubieńskiego do tej serii wizytacji dziekańskich. W sprawozdaniach jednak, zresztą bardzo krótkich, odpowiedzi na owe punkty ujęte są nieprzejrzyście, przekraczając często nawet liczbę 20.— Mimo skondensowanej treści, wizytator usiłuje być dokładnym. Melduje nie tylko o kościołach parafialnych, lecz także o prebendalnych, szpitalnych i kaplicach. Przy czym stara się być maksymalnie precyzyjnym: wieś u niego to nie tylko „villa”, ale również „villula”, miasto — także „oppidulum”, kościół — to również „ecclesiuncula”, kaplica — „capellula”. Atoli rangę miejscowości parafialnych oznaczył tylko odnośnie wszelkiego rodzaju miast i wiosek („villula”). Normalne wsi („villa”) tylko z trudem zidentyfikowałem na podstawie całego tekstu księgi.— Z akt wynika, że w obu parafiach Łęgonice dawno już zapomniano o istnieniu tamże oficjałatu for.— Na s. 15 zachodzi błąd chronologiczny, albowiem zapisano, że a-bp Potocki odbudował kościół w Starej Rawie w r. 1707, on zaś objął rządy w archidiecezji dopiero w r. 1723.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Adres dedykacyjny wystosowany przez dziek. Kobylańskiego do a-bpa W. Łubieńskiego s. 1.

1. Krzemienica, wieś, zaniedbana prepozytura par. Kościół par. (nazwany tu bazyliką) pw. Wniebowzięcia NMP s. 1—2.
2. Sierzchow, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 3—4.
3. Nowe Miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 5:
 - a. Kaplica (capellula) pw. św. Zygmunta kr. s. 5.
4. Łęgonice, miasto (oppidulum). Kościół par. (zbud. przez a-bpa M. Trąbę † 1422, oddany w zarząd Bożogrobcem Miechowskim) pw. Rozesłania Apostołów i św. Marii Magdaleny s. 5.
5. Łęgonice, wieś. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 6.
6. Michałowice, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 6—7.
7. Rzeczyca, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 8.
8. Czerniewice, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 8—9.
9. Tobiasze, wieś (villula). Kościół par. pw. św. Wacława kr. s. 9—10.
10. Lubocheń, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 10—11.
11. Małecz, wieś (villula); parafia od lat 50 zanikająca („deserta”). Kościół (ecclesiuncula) pw. św. Floriana m. s. 12.

12. Ujazd, miasto (oppidum, oppidulum). Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. i św. Wojciecha b. s. 12—14.
 - a. Kościół znajdujący się w ruinie (prawdop. szpitalny) s. 13—14.
13. Budziszewice, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Szczepana m. s. 14.
14. Boguszyce, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 15.
15. Stara Rawa, wieś. Kościół par. pw. św. Szymona i Judy ap. s. 15—16.
16. Kurzeszyn, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 16—17.
17. Rawa, miasto (civitas), podupadła prepozytura par. Kościół par. (nazwany bazyliką, konsek. w r. 1160) pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 17—20:
 - a. Prebenda na przedmieściu z kościołem pw. św. Stanisława b. s. 19.
 - b. Prepozytura szpitalna Św. Ducha (w posiadaniu Benedyktynów od r. 1378) z własnym kościołem pod tymże wezw. s. 19—20.
18. Inowłódz, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Michała arch. i opieką („patrona“) Najśw. Maryi P. s. 20—22:
 - a. Prebenda na przedmieściu z kościołem pw. św. Idziego op. s. 22.
 - b. Gielzow, wieś na terenie par. Inowłódz, w pobliżu której, w lesie, znajduje się kaplica (oratorium, eremitorium) pw. M.B. Bolesnej; przy kaplicy przebywają dwaj eremici s. 22.

39

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 39.**

[2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **nadzwyczajnej Dekanatu Rudzkiego** (w terytorium wieluńskim), przeprowadzonej w roku **1759** przez miejscowego dziekana Franciszka Gędkiewicza⁸⁵, z nakazu arcybiskupa Władysława Lubieńskiego⁸⁶.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (32,3×20,1 cm).— Stron (świeżo policzb.) 22; s. 22 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Omawiana księga nie posiada oryginalnego tytułu. Jest ona czysto pisemem akt wizyt., sporządzonym na papierze z filigranami przez samego dziekana.— Jest to wizytacja całkowita, łącznie zewnętrzna i wewnętrzna.— Jak inne siostrzane nie posiada dekretów reformacyjnych, ale tylko sprawozdania wizytacyjne.— Dziek. Gędkiewicz rozpoczął swą marszrutę wizytacyjną w dniu 15 października 1759 r. (s. 1) i zakończył ją prawdop. w listopadzie tr.— Powiadał odbiorcę, że wizytował wg przysłanych mu w tym celu 11 punktów

⁸⁵ Ks. Franciszek **Gędkiewicz**, kanonik wieluński, prepozyt par. i dziekan rudzki oraz proboszcz par. Lututów w sąsiednim dek. wieruszowskim. (ADW. AAG. Wiz. 39 s. 1, 21; 51 s. 8).

⁸⁶ Zob. przyp. 50.

instrukcji lustracyjnej (s. 1), chociaż nieprzejrzystość tekstu i nienumerowanie odpowiedzi w małym tylko stopniu potwierdza to oświadczenie.— Siłą rzeczy nie wizytował zarządzanej przez siebie parafii — Ruda, którą odwiedził w celach kontrolnych bezpośredni jego zwierzchnik, oficjał for. wieluński Myszkowski (por. poz. 50).— Sprawozdania nin. wizytacji są zbyt krótkie. Ponadto w połowie przypadków, jeśli weźmiemy pod uwagę wszystkie kościoły i kaplice, nie podaje wezwania świątyni. W następstwie tego w drugiej części opisywanej pozycji nie widzimy ich przy wielu miejscowościach.— Braki te wyrównuje w pewnym względzie dostarczając w mieście Wieluniu wykazy osób zakonnych aż pięciu klasztorów (s. 18—20).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. (Wieluń, miasto, civitas). Kościół kolegiacki i zarazem parafialny s. 1—2:
 - a. Kolegium Pijarów, w mieście przy kolegiacie, z obsadą personalną s. 18—19.
 - b. Konwent Augustianów (fund. w r. 1217 przez Władysława, ks. kal. i rudz.) z kościołem pw. Bożego Ciała, z wykazem zakonników s. 19.
 - c. Klasztor Klarysek (Bernardynek) wewnątrz murów miasta s. 19.
 - d. Konwent Paulinów, za murami miasta, na Przedmieściu Krakowskim, ze spisem zakonników s. 20.
 - e. Klasztor Reformatorów, poza miastem, z obsadą personalną s. 20.
 - f. Dąbrowa, wieś. Filia par. Wieluń (wzmianka) s. 2.
 - g. Gaszyn, wieś. Filia par. Wieluń (zapiska) s. 2.
2. Wierzchlas, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 2—4.
3. Łaszów, wieś. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 4—5.
4. Kadłub, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 6:
 - a. Popowice, wieś. Filia par. Kadłub (wzmianka) s. 6.
 - b. Grębień, wieś. Filia par. Kadłub (zapiska) s. 6.
5. Ożarów, wieś s. 6—7:
 - a. Wierzbie, wieś. Filia par. Ożarów (wzmianka) s. 7.
6. Komorniki, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 7—8.
7. Skomlin, wieś. Kościół par. pw. św. Filipa i Jakuba ap. s. 8—9.
8. Mokrzko, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 9—10.
9. Chotów, wieś. Kościół par. pw. św. Idziego op. s. 10—11.
10. Łagiewniki, wieś. Kościół par. pw. Ścięcia św. Jana Chrzc. s. 11.
11. Wydrzyn, wieś s. 11—12.
12. Rudlice, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 12—13.
13. Oszyaków, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Jadwigi ks. s. 14—15:
 - a. Radoszewice, wieś. Filia par. Osyaków (zapiska) s. 15.
14. Konopnica, wieś. Kościół klasztorny Paulinów i jednocześnie parafialny (wzmianka) s. 14, 21.
15. Raczyn, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 15—16.
16. Krzyworzeka, wieś; kościół w stanie ruiny (wzmianka) s. 16—17.
17. Czarnożyły, wieś s. 17—18.

40

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 40.**

[2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **specjalnej Dekanatu Sompoleńskiego** (w archidiakonacie gnieźnieńskim), przeprowadzonej w latach **1759—1760** przez miejscowego dziekana Jana Słuszezwskiego⁸⁷, z polecenia arcybiskupa Łubieńskiego⁸⁸.

[3. Daty krańc.] **1759—1760.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (31,4×20,2 cm).— Stron (świeżo policzb.) 24; str. czyste: 2, 24.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Tytuł skróc. poszytu: „Visitatio Decanatus Sampolnensis, 1760” (s. 1).— Jest to czystopis akt wizyt., wykonany przez samego dziekana na papierze ze znakami wodnymi.— Omawiana wizytacja jest pełną, zarówno zewnętrzną, jak i wewnętrzną.— Jak inne z tej serii obejmuje tylko sprawozdania wizytacyjne, bez dekretów reformacyjnych.— Dziekan rozpoczął wizytowanie podległych mu kościołów 4 października 1759 r. (s. 3). Ukończył pisanie sprawozdań dopiero 10 marca 1760 r. (s. 23). Także w tytule (skrótowym) akt położył rok 1760.— Słuszezwski oznajmia (s. 3), że przystępuje do wizytacji na skutek rozesłanego przez arcybiskupa (z Warszawy, w dniu 28 sierpnia 1759 r.) „procesu” w tej sprawie.— Nasz dziekan wizytował również własną parafię — Ślesin.— W jego sprawozdaniach nie widać porządku, posługuje się zarówno instrukcją dawniejszą, jak też ostatnią, składającą się z 11 punktów, nie numerując jednak własnych odpowiedzi.— Zawartość treściowa akt przeciętna. W drugiej części protokołów nie podał rangi prawno-społecznej kilku wiejskich miejscowości parafialnych.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Dębny, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 3—4.
2. Wrząca Major, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. s. 4—6.
3. Grzegorzewo, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 6—7:
 - a. Prepozytura szpitalna w mieście z kościołem pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 7.
4. Osiek Major, wieś. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap. s. 7—9.
5. Demby, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 9—10.

⁸⁷ Ks. Jan Słuszezwski, proboszcz par. Ślesin, dziekan sompoleński. (ADW: AAG. Wiz. 40 s. 21, 23).

⁸⁸ Por. przyp. 50.

6. Mąkolno, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 10—11.
7. Sępólno, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 11—13:
 - a. Kaplica (oratorium) na polu plebańskim, przy której przebywa eremita s. 12.
 - b. Druga kaplica (oratorium), stojąca również na gruncie parafialnym, pw. św. Hieronima w., gdzie także mieszka eremita s. 12.
8. Lubstowo, wieś. Kościół par. pw. św. Jadwigi ks. s. 13—15.
9. Racecice, wieś; parafia od dawna wakująca. Kościół par. pw. św. Wojciecha b. s. 15.
10. Lubstowko, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza ap. s. 15—16.
11. Krąmsko, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 16—18.
12. Lichen, wieś. Kościół par. pw. św. Doroty pm. s. 18.
13. Wąsosze, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 18—19.
14. Morzysław, wieś. Kościół par. pw. św. Wojciecha b. s. 19—20.
15. Kazimierz, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Marcina b. i Pięciu Męczenników s. 20—21.
16. Gosławice, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 21.
17. Slesin, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 21—23.

41

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 41.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio decanalis ecclesiarum Decanatus Schadkovien-sis* [in Archidiaconatu Uniejoviensi] ad mandatum celsissimi ac reverendissimi domini, dni Vladislai Alexandri Pomian à Lubna *Łubieński*⁸⁹, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Litthvaniae [s] primatis primique principis, Varsaviae die 28-va augusti anno Domini 1759-no datuatum, per me Raphaëlem Jarnowski⁹⁰, Ecclesiae Collegiatae Łascen[sis] et foraneum Schadkovien[sem] decanum, in Rusiec curatum, expedita.

[3. Daty krańc.] **1759—1760.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (35,4×23,4 cm).— Stron (świeżo policzb.) 48; str. czyste: 2, 48.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi]. Omawiana księga stanowi czystopis akt wizyt., sporządzony przez dziekana na papierze z filigranami, ale bardzo kruchym.— Jest to wizytacja całkowita, zewnętrzna i wewnętrzna łącznie.— Zawiera tylko sprawozdania wizytacyjne — jak inne ilustracje dziekańskie z tej serii, nie posiadając dekretów reformacyj-

⁸⁹ Zob. przyp. 50.

⁹⁰ Ks. Michał Rafał Jarnowski, proboszcz par. Rusiec, dziekan kol. łaskiej i dek. szadkowskiego. (ADW: AAG. Wiz. 41 s. 1).

nych.— W tytule dziekan oznajmia, że przystąpił do wizytowania na skutek polecenia arcybiskupa, wydanego w Warszawie 28 sierpnia 1759 r. Na s. 25 wspomina, że o wizytacji powiadomił podległe sobie duchowieństwo „via cursoria”. Dokładnie nie wiemy, w jakim czasie rozpoczął swą podróż wizytacyjną i kiedy ją zakończył. Na s. 17 przytacza datę 11 listopada 1759 r., a więc mógł rozpocząć wiadomą akcję po tym dniu i ukończyć wizytację w końcu r. 1759 lub na początku 1760. Wizytację przeprowadzał wg instrukcji prym. Łubieńskiego, składającej się z 11 punktów. Atoli w sprawozdaniach nie numerował swych odpowiedzi.— Zarządzanej przez siebie parafii Rusiec nie wizytował. Zlustrował ją prawdop. z innymi dziekańskimi oficjał for. uniejowski, ale dokumentacji jego wysiłku nie znamy.— Dziek. Jarnowski nie podał wezwań kościołów parafialnych, a z innych załedwie szpitalne Św. Ducha, same narzucające się w opowiadaniu. Dlatego nie widzimy ich w punkcie B tej pozycji. Na s. 27 dziekan powołuje się na zaginioną wizytację archidiaconatu uniejowskiego, przeprowadzoną ok. r. 1752 przez kanonika gnieźnieńskiego Jana Mleckiego (właściwie Mlickiego).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Rychłocice, wieś; kościół par. uległ pożarowi 24 lipca 1751 r. s. 3—4.
2. Chabielice, wieś s. 4—5.
3. Buczek, wieś, dawniej miasto s. 6—9.
4. Łobudzice, wieś s. 10—11:
 - a. Kocieszow, wieś w par. Łobudzice. Prebenda z własnym kościołem (eryg. w r. 1661) s. 44.
5. Parzno, wieś, podupadła prepozytura par. s. 11—13:
 - a. Kaszewice, wieś; parafia afiliowana do Parzna s. 5—6.
6. Grocholice, miasto s. 13—15:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. zrujnowanym s. 15.
 - b. Bełchatow, wieś na terenie par. Grocholice, w której znajduje się klasztor Franciszkanów Konwentualnych s. 15.
7. Pozdzenice, wieś s. 15—17.
8. Wygielzow, wieś s. 17—18.
9. Strońsko, wieś s. 19—22:
 - a. Rzechta, wieś; filia par. Strońsko s. 21.
 - b. Rembieszow, wieś w par. Strońsko, posiadająca kaplicę (capella), dawniej prywatną rodz. Walewskich, obecnie raczej publiczną s. 22.
 - c. Piaski, wieś na terenie par. Strońsko, gdzie istnieje kaplica (capella) prywatna w posiadłości Dominikanów z Sieradza s. 22.
10. Korczew, wieś s. 22—24.
11. Grabno, wieś, zaniedbana prepozytura par. s. 24—26.
12. Puszcza, wieś; kościół ten w przeszłości podlegał również par. Szczerców s. 26.

13. Marzenin, wieś s. 27—28.
14. Borszewice, wieś s. 28—29.
15. Brzykow, wieś s. 29—30.
16. Widawa, miasto (oppidum), zanikająca prepozytura par. s. 30—34:
— Wzmianka o dokumentach kościołów widawskich: parafialnego, św. Rocha w., św. Walentego m., św. Wojciecha b. i szpitalnego Św. Ducha s. 32.
a. Prepozytura szpitalna poza miastem, nad rzeką, z kościołem pw. Ducha Św. s. 33—34.
17. Schadek, miasto (oppidum), prepozytura par. s. 34—40:
a. Prepozytura szpitalna Św. Ducha, z własnym kościołem pod tymże wezw s. 39—40.
b. Kościół (kaplica względnie prebenda) na starym mieście (eryg. 13 VI 1398) s. 40.
18. Druzbice, wieś s. 40—42.
19. Krzeczow, wieś; parafia eryg. w r. 1526 s. 42—44.
20. Sędziejowice, wieś s. 44—45.
21. Sczercow, miasto (oppidum) s. 45—47

42

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 42.**

[2. Tytuł or.] Visitatio **decanalis** ecclesiarum et beneficiorum **Decanatus Scrinensis** [in Archidiaconatu Cureloviensi, ex mandato archiepiscopi Vladislai Łubieński⁹¹ per decanum loci Thomam Rudecki⁹²] a.D. 1759-no, diebus ultimis mensis octobris et primis novembris, ordine sequenti expedita.

[3. Daty krańc.] **1759—1760.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (32,7×20,5 cm).— Stron (świeżo policzb.) 36.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Ślady daw. zwilgocenia przy grzbiecie, a zwłaszcza na końcu księgi.

[6. Uwagi] Uzupełniony tytuł or. zajmuje tylko górną część s. 1 i wykonaniem nie różni się od tekstu sprawozdań.— Jest to czystopis akt wizyt., sporządzony na papierze ze znakami wodnymi, lecz przeciętnej jakości, przez notariusza wizytacji Tomasza Frasuńskiego (s. 31), człowieka przyp. świeckiego. Dziekan wykonał własnoręcznie s. 32—36.— Jest to wizytacja pełna, razem zewnętrzna i wewnętrzna.— Księga obejmuje same sprawozdania wizytacyjne.— Z tytułu wiadomo, że dziekan przeprowadzał wizytację na przełomie października

⁹¹ Por. przyp. 50.

⁹² Ks. Tomasz Józef Rudecki, prepozyt par. Gowarczów i szpitala w Skrzynie, miejsc. dziekan. (ADW: AAG. Wiz. 42 s. 15, 19, 36).

i listopada 1759 r. Wykonane akta podpisał on 29 listopada 1759 r. (s. 31). Atoli wyżej, na tej samej stronie powiedziano: „Item anno prae-terito 1759...”. Zatem poszyt sporządzano już w r. 1760. Stąd punkt 3 nin. opisu umieszcza omawianą wizytację na przestrzeni dwóch lat.— Dziek. Rudecki przeprowadzał wizytację na ogół wg 11 punktów przy-słanej mu przez kancelarię arcybiskupią instrukcji, ale odpowiedzi nie numerował, z tego powodu sprawozdania są mało przejrzyste.— O własnej parafii — Gowarczów poinformował tylko ogólnikowo napo-minając, że będzie ją wizytował oficjał opoczyński (s. 19); jednakże wiadome akta tego ostatniego do nas nie doszły.— Są to opisy bardzo zwięzłe, w następstwie tego o kościołach pomocniczych, szpitalnych i kaplicach, które tenże wizytator również uwzględnił, zachodzą prze-ważnie tylko wzmianki.— Sprawy wymagające rychłej naprawy w deka-nacie, odnoszące się zarówno do budowli kościelnych, jak też kapłanów, streścił dziekan swej władzy duchownej na dodatkowym półarkuszu (s. 35—36).— Akta wizyt. tego dekanatu przynoszą nam wiadomości o istnieniu Konsystorza For. w Opocznie oraz jego urzędnikach (s. 18, 19, 32), którym bezpośrednio podlegał dekanat skrzyński. Dowia-dujemy się z nich również, iż proboszcz w Końskich nosił tytuł schola-styka (s. 20—23).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Skrzynno, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Szczepana m., św. Urszuli pm. i św. Prokopa op. s. 1—5:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. i św. Walen-tego m. s. 5, 32—34.
 - b. Kaplica (capella) pw. św. Rocha w. s. 1, 4.
2. Wieniawa, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 5—7.
3. Wrzos, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. i św. Idziego op. s. 7—8.
4. Klwów, miasto (oppidum), zaniedbana prepozytura par. Kościół par. pw. Przemienienia Pańskiego s. 9—11:
 - a. Kaplica (oratorium) pw. Trójcy Św., opustoszała s. 10.
 - b. Kaplica (oratorium) pw. św. Krzyża, w lesie, nowa s. 10.
5. Potworów, wieś. Kościół par. pw. św. Doroty pm. s. 11—13.
6. Nieznamierowice, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Andrze-ja ap. s. 13—15:
 - a. Gałki, wieś w par. Nieznamierowice, posiadająca kaplicę (capella) pw. św. Krzyża, stojącą na miejscu kościoła parafialnego, prze-niesionego potem do Nieznamierowic s. 14—15.
7. Bieliny, wieś. Kościół par. pw. św. ap. Szymona i Judy s. 15—16:
 - a. Zychorzyn, wieś na terenie par. Bieliny, gdzie we dworze znaj-duje się prywatna kaplica (capella) pw. św. Krzyża s. 16.
8. Gielnów, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Krzyża oraz św. Piotra i Pawła ap. s. 16—19.

9. Gowarczow, miasto (oppidum), podupađła prepozytura par. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. oraz św. Floriana m. (tylko ogólna informacja) s. 19:
 - a. Kościół w mieście pw. św. Marcina b., zrujnowany s. 19.
 - b. Kaplica (capella) pw. św. Rocha w. s. 19.
10. Końskie, miasto (oppidum); proboszcz nosi tytuł scholastyka. Kościół par. pw. św. Mikołaja i Wojciecha bb. s. 20—23:
 - a. Czarna, wieś w par. Końskie, w której istnieje kościół albo kaplica (capella) s. 23.
 - b. Kazanów, wieś na terenie par. Końskie, gdzie znajduje się klasztor Bernardynów s. 23.
11. Odrowąż, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. i św. Jacka w. s. 23—25:
 - a. Kaplica (capella) pw. św. Rozalii dz. s. 24—25.
 - b. Kaplica (capella) pw. św. Rocha w., opustoszała s. 25.
 - c. Blizin, wieś w par. Odrowąż, mająca kaplicę (capella) pw. św. Zofii m. s. 25.
12. Smogorzow, wieś. Kościół par. pw. Najśw. Maryi P. s. 25—28.
13. Skrzynsko, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św. s. 28—30:
 - a. Przysucha, wieś na terenie par. Skrzyńsko, posiadająca kościół względnie kaplicę (capella) s. 29.

Wykaz zmarłych kapłanów w dekanacie od r. 1749 s. 30—31.
Sprawy wymagające poprawy na terenie dekanatu, tak odnośnie świątyń, jak też wśród duchowieństwa s. 35—36 (półarkusz).

43

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 43.**

[2. Tytuł or.] Genumum ecclesiarum, beneficiorum ac cleri decanatus Słupcensis Speculum seu Visitatio ecclesiarum **Decanatus Słupcensis** [in Archidiaconatu Gnesnensi] de mandato celsissimi, illustrissimi, reverendissimi, excellentissimi domini, domini Vladislai Alexandri Pomian à Lubna Lubieński⁹³, Dei et Apostolicae Sedis gratia archi Episcopi [s] Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae ac MDL primatis primique principis etc. etc., domini clementissimi, per illustrem Michaëlem Włostowski⁹⁴, canonicum Sieradien[sem], decanu[m] foraneu[m] ac praepositu[m] Słupcen[sem] absolutae, per Thomam vero Nasaliński⁹⁵, curatu[m] Brudzevien[sem], ejusdem decanatus notariu[m] conscriptae anno Domini **1759** in annu[m] **1760**.

⁹³ Zob. przyp. 50.

⁹⁴ Ks. Michał Włostowski, kanonik sieradzki, prepozyt par. i dziekan w Słupcy. (ADW: AAG. Wiz. 43 s. 1, 7, 101).

⁹⁵ Ks. Tomasz Nasaliński, proboszcz par. Brudzewo, notariusz dek. słupeckiego i teŹże wizytacji. (ADW: AAG. Wiz. 43 s. 1, 40).

[3. Daty krańc.] **1759—1760.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (31,8×20,2 cm).— Stron (świeżo policzb.) 102; str. czyste: 2, 4, 28—29, 102.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Omawiana księga stanowi czysto opis akt wizyt., wykonany na papierze bez filigranów przez uwidocznionego w tytule notariusza dekanatu i nin. lustracji. Jego pismo staranne, ale nieprzejrzyste.— Jest to wizytacja całkowita, łącznie zewnętrzna i wewnętrzna.— Jak ogół dziekańskich lustracji ekstraordynaryjnych z czasu pontyfikatu Łubieńskiego księga zawiera same tylko sprawozdania wizytacyjne.— Wizytacja została przeprowadzona na przestrzeni od 12 listopada 1759 do 16 stycznia 1760 r., o czym zaświadcza szczególnie głowa chronologia marszruty dziekana.— Włostowski wizytował swój dekanat wg dawniejszej instrukcji, nie uwidocznionej w punktach.— W porównaniu z innymi wizytacjami tej serii protokoły dekanatu słupeckiego są obszernie.— Wprawdzie na s. 7 Włostowski informuje, że parafię przez niego administrowaną — Słupcę będzie wizytował kto inny (z czego dokumentacji nie posiadamy), niemniej sam obszernie opisał sprawy tegoż miasta.— Akta, o których mowa, przynoszą nam informacje o składaniu ofiar przez parafie archidiecezji (co zapewne czyniły także inne biskupstwa) na chrystianizowanych wtenczas Żydów polskich (np. s. 60, 64). Zdarzył się również notariuszowi błąd chronologiczny — mianowicie na s. 33 podał, że *Liber beneficiorum ecclesiasticorum* Łaskiego pochodzi z r. 1501, zamiast z 1521.— Księga posiada (s. 3) ładnie wykonany, kolorowy herb prym. W. Łubieńskiego, z inicjałami jego tytułatury w otoku oraz ze strofą, ułożoną ku jego czci, na dole.— Z elementów formalnej strony odbywania wizytacji mamy tu dokument zwyczajowy w postaci adresu dedykacyjnego, ułożonego przez dziekana i notariusza dla arcybiskupa (s. 5—6).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Herb kolorowy a-bpa W. Łubieńskiego, z inicjałami jego tytułatury w otoku i strofą ku jego czci na dole (s. 2), wykonany prawdop. przez notariusza wizytacji.

Adres dedykacyjny, wystosowany do arcybiskupa przez dziekana i notariusza wizytacji s. 5—6.

1. Słupca, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m., wizyt. 12 XI 1759 s. 7—20:
 - a. Kaplica (oratorium, capella), znajdująca się za murami miasta, pw. św. Krzyża, a opieką („patronatus“) św. Wojciecha i Stanisława bb. s. 12—15.
 - b. Prepozytura szpitalna poza murami miasta, z własną kaplicą (oratorium) czy nawet kościołem pw. Duch a Św. s. 15—18.
 - c. Druga prepozytura szpitalna w Słupcy, także za miastem, po zachod-

- niej jego stronie, z kaplicą (oratorium) pw. św. Leonarda op. s. 18—20.
2. Skarboszewo, wieś. Kościół par. (nowo zbud.) wizyt. 19 XI s. 20—23.
 3. Strzałkowo, wieś. Kościół par. pw. św. Doroty pm., wizyt. 20 XI s. 23—24.
 4. Graboszewo, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty i Katarzyny pm., wizyt. 20 XI s. 24—31.
 5. Staw, wieś. Kościół par. pw. św. Jadwigi ks., wizyt. 22 XI s. 31—34.
 6. Ostrowo, wieś. Kościół par. (konsekr. 8 IX 1723 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. Najśw. Maryi P. i św. Mikołaja b., wizyt. 23 XI s. 34—38.
 7. Brudzewo, wieś. Kościół par., którego tytułu nie zapisano, wizyt. 24 XI 1759 s. 38—42.
 8. Szemborowo, wieś. Kościół par. pw. św. Urszuli i Towarzyszek, wizyt. 12 XII 1759 s. 42—46:
 - a. Otoczna, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Mikołaja b., afiliowanym do Szemborowa s. 45—46.
 9. Odrowąż, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1643) pw. Najśw. Maryi P., św. Wojciecha b. i św. Barbary pm., wizyt. 13 XII s. 46—49.
 10. Miłżyn, dawniej miasto, obecnie wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 13 XII s. 49—53:
 - a. Kościół pomocniczy, stojący w polu, w kierunku północnym od wsi, pw. Narodzenia NMP, jednak ze względu na cudowną figurę P. Jezusa Ukrzyżowanego zw. kościołem św. Krzyża s. 52—53.
 11. Powidz, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. i św. Mikołaja b., wizyt. 14 XII s. 53—61.
 12. Giwartowo, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 17 XII s. 61—65:
 - a. Kaplica (capella) pw. św. Rocha w., znajdująca się poza wsią, w polu s. 65.
 13. Ostrowite, wieś. Kościół par., nie dedyk., wizyt. 18 XII s. 65—68.
 14. Dobrosołowo, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap., wizyt. 18 XII 1759 s. 68—71:
 - a. Nowa wieś. Filia par. Dobrosołowo z kościołem pw. św. Stanisława b. s. 70—71.
 15. Kowalewo, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap., wizyt. 9 I 1760 s. 71—76:
 - a. Wola, wieś. Filia par. Kowalewo z kościołem pw. św. Michała arch. s. 74—75.
 16. Landek, miasto (oppidum). Nowy kościół par. (od r. 1759) w budowie, wizyt. 10 I s. 76—77:
 - a. Kościół szpitalny pw. św. Fabiana i Sebastiana mm., zastępujący aktualnie parafialny s. 76.
 - b. Landa (Lond), wieś w par. Łądek — opactwo Cystersów s. 77.
 17. Myśliborz, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza ap., wizyt. 11 I s. 77—84.
 18. Golina, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Jakuba ap., wizyt. 12 I s. 84—87.
 19. Kawnice, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 14 I s. 87—91.

20. Cienino Koscielne, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm., wizyt. 15 I s. 91—95.
21. Młodejewo, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 15 I s. 95—98.
22. Koszutny, wieś. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 16 I 1760 s. 98—101.

44

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 44.**

[2. Tytuł or.] Visitatio **decanalis Decanatus Squiernievicen[is in Archidiaconatu Loviciens]** ex mandato celsissimi, illustrissimi et reverendissimi domini, dni Vladislai Alexandri Pomian a Lubna Lubieński⁹⁶, Dei et Aplcae Sedis gratia archieppi Gnesnen[is], legati nati, Regni Poloniae et MD Lithv[aniae] primatis primiq[ue] principis, abbatis Tyne-censis, per me Jacobu[m] F[ranciscum] Ligeza Boguslawski⁹⁷, decanu[m] foraneu[m] Squiernievicen[sem], p[a]r[oc]h[u]m Bialyninen[sem] a[nn]o **1759**, mense 9-bri fideliter expedita.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (32,3×19,9 i mniej cm).— Stron (świeżo policzb.) 94; s. 2 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Pismo miejscami wyblakłe.

[6. Uwagi] Jest to czysto pis akt wizyt., sporządzony na papierze ze znakami wodnymi być może przez notariusza dekanatu, którym był ks. Mateusz Józef Chojnacki, proboszcz par. Janisławice (s. 49, 87). Weryfikacja akt przez wizytatora uwidoczniła na s. 84.— Reper-toriowana wizytacja jest pełną, razem zewnętrzną i wewnętrzną.— I ona obejmuje wyłącznie sprawozdania wizytacyjne.— Została przeprowadzona w listopadzie 1759 r. wg punktów dawniejszej instrukcji wizyt., której nagłówki są widoczne w tekście.— Opisy kościołów są obszernie. Nie wiadomo dlaczego brak naczelnej parafii w dekanacie — Skierniewic. Parafię zarządzaną przez siebie — Białynin dziek. Boguslawski także wizytował i opisał szerzej aniżeli inne.— W treści znajdujemy informacje o płaceniu przez proboszczów składek na Dom Księży Emerytów w Łowiczu i na katechizowanych Żydów.— Wizytator zamieścił spis grzeszników publicznych w par. Żelechlinek (s. 84). Wydaje się, że jeszcze ok. r. 1759 proboszczowie korzystali z pra-

⁹⁶ Por. przyp. 50.

⁹⁷ Ks. Jakub Franciszek **Boguslawski** h. Ligeza, proboszcz par. Białynin, dziekan skierniewicki. (ADW: AAG. Wiz. 44 s. 1, 59, 85—86).

wa ekskomunikowania swych niepoprawnych parafian.— Wartość źródłową przedstawianych tutaj akt zwiększają wykazy, stanowiące prawie biogramy, żyjących (s. 85—92) i zmarłych w czasie pontyfikatu Komorowskiego (s. 93—94) kapłanów dekanatu, w tym także benedyktynów z Jezowa.— Jak znaczna część innych wizytacji — również ta dopuszcza się błędu logicznego, nazywając a-bpa Gruszczyńskiego „Kruszynskim” (s. 28).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Jezow, miasto (oppidum). Kościół prepozyturalny Benedyktynów i jednocześnie parafialny pw. św. Andrzeja ap. s. 3—5:
 - a. Kościół (pomocniczy, nowy) na przedmieściu pw. Ducha Św. s. 4.
2. Słupia, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 6—11.
3. Lipce, wieś. Tytułu kościoła par. nie zapisano s. 11—16.
4. Godzianow i Godzionow, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. (2 różne sprawozdania) s. 17—18, 19—21.
5. Makow, wieś. Parafia nie wizyt. z racji posiadania jej przez sufr. gnieź. Dobińskiego s. 21.
6. Bełchów, wieś. Kościół par. pw. św. Macieja ap. s. 21—27.
7. Skierniewice miasto, prepozytura par. (s. 35, 91, 92); parafia nie wizyt.:
 - a. Prepozytura szpitalna na przedmieściu z własnym kościołem pw. św. Stanisława b. (od r. 1720; poprzedni kościół — od 1367 — nosił tytuł św. Wojciecha b.) s. 28—36.
8. Żelazna, wieś, proboszcza tytułuje się prepozytem (s. 86). Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 36—43.
9. Janisławice, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm. s. 43—50.
10. Białynin, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 50—59.
11. Wysokienice, wieś. Kościół par. nowy (zbud. przez a-bpa Komorowskiego) s. 60—69.
12. Głuchów, wieś. Kościół par. pw. św. Wacława kr. s. 70—76.
13. Żelechlinek Major, wieś. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap. s. 77—84:

— Wykaz grzeszników publicznych w parafii s. 84.

Katalog żyjących kapłanów dekanatu skierniewickiego (z obszernymi personaliami), sporządzony w listopadzie 1759 r. s. 85—92.

Takiż katalog kapłanów zmarłych w l. 1751—1756 s. 93—94.

45

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 45.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio ecclesiarum Decanatus Stavensis* [in Archidiaconatu Calissiensis] *ex mandato celsissimi, illustrissimi & reverendissimi*

Vladislai Alexandri Pomian à Lubna Lubien ski⁹⁸, archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae & M.D.L. primatis primiq[ue] principis, per me Casimirum Leśniewicz⁹⁹, decanum Staven[sem], praepositum Goszczonovie[nsem] expedita & accurate conscripta anno Domini MDCCLIX.

[3. Daty krańc.] 1759.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (30,7 i mniej × 19,4 cm).— Stron II, 48; s. II czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Mamy tu do czynienia z czystopisem akt wizyt, wykonanym na papierze z filigranami nieco drżącą ręką zapewne przez samego dziekana Leśniewicza.— Jest to wizytacja całkowita, zewnętrzna i wewnętrzna łącznie.— Jak inne lustracje tej serii posiada same sprawozdania wizytacyjne, bez dekretów reformacyjnych.— W tytule, znajdującym się na s. I, powiedziano tylko ogólnie, że została przeprowadzona w r. 1759, bez wymienienia choćby miesiąca.— Dziekan odbył ją wg punktów instrukcji wizytacyjnej używanej w czasie pontyfikatu A. Komorowskiego, której nagłówki są wyodrębnione w opisach.— Leśniewicz nie wizytował własnej parafii — Goszczanów, którą zlustrował oficjał kaliski Radoliński (por. sygn. 23).— Opisy nin. księgi są krótkie, chociaż dziekan stara się uwzględnić także kościoły filialne, pomocnicze i kaplice.— Do formalnych wad protokołów trzeba zaliczyć przede wszystkim podawanie w połowie przypadków w nagłówkach nazw miejscowości parafialnych w formie przymiotnikowej, np. „Ecclesia parochialis Rayscensis” (s. 36) — kościół par. w Rajsku, parafia Rajsko, które wypadło zamienić na rzeczownikowe. Znacznym niedociągnięciem w tym względzie było również nieumieszczanie w większości wypadków przy poszczególnych kościołach rangi prawno-społecznej miejscowości, za którymi musiałem czynić mozolne poszukiwania wewnątrz tekstu księgi.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Staw, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 1—4:
 - a. Kaplica (capella) prywatna obok pałacu (prawdop. w Stawie) s. 4.
2. Opatówek, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Doroty pm. s. 4—6.
3. Chełmce, wieś. Kościół par. (nowy) pw. Narodzenia NMP s. 7—8.
4. Godzisz, wieś. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap. s. 9—11.
5. Iwanowice, miasto (oppidum), zaniedbana prepozytura par. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 11—14:
 - a. Podupadła prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. s. 14.
 - b. Kamiona, wieś. Parafia z kościołem (ecclesia, capella), którego

⁹⁸ Zob. przyp. 50.

⁹⁹ Ks. Kazimierz Leśniewicz h. Grzymała, prepozyt par. Goszczanów i dziekan stawski. (ADW: AAG. Wiz. 45 s. I, 48).

- tytułu nie zapisano, afiliowana w r. 1469 przez a-bpa Gruszczyńskiego do prep. iwanowickiej s. 14.
6. Woykow, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm. s. 15—16.
 7. Błaszki, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 17—19:
 - a. Zelisław, wieś w par. Błaszki, w której we dworze znajduje się kaplica (capella, oratorium) prywatna s. 17.
 - b. Bronczyn, wieś na terenie par. Błaszki, posiadająca kaplicę (capella, oratorium) prywatną w pałacu szlacheckim s. 17.
 - c. Kwaskow, wieś w par. Błaszki, gdzie we dworze istnieje kaplica (capella, oratorium) prywatna s. 17.
 8. Gruszczyce, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 19—20.
 9. Gora, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 21—23.
 10. Głuchow, wieś. Kościół par. pw. św. Macieja ap. s. 23—24.
 11. Tokary, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. i św. Anny s. 25—27.
 12. Malanow, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1731 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Stanisława b. s. 27—29.
 13. Przespolew i Przespolow, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 29—31.
 14. Liskow, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 31—34:
 - a. Strzałkow, wieś. Filia par. Lisków z kaplicą (capella), której wezwania nie podano s. 33—34.
 - b. Zakrzyn, wieś. Parafia z kościołem, którego tytułu nie zapisano, afiliowana do Liskowa s. 34.
 15. Tłokinia, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. s. 34—35.
 16. Raysko, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 36—38.
 17. Kozminek, miasto (oppidum), wygasająca prepozytura par. Kościół par. pw. św. Jana ap. s. 39—43:
 - a. Prebenda na przedmieściu z kościołem względnie kaplicą (oratorium) pw. św. Wawrzyńca m. s. 41.
 - b. Nakwasino, wieś na terenie par. Kozminek, posiadająca kaplicę (oratorium) publiczną s. 41.
 18. Chlewo, wieś. Kościół par. pw. św. Benedykta op. s. 44—46:
 - a. Gac, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Małgorzaty pm., afiliowana do par. Chlewo s. 45.
 19. Kalinowa, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 46—48.

46

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 46.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio decanalis ex mandato celsissimi principis [Vladislai Łubieńskiego¹⁰⁰, archiepiscopi Gnesnensis], domini nostri clementissimi, intra Decanatum Stawisinensem [in Archidiaconatu Calissiensis] per [Matthaeum Stanicki¹⁰¹], decanum loci peracta [anno] 1759.*

¹⁰⁰ Por. przyp. 50.

¹⁰¹ Ks. Mateusz Franciszek Stanicki, notariusz ap., proboszcz par. Borków i dziekan stawiszynski. (ADW: AAG. Wiz. 46 s. 54).

[3. Daty krańc.] 1759.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (31,5×19,7 cm).— Stron (świeżo policzb.) 54; s. 2 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czystopis akt wizyt., sporządzony na papierze ze znakami wodnymi przez notariusza dekanatu ks. Macieja Zielonkiewicza, proboszcza par. Piątek (s. 27—28, 54).— Opracowywana wizytacja jest pełną, zarazem zewnętrzną i wewnętrzną.— Również i ona zawiera same tylko sprawozdania wizytacyjne.— Dziekan rozpoczął marszrutę wizytacyjną 10 października 1759 r. (s. 3) i pracę swą ukończył prawdop. w listopadzie tr.— Akta rozpoczynają się w prowadzeniem dziekana (s. 3), stanowiącym, obok adresów dedykacyjnych, nowy element dokumentacyjny w zespole formularzy związanych z odbywaniem wizytacji. We wstępie tym Stanicki oznajmia, że wizytację przeprowadza na rozkaz arcybiskupa, iż na 18 dni przed jej rozpoczęciem powiadomił o niej kapłanów dekanalnych; informuje, że wizytuje kościoły — w towarzystwie notariusza dekanatu — wg instrukcji dostarczonej mu przez kancelarię prymusa, iż wiadomości do opisów zdobywa w poszczególnych parafiach przez powołanie (jeszcze w tym okresie dziejów!) minimum 6 świadków.— Rzeczywiście dziekan wizytował parafie wg 11 punktów nowej instrukcji Łubieńskiego, chociaż kolejne protokoły poprzedzał własnymi wstępami.— Parafię zarządzaną przez dziekana (Borków) wizytował oficjał kaliski Radołiński (s. 53 i poz. 23).— Poza zwykłymi danymi z księgi tej dowiadujemy się, że w owym czasie dekanaty a-diec. gnieźnieńskiej posiadały wicedziekanów i notariuszy. W 6 odpowiedzi poszczególnych opisów powołuje się dziekan na *Liber beneficiorum* Łaskiego, który zresztą zalicza do wizytacji kanonicznych.— Charakter źródłowy akt podnoszą spisy prałatów i kanoników kapituły kol. w Choczcu (s. 20) oraz reformatów tamt. klasztoru (s. 20—21).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Wprowadzenie dziekańskie do akt wizytacyjnych s. 3.

1. Kokanin, wieś. Kościół par. (nowy), wizyt. 10 X 1759 s. 3—5.
2. Tykadłowo, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 5—7.
3. Russow, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza ap. s. 7—9.
4. Pamięcin i Pamięcino, wieś. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 9—11.
5. Jastrzebniki, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 12—13.
6. Rychnow, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych został przewrócony 11 VI 1756 przez huragan s. 14—16:
 - a. Tymczasowa kaplica (capella) zastępuje kościół par. s. 14.
7. Zerniki, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. znajduje się na drodze afiliacji do par. Blizanów s. 16—17.
8. Blizanow, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 17—19.

9. Chocz, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 19—22:
 - a. Kościół kolegiacki w Choczcu z wykazem prałatów i kanoników tamt. kapituly s. 20.
 - b. Klasztor Reformatorów — ze spisem zakonników s. 20—21.
10. Brudzewo, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. s. 22—24.
11. Lipe, wieś. Kościół par. nowy s. 24—26.
12. Piątek, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 27—29.
13. Stawiszyn, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap. s. 29—34.
14. Zbiersko, wieś. Kościół par. pw. św. Urszuli pm. i Towarzyszek s. 34—36.
15. Dzierbin, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 36—39.
16. Kościelec, wieś. Kościół par. pw. św. Wojciecha b. s. 39—42.
17. Kosmow, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 42—44.
18. Złotniki, wieś; proboszcza tytułuje się prepozytem. Kościół par. pw. Narodzenia NMP s. 44—47:
 - a. Goliszewo, wieś. Filia par. Złotniki s. 46—47.
19. Zborowo, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 47—49.
20. Kamień, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., będący na drodze do afiliacji do Dembego s. 49—50.
21. Dembe, wieś. Kościół par. pw. Najśw. Maryi P. s. 50—53.
Zapiska o wykonywaniu swych obowiązków przez dziekana stawiszynskiego i o wizytowaniu jego parafii (Borków) przez oficjała kaliskiego s. 53—54.

47

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 47.**

[2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **ekstraordynaryjnej Dekanatu Tuszyńskiego** (w archidiaconacie łęczyckim), przeprowadzonej w roku **1759**, z nakazu arcybiskupa Władysława **Łubieńskiego**¹⁰², przez miejscowego dziekana Szymona **Żuchowskiego**¹⁰³.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (35 i mniej × 20,8 i mniej cm).— Stron (świeżo policzb.) 68; str. czyste: 8, 68.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Omawiany poszyt stanowi **czysto pis** akt wizyt., wykonany na papierze bez filigranów przyp. przez samego dziekana.— Jest to wizytacja **całkowita**, zewnętrzna i wewnętrzna łącznie.— Jak ogół specjalnych lustracji dziekańskich z czasu pontyfikatu W. **Łubieńskiego** także ona obejmuje tylko **sprawozdania wizytacyjne**, bez

¹⁰² Zob. przyp. 50.

¹⁰³ Ks. Szymon **Żuchowski**, prepozyt par. Będków i surogat Konsystorza For. w Wolborzu, dziekan tuszyński. (ADW: AAG. Wiz. 47 s. 1, 61).

dekretów reformacyjnych.— Została przeprowadzona prawdop. w r. 1759, albowiem na s. 10 dziekan wyraża się: „Nullus [sacerdos] e vita hoc anno 1759 decessit”; natomiast wizytujący dziekana i jego parafię oficjał oznajmia, iż tej czynności dokonał w dniu 22 listopada 1759 r. (s. 67).— Wizytacja dziekańska dzieli się na dwie części: personalno-statystyczną (s. 1—10) i opisową (s. 13—60). Do tego dochodzi opis prepozytury par. w Będkowie, administrowanej przez dziek. Żuchowskiego, zwizytowanej przez oficjała wolborskiego Franciszka Grochowalskiego (s. 61—67). Jego protokół sprawozdawczy, sporządzony osobiście na papierze formatu większego ze znakami wodnymi, został przeze mnie umieszczony (na końcu) w tej księdze, gdyż inaczej musiałby być oprawiony zupełnie osobno, a to dlatego, że wspom. oficjał obejmował jedynie dekanat tuszyński, w następstwie czego Grochowalski (w przeciwieństwie do poz. 23, 26 i 50) kontrolował tylko jednego dziekana.— Opisy parafii wizytowanych przez dziekana są tu ułożone alfabetycznie.— Żuchowski lustrował swój dekanat jednocześnie wg dawniejszych (S. Szembeka i Komorowskiego) oraz ostatniej instrukcji, nie numerując jednak odpowiedzi na znajdujące się w nich pytania.— Nie wizytował parafii kolegiackiej w Wolborzu i prepozytury par. w Piotrkowie (zob. sygn. 65), do czego nie był upoważniony.— Pokażnym wkładem do zredagowania schematyzmu a-diec. gnieźnieńskiej z lat 1759—1760 mogą być wykazy duchowieństwa świeckiego i zakonnego, zamieszczone w tej księdze (s. 1—10). Atoli z chronologicznych informacji dziekana, odnoszących się np. do fundacji i erekcji wymienianych opactw i klasztorów, nie przeniosłem żadnej daty do części B nin. pozycji, albowiem jego przekazy historyczne posiadają liczne błędy. Tak na s. 3 informuje, że opactwo w Sulejowie fundowali w r. 1111 książęta Leszek Biały, Konrad i Bolesław Chrobry! Na s. 32 zamiast a-bpa Janisława figuruje „Stanisław”— Wydaje się również, iż nie wszystkie parafie, przez niego zakwalifikowane jako prepozytury (s. 2—3), były takimi. Za to jego akta przynoszą nowe dane do dziejów oficjałatu i konsystorza for. w Wolborzu oraz jego obsady personalnej. Także protokół oficjała wolborskiego — Grochowalskiego, dot. par. Będków, powołuje się na zaginione akta wizytacji gen. archidiaconatu łęczyckiego, przeprowadzonej ok. r. 1754 przez kan. Oraczowskiego (s. 62).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

I. Część personalna s. 1—10:

Wykaz członków kapituły kol. w Wolborzu i tamt. kolegium wikariuszy s. 1.

Spis kapłanów znajdujących się przy kościołach parafialnych w dekanacie s. 1—3.

Wykaz zakonników opactwa Cystersów w Sulejowie s. 3.

Spis członków opactwa Norbertanów w Witowie s. 3—4.

Lista osób zakonnych klasztoru Franciszkanów Konwentualnych w Smardzewicach s. 4.

Wykaz ojców i braci kolegium Jezuitów w Piotrkowie s. 4—5.

Spis zakonników klasztoru Franciszkanów Konwentualnych w Piotrkowie s. 5—6.

Lista osób zakonnych konwentu Bernardynów w Piotrkowie s. 6—7.

Personalalia zmarłych księży w dekanacie z l. 1751—1758 s. 9—10.

II. Część parafialna s. 13—67:

1. Bąkowa Góra, wieś. Kościół par. (konskr. w r. 1647 przez sufr. włoc. Mieszkowskiego) pw. Trójcy Św. i Podwyższenia Krzyża św. s. 13—14.
2. Bęczkowice, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 15—17.
3. Bogdanów, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św. (odebrany arianom w r. 1616) s. 17—21:
 - a. Postękalice, wieś. Kościół (filialny) pw. Trójcy Św. (zbud. w r. 1750; poprzedni z r. 1597 został 22 XI 1650 inkorp. przez a-bpa Łubieńskiego do par. Bogdanów) s. 19—21.
4. Czarnocin, wieś; proboszcz tytułuje się prepozytem (s. 2). Kościół par. (wystaw. w r. 1713) pw. Wniebowzięcia NMP s. 22—24.
5. Dłotów, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1549) pw. Trzech Króli i św. Stanisława b. s. 25—27.
6. Gomolin, wieś. Kościół par. (wystaw. w r. 1630) pw. św. Mikołaja b. s. 27—30.
7. Gorzkowice, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 30—32.
8. Chorzęcin, wieś; proboszcz nosi tytuł prepozyta (s. 2). Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm. s. 33—35.
9. Kurowice, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św. s. 35—36.
10. Łaznow, wieś; proboszcz tytułuje się prepozytem (s. 2). Kościół par. (zbud. w r. 1758 przez bpa włoc. Dembowskiiego) pw. św. Wojciecha i Stanisława bb. s. 36—37.
11. Mierzyn, wieś. Kościół par. (będący kiedyś w czasowym władaniu arian) pw. św. Mikołaja b. s. 37—39.
12. Milejów, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 39—41.
13. Moszczenica, wieś. Kościół par. (wystaw. w r. 1754) pw. św. Krzyża s. 41—42.
14. Nagorzyce, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza i Macieja ap. s. 43—44.
15. Raczno, wieś; proboszcz nosi tytuł prepozyta (s. 3). Kościół par. (zbud. w r. 1618, konsek. 14 V 1724 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Wawrzyńca m. i św. Stanisława b. s. 44—46.
16. Rosprza, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP a opieką („patrocinium“) św. Bartłomieja ap. i św. Wojciecha b. s. 46—50.
17. Rzgów, miasto (oppidum). Kościół par. (wystaw. w r. 1544) pw. św. Stanisława b. s. 50—52.
18. Srockie, wieś. Kościół par. pw. św. Benedykta op. s. 52—56.

19. Sulejow, miasto (oppidum). Kościół par. (konsekr. w r. 1748 przez bpa łuc. i brzes. Kobielskiego) pw. św. Floriana m. s. 56—58:
 - a. Prepozytura szpitalna (zaniedbana) poza miastem, z kościołem pw. św. Stanisława b. s. 58.
20. Tuszyn, miasto (oppidum); proboszcza tytułuje się prepozytem (s. 3). Kościół par. pw. św. Witalisa m. s. 58—60:
 - a. Kaplica (capella, oratorium) w środku miasta pw. św. Andrzeja ap.; przed nią stał na tym miejscu kościół s. 60.
21. Bądkow, miasto (oppidum), wygasła prepozytura par. (eryg. przez a-bpa Łaskiego w r. 1523), wizyt. przez oficjała wolborskiego F. Grochowalskiego. Kościół par. (zbud. w r. 1466) pw. Narodzenia NMP i św. Jana Chrzc. s. 61—67:
 - a. Rosocha, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Zygmunta kr., afiliowanym w r. 1523 przez a-bpa Łaskiego do prep. będzkowskiej s. 61, 63—64.

48

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 48.**

[2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **specjalnej Dekanatu Uniejowskiego**, przeprowadzonej w roku **1759**, z polecenia arcybiskupa Władysława Łubieńskiego¹⁰⁴, przez miejscowego dziekana Jana Szteyna¹⁰⁵.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (34 i mniej × 21,7 i mniej cm).— Stron (świeżo policzb.) 16; str. czyste: 2, 16.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Składka ułożona z luźnych kartek, na skutek czego poklejona przy grzbiecie przez introligatora.

[6. Uwagi] Tytuły oryginalne akt, niewystarczające: 1 — „Decanatus Unieioviensis” (s. 1); 2 — „Visitatio decanalis mense 8-ctobri expedita, anno 1759-no” (s. 3).— Jest to czystopis akt wizyt., sporządzony na papierze ze znakami wodnymi przez samego dziekana, który też wizytował własną parafię Wartkowice (s. 12). Przedstawiana tu wizytacja jest pełną, zewnętrzną i wewnętrzną zarazem.— Jak inne siostrzane lustracje kanoniczne posiada tylko sprawozdania wizytacyjne.— Treść tych akt jest wyjątkowo krótka i uboga. Nie widać tu również stosowania przez Szteyna jakiegokolwiek instrukcji wizyt.— Kościołów parafialnych — co najmniej w połowie — nie zaopatrzył w wezwania, dlatego tych ostatnich nie po-

¹⁰⁴ Por. przyp. 50.

¹⁰⁵ Ks. Jan Szteyn, proboszcz par. Wartkowice, dziekan uniejowski. (ADW: AAG. Wiz. 48 s. 12, 14, 15).

mieściłem w części B nin. pozycji.— Niedośyt treściowy omawianych akt ratują w pewnym stopniu: spis duchowieństwa kolegiaty w Uniejowie i dekanatu (s. 13—14) oraz sprawozdanie dziekana z ostatniej kongregacji dekanalnej, które się odbyło w kościele par. w Siedlątkowie (s. 15), wykonane na dużym arkuszu, albowiem same opisy parafii zostały opracowane na papierze wyjątkowo małego foliału.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Grodzysko, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 3.
2. Święcze, wieś s. 3—4.
3. Chwałborzyce, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 4—5.
4. Wielanów, wieś s. 5.
5. Wielenin, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. i św. Doroty pm. s. 5—6.
6. Uniejów, miasto (oppidum). Kościół kolegiacki i zarazem parafialny s. 6—7, 13:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. s. 6—7.
 - b. Prepozytura prosta z kaplicą (capella) pw. św. Wojciecha b., znajdująca się nad rz. Wartą s. 7.
 - c. Druga prepozytura symPLICZNA — z kościołem pw. Bożego Ciała, na przedmieściu s. 7.
 - d. Trzecia prepozytura zwykła — Benedyktynów, z kościołem pw. św. Mikołaja b., stojącym w pobliżu kolegiaty (nie wizyt. z powodu nierezydencji prepozyta) s. 13.
7. Niewiesz, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1757) pw. Wszystkich Świętych s. 7—8.
8. Niemysłów, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 8—9.
9. Pięcnów, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 9—10.
10. Druzbin, wieś s. 10—11.
11. Siedlątków, wieś s. 11.
12. Brodnia, wieś; parafia inkorp. do prepozytury w Zadzimiu w dekanacie szadkowskim (nie wizyt. z powodu nieobecności prepozyta) s. 12.
13. Glinno, wieś; parafia wciel. do prep. Zadzim w dek. szadkowskim (nie wizyt. z tegoż powodu) s. 12.
14. Wartkowice, wieś. Kościół par. (wystaw. w r. 1749) pw. Narodzenia NMP s. 12—13.
 - a. Chodów, wieś. Parafia z kościołem opuszczonym („deserta“), położonym na drugiej stronie rz. Ner — już w woj. łęczyckim, afiliowana do Wartkowic s. 13.

Wykaz księży w dekanacie: prałatów, kanoników, wikariuszy i mansjonarzy kolegiaty uniejowskiej oraz duchowieństwa zatrudnionego w duszpasterstwie wiejskim s. 13—14.

Sprawozdanie dziekana z ostatniej kongregacji dekanalnej, odbytej 18 października 1759 r. w kościele par. w Siedlątkowie (s. 15).

49

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 49.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio decanalis ex mandato celsissimi, illustrissimi, reverendissimi Alexandri Vladislai Pomian à Łubna Łubieński¹⁰⁶, Dei et Apostolicae Sedis gratia archi episcopi [s] Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae primatis primiq[ue] principis, abbatibus Tinecensis, Paradisiensis etc., domini, domini nostri clementissimi, per Decanatum Varthensem [in Archidiaconatu Uniejoviensi], per me Ignatium Bogusławski¹⁰⁷, parochum Brzeznensem expedita anno Domini MDCCLIX.*

[3. Daty krańc.] **1759—1760.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (35,6 i mniej × 21,8 i mniej cm).— Stron (świeżo policzb.) 116; str. czyste: 2, 6, 10, 14, 28, 33, 56, 68, 74, 112.— Oprawa z r. 1974 w płótno. W drugiej części księgi, u góry, ślady daw. zwilgocenia.

[6. Uwagi] Omawiana księga stanowi czystopis akt wizyt., wykonany prawdop. przez samego dziekana na papierze, który na ogół posiada filigrany.— Jest to wizytacja całkowita, łącznie zewnętrzna i wewnętrzna.— Również ona posiada same tylko sprawozdania wizytacyjne.— Wizytator opisywał parafie wg punktów dawniejszej instrukcji, którą można odtworzyć z treści, oraz ostatniej (Łubieńskiego), ale nie numerował swych odpowiedzi na stawiane mu pytania.— Przy protokołach poszczególnych kościołów zamieścił datyienne przeprowadzenia wizytacji, które trwały od października 1759 do lutego 1760 r.— Pod względem treściowym jest to najobszerniejsza ilustracja dziekańska z tej serii a jednocześnie bogata w wiadomości. W części I (s. 3—73), opisującej parafie, oprócz zwykłych informacji, zamieszcza liczne spisy duchowieństwa świeckiego i zakonnego, przeważnie dostarczane mu przez zainteresowane konwenty na kartkach odrębnego formatu, które w takim stanie włączał do całości. Są tu wykazy: kleru kolegiaty w Sieradzu (s. 59), bernardynów ze Złoczewa (s. 5) i Warty (s. 53—54), bernardynek z Warty (s. 55), dominikanów z Sieradza (s. 67).— Opisu Brzeźnia — parafii administrowanej przez dziekana, nie ma w poszycie. Nie wiadomo kto je wizytował — w każdym

¹⁰⁶ Zob. przyp. 50. W powyższym tytule kolejność imion Łubieńskiego przedstawiona.

¹⁰⁷ Ks. Ignacy **Bogusławski**, proboszcz par. Brzeźnio i dziekan warcki. (ADW: AAG. Wiz. 49 s. 1).

razie nie natrafiłem na akta tej lustracji.— W II części księgi (s. 75—116) znajdujemy odpisy z *Liber beneficiorum* Łaskiego dla większości parafii dekanatu. Z tego faktu trzeba znowu wysnuć wniosek, że ogół instytucji kościelnych a-diec. gnieźnieńskiej posiadał kopie obcho-dzących je parafii z owej księgi u siebie i o te odpisy upraszał na prze-strzeni XVII—XIX w. centralę archiwalną w Gnieźnie (kapitułę metro-politalną). Uzyskane z Gniezna wypisy zarządcy parafii starali się ingro-sować również do akt urzędów świeckich.— Oprócz odpisów z *Liber be-neficiorum* przedstawiany tu poszyt zawiera kopie dokumentu fundacyj-nego prepozytury Bożogrobców Miechowskich w Wąglczewie z r. 1629 (s. 113—116) i erekcyjnego parafii Kliczków Mały (s. 85—90).— Wreszcie księga przynosi odnaleziony przez autora repertorium ślad zaginionej wizytacji gen. archidiaconatu uniejowskiego, odprawionej w r. 1668 przez kustosa tamt. kapituły Jacka Jurzyńskiego (s. 96), a także wspomnienie o oficjale mało znanego Konsystorza For. w Radomsku, ks. Konstantym Sawiczu (s. 71).— Za formalne niedociągnięcie tej wizytacji przyjdzie uznać brak rangi prawno-spo-łecznej miejscowości parafialnych na początkach poszczególnych opisów, które jednak udało się wynaleźć w dalszej treści sprawozdań.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

I. Opisy parafii s. 3—73:

1. Złaczow, miasto (oppidum); parafia wydział. z unikowskiej 21 V 1601 przez a-bpa Karnkowskiego. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap., wizyt. 14 XI 1759 s. 3—5:
 - a. Klasztor Bernardynów (fund. w r. 1611) — wykaz zakonników s. 5.
2. Stolec, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m., wizyt. 21 XI s. 7—9.
3. Choyne, wieś. Kościół par. pw. św. Izydora w., wizyt. 23 XI s. 11—13.
4. Dąbrowa, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 24 XI s. 15—16.
5. Charłupia Minor, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP oraz św. ap. Piotra i Pawła, wizyt. 26 XI s. 17—18.
6. Kamionacz, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b., wizyt. 27 XI s. 19—20.
7. Brzeznio, wieś. Parafia zarządzana przez miejscowego dziekana, wizyt. przez innego lustratora, ale dokumentacji w tym przedmiocie nie znamy:
 - a. Godynice, wieś. Filia par. Brzeznio z kościołem pw. św. Marcina b. i św. Zofii m., wizyt. 17 XI s. 21—23.
8. Unków, wieś; kiedyś jej filiami były samodzielne aktualnie parafie: Rudlice i Złoczew (s. 24). Kościół par. pw. św. Stanisława b., wizyt. 13 XI s. 24—26.
 - a. Klonowa, wieś w par. Unków, posiadająca nową kaplicę (capella), z której kolator pragnie utworzyć ośrodek odrębnej parafii s. 25—26.

9. Wroblow, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap., wizyt. 15 XI s. 27.
10. Charlupia Major, wieś. Kościół par. nowy pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 29 XI 1759 s. 29—30.
11. Kliczkow, wieś; parafia eryg. przez a-bpa Karnkowskiego 17 lub 27 IX 1590 z części par. Charlupia W. (s. 31, 85—90). Kościół par. pw. Narodzenia NMP i św. Jakuba ap., wizyt. 4 XII 1759 s. 31—32.
12. Miłkowice, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. i św. Doroty pm., wizyt. 8 XII s. 34—35.
13. Spicimierz, wieś. Kościół par. pw. św. Krzyża, wizyt. 10 XII s. 36—37.
14. Boleszczyń, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap., wizyt. 11 XII s. 38—39.
15. Dobra, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 13 XII s. 40—41:
 - a. Podupadła prepozytura szpitalna z nowym kościołem (oratorium, ecclesia) pw. Ducha Św., wizyt. 14 XII s. 41.
 - b. Kaplica (oratorium) pw. św. Jana Chrzc. s. 41.
16. Skęczniów, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św., wizyt. 15 XII s. 42—43.
17. Jeziorsko, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1710 przez sufr. pozn. Wierzbowskiego) pw. św. Krzyża i Zwiastowania NMP, wizyt. 17 XII s. 44—46.
18. Vartha, miasto (civitas), prepozytura par. (eryg. w r. 1476 przez a-bpa Sieneńskiego). Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 18 XII 1759 s. 47—56:
 - a. Kościół (pomocniczy) nowy, stojący na wzgórzu, pw. św. Jana Chrzc. s. 49.
 - b. Prepozytura szpitalna (eryg. w r. 1629) z kościołem pw. św. Krzyża s. 49.
 - c. Druga prepozytura szpitalna, na przedmieściu, z kościołem pw. Ducha Św., wizyt. 15 XII s. 51—52.
 - d. Kolumna św. Jana Nepomucena wzniesiona na rynku s. 51.
 - e. Klasztor Bernardynów z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP — wykaz ojców, kleryków i braci s. 53—54.
 - f. „Regestr wielebnych panien konwentu warckiego“ (Bernardynek) s. 55.
19. Tubądzin, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. oraz św. Piotra i Pawła ap., wizyt. 11 I 1760 s. 57—58.
20. Siradia, Sieradz, miasto (civitas). Kościół kolegiacki i zarazem parafialny pw. Wszystkich Świętych, wizyt. (pod względem pełnionego duszpasterstwa) 13 I s. 59—69:

— Spis prałatów, kanoników oraz wikariuszy — mansjonarzy (kolegium eryg. przez a-bpa Baranowskiego 25 X 1612) kolegiaty s. 59.

 - a. Kościół (pomocniczy) pw. św. Mikołaja b., położony na wgórzu s. 69.
 - b. Kościół (pomocniczy) pw. Trójcy Św., stojący nad rz. Wartą s. 69.
 - c. Prepozytura szpitalna na przedmieściu (znajdująca się we władaniu Bożogrobców z Miechowa), z kościołem pw. Ducha Św. s. 63—65, 69.
 - d. Konwent Dominikanów — wykaz ojców i braci s. 67.
21. Bużynin, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Wojciecha b., św. Ka-

- tarzyny pm., św. Stanisława b. i św. Krzyża, wizyt. 18 I 1760 s. 70—71:
- a. Podupadła prepozytura szpitalna na przedmieściu, z kościołem pw. Duchą Św., dawniejsza świątynia parafialna s. 71.
22. Wągczow, wieś. Kościół prepozyturalny Bożogrobców Miechowskich i jednocześnie parafialny (fund. w r. 1629 s. 72, 113—116) pw. św. Klemensa p., wizyt. 4 II 1760 s. 72—73.
- II. Dokumentacja historyczna s. 75—116:
- 2bis. Stolec — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum ecclesiasticorum* Łaskiego, wykonany (w r. 1760) z kopii tegoż sporządzonej w 1591 s. 83—84.
- 4bis. Dąbrowa — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1664 s. 75—76.
- 5bis. Charlupia Minor — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1689 s. 76—78.
- 6bis. Kamionacz Major — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1746 s. 79—80.
- 8bis. Uńkow — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1752 s. 80—82.
- 10bis. Charlupia Major — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1603 s. 82—83.
- 11bis. Kliczkow — A-bp Karnkowski tworzy (Kompina, 17 września 1590 r.) parafię Kliczków Wielki (Antiqua), wydzieliwszy jej terytorium z par. macierzystej Charlupia W. (kopia dok. wyk. w r. 1760) s. 85—90.
- 12bis. Miłkowice — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1695 s. 90—91.
- 13bis. Spicimierz (par. wciel. do mensy kolegium mansjonarzy uniejowskich) — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1730 s. 92—94.
- 15bis. Dobra — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1644, wciągniętej w 1753 do akt grodzkich w Sieradzu s. 94—96.
- c. Kapelania (prebenda) przy kaplicy (oratorium, capella) pw. Ofiarowania NMP, św. Stanisława b. i św. Małgorzaty pm. (eryg. przez a-bpa Sprowskiego † 1464) — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1730 s. 97—98.
- 16bis. Skęcznio w — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1739 s. 98—100.
- 17bis. Jeziorsko — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z widymatu wyd. w 1684 przez Kons. For. Uniej. s. 100—102.
- 18bis. Wartha — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1749 s. 103—105.
- 19bis. Tubądzin — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum*, wyk. (w r. 1760) z kopii tegoż sporz. w 1624 s. 110—111.
- 20bis. Siradia — Odpis tekstu z *Liber beneficiorum* (z r. 1513), wyk. (w 1760) z kopii tegoż sporz. w 1722 s. 106—109.
- 22bis. Wąglczow — Bracia Łubieńscy, biskupi: Maciej pozn. i Stanisław płoc. fundują (Łubna, 8 października 1629 r.) kościół w Wąglczewie i osadzają przy nim Bożogrobców Miechowskich; nowa placówka zakono-parafialna otrzymuje rangę prepozytury (kopia dok. wyk. w r. 1760) s. 113—116.

50

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 50.**

[2. Tytuł or.] **Visitatio Ecclesiarum Parochialium Decanorum Foraneorum Officialatus Vielunensis expleta** [ex mandato V. Łubieński¹⁰⁸, archiepiscopi Gnesnensis] per me Valentinum Myszkowski¹⁰⁹, coadjutorem decanatus cathedralis Posnaniensis, officialem Vielunensem, anno Dni 1759, die vero 19 mensis X-bris.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (32,6×20,2 cm).— Stron (świeżo policzb.) 12; str. czyste: 11—12.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Znowu spotykamy się z wizytacją parafii zarządzanych przez dziekanów, przeprowadzoną przez ich bezpośredniego zwierzchnika — oficjała (por. poz. 23 i 26). Są to parafie: Ruda, stanowiąca jednocześnie ośrodek dekanatu, Mieleszyn — parafia znajdująca się wprawdzie na terenie dek. wieruszowskiego, ale administrowana przez dziekana krzepickiego, oraz beneficjum szpitalne w Wieruszowie, będące we władaniu miejscowego dziekana.— Wykonanie tytułu rękopisu, który zajmuje tylko skrawek górnej części strony 1, w niczym się nie różni od reszty pisma akt.— Jest to czystopis akt wizyt., sporządzony mało starannie na papierze ze znakami wodnymi przez nie znanego notariusza, zatrudnionego przez oficjała Myszkowskiego.— Omawiany poszyt stanowi wizytację pełną, równocześnie zewnętrzną i wewnętrzną.— Księga zawiera tylko sprawozdania wizytacyjne, o treści pobieżnej, zredagowane wg pytań dawniejszej i ostatniej instrukcji, nie oznaczonych numerami.— Można wątpić, czy wizytator zlustrował wszystkie trzy ośrodki jednego dnia (19 grudnia 1759 r.).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Ruda, wieś, wygasła prepozytura par., stolica dekanatu. Kościół par. pw. Narodzenia NMP i św. Wojciecha b., zarządzany przez dziekana rudzkiego i jednocześnie proboszcza w Lututowie (w sąsiednim dek. wieruszowskim) ks. Franciszka Gętkiewicza (inne księgi mają: Gętkiewicz), kanonika kapituły kol. w Wieluniu, wizyt. 19 XII 1759 s. 1—4.
2. Mieleszyn, wieś, par. w dek. wieruszowskim. Kościół par. (zbud. w r. 1759) pw. św. Marii Magdaleny, administrowany przez dziekana krzepickiego ks. Łukasza Chamrowskiego, wizyt. 19 XII s. 5—7:

¹⁰⁸ Por. przyp. 50.

¹⁰⁹ Ks. Walenty Myszkowski, koadiutor prałatury dziekańskiej w katedrze poznańskiej, oficjał wieluński, proboszcz par. Cieszęcin w dek. wieruszowskim i par. Miedźno w diec. krakowskiej. (ADW: AAG. Wiz. 50 s. 1; 51 s. 4).

- a. Chruscin, wieś. Filia par. Mielezsyn z kościołem pw. św. Mikołaja b. s. 5.
3. Wieruszow, miasto (oppidum) — parafia wizyt. przez dziekana wieruszowskiego a jej opis znajduje się w następnej księdze:
- a. Prepozytura szpitalna z kościołem (wystaw. w r. 1714) pw. Ścięcia św. Jana Chrzc., będąca we władaniu dziekana wieruszowskiego, jednocześnie wikariusza tamt. parafii, ks. Walentego Tryksińskiego („Tryxinski“) s. 8-10.

51

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 51.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio sive descriptio omnium ecclesiar[um] in Decanatu Wieruszoviensi* [Territorii Vielunensis] existentium [ex mandato Vladislai Łubieńskiego¹¹⁰, archiepiscopi Gnesnensis, per Valentinum Tryxinski¹¹¹, decanum loci] facta a[nn]o Dni **1759**, die 15 mensis octobris.

[3. Daty krańc.] **1759.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (32,6×21,5 cm).— Stron (świeżo policzb.) 18.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Opisywana księga jest czysto pisem akt wizyt., wykonanym na papierze bez filigranów przez samego dziekana.— Tytuł rękopisu zajmuje tylko górną część strony 1.— Jest to wizytacja całkowita, łącznie zewnętrzna i wewnętrzna.— Jak wszystkie dziekańskie wizytacje ekstraordynaryjne z czasu pontyfikatu W. Łubieńskiego także ona posiada same tylko sprawozdania.— Tryksiński przeprowadził wizytację kościołów w ciągu października 1759 r., o czym zaświadcza szczegółowa chronologia podróży lustracyjnej.— Dziekan wieruszowski opisał parafie wg punktów poprzednich (S. Szembeka i Komorowskiego) oraz nowej (Łubieńskiego) instrukcji wizytacyjnej, atoli odpowiedzi swych nie numerował.— Treść wizytacji, jakkolwiek zwięzła, jest dość dokładna. Wizytator, oprócz kościołów parafialnych, uwzględnił również filialne i kaplice.— Ważność akt jako źródła historycznego zwiększa nadto wykaz paulinów w Wieruszowie (s. 3) i norbertanek w Bolesławcu (s. 17—18).— Beneficjum zajmowane przez naszego dziekana — prepozyturę szpitalną w Wieruszowie wizytował nieco później oficjał wieluński Myszkowski (por. sygn. 50).

¹¹⁰ Zob. przyp. 50.

¹¹¹ Ks. Walenty Tryksiński, prepozyt szpitala w Wieruszowie i wikariusz tamt. parafii, miejsc. dziekan. (ADW: AAG. Wiz. 50 s. 10; 51 s. 2, 18).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Wieruszow, miasto (oppidum, civitas); parafia eryg. przez bpa wroc. w r. 1368. Kościół par. (10 ołtarzy) pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 15 X 1759 s. 1—3:
 - a. Kaplica (capella) za mostem pw. św. Mikołaja b. s. 2.
 - b. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ścięcia św. Jana Chrzc. (wizyt. przez oficjała wieluńskiego Myszkowskiego — zob. poz. 50) s. 2.
 - c. Klasztor Paulinów — wykaz zakonników s. 3.
 - d. Antiqua Wieruszow — kaplica (oratorium) pw. św. Rocha w. s. 1.
 - e. Swiba, wieś na terenie par. Wieruszów, posiadająca kaplicę (capella) pw. św. Katarzyny pm. s. 2.
2. Cieszęcín, wieś. Kościół par. starożytny („pervetusta“), prawdop. pw. św. Wojciecha b., wizyt. 16 X s. 3—4:
 - a. Węglowice, wieś w par. Cieszęcín, mająca kaplicę (capella) publiczną s. 4.
 - b. Ostrowek, wieś na terenie par. Cieszęcín, w której znajduje się kaplica (capella) publiczna s. 4.
3. Sokolniki, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 17 X s. 4—5:
 - a. Ochędzyn, wieś w par. Sokolniki, posiadająca kaplicę (capella) pw. św. Anny s. 4—5.
4. Walichnowy, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b., wizyt. 18 X s. 5—6.
5. Lututow, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św. i św. Mateusza ap., wizyt. 18 X s. 7—8:
 - a. Świątkowice, wieś. Filia par. Lututów z kościołem pw. św. Jana (nie podano którego) i św. Barbary pm. s. 7.
6. Naramice, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 19 X s. 8—9.
7. Biała, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra w Okowach, wizyt. 20 X s. 9—11:
 - a. Wiktorow, wieś. Filia par. Biała z kościołem pw. św. Walentego m. i św. Zygmunta kr. s. 10.
8. Łyskornie, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 23 X s. 11—12.
9. Czastary, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 23 X s. 12—13.
10. Dietrzkowice, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1757) pw. św. Jakuba ap., wizyt. 24 X s. 13—14:
 - a. Łubnice, wieś. Filia par. Dietrzkowice z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP s. 13.
11. Wójcin, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. i św. Walentego m., wizyt. 25 X s. 14—15:
 - a. Zdzar, wieś na terenie par. Wójcin, gdzie dawniej była kaplica (capella) publiczna s. 15.
12. Bolesławiec, miasto (oppidum, civitas). Kościół par. (12 ołtarzy) pw. Trójcy Św., wizyt. 26 X s. 15—18:

- a. Kaplica (oratorium) za miastem, dawniejszy kościół parafialny, pw. św. Małgorzaty pm. s. 16.
 b. Konwent Premonstratensek (Norbertanek) w mieście — spis zakonnic i zakonników s. 17—18.
13. Mieleszyn — parafia wizytowana przez oficjała wiel. Myszkowskiego (zob. sygn. 50) s. 18.

52

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 52.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio Decanatus Zbarensis* [in Archidiaconatu Gnesnensi] sub auspiciis celsissimi, illustrissimi et rndsmi dni [Vladisłai] Pomian à Lubna Łubieński¹¹², Dei et Sedis Apostolicae gra[ti]a archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et M.D. Lithvaniae primatis primiq[ue] principis, per me infrascriptum [Andream Josephum Groszewski¹¹³, decanum loci] a[nn]o Dni **1759**, mense decembri expedita et conscripta.

[3. Daty krańc.] **1759—1760.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (35,7×22,3 cm).— Stron (świeżo policzb.) 32; s. 2 czysta.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czystopis akt wizyt., wykonany na papierze bez filigranów przez samego dziekana.— Omawiana wizytacja jest całkowitą, łącznie zewnętrzną i wewnętrzną.— Poszyt zawiera tylko sprawozdania wizytacyjne.— Groszewski powołuje się na pismo, skierowane przez prym. Łubieńskiego (z Warszawy, 28 sierpnia 1759 r.) do wszystkich dziekanów archidiecezji, polecające im przeprowadzenie wizytacji specjalnych w poszczególnych dekanatach (s. 32).— Dziekan wybrał mieszaną formę redagowania opisów kościołów, ułożoną na podstawie dawniejszych i ostatnich pytań, ale odpowiedzi nie numerował, wskutek czego jego sprawozdania są nieprzejrzyste.— Wyjaśnia, że przy opracowywaniu protokołów posługiwał się dokumentami, znalezionymi w archiwach i zeznaniami ludzi wiarygodnych (s. 32).— Mimo to treść akt nie jest zbyt bogata. Różnicuje ją i wzbogaca wykaz zakonników opactwa w Trzemesznie (s. 10) i wotów w kościele par. w Kleczewie (s. 26—27). Dziekan wspomina o zbiórkach poszczególnych parafii na katechumenów żydowskich i cytuje kilka razy akta zachowanych wizytacji gen. archidiaconatu gnieź., przeprowadzonych przez prał. S. Lipskiego (1696—1699) i sufr.

¹¹² Por. przyp. 50.

¹¹³ Ks. Andrzej Józef Groszewski, proboszcz par. św. Michała na przedmieściu Gniezna, dziekan zbarski. (ADW: AAG. Wiz. 52 s. 32).

Kraszkowskiego (1712—1713).— Nie wiadomo kto wizytował parafię zarządzaną przez dziekana — św. Michała poza murami Gniezna, siłą rzeczy opuszczoną w nin. księdze.— Groszewski rozpoczął podróż wizytacyjną 26 października (s. 3), a zakończył sporządzanie dokumentacji 26 grudnia 1759 r. (s. 32). Zdaje się, że z oddawaniem księgi nie pośpieszał zbyt, skoro na s. 17 zanotował jeszcze o śmierci proboszcza w Linowcu, zm. 8 kwietnia 1760 r.— Dziekan potwierdził autentyczność akt nie tylko własnoręcznym podpisem, ale również przystawieniem opł. pieczęci swego dekanatu (którą sam uważa za parafialną). Jest to chyba najstarsza ze znanych mi pieczęci dziekańskich, wykonana w XVI lub XVII w. Na tarczy posiada wyobrażenie św. Michała arch., a w otoku majuskułowy napis: *Sgil. Decan. Zbaren. Eccles. Sanctae Gnesn.*

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Strzyżewo, wieś. Kościół par. pw. św. Tomasza Becketa b. s. 3—6.
2. Kruchowo, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 7—9.
3. Duszno, wieś. Kościół par. („deserta, ruinosa“) pw. św. Doroty pm. znajduje się na drodze afiliacji do Wylatowa s. 9.
4. Trzemeszno, miasto (oppidum). Kościół opacki Kanoników Reg. Lat. i jednocześnie parafialny, którego tytułu nie zapisano, s. 10:
— Wykaz zakonników tegoż opactwa s. 10.
5. Wylatowo, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 11—12.
6. Kamieniec, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. s. 12—14.
7. Rękawczyńno, wieś. Kościół par. („desolata, olim per haeresim prophanata“) jest na drodze afiliacji w stosunku do Kamieńca s. 14.
8. Orchowo, niegdyś miasto (oppidum), obecnie wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 14—17.
9. Linowiec, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. (uległ pożarowi, nowy w budowie) s. 17.
10. Woycino, wieś. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 17—18.
11. Wilczyńno, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Urszuli pm. s. 18—21:
a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. św. Krzyża s. 20—21.
12. Siedlimowo, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 21—22.
13. Lisewo, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 22—23.
14. Ostrowasz, wieś. Kościół par. (wystaw. w r. 1718) pw. św. Jakuba ap. s. 23—24.
15. Kleczewo, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 24—27:
— Spis wotów przy różnych ołtarzach i obrazach w kościele par. s. 26—27.
a. Prepozytura szpitalna z kaplicą (oratorium) pw. św. Wawrzyńca m. s. 27.
16. Złotkowo, wieś. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 27—28.
17. Budziszław, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 28—30.
18. Ostrowite, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 30—31.
19. Jankowo, wieś. Kościół par. pw. św. Szymona i Judy ap. s. 31—32.

53

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 53.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio Decanatus Zegrzensis* [in Archidiaconatu Lanciensi] ex mandato celsissimi principis, illustrissimi, excelentissimi & reverendissimi domini, dni Vladislai Alexandri à Lubna Łubieński¹¹⁴, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et M.D. L[i]t[h]v[ani]ae primatis primiq[ue] principis, domini, domini clementissimi, expedita [per Petrum Rogożewski¹¹⁵, decanum loci] & fideliter connotata anno Domini 1759-no.

[3. Daty krańc.] 1759.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (32,1×21 cm).— Stron (świeżo policzb.) 40; str. czyste: 2, 40.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Omawiana księga stanowi czysto opis akt wizyt., sporządzony przez notariusza dekanatu, ks. Leona Siedleckiego, wikariusza par. Zgierz i sekretarza kapituły łeczyckiej (s. 3, 39) na papierze nie posiadającym znaków wodnych.— Jest to wizytacja pełna, zewnętrzna i wewnętrzna jednocześnie.— Obejmuje same tylko sprawozdania wizytacyjne.— Notariusz opisał parafie wg punktów dawniejszych i ostatniej instrukcji wizytacyjnej łącznie, nie numerując swych odpowiedzi.— Akta są wykonane bardzo starannie, ale nie zawierają jakichś nadzwyczajności. Wizytator uwzględnił nie tylko kościoły parafialne, lecz również szpitalne, pomocnicze, prebendy i kaplice publiczne. Notariusz jednak nie podał niemal połowy wezwań kościołów parafialnych, co spostrzegamy w części B nin. pozycji. Nie wpisał też, jak to czynili inni, składu osobowego konwentów franciszkańskich w Łagiewnikach (s. 7) i Brzezinach (s. 20). Na s. 27 zapisano błędnie, że parafię Mąkolice erygował w r. 1554 a-bp Wincenty, podczas gdy prym. Wincenty Kot (a na pewno o niego notariuszowi chodzi) zmarł w r. 1448.— W repertoriowanym tu poszycie znajduje się także opis parafii Stryków, zarządzanej przez dziekana. Ponieważ nigdzie nie powiedziano, że parafię tę wizytował kto inny, wypadnie przypuścić, że uczynił to sam Rogożewski.— Na końcu księgi znajduje się sumariusz statystyczny dekanatu o treści rzeczowo-personalnej (s. 36—38).

¹¹⁴ Zob. przyp. 50.

¹¹⁵ Ks. Piotr Antoni Rogożewski, proboszcz par. Stryków i dziekan zgierski. (ADW: AAG. Wiz. 53 s. 34, 39).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Zgierz, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 3—7:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. św. Wawrzyńca m. s. 6—7.
 - b. Łagiewniki, wieś w par. Zgierz, posiadająca klasztor Franciszkanów Konwentualnych (fund. w r. 1676) z kościołem pw. św. Antoniego z Padwy s. 7.
2. Modlna, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 7—9.
3. Szczawin, wieś s. 9—10.
4. Dobra, wieś s. 10—12.
5. Mieszki, wieś. Kościół par. pw. św. Doroty pm. s. 12—13:
 - a. Choiny, wieś. Filia par. Mieszki z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP s. 12.
6. Łódź i Łódzia, miasto (oppidum) s. 13—14.
7. Skoszewy, wieś s. 14—16.
8. Gołków, wieś. Kościół par. pw. Św. Trójcy s. 16—17.
9. Brzeziny, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par. s. 17—19:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. s. 19.
 - b. Prebenda z kościołem pw. św. Anny s. 20.
 - c. Konwent Reformatorów s. 17, 20.
10. Niesułków, wieś s. 20—21.
11. Bratoszewice, wieś. Kościół par. pw. św. Augustyna b. s. 21—23.
12. Góra, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm. s. 23—24.
13. Piątek, miasto (oppidum), prepozytura par. s. 24—28:
 - a. Prepozytura szpitalna z nieistniejącym już kościołem pw. Ducha Św. s. 26.
 - b. Odbudowany kościół (pomocniczy) pw. Boga Wszechmogącego, Najśw. Maryi P. oraz innych świętych, stojący na przedmieściu s. 26—27.
 - c. Mąkolice, wieś. Parafia afiliowana (w r. 1586 przez a-bpa Karnkowskiego) do Piątku s. 27—28.
14. Bielawy, miasto (oppidum), wygasająca prepozytura par. Kościół par. pw. Nawiedzenia NMP s. 28—29.
15. Oszkowice, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 29—30.
16. Waliszewo, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP s. 30—32.
17. Kozle, wieś. Kościół par. nowy pw. św. Szczepana m. s. 32—33.
18. Gieczno, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 33—34.
19. Stryków, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 34—36.
„Summarius Decanatus Zegrzensis“ — statystyka rzeczowo-personalna w dekanacie s. 36—38.

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 54.**

[2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **nadzwyczajnej Dekanatu Żarnowskiego** (w archidiakonacie kurzelowskim), przeprowadzonej w roku **1759**, z na-

kazu arcybiskupa Władysława Łubieńskiego¹¹⁶, przez miejscowego dziekana Wawrzyńca Dziurkiewicza¹¹⁷.

[3. Daty krańc.] 1759.

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (32,3×20,7 cm).— Stron (cz. świeżo policzb.) 42; str. czyste: 38, 42.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Poszyt posiada u góry s. 1 niepełny tytuł or. „Decanatus [...] Zarnoviensis”.— Omawiana księga jest czystopisem akt wizyt., sporządzonym na papierze bez znaków wodnych przez samego dziekana.— Mamy tu do czynienia z wizytacją pełną, zewnętrzną i wewnętrzną zarazem.— Akta nin. obejmują same tylko sprawozdania wizytacyjne.— Akta powołują się na polecenie przeprowadzenia nin. serii wizytacji przez prym. Łubieńskiego (pismem dat. w Warszawie 28 sierpnia 1759 r.) oraz donoszą o czytaniu na kongregacji dekanalnej punktów instrukcji lustracyjnej przysłanych do dziekana (s. 1, 39, 40). Ale tej instrukcji nie znalazłem w żadnej z omawianych tu 34 ksiąg wizytacji dziekańskich (i częściowo oficjalnych). W każdym razie dziek. Dziurkiewicz wizytował podległe sobie parafie wg dawniejszej instrukcji, składającej się z 10 punktów, oraz — w dalszym ciągu — wg zaleceń Łubieńskiego, ujętych w 11 artykułów. Obydwie instrukcje można z tej księgi odtworzyć.— Dziekan przeprowadził wizytację podległych mu kościołów na przestrzeni października i listopada 1759, o czym poucza zapisana w aktach szczegółowa chronologia marszruty lustracyjnej, uwidoczniiona w części B nin. pozycji.— Parafię Fałków, którą zarządzał dziekan, wizytował oficjał kurzelowski Olszewski (zob. poz. 26).— Pod względem treściowym akta są przeciętne, jakkolwiek dziekan uwzględnił nie tylko kościoły parafialne, lecz także filialne i kaplice publiczne.— Przy redagowaniu sprawozdań Dziurkiewicz dopuścił się trzech niedociągnięć: w nagłówkach opisów ujął miejscowości parafialne w formie przymiotnikowej, np. „Visitatio ecclesiae parochialis Petrycozensis” (s. 18) — wizytacja kościoła par. względnie parafii Petrykozy; nie podał rangi prawno-społecznej (wieś czy miasto) tychże miejscowości; za wyjątkiem dwóch ostatnich wypadków nie wpisał tytułów kościołów par. i kaplic publicznych (pozakościelnych), chociaż zaopatrzył w wezwania kaplice wewnątrzkościelne. Na podstawie dokładnego śledzenia tekstu udało się nadać brzmienie rzeczownikowe miejscowościom parafialnym oraz ustalić ich rangę prawną, ale z powodu zaniedbania wizytatora nie posiadam w p. B wezwań kościołów.— Obok tych braków autor repertorium natrafił w badanych aktach na

¹¹⁶ Por. przyp. 50.

¹¹⁷ Ks. Wawrzyniec **Dziurkiewicz**, prepozyt par. Fałków i dziekan żarnowski. (ADW: AAG. Wiz. 54 s. 37, 41).

pewne ciekawostki źródłowe. Dowiadujemy się tu, że w dekanatach a-diec. gnieźnieńskiej istniał również urząd instygatora (s. 39); że w par. Białaczów proboszczowi przysługiwał tytuł scholastyka — „parochus et scholasticus”, „scholasticus et curatus” (s. 15), podobnie jak to było w Końskich (poz. 42 i tu s. 3, 40).— Księga kończy się sprawozdaniem z ostatniego zebrania dekanalnego, odprawionego w październiku w kościele prep. w Żarnowie (s. 39—41), które podpisali wspólnie dziekan i notariusz dekanatu, ks. Kazimierz Bielski, prob. par. Pilczyca (s. 41).

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Czerwno, wieś. Kościół par. wizyt. 9 X 1759 s. 1—3.
2. Skotniki, wieś. Kościół par. wizyt. 11 X s. 4—6.
3. Skorkowice, wieś. Kościół par. wizyt. 16 X s. 7—9.
4. Żarnów, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par. Kościół par. wizyt. 23 X s. 10—14:
 - a. Trajanowice, wieś w par. Żarnów, posiadająca kaplicę (capella) czy nawet kościół, prawdop. pw. św. Otylii pm. s. 10.
5. Białaczów, miasto (oppidum); proboszcz nosi tytuł scholastyka. Kościół par. wizyt. 26 X s. 14—17.
6. Petrykozy, wieś. Kościół par. wizyt. 29 X s. 18—21.
7. Bedlno, wieś; proboszcz tytułuje się prepozytem (s. 22). Kościół par. wizyt. 31 X 1759 s. 21—25 (s. 23—24: „Supplementum visitationis ecclesiae Bedlnensis“):
 - a. Kaplica (capella) pw. św. Leonarda op., stojąca poza wsią s. 25.
8. Lipa, wieś. Kościół par. wizyt. 5 XI 1759 s. 25—30.
9. Radoszyce, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. ap. Piotra i Pawła oraz św. Stanisława b. (wystaw. wg nin. akt w r. 1004), wizyt. 21 XI s. 30—34:
 - a. Miedzieza, wieś. Filia par. Radoszyce (z kościołem zbud. w r. 1620) s. 33—34.
10. Pilczyca, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 26 XI 1759 s. 34—37:
 - a. Prebenda z kościołem pw. św. Barbary pm. s. 37.
11. Falków, miasto (oppidum) — parafia administrowana przez dziekana, wizyt. przez oficjała kurzelowskiego Olszewskiego (por. sygn. 26).
Sprawozdanie z ostatniej kongregacji dekanalnej, odbytej w październiku w kościele prep. w Żarnowie, podpisane przez dziekana i notariusza dekanatu s. 39—41.

A. OPIS KSIĘGI:

- [1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 55.**
- [2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **specjalnej Dekanatu Żnińskiego** (w ar-

chidiakonacie gnieźnieńskim), przeprowadzonej w roku 1760, z polecenia arcybiskupa Władysława Łubieńskiego¹¹⁸, przez miejscowego dziekana Piotra Leśniewicza¹¹⁹, a potem jego zastępcę — ks. Jakuba Witkowskiego¹²⁰.

[3. Daty krańc.] 1760.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (34,1 i mniej × 21,4 i mniej cm).— Stron (świeżo policzb.) 44; str. czyste: 3—4, 8.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[6. Uwagi] Jest to czystopis akt wizyt., wykonany przez ks. Witkowskiego, proboszcza par. Chomętowo, któremu Konsystorz Gen. Gnieźnieński zlecił dokończenie lustracji po dziekanie Leśniewiczu (s. 13). Dziekan zwizytował tylko cztery pierwsze parafie, w tym również placówkę Witkowskiego, a następnie przerwał akcję, prawdop. z powodu starości i złego zdrowia (s. 43). Parafię administrowaną przez dziekana — Brzyskorzystew lustrował Witkowski.— Omawiana wizytacja jest całkowitą, zarówno zewnętrzną jak i wewnętrzną.— Podobnie jak poprzednie — od poz. 22 włącznie — zawiera tylko sprawozdania wizytacyjne.— Ks. Witkowski opisał parafie wg 11 punktów instrukcji wizytacyjnej, przewidzianej dla lustracji dziekańskich przez a-bpa Łubieńskiego, które ponumerował. Dlatego nie trudno byłoby je odtworzyć z tekstu.— W aktach znajdujemy również datację szczegółową marszruty wizytacyjnej, która trwała od czerwca do sierpnia 1760 r.— Dowiadujemy się także, iż Witkowski nie wizytował kościołów w okresie od 20 lipca do 7 sierpnia włącznie, a to z powodu przednówka (braku żywności) u niektórych konfratrów (s. 36). Ponadto skarży się nasz proboszcz, że w czasie odbywania przez niego wizytacji padł mu inwentarz plebański (s. 36), a potem okradł go własny organista. Pogoń za nim zajęła kilka tygodni, na skutek czego ze spóźnieniem doręczył władzy kościelnej nin. dokumentację (s. 44).— Treść opisów jest raczej bogata. Wspomina się tu m.in. o składkach duchowieństwa na Dom Księży Emerytów w Łowiczu. Dekanat w dalszym ciągu obejmuje wielką ilość parafii, lecz znaczna ich liczba od dawna znajduje się na drodze afiliacji w stosunku do sąsiednich. Spis zakonników został zamieszczony tylko odnośnie Dominikanów w Żninie (s. 6).— Do formalnych wad opisu, zachodzących dość licznie w poprzednich księgach, należą: podawanie nazw miejscowości parafialnych — przynajmniej w połowie wypadków — w formie przymiotnikowej, niewyrażanie rangi prawnospołecznej (wieś

¹¹⁸ Zob. przyp. 50.

¹¹⁹ Ks. Piotr **Leśniewicz**, proboszcz par. Brzyskorzystew i dziekan żniński. (ADW: AAG. Wiz. 55 s. 43).

¹²⁰ Ks. Jakub **Witkowski**, proboszcz par. Chomętowo, wizytator delegowany. (ADW: AAG. Wiz. 55 s. 9, 13, 15, 44).

czy miasto) odnośnie placówek wiejskich oraz opuszczenie kilka razy wezwań kościołów. Pierwszym dwu brakom zaradziłem wyszukując potrzebne elementy z wnętrza tekstu.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Gorzyce, wieś. Kościół par. wizyt. 18 VII (zamiast: VI) 1760 s. 1—2.
2. Znin, miasto (oppidum, civitas), prepozytura par. Kościół par. wizyt. 27 VI 1760 s. 1, 2, 5—7:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. s. 5—6.
 - b. Konwent Dominikanów — wykaz zakonników s. 6.
3. Chomentowo, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap., wizyt. 30 VI 1760 s. 9—10.
4. Gora, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b., wizyt. 1 VII 1760 s. 11—12.
5. Wenetia i Wenecja, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 7 VII s. 13—15.
6. Chomiąza (Szlachecka), wieś. Parafia bez kościoła, który był pw. św. Jana Chrzc., znajduje się na drodze filiacji do Wenecji s. 14.
7. Ostroszcze, wieś. Parafia posiadająca kościół, którego wezwania nie podano, ale mimo to jest na drodze filiacji w stosunku do Wenecji s. 14.
8. Szczepanowo, wieś. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 8 VII s. 15—17:
 - a. Woycino, wieś. Filia par. Szczepanowo z kościołem pw. Nawiedzenia NMP, dawniej parafialnym s. 16.
9. Słaboszewo, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Doroty pm. znajduje się na drodze filiacji do Szczepanowa s. 16.
10. Kierzkowo, wieś. Parafia obecnie bez kościoła — nie istniejący stał pw. Wszystkich Świętych — jest na drodze filiacji w stosunku do Szczepanowa s. 16.
11. Pakosc, miasto (oppidum, civitas). Kościół par. pw. Zwiastowania NMP, wizyt. 9 VII s. 17—19:
 - a. Klasztor Reformatorów s. 17.
 - b. Podupadła prepozytura szpitalna — aktualnie bez kościoła będącego tu dawniej pw. Św. Ducha, na którego miejscu stoi kolumna św. Jana Nepomucena s. 18.
12. Trłangi Trlang, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap., wizyt. 10 VII s. 19—20.
13. Strzelce, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 10 VII s. 21.
14. Parlino, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca, wizyt. 11 VII s. 22—23.
15. Mogilno, miasto (oppidum, civitas). Kościół par. pw. św. Jakuba ap., wizyt. 12 VII s. 23—24:
 - a. Opactwo Benedyktynów, ufundowane przez króla Bolesława na jego zamku, zbudowanym po lewej stronie jeziora, poza miastem s. 24.
16. Kwieciszewo, miasto (oppidum, civitas). Kościół par. pw. Niep. Poczęcia NMP, wizyt. 13 VII s. 24—25.
17. Niestronno, wieś; parafia eryg. w r. 1385 przez a-bpa Bodzantę. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 14 VII s. 25—27.

18. G o s c i s z y n o, wieś. Parafia z kościołem pw. Nawiedzenia NMP znajduje się na drodze filiacji do Niestronna s. 26.
19. P a l ę d z i e i P a l e n d z i e K o s c i e l n e, wieś; proboszcz nazwany jest prepozytem. Kościół par. pw. św. Marcina b., wizyt. 15 VII s. 27—28.
20. R y s z e w k o, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 15 VII s. 28—29.
21. L u b c z, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza ap., wizyt. 17 VII s. 30—31.
22. R o g o w o, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Doroty pm., wizyt. 17 VII s. 31—32.
23. I z d e b n o, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m., wizyt. 18 VII s. 33—34.
24. G ą s a w a, miasto (oppidum); proboszcza tytułuje się prepozytem. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 19 VII 1760 s. 34—36.
25. C e r e k w i c a, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 8 VIII 1760 s. 37—38.
26. S w i ą t k o w o, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św., wizyt. 9 VIII s. 38—40.
27. Ż e r n i k i, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 10 VIII s. 40—41.
28. J ą c e w o i J u n c e w o, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm., wizyt. 11 VIII s. 41—43.
29. B r y s k o r z y s t e w, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm., wizyt. 12 VIII 1760 s. 43—44.

SERIA WIZYTACJI GENERALNYCH

56

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 56.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio [generalis] ecclesiarum in Ter[r]itorio Calissiensis consistentium autoritate ordinaria celsissimi, illustrissimi, reverendissimi dni, domini Vladislai Alexandri Pomian a Łubna Łubienski¹²¹, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gneznensis, legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae primatis primiq[ue] principis, per Antonium Michaellem W y c z a ł k o w s k i¹²², juris utriusq[ue] doctorem, archidiaconum Calissiensensem, collegiatarum Kurzeloviensis et S. Michaelis in Arce Cracoviensi canonicum, praevia dimissione per decanatus lit[t]erarum innotescentialium, die 30 junii anno Domini 1761 inchoata & peracta.*

¹²¹ Por. przyp. 50.

¹²² Ks. Antoni Michał **Wyczałkowski** h. Lubicz, aktualnie archidiacon kaliski oraz kanonik kurzelowski i kolegiaty św. Michała na Zamku Krakowskim. Od r. 1766 kanonik kat. gnieźnieński, a od 1774 krakowski. Zmarł w r. 1797. (Łętowski, IV 245.—Korytkowski P, IV 353.—ADW: AAG. Wiz. 56 s. XI, 866 i passim; 60 s. 2).

[3. Daty krańc.] 1761.

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (36,1×23 cm).— Stron XXIV, 881; str. podwójne: 261, 431, 685; przeskok ze s. 689 na s. 700; str. czyste: I—X, XII, XV—XVI, XXIII—XXIV, 34, 369, 867, 872—881.— Oprawa wspólcz. w skórę, brzegi złoc. Na grzbiecie tłocz. majuskułą napis: Acta | visitat. Archid. | Caliss. | a.D. 1761.

[5. Sygn. daw.] 160 (Inw. 1918, Chodyński).— № 15 (Spis 1857, Kons. Kal.).

[6. Uwagi] Jest to wizytacja generalna, jedna z wielu całej serii, przeprowadzonej za rządów Łubieńskiego w latach 1761—1767, posiadająca zarówno sprawozdania wizytacyjne, jak i dekrety reformacyjne.— Mamy tu do czynienia z aktami wizytacji całkowitej, zewnętrznej i wewnętrznej łącznie.— Jest to czysto pis akt. Tytuł książki znajduje się dopiero na s. XI. W nagłówku tym po raz pierwszy spotykamy się z wyrażeniem „in territorio Calissiensi” zamiast „in archidiaconatu Calissiensi”. Nazwę terytorium nosił dotąd w archidiecezji gnieź. jedynie okręg wieluński.— Jakkolwiek prał. Wyczałkowski powiadomił duchowieństwo archidiaconatu, że wizytowanie kościołów rozpocznie w dniu 30 VI 1761 (s. XXI), to przecież czynność tę zaczął w dekanacie stawiszyńskim już 18 czerwca (s. 512), w następstwie czego we wspomnianym miesiącu zlustrował w tymże okręgu 10 parafii (w aktach do s. 607). I chociaż archidiakon wizytację swą ukończył już 20 października 1761 (s. 504), to przecież w jego aktach spotyka się całą masę dat jeszcze z roku 1762, a nawet z 1763 (np. s. 706, 773, 774, 804, 865). Pochodzi to m.in. stąd, że Wyczałkowski osobiście — pięknym i starannym pismem — wykonał całą grubą księgę (fakt nadzwyczaj rzadki przy odbywaniu wizytacji generalnych, a także niezbyt często występujący w innych, niższej rangi lustracjach), w związku z czym powoli uzupełniał obchodzącą nas tu dokumentację.— Akta podają nam datację szczegółową marszruty wizytacyjnej.— Księga jest pełna treści, opracowanej na podstawie instrukcji wizytacyjnej, przygotowanej przez kancelarię a-bpa Łubieńskiego do jego lustracji generalnych kościołów parafialnych i kaplic (s. XVII—XX), której w zbiorze wrocławskim nie napotkano od r. 1608 (poz. 3).— Opisy parafii ułożone są dekanatami według następującego porządku: 1) kaliski, 2) pleszewski, 3) krotoszyński (zob. sygn. 62), 4) stawiszyński, 5) stawski. Dekrety reformacyjne idą w poszczególnych instytucjach bezpośrednio po sprawozdaniach wizytacyjnych.— Do charakterystycznych i ważniejszych elementów treściowych książki należą: zamieszczanie licznych dat fundacyjnych i erekcyjnych instytucji kościelnych oraz przytaczanie akt, do których odnośne dokumenty były ingrossowane (podobnie spotykało się do-

tychczas tylko w poz. 3); chronologicznie pierwsze podawanie wiadomości o obrazach słynących łaskami, liczby położnych w parafiach i kontynuowanie informacji o licznie powstających w terenie kaplicach prywatnych, przeważnie dworskich, oraz pustelniach; częste powoływanie się na *Liber beneficiorum* Łaskiego oraz poprzednie wizytacje archidiakonu: z r. 1607, 1639 (dziś zaginiona), 1719; wpisanie katalogów w księżkach dwóch poważniejszych bibliotek parafialnych (Borków — s. 450—451 i Zborów — s. 507—508).— Formalnej strony przeprowadzania wizytacji, oprócz wspomnianych już pytań, dotyczą dwa jeszcze dokumenty: nominacja wizytatora Wyczałkowskiego przez a-bpa Łubieńskiego (s. XIII—XIV) i okólnik archidiakona do duchowieństwa, powiadamiający je o szczegółach związanych z opisywaną wizytacją (s. XXI—XXII).— Obok wymienionych ważną rzeczą dotyczącą strony formalnej odbywania wizytacji jest odnalezienie w księdze (s. 866) jego opł. pieczęci wizytatorskiej z napisem w otoku, dopiero drugiej pod względem chronologicznym (pierwsza odnosiła się do prał. Chełmickiego — rok 1729, sygn. 13).— Do ujemnych rzeczy formalnych należy przede wszystkim aż trzykrotne przechodzenie archidiakona ze stron parzystych na nieparzyste i odwrotnie, a potknięciem rzeczowym jest np. wypisanie daty „31 mensis junii” (s. 513).— Papier, którego użyto do spisania akt, posiada znaki wodne.— Współcz. alfab. elench zwizytowanych kościołów i ważniejszych kaplic mieści się na s. 868—871.— Księgę przekazano z Gniezna do Kalisza w latach 1821—1822, skąd po r. 1885 przewieziono ją do Włocławka.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

A-bp W.A. Łubieński poleca (Skierniewice, 8 kwietnia 1761 r.) a-diak. kal. A.M. Wyczałkowskiemu przeprowadzenie wizytacji (generalnej) archidiakonu kaliskiego, za wyjątkiem kolegiat w Kaliszu i Chocz, których lustrację zastrzega sobie względnie innemu wizytatorowi (dok. or. z podpisem i dużą pieczęcią opł. Łubieńskiego) s. XIII—XIV.

Tekst instrukcji wizytacyjnej, mającej zastosowanie podczas nin. lustracji („Inquirenda videnda in actu visitationis archidiaconalis“.— „Interrogatoria pro visitandis ecclesiis a. 1761“), podpisanej przez arcybiskupa s. XVII—XX.

A-diak. Wyczałkowski powiadamia (Łowicz, 11 czerwca 1761 r.) duchowieństwo archidiakonu kaliskiego o zbliżającej się wizytacji, którą rozpocznie w dniu 30 czerwca od kościołów dekanatu kaliskiego, nakazując mu odpowiednie przygotowanie się do niej (dok. or. z podpisem i małą pieczęcią opł. archidiakona) s. XXI—XXII.

I. Dekanat kaliski s. 1—168:

1. Droszewo, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 30 VI 1761 s. 1—11
2. Kalisz, Calissium, miasto (civitas). Kościół prepozyturalny Kanoników Reg. Lat. i zarazem parafialny (11 ołtarzy) pw. św. Mikołaja b.¹²³, wizyt. 8 IX 1761 s. 11—33b, 165—168:
 - a. Szpital z własną kaplicą (oratorium) pw. Trójcy Św. — na Przedmieściu Wrocławskim, naprzeciw klasztoru Reformatów s. 30—32.
 - b. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Walentego m. na Przedmieściu Toruńskim s. 32—33.
 - c. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Jakuba ap. za murami miasta, na Piskorzewie s. 33.
 - d. Prepozytura szpitalna Św. Duchy zakonu Duchaków, z własnym kościołem pod tymże wezw., poza murami miasta, nad rz. Prosną (fund. w r. 1283), z osobnym dekr. ref. s. 165—168.
 - e. Wzmianka o klasztorach: Bernardynów znajdującym się na Przedmieściu Toruńskim, Reformatów — na Przedm. Wrocławskim, Klarysek na Przedm. Toruńskim s. 29—30.
3. Dobrzec (Maior), wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 12 IX s. 35—43:
 - a. Rypinek, wieś. Filia par. Dobrzec z kościołem (capella, ecclesia) pw. św. Gotarda b., niegdyś parafialnym a nawet macierzystym względem Dobrza s. 40—41.
4. Kościelnawieś. Kościół prepozyturalny Benedyktynów i jednocześnie parafialny (duninowski z r. 1124) pw. św. Wawrzyńca m., wizyt. 13 IX s. 43—49.
5. Kuchary, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1728 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 16 IX s. 49—54.
6. Kucharki Militum, wieś. Kościół par. pw. Św. Trójcy, wizyt. 7 X 1761 s. 54—61.
7. Sobotka (Maior), wieś, dawniej miasto. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 8 X s. 61—68.
8. Skrzebowa, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 10 X s. 68—74:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. Zwiastowania NMP, stojąca w polu w kierunku miasta Raszkowa s. 73.
9. Szczury, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 10 X s. 74—81.
10. Gorzno, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1757) pw. św. Mateusza ap., wizyt. 11 X s. 81—88.

¹²³ Archiwum Diec. we Włocławku przechowuje poszyt akt (wykonany na papierze ze znakami wodnymi, nowo oprawiony w półpłótno, liczący 71 stron, s. 55 nie istniała), zawierający współcz. odpis sprawozdania wizyt. i dekretu ref. parafii św. Mikołaja w Kaliszu oraz kościołów i kaplic położonych na jej terenie, poświadczony przez wizytatora podpisem oraz jego pieczęcią opł. z majuskułowym napisem w otoku: *Antonius Wyczałkowski archidiacono: Calissiensis visitator ** (s. 70). Kopia sporządzona nie przez Wyczałkowskiego. Paginacja i streszczenia marginalne z końca XVIII w.— Na s. 70 zapiska: *Wizytę niniejszą przejrzałem pisząc „Historję kościoła ś. Mikołaja w Kaliszu”, w m. grudniu 1872 r. A. Chodyński.*— Na 1 k. ochr. i s. 1 pieczętka z majuskułowym napisem: *Z księgozbioru | ks. J. Sobczyńskiego.*— Rękopis ten odnalazł w r. 1949 w Kaliszu ks. Librowski i przywiózł do Włocławka.

11. Lewkovo, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1710) pw św. Zofii m. s. 88—94.
12. Szalonki Biskupice i Biskupice, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1726) pw św. Bartłomieja ap., wizyt. 14 X s. 94—103.
13. Rossoszyca, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1701 przez sufr. pozn. Wierzbowskiego) pw św. Marka ew., wizyt. 14 X s. 103—112.
14. Gیزیce, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 15 X s. 112—119:
— Dwaj pustelnicy (eremici) przebywają (na terenie par. Gیزیce) w do-
brach starostwa grabowskiego s. 118.
a. Kraszewice, wieś; od r. 1654 wikariat wieczysty, zwany też pa-
rafia afillowaną do par. Gیزیce. Kościół (konsekr. w r. 1670 przez
sufr. kij. Gianotti) pw. św. Katarzyny pm., wizyt. 16 X, posiada włas-
ny dekr. ref. s. 120—128.
15. Ołobok, wieś; parafia istniejąca od r. 1744 (pod zarządem Cyster-
sów) jeszcze niezupełnie zorganizowana. Kościół pw. św. Jana Chrzc.,
wizyt. 17 X s. 128—132.
16. Gostyczyna, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 18 X
s. 132—141:
a. Smielowo, Smielow i Smielow, wieś w par. Gostyczyna, posiadają-
jąca kaplicę (oratorium) prywatną we dworze szlacheckim s. 139.
17. Szkalmirzyce i Skalmirzyce, wieś, prepozytura par. Kościół
par. pw. św. Katarzyny pm., wizyt. 11 IX 1761 s. 141—157:
— Spis wotów należących do cudownego obrazu Matki Boskiej w ka-
plicy pod tymże wezw. (eryg. w r. 1630) w liczbie 333 s. 146—147.
18. Ociąż i Ociąż, wieś. Kościół par. (odbud. ok. r. 1698, konsekr. przez
sufr. pozn. Wierzbowskiego w 1701) pw. Narodzenia NMP, wizyt. 14 IX
1761 s. 157—164:
a. Kwiatkowi Kwiatkowo, wieś na terenie par. Ociąż z kaplicą (ora-
torium) czy też kościołem (ecclesia), dawniej nazywanym filią, pewnie
nie poświęconym, gdyż jego tytułu dotąd nie zapisano s. 162—163.

Dziedkanem dekanatu kaliskiego jest ks. Antoni Kromolicki, proboszcz
par. Sobótka s. 66, 67.

II. Dekanat pleszewski¹²⁴ s. 169—368:

1. Jedlec, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1745) pw. św. Floriana m.,
wizyt. 17 IX 1761 s. 169—176.
2. Tursko, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. (odbud. ok. r. 1717),
wizyt. 18 IX s. 176—183.
3. Grodzisko, wieś; parafia pod zarządem Miechowitów. Kościół
par. (fund. ok. r. 1198) pw. św. Mikołaja b., wizyt. 19 IX s. 183—194.
4. Broniszewice, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 21 IX
s. 194—205.
5. Czermno, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1730 przez sufr. gnieź.
Kraszkowskiego) pw. św. Jakuba ap., wizyt. 23 IX s. 205—218.
6. Rzegocino, Rzegocin i Żegocino, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1714)
pw. Wniebowzięcia NMP, wizyt. 24 IX s. 218—227.

¹²⁴ Wypadnie zbadać, czy sygn. E 45 w Archiwum Archidiec. w Gnieźnie, za-
wierająca akta wizytacji dekanatu pleszewskiego z 1762 r., jest odpisem odpowied-
niej partii materiału z księgi nin., czy też lustracją samoistną.

7. Szymanowice, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1745) pw. św. Jana Chrzc., wizyt. 25 IX s. 227—237:
 - a. Grab, wieś w par. Szymanowice, gdzie znajduje się kaplica (oratorium) prywatna we dworze Prusińskich s. 236.
8. Kretkowo, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1682 przez sufr. gnieź. Stawowskiego) pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 27 IX s. 238—247.
9. Pleszewo i Pleszow, miasto (oppidum), podupała prepozytura par. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc., wizyt. 29 IX s. 247—269:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Floriana m., stojąca poza miastem s. 260—261.
 - b. Prepozytura szpitalna Św. Ducha (fund. w r. 1519), z własnym kościołem (oratorium, ecclesia) pod tymże wezw., wizyt. 29 IX s. 264—269 (oddzielny dekr. ref.).
10. Lenartowice, wieś; parafia eryg. w r. 1446 przez a-bpa Wincentego Kota. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, wizyt. 2 X 1761 s. 269—277:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Krzyża, zbud. w odległości ok. 6 staj od Lenartowic s. 275.
11. Brzezcie, wieś; parafia eryg. w r. 1440 przez a-bpa Wincentego Kota. Kościół par. pw. Rozesłania Apostołów, wizyt. 3 X s. 277—286:
— Chorzewo, wieś wchodząca w skład par. Brzezcie, była niegdyś ośrodkiem osobnej parafii, póki 27 XI 1518 nie została wcielona do par. Brzezcie s. 283.
12. Gołuchowo i Gołuchow, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. (konsekr. w r. 1623 przez sufr. gnieź. Wilczyńskiego) pw. Wniebowzięcia NMP, wizyt. 5 X s. 286—300:
— Kajevo, wieś znajdująca się obecnie na terytorium par. Gołuchów, była kiedyś ośrodkiem oddzielnej parafii, dopóki 4 IX 1623 nie została inkorp. przez a-bpa Gembickiego do prepozytury gołuchowskiej s. 292.
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Jana Chrzc., stojąca naprzeciwko kościoła par., po drugiej stronie jeziora, w pobliżu zamku s. 298.
 - b. Wszółowo, wieś w par. Gołuchów, mająca kaplicę (oratorium) prywatną we dworze Piotra Koźmińskiego s. 298.
13. Kuczkowo, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b., wizyt. 11 X s. 300—303.
14. Koryta, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 28 IX 1761 s. 308—318.
15. Karmino i Karmin, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1711 przez sufr. pozn. Wierzbowskiego) pw. św. Barbary pm., wizyt. 30 IX s. 318—325.
16. Sosnica, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 1 X 1761 s. 325—334.
17. Kowalewo i Kowaliwo, wieś. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 3 X s. 334—340.
18. Magnuszewice, wieś; parafia eryg. w r. 1445 przez a-bpa Wincentego Kota. Kościół par. pw. św. Barbary pm. (w odbudowie, po spaleniu się w 1751 poprzedniego), wizyt. 4 X s. 341—347.
19. Twardowo, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 5 X s. 347—354.

20. Kotlin, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1737) pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 7 X s. 354—360:
a. Kaplica (oratorium) prywatna w miejsc. dworze szlacheckim s. 359.
21. Sowina (Kościelna), wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1649, konsek. 3 X 1695 przez bpa chełm. Pstrokońskiego) pw. Zwiastowania NMP, wizyt. 10 X 1761 s. 361—368:
a. Taczanowo i Taczanow, wieś na terenie par. Sowina, w której w majątku Jezuitów znajduje się kaplica (oratorium) prywatna s. 367.
Dziekanem miejsca jest ks. Ludwik Pełka, prepozyt par. Pleszew i kanonik kapituły kol. w Choczcu s. 256, 259.

III. Dekanat krotoszyński (bez parafii Krotoszyn i Zduny, których sprawozdania wizyt. znajdują się w poz. 62) s. 370—447:

1. Szulmierzyce i Szulmirzyce, miasto (oppidum), proboszcz nosi tytuł prepozyta. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 16 IX 1761 s. 370—392:
a. Prepozytura szpitalna z własnym kościołem pw. Wniebowzięcia NMP i św. Wojciecha b. s. 381—386, 389.
b. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Marka ew. za miastem, przy gościńcu wiodącym do Kalisza s. 389.
c. Chwaliszewo, wieś. Filia par. Sulmierzyce z kościołem pw. św. Mikołaja b., dawniej parafialnym s. 386—387.
2. Baszkowo i Baszkowo, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, wizyt. 18 IX s. 392—402:
a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Jana Nepomucena, wystawiona świeżo na cmentarzu kościelnym s. 401.
3. Kobylin, miasto (oppidum); parafia eryg. przez a-bpa Jakuba Świnkę w r. 1289; zanikająca prepozytura par. Kościół par. pw. św. Stanisława b., wizyt. 23 IX s. 402—423:
a. Wzmianka o klasztorze Bernardynów w Kobylinie s. 417.
b. Prepozytura szpitalna Św. Ducha (eryg. w r. 1434), z własnym kościołem (konsekr. w 1659 przez bpa bak. Kurskiego) pod tymże wezw. s. 417—419.
4. Wyganow i Wyganowo, wieś. Kościół par. (konsekr. 3 VII 1735 przez bpa liw. Moszyńskiego) pw. św. Jakuba ap., wizyt. 25 IX s. 423—435:
a. Targoszyce, wieś w par. Wyganów, posiadająca kaplicę (oratorium) prywatną we dworze Franciszka Walknowskiego s. 433.
5. Kobierno, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1721, konsek. 28 X 1723 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Wojciecha b. i św. Michała arch., wizyt. 27 IX 1761 s. 435—447.
Dziekanem dekanatu krotoszyńskiego jest ks. Józef Broniewski, prepozyt par. Kobylin s. 415—416.

IV. Dekanat stawiszyński s. 448—647:

1. Borkow i Borkowo, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap., wizyt. 13 X 1761 s. 448—459:
— Spis książek biblioteki kościoła (42 dzieła) s. 450—451.
a. Skarszewo, wieś na terenie par. Borków, gdzie w posiadłości Jezuitów istnieje kaplica (oratorium) prywatna s. 457.

2. Kokanin i Kokanino, wieś. Kościół par. (odbud. ok. r. 1753) pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 13 X s. 459—468.
3. Russowo, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza ap., wizyt. 15 X s. 468—475.
4. Tykadłowo i Tykadłowo, wieś. Kościół par. (odbud. ok. r. 1758) pw. św. Katarzyny pm., wizyt. 16 X s. 475—485.
5. Kościelec, wieś. Kościół par. pw. św. Wojciecha b., wizyt. 17 X s. 485—496:
 - a. Kaplica (oratorium) prywatna w miejsc. majątku Jezuitów, eryg. w r. 1761 s. 494—495.
 - b. Mycielino, wieś na terenie par. Kościelec, w której we dworze Tomasa Gałczyńskiego znajduje się prywatna kaplica (oratorium) s. 494.
 - c. Stropieszyno, wieś w par. Kościelec, posiadająca kaplicę (oratorium) prywatną we dworze szlacheckiej Rucińskiej s. 494.
6. Kosmow i Kosmowo, wieś. Kościół par. (odbud. ok. r. 1691) pw. św. Wawrzyńca m., wizyt. 19 X s. 496—504.
7. Zborow i Zborowo, wieś. Kościół par. (konsekr. 30 VII 1730 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Michała arch., wizyt. 20 X s. 504—512: — Wykaz ksiąg biblioteki kościelnej (37 dzieł) s. 507—508.
8. Pamięcino, wieś. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc., wizyt. 18 VI 1761 s. 512—522.
9. Stawiszyn, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 20 VI s. 522—545:
 - a. Prepozytura szpitalna Św. Ducha zakonu Duchaków poza murami miasta Stawiszyna, z własnym kościołem pw. św. Krzyża, wizyt. 23 VI (oddzielny dekr. ref.) s. 541—545.
10. Lipe, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1754) pw. św. Stanisława b., wizyt. 23 VI s. 545—552.
11. Brudzewo, wieś; parafia eryg. w r. 1381. Kościół par. (odbud. w 1672) pw. św. Jakuba ap., wizyt. 24 VI s. 553—560.
12. Chocz i Chodecz, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m., wizyt. 25 VI s. 561—570: — Wzmianka o klasztorze Reformatorów na s. 568.
13. Blizanow i Blizanowo, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1532) pw. św. Mikołaja b., wizyt. 27 VI s. 570—580:
 - a. Łaskowo, wieś na terenie par. Blizanów, mająca we dworze szlacheckim kaplicę (oratorium) prywatną s. 578—579.
14. Zerniki, wieś; parafia eryg. przez a-bpa Uchańskiego w r. 1569. Kościół par. (konsekr. w 1607 przez a-bpa Maciejowskiego) pw. Trójcy Św. oraz św. Andrzeja, Szymona i Judy ap., wizyt. 28 VI s. 581—585.
15. Jastrzębniki, wieś; parafia eryg. w r. 1330. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 28 VI s. 585—592:
 - a. Kaplica (oratorium) prywatna w miejsc. dworze Piotra Radońskiego s. 591.
16. Rychnow i Rychnowo. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych przed 6 laty został wywrócony przez wicher s. 592:
 - a. Na jego miejsce wystawiono kaplicę (capella) parafialną, wizyt. 29 VI s. 592—599.
17. Piątek, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b., wizyt. 30 VI s. 599—607.

18. Zbiersko, wieś. Kościół par. pw. 11 Dziewic MM., wizyt. 1 VII 1761 s. 607—616.
19. Dzierzbino i Dzierbino, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 2 VII s. 616—622.
20. Złotniki, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 3 VII s. 622—636:
 - a. Goliszewo i Goliszow, wieś. Filia par. Złotniki, niegdyś parafia, z kościołem (capella, ecclesia) pw. Wszystkich Świętych s. 633—634.
 - b. Kaplica (oratorium) prywatna we dworze Kajetana Radolińskiego, atoli akta nie precyzują czy w Złotnikach, czy też w Goliszewie s. 635.
21. Dembe, wieś; parafia eryg. 4 II 1600 przez a-bpa Karnkowskiego. Kościół par. pw. Zwiastowania NMP, wizyt. 5 VII s. 636—643.
22. Kamien, wieś; parafia znajduje się na drodze afiliacji do Dembego względnie Zborowa. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 5 VII 1761 s. 643—647.

Miejsc. dziekanem jest ks. Mateusz Stanicki, w czasie przeprowadzania wizytacji proboszcz par. Borków (s. 453, 456), a w okresie przygotowywania nin. dokumentacji wizytacyjnej już prepozyt par. Stawiszyn (s. 536, 538).

V. Dekanat stawski s. 647—866:

1. Raysko, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 6 VII 1761 s. 647—657:
 - a. Marchwacz, wieś w par. Raysko, gdzie w majątku Jezuitów znajduje się kaplica (oratorium) prywatna s. 656.
2. Kozminek, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Jana ap., wizyt. 7 VII s. 657—671:
 - a. Kościół albo kaplica (oratorium, ecclesia) pw. św. Wawrzyńca m. poza miastem s. 669.
 - b. Nakwasino, wieś na terenie par. Kozminek, posiadająca kościół względnie kaplicę (oratorium, ecclesia) pw. św. Rocha w. s. 669—670.
 - c. Złotniki, wieś na terytorium par. Kozminek, w której znajduje się kaplica (oratorium) publiczna prawdop. pw. Matki Boskiej s. 670.
3. Liskow i Liskowo, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 8 VII s. 672—685:
 - a. Zakrzyn, wieś. Parafia wydziel. 31 VII 1540 przez a-bpa Latańskiego z par. Lisków, a 26 II 1762 przez a-bpa W. Łubieńskiego do niej afiliowana, posiadająca kościół pw. Narodzenia NMP s. 681—683.
 - b. Strzałkow i Strzałkowo, wieś w par. Lisków, mająca kościół lub kaplicę (oratorium, capella, ecclesia) przyp. pw. Najśw. Maryi P. s. 679—681.
4. Przespolew i Przespolewo, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm., wizyt. 11 VII s. 685—700.
5. Malanowo, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1731 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Stanisława b., wizyt. 11 VII s. 700—708.
6. Tokary, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1680 przez sufr. gnieź. Stawowskiego) pw. św. Andrzeja ap., wizyt. 12 VII s. 708—717.
7. Głuchow, wieś. Kościół par. (odbud. ok. 1751 r.) pw. św. Macieja ap., wizyt. 13 VII s. 717—723.

8. Goszczanow i Goszczanowo, wieś, podupadła prepozytura par. Kościół par. (odbud. ok. r. 1646, konsekr. 3 XI 1680 przez sufr. gnieź. Stawowskiego) pw. św. Stanisława i św. Marcina bb., wizyt. 14 VII s. 723—739:
 - a. Lipicze, wieś na terenie par. Goszczanów, w której znajduje się od ok. 1756 r. kaplica publiczna (prebenda), nie dedyk., niezależna od proboszcza a obsługiwana przez bernardyna z Warty s. 336—337.
9. Chlewo, wieś. Kościół par. pw. św. Benedykta op., wizyt. 16 VII s. 739—753:
 - a. Gac i Gać, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Małgorzaty pm. inkorp. przez a-bpa M. Łubieńskiego 23 X 1642 do par. Chlewo s. 749—751.
 - b. Tłomakowa wola, wieś w par. Chlewo, posiadająca świątynię kalwińską s. 749.
10. Staw, miasto (oppidum); parafia eryg. przez a-bpa Janisława w r. 1341; zanikająca prepozytura par. Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 19 VII s. 753—765:
 - a. Upadająca prepozytura szpitalna, obecnie już bez kaplicy (oratorium) pw. św. Krzyża, istniejącej kiedyś za miastem, w kierunku Kalisza s. 763—764.
 - b. Kaplica (oratorium) prywatna na zamku w Stawie s. 764.
 - c. Tymieniec, wieś na terenie par. Staw, gdzie znajduje się kaplica (oratorium) prywatna we dworze Karśnickich s. 764.
11. Opatówek, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Doroty pm., wizyt. 22 VII s. 765—775.
12. Chełmce, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 30 VIII 1761 s. 775—782.
13. Godziesze (Maius), wieś, zamarła prepozytura par. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 31 VIII s. 782—790:
 - a. Wola Droszewska, wieś w par. Godziesze, mająca kaplicę (oratorium) publiczną s. 789.
 - b. Przystania, wieś na terytorium par. Godziesze z kaplicą (oratorium) publiczną s. 789.
14. Iwanowice, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm., wizyt. 1 IX 1761 s. 791—813:
 - a. Prepozytura szpitalna Św. Ducha (eryg. 25 IV 1469 przez a-bpa Gruszczyńskiego), z własnym kościołem pod tymże wezw., wizyt. 2 IX (posiada swój dekr. ref.) s. 808—813.
 - b. Kaplica (oratorium) prywatna na zamku, należącym do Teresy z Załuskich Chlebowskiej s. 791, 805.
 - c. Kamiona, wieś w par. Iwanowice, posiadająca kaplicę (oratorium) publiczną pw. Trójcy Św., będąca do r. 1469 kościołem parafialnym s. 805.
 - d. Szczytniki, wieś na terenie par. Iwanowice, w której istnieje kaplica (oratorium) prywatna we dworze szlacheckim s. 805.
15. Woykowo, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1756, konsekr. 21 XI 1762 przez sufr. przem. Wielogłowski) pw. św. Małgorzaty pm., wizyt. 3 IX s. 813—820:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna znajduje się w dobrach starostwa klonowskiego, ale nie podano w której wsi s. 819.

- b. Jasiona, wieś w par. Wojków, posiadająca kaplicę (oratorium) prywatną we dworze szlacheckim s. 819.
16. Gruszczyce, wieś. Kościół par. (odbud. ok. r. 1751) pw. św. Stanisława b., wizyt. 4 IX s. 820—826.
17. Błaszki, miasto (oppidum). Kościół par. (odbud. ok. r. 1741) pw. Narodzenia NMP, wizyt. 5 IX s. 826—836:
- Żeliszew, wieś na terenie par. Błaszki, w której znajduje się kaplica (oratorium) publiczna s. 834.
 - Brończyno i Bronczyn, wieś w par. Błaszki, mająca kaplicę (oratorium) publiczną s. 834.
 - Kwasków, wieś na terytorium par. Błaszki, gdzie we dworze istnieje kaplica (oratorium) prywatna s. 834.
18. Góra, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, wizyt. 6 IX s. 836—844.
19. Kalinowa, wieś, wygasająca prepozytura par. (fund. w r. 1468, eryg. w 1471). Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 25 IX s. 844—857.
20. Tłokinia, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap., wizyt. 20 IX 1761 s. 857—866.

Dziekanem dekanatu stawskiego jest ks. Kazimierz Leśniewicz, prepozyt par. Goszczanów s. 729, 734—735.

Alfab. wykaz zwizytowanych kościołów parafialnych i ważniejszych kaplic publicznych na s. 868—871.

57

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 57.**

[2. Tytuł nad.] Dekret reformacyjny wydany przez arcybiskupa Władysława Aleksandra Łubieńskiego¹²⁵ dla **Kolegiaty i Kapituły Uniejowskiej**, po przeprowadzeniu przez niego w roku **1761** wizytacji generalnej w Uniejowie, oraz porządek nabożeństw, zatwierdzony przez wspomnianego prymasa dla tejże kolegiaty.

[3. Daty krańc.] **1761.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 2° (37×24,3 cm).— Stron IV, 50.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Na 1 i 4 str. oprawy naklejono współcz. skórzane okładki, obwiedzione złoc. ramkami i mające w pośrodku wyłożony herb prym. Łubieńskiego.

[5. Sygn. daw.] **138** (Inw. 1918, Chodyński).

[6. Uwagi] Łubieński wizytował kolegiatę w Uniejowie, jej korporacje oraz inne kościoły arcybiskupiego miasta (po uprzednim zlustrowaniu archikolegiaty łączyckiej) w dniu 26 lipca 1761 r. (s. 1). **Sprawozdania z wizytacji obu kolegiat nie są znane i trzeba je uważać jako**

¹²⁵ Zob. przyp. 50.

zaginione.— Z kolei dla kapituły uniejowskiej wystawił on (Skierniewice, 5 października 1761 r.) omawiany tu dekret powizyt., którego treść podpisał i obwarował swoją dużą opl. pieczęcią (s. 36).— Oryginalny tytuł dekretu brzmi: *Decretum reformationis pro Ecclesia Collegiata Uniejoiviensi ex visitatione generali celsissimi, illustrissimi et reverendissimi dni Vladislai Alexandri Pomian à Łubna Łubieński Dei et Aplicae Sedis gratia archieppi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et M.D. Luth. primatis primiq[ue] principis editum anno Domini 1761mo (s. III).*— Mimo iż nin. dekret powizyt. posiada formę redakcyjną dokumentu, to jednak powszechnie wiadomo, że dekrety reformacyjne nie mają bytu samoistnego, ale stanowią drugą część akt wizytacyjnych (sprawozdań). Z tego powodu dekret ów znalazł się w serii akt wizytacji kanonicznych zespołu arcybiskupiego (a nie w zespole dokumentów kapituły uniejowskiej).— Treść dekretu ref. posiada duże znaczenie dla poznania dziejów i organizacji kapituły uniejowskiej.— Złącznikiem do dekretu, względnie jego drugą szczegółowszą, liturgiczną częścią jest tekst porządku służby Bożej, ustalonego w kolegiacie uniejowskiej przez prymasa (s. 37 nn.). Jego oryginalny tytuł brzmi: *Ordo divinorum officiorum & devotionis in Ecclesia Collegiata Uniejoiviensi peragendae ac promovendae primum tempore visitationis generalis celsissimi, illustrissimi et reverendissimi domini Vladislai Alexandri à Łubna Łubieński, Dei & Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithuaniae primatis primiq[ue] principis, interim ad ulteriorem dispositionem institutus, deinde sufficientius auctus, cum Decreto Reformationis ad futuram memoriam praescriptus et ad observandum eo loci propositus (s. 37).* Przepis ten wydał Łubieński (również w Skierniewicach) 1 października 1761 r., podpisał i polecił uwierzytelnić tą samą pieczęcią (s. 47).— Opiswane akta są czysto pisem (oryginałem) i papier użyty do ich wykonania posiada znaki wodne.— Rękopis dostał się do Włocławka przyp. z Uniejowa, prawdop. pod koniec XIX w.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

I. Dekret reformacyjny s. 1—36:

Dekret powizytacyjny składa się z 37 punktów.

We wstępie do niego (s. 1) oraz w p. 23 (s. 27) Łubieński wspomina o trzech dawniejszych dekretach reformacyjnych, wydanych dla kolegiaty uniejowskiej przez poprzednich arcybiskupów: Stanisława Szembeka, Teodora Potockiego i Krzysztofa Szembeka. Z tego samego wynika, że wspomniani prymasi wizytowali przed nim kolegiatę w Uniejowie oraz jej kolegia duchowne.

II. Porządek nabożeństw w kolegiacie s. 37—47:

Przepisy dotyczące służby Bożej w kolegiacie uniejowskiej składają się z 28 punktów.

58

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 58.**

[2. Tytuł or.] Acta visitationum g[e]n[er]alium **Ecclesiarum Volborien[sis]**, **Nagorzycen[sis]**, **Czarnocinen[sis]**, **Chorzęcinen[sis]**, **Łaznovien[sis]**, **Łodzian[sis]**, **Niesułkovie[n]ien[sis]** et **Galkovie[n]ien[sis]**: 1mo — per r.d.m Joannem Krzęcieski¹²⁶, archidiaconum Lancicien[sem] anno Dni **1633**^o; 2do — per perillrem rdm Josephum Trzeciński¹²⁷, can[on]icum Gnesnen[sem], archidiaconum Lancicien[sem] annis **1715**, **1717** et **1718**^o; 3^{io} — per perillrem adm. rdm Sigismundum a Przybysławice Oraczowski¹²⁸, custodem Livoniae, canonicum Kielcen[sem], praepositum Chelmen[sem] annis **1754** et **1755**^o; 4to — per perillrem adm. rdm Antonium Sikorski¹²⁹, u. j. d^{rem}, cath[edra]lem Livoniae et coll[e]g[ia]tae Camenen[sis] canonicum, Tucholien[sem] praep[osi]tum anno **1763**^o — expedit[arum], ex suis originalibus in Archivo Lovicien[si] Curiae Archiep[iscop]i[al]lis Gnesnen[sis] asservatis extracta.

[3. Daty krańc.] **1633—1763.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol. — 2° (33,2×21 cm).— Kart III, 157; karty czyste: I—IV, 1v, 19v, 69v, 110v, 154v—157v.— Oprawa (po r. 1777 w kancelarii bpa włoc. Rybińskiego) w skórę, brzegi barwione na czerwono. Na grzbiecie tłocz. napis: Acta | Visitation[um] | Generalium.

[5. Sygn. daw.] **149** (Inw. 1918, Chodyński).— № 49 (Spis 1857, Kons. Kal.).

[6. Uwagi] Mamy tu do czynienia z odpisem akt części czterech kolejnych wizytacji kan. archidiakonatu łeczyckiego, które uległy zagładzie w r. 1944 w Warszawie. Dokładnie chodzi tu o 7 czy 8 kościołów parafialnych w okolicy miast Wolbórz i Łódź, położonych w dobrach biskupstwa włocławskiego. Parafie

¹²⁶ Ks. Jan **Krzecieski**, dr obojga prawa, kanonik gnieźnieński i archidiakon łeczycki, zm. w r. 1642. (Korytkowski P, II 381—382, 642.— ADW: AAG. Wiz. 58 k. II, III, 1, 18).

¹²⁷ Ks. Józef Michał **Trzeciński** h. Rawicz (1684—1738), dr obojga prawa, wtenczas kanonik gnieźnieński i archidiakon łeczycki, przedtem i potem prałat i kanonik kilku kapituł a także od r. 1732 biskup tyt. juliopolitański i sufragan gnieź. (Korytkowski P, IV 121—126.— Szostkiewicz s. 183.— Wieteska s. 92—93.— ADW: AAG. Wiz. 58 k. II, III, 19).

¹²⁸ Ks. Zygmunt **Oraczowski**, aktualnie prałat kustosz liwoński, kanonik kielecki, prepozyt par. Chelmo w dek. kurzelowskim. (ADW: AAG. Wiz. 58 k. II, III, 69).

¹²⁹ Ks. Antoni **Sikorski**, dr obojga prawa, wtedy kanonik kat. liwoński i kol. w Kamieniu Kraj. oraz prepozyt par. Tuchola. (ADW: AAG. Wiz. 58 k. II, IIIv, 110).

te w l. 1764—1765 bp Ostrowski pozyskał (za zgodą Rzymu) dla diec. włocławskiej (a zatem również dla pożądaney swej jurysdykcji duchowney) od a-bpa Łubieńskiego za Bydgoszcz i kilka kościołów nadgoplańskich, tworząc następnie z nich dekanat wolborski.— Odpisu omawianych akt dokonał, przyp. na prośbę bpa włoc. Rybińskiego, z ksiąg znajdujących się wtedy w Archiwum Kurii Arcybiskupiej Gnieźnieńskiej w Łowiczu (k. IIv) Jan Kanty Głowacki, notariusz tejże instytucji. Stało się to za pontyfikatu tegoż Ostrowskiego w Gnieźnie (1777—1784), albowiem na poświadczeniach kopii widnieje aż 4 razy duża opł. pieczęć prym. Ostrowskiego (k. 18v, 68v, 109v, 154).— Tytuł ogólny odpisu zamieściłem w p. 2 jako nagłówek oryginalny. Natomiast poszczególne 4 tytuły cząstkowe, figurujące tylko w kopii akt, położyłem w cudzysłowach w zawartości księgi (B), licząc je cyframi rzymskimi na podobieństwo poszczególnych dekanatów w wizytacjach innych archidiakonatów.— Jakkolwiek odpisy wiadomych czterech wizytacji, występujących na przestrzeni aż 130 lat, stanowią siłą rzeczy archiwalny klocek, nie rozbiłem ich na części składowe. Zadecydowały o tym przede wszystkim fakty, iż księga jest masywnie oprawiona oraz że odpisy akt powstały jednocześnie i dotyczą prawie zawsze tych samych kościołów.— Wizytację najpóźniejszą — z r. 1763 dopasowałem do chronologii akt w repertorium. Łatwiej bowiem czytelnik poradzi sobie z trzema wcześniejszymi na tym miejscu, niż gdyby otrzymał 3 późniejsze już w r. 1633. Zresztą samo wykonanie akt i papier księgi z filigranami pochodzą z końca XVIII w.— Są to, za wyjątkiem najstarszej — z r. 1633, kopie akt wizytacji generalnych, zawierających zarówno sprawozdania wizytacyjne, jak też dekrety reformacyjne wystawione dla kościołów.— Jednocześnie są one lustracjami pełnymi, obejmującymi wizytacje rzeczowe i personalne łącznie.— Repertoriowane odpisy, mimo że poza kolegiatą wolborską dotyczą kościołów biednych, tak pod względem materialnym jak i instytucjonalnym, posiadają dużą wartość historyczną chociażby dla tego samego, iż księgi, z których zostały wyjęte, obecnie nie istnieją oraz że inne akta wizytacyjne archidiakonatu łeczyckiego w minimalnym tylko stopniu ocalały.— Sama kolegiata wolborska występuje całkowicie tylko w aktach lustracji najstarszej (1633), w okresie dziejowym, kiedy to oddzielne, generalne wizytacje kolegiat oraz ich kapituł nie weszły jeszcze w życie. W drugiej wizytacji (1715) wspomnianą kolegiatę opisano tylko w aspekcie pełnionego w niej przez kolegium wikariuszy duszpasterstwa, zostawiając sprawy ogólne świątyni i kapituły osobnemu wizytatorowi generalnemu, którym prawdop. był sam a-bp S. Szembek. Atoli akta tej wizytacji, jak i podobnych dwóch następnych — z l. 1754—1755 i 1763, nie są znane, a raczej zaginęły.— Pewnego rodzaju satysfakcją dla opraco-

wującego nin. księgę było natrafienie po kilka razy (np. k. 3, 17v, 20, 83, 116, 132v) na wzmianki o prawie nie znanym oficjałacie for. wolborskim i jego konsystorzu oraz o niektórych tamt. oficjałach z XVII i XVIII w.— Datacja szczegółowa wizytowania poszczególnych kościołów występuje tylko w drugiej wizytacji — z l. 1715—1718.— Topogr. indeks zlustrowanych parafii, współcz. odpisowi akt, mieści się na k. III—IIIv.— Księga, sporządzona w Łowiczu, została przekazana do kurii bpa Rybińskiego w Wolborzu, potem ok. r. 1819 dostała się do Kalisza, by po 1885 znaleźć się we Włocławku.— Opisywane kopie wizytacyjne znajdowały się początkowo w zespole akt biskupa włocławskiego, lecz kiedy w l. 1821—1822 wizytacje gnieźnieńskie owych terenów przekazano (z Gniezna) Włocławkowi, musiały i one (już przez ks. S. Chodyńskiego) być dołączone do zespołu arcybiskupiego w tut. zbiorze.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

„Regestrum visitationum generalium ecclesiarum in hoc libro contentarum“ k. III—IIIv.

I. „Visitatio generalis¹³⁰ ecclesiarum: Volborien[is], Czarnocinen[is], Chorzęcinen[is], Łaznovien[is], Nagorzycen[is], Łodzien[is] et Niesułkovie[n] [is] per r.d. Joannem Krzęcieski, archidiaconum Lancicien[sem] anno 1633° expedita“. Akta zawierają tylko sprawozdania wizytacyjne; dekretów reformacyjnych nie ma.— Łac. k. 1—18v:

1. Volboria, miasto (civitas). Kościół kolegiacki i zarazem parafialny pw. św. Mikołaja b.; podano ogólne wiadomości o kapitule k. 2—5v:
 - a. Prepozytura szpitalna Św. Ducha w sąsiedztwie zamku biskupa włocławskiego, z własnym kościołem pod tymże wezw. k. 4v.
 - b. Kościół pw. św. Anny, z tytułem prepozytury prostej, na przedmieściu, w kierunku Łowicza k. 5.
 - c. Kościół pw. św. Krzyża k. 5—5v.
 - d. Kościół pw. św. Rocha w. poza miastem k. 5v.
 - e. Kaplica (capella) na zamku biskupim k. 5v.
2. Czarnocin, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP k. 5v—7v.
3. Chorzęcin, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm. (tradycja przypisuje konsekrację pierwszej tut. świątyni a-bpowi Radzimowi Gaudentemu †1006 k. 8) k. 7v—9.
4. Łaznow, wieś. Kościół par. nowy, nie dedyk. k. 9—10v.
5. Nagorzycze, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza i Macieja ap. k. 10v—12.
6. Łodzian, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP k. 12—15.

¹³⁰ Wbrew tytułowi ogólnemu (k. II) i pierwszemu szczegółowemu (k. 1) wizytacja przeprowadzona przez Krzęcieskiego nie była generalną, a tylko archidiakańską. Jedną z przyczyn tego jest brak w niej dekretów ref., do wydawania których archidiacon na mocy swego urzędu nie był uprawniony.

7. Niesułków, wieś. Kościół par. pw. św. Wojciecha b. k. 15—18v.

II. „*Visitatio generalis ecclesiarum: Volborien[sis], Nagorzycen[sis], Czarnocinen[sis], Chorzęcinen[sis], Łaznovien[sis], Łodzien[sis], Niesułkovie[n]s[is] et Galkovie[n]s[is] per perillrem rnum Josephum Trzcicki, can[on]icum Gnesnen[sem], archidiaconum Lancicien[sem] annis 1715, 1717 et 1718° expedit[a]*“. Akta zawierają sprawozdania wizytacyjne i dekrety reformacyjne, następujące bezpośrednio po tych pierwszych.— Łac., pol. k. 19—68v:

1. (Volboria) i Wolborz, miasto (oppidum). Kościół kolegiacki i jednocześnie parafialny, którego wezwania nie podano, wizyt. 24 VI 1717 tylko w aspekcie duszpasterskim, pełnionym przez kolegium wikariuszy (kolegiatę i kapitułę wizytował a-bp S. Szembek) k. 20—35:
 - a. Kaplica (oratorium) pw. św. Rocha w. na przedmieściu k. 22—23.
 - b. Kaplica (oratorium seu capella) pw. św. Krzyża k. 23—23v.
 - c. Kaplica (oratorium seu capella) pw. św. Anny na Przedmieściu Warszawskim k. 23v—25.
 - d. Prepozytura szpitalna z własnym kościołem pw. św. Leonarda op. k. 32—35.
2. Nagorzycze, wieś. Kościół par. pw. św. Anny i św. Izydora b., wizyt. razem z Wolborzem z racji wcielenia tej parafii do mensy wikariuszy tamt. kolegiaty k. 20, 25—28v, 30.
3. Czarnocin, wieś. Kościół par. nowy, nie dedyk. (poprzedni, spalony był pw. Wniebowzięcia NMP), wizyt. 15 VII 1717 k. 35—40v.
4. Chorzęcin, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm., wizyt. 25 VI 1717 k. 40v—47.
5. Łaznow, wieś. Kościół par. pw. św. Wojciecha, Stanisława i Marcina bb., wizyt. 17 VII 1717 k. 47—52v.
6. Niesułków, wieś. Kościół par. pw. św. Wojciecha b., wizyt. 8 IV 1715 k. 52v—60v.
7. Galków, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św. i św. Andrzeja ap., wizyt. 3 IV 1715 k. 60v—64.
8. Łódzia, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP oraz św. Wojciecha i Stanisława bb., wizyt. 2 IV 1718 k. 64—68v.

III. „*Visitatio generalis ecclesiarum: Czarnocinen[sis], Chorzęcinen[sis], Łaznovien[sis], Nagorzycen[sis], Łodzien[sis], Niesułkovie[n]s[is] et Galkovie[n]s[is] per perillrem adm. rndum Sigismundum à Przybysławice Oraczowski, custodem Livoniae, can[on]icum Kielcen[sem], praepositum Chelmen[sem] annis 1754 et 1755° expedit[a]*“. Na całość akt składają się sprawozdania wizytacyjne i dekrety reformacyjne, które idą w każdej parafii zaraz po tych pierwszych.— Łac., pol. k. 69—109v.

1. Czarnocin, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1713) pw. Wniebowzięcia NMP k. 69—74v.
2. Chorzęcin, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm. k. 74v—80.
3. Łaznow, wieś; parafia eryg. w r. 1431. Kościół par. pw. św. Wojciecha i Stanisława bb. uległ pożarowi w r. 1728.
 - a. W miejsce kościoła wystawiono tymczasowo kaplicę (capella) k. 80—84.
4. Nagorzycze, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1668) pw. św. Mateusza i Macieja ap. k. 84—90.

5. Łódź, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP k. 90—97v.
6. Niesułkow, wieś. Kościół par. (odbud. przed r. 1754) pw. św. Wojciecha b. k. 97v—103v.
7. Gałkow, wieś; parafia eryg. przez a-bpa Wężyka w r. 1636. Kościół par. (kons. 15 XI 1637 przez bpa włoc. M. Łubieńskiego) pw. Trójcy Św. k. 103v—109.

IV. „*Visitatio generalis ecclesiarum: Czarnocinen[sis], Chorzęcinen[sis], Łaznovien[sis], Nagorzycen[sis], Łodzien[sis], Niesułkovien[sis] et Gałkovien[sis] per perillrem adm. rndum Antonium Sikorski, uq[ue] js drm, cath[edra]lem Livoniae et coll[e]g[ia]tae Camenen[sis] can[oni]cum, Tucholien[sem] praep[os]itum anno 1763¹¹⁰ expedita*“. Akta zawierają sprawozdania wizytacyjne i dekry reformacyjne, następujące bezpośrednio po protokołach w poszczególnych parafiach.— Łac., pol. k. 110—154:

1. Czarnocin, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP k. 111—117.
2. Chorzęcin, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm. k. 117—121v.
3. Łaznow, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1758 nakł. bpa włoc. Dembowskiego) pw. św. Wojciecha i Stanisława bb. k. 121v—127v
4. Nagorzycze, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza i Macieja ap. k. 127v—133:
 - a. Smarzewice, wieś na terenie par. Nagorzycze, w której istnieje klasztor Franciszkanów Konwentalnych (wzmianka) k. 132v—133.
5. Łódź, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP k. 133—139v.
6. Niesułkow, wieś. Kościół par. pw. św. Wojciecha b. k. 139v—146.
7. Gałkow, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1619) pw. Trójcy Św. k. 146—153v.

59

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 59.**

[2. Tytuł or.] Opus biennale visitationum [generalium] **Archidiaconatus Uniejovien[sis]** cum annexis eidem decanatibus sex, videlicet: eodem Uniejoviensi, Lutomiriensi, Schadkovien[si], Varthensi, Radomscensi, Brzeznicensi, nec non simul **Territorij Vielunensis**, complectentis in se tres: Rudensem, Vieruszoviensem & Crepicensem decanatus, ex speciali commisso celsissimi, illustrissimi, reverendissimi Vladislai Pomian à Lubna Łubieński¹³¹, Dei & Apostolicae Sedis gratia archiepisc[opi] Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae, D. Lithvaniae primatis primiqu. principis, per perillustrem admodum reverendum Franciscum Grochowal-

¹³¹ Por. przyp. 50.

s k i¹³², iuqu.d., canonicum cathedralem Hełmensem, archidiaconum Uniejowiensem, decanum et officialem Volborien[sem] expeditum ac eidem celsissimo deleganti cum profundissima veneratione anno Incarnationis Dominicae seu quo Dominus visitavit et fecit redemptionem plebis suae 1765 Squiernieviciis dedicatum.

[3. Daty krańc.] 1761—1763.

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (32,7×20 cm).— Stron VIII, 1756; str. podwójne: 273, 1034, 1090, 1197, 1426, 1538, 1557, 1584, 1642—1651, 1736; str. nieistniejące: 725, 773, 1067, 1138, 1166, 1353, 1363; str. czyste: 116, 959a; przeskok ze s. 279 na 300 i z 647 na 675.— Oprawa współcz. w skórę, podniszczona. Czerwone barwienie brzegów spłowiałe. Na grzbiecie jedna naklejka ze skrót. tytułem księgi, a druga z dawną sygn.

[5. Sygn. daw.] 182 (Inw. 1918, Chodyński).— № 5 (Spis 1857, Kons. Kal.).

[6. Uwagi] Jest to wizytacja generalna, jedna z serii przeprowadzonej za rządów a-bpa Łubieńskiego w l. 1761—1767. O takiej jej randze świadczy także tytuł księgi oraz jej zawartość, obejmująca tak sprawozdania wizytacyjne, jak też dekrety reformacyjne. Przy czym dekrety te posiadają nie tylko (jak to bywa zwykle) parafie, ale przeważnie również prepozytury szpitalne, kościoły filialne i inne pomocnicze. Idą one w każdej instytucji zaraz po sprawozdaniach.— Mamy tu do czynienia z aktami wizytacji całkowitej, zewnętrznej i wewnętrznej łącznie.— Jest to czystopis akt, wykonany — przez nie znanego z nazwiska notariusza lustracji — na papierze niejednakowej jakości, przeważnie ze znakami wodnymi, napisany z różną starannością. Swoje znużenie, spowodowane pisaniem tej chyba najgrubszej z ksiąg wizytacji gnieźnieńskich, okazał sekretarz m. in. przechodzeniem w paginacji akt ze strony parzystej na nieparzystą i odwrotnie aż 18 razy!— Tytuł księgi wypełnia aż całą stronę pisma; na odwrocie karty tytułowej (s. II) znajduje się herb prymasa, wykonany piórkiem również na całej stronie.— Z treści tytułu akt poznaje się przede wszystkim wizytatora — prał. F. Grochowalskiego, który, mimo licznych zajęć, podjął się lustracji tak obszernego archidiaconatu, wizytując niemal równocześnie także pewne dekanaty w sąsiedniej diecezji włocławskiej (kujawskiej i pomorskiej).— Akta nin. nie ukazują szczegółowej chronologii marszruty wizytacyjnej. W następstwie tego trzeba było mozolnie szukać jej w treści księgi. I tak na

¹³² Ks. Franciszek Ksawery **Grochowalski**, dr obojga prawa, przejściowo kanonik włocławski, aktualnie kanonik kat. chełmskiej, archidiacon uniejowski, dziekan kap. i oficjał woborski, proboszcz par. Czarnocin w dek. tuszyńskim, wizytator gen. także w diec. włocławskiej. (Chodyński P s. 232—236.— ADW. AAG. Wiz. 47 s. 1—2, 22; 59 s. 1).

s. 65 sekretarz akt wspomina, że akcja odbywa się „anno praesenti 1761”; na s. 235 jesteśmy już świadkami czynności odbytej „in anno elapso 1761” — czyli w r. 1762; tenże sam rok stwierdza on na s. 428, pisząc „in anno praesenti 1762”; ale na s. 474 znajdujemy się już w r. 1763, albowiem sekretarz wyraża się „anno immediate elapso 1762”. Odtąd aż do końca księgi, z jednym dużym wyjątkiem, akcja wizytacyjna i sprawozdawcza odbywa się na przestrzeni r. 1763 (s. 839, 1019). Mianowicie na s. 647 autor wyraża się „anno praeterito 1761”, czyli znajduje się jeszcze w r. 1762, zamiast już w 1763. Stało się tak dlatego, że akta dek. szadkowskiego (IV), wizytowanego przed warckim (III), a więc w kolejności wymienionej w tytule księgi, w jej zawartości znalazły się dopiero po dek. warckim.— Akcja wizytacyjna i jej dokumentacja obejmują cały pierwotny archidiakoniat uniejowski, zatem właściwy okręg uniejowski z r. 1761, odpowiadający mniej więcej oficjałatowi for. uniejowskiemu, składającemu się z czterech dekanatów — uniejowskiego, lutomińskiego, warckiego i szadkowskiego, tzw. terytorium radomszczańskie czyli obszar południowo-wschodni tegoż archidiakonatu, równający się bez mała oficjałatowi okręg. radomszczańskiemu, złożonemu z dekanatów radomszczańskiego i brzeźnickiego, wreszcie terytorium wieluńskie, zbliżone powierzchnią do oficjałatu wieluńskiego, w skład którego wchodziły trzy południowo-zachodnie dekanaty wspomnianego archidiakonatu: rudzki, wieruszowski i krzepicki.— Wizytację i jej akta zakończono przed 22 czerwca 1763 r., którego to dnia prał. Grochowalski poświadczył podpisem oraz przyciśnięciem swej pieczęci opl., którą nazywa rodową (s. 1752).— Jest to zatem, jak opiewa tytuł, dzieło dwóch lat, wykonane przecież na przestrzeni trzech lat kalendarzowych (1761—1763).— W zleconym sobie przez arcybiskupa do lustracji archidiakonacie Grochowalski nie zwizytował dwóch parafii — Parzno i Radomsko — z powodów podanych w sygn. 61, która m.in. objęła obydwie.— Pod względem treści akta te są bardzo bogate, jeszcze szczegółowsze aniżeli poz. 56, 62—64, oparte na tej samej instrukcji wizytacyjnej dla parafii, której tu nie załączono.— Spośród dokumentów dot. formy odbywania wizytacji w omawianej księdze jest tylko obszerna dedykacja (s. III—VIII) dla prym. Łubieńskiego, ofiarowana mu z okazji przekazywania akt w jego rezydencji skierniewickiej dopiero w 1765, czyli w półtora roku od ukończenia akt (s. I). Nie wiadomo jakie przyczyny spowodowały tę zwłokę.— Wśród treści szczegółowej kodeksu, oprócz wspomnianej już nazwy „Territorium Radomscense” (s. 777), także po raz pierwszy spotykamy się z dekanatem lutomińskim (s. 117), szóstym w archidiakonacie uniejowskim, być może eryg. przez a-bpa Komorowskiego. Dla dziejów samego oficjałatu for. wol-

borskiego, którego akta nie zachowały się, wymieniany urząd jego szefa — oficjała Grochowalskiego (s. I, 1752) posiada swoje znaczenie.— Poza przekazami ważnymi dla terytorialnej organizacji archidiecezji opisywane tu akta mają jeszcze inne zalety. Notariusz podaje więc prawie zawsze wezwania kościołów i kaplic, informuje o cudownych obrazach, kaplicach prywatnych, pustelniach, ałkuszerkach. Powołuje się w każdej parafii na druk. ordynację prym. W. Łubieńskiego dot. pobieranych przez duszpasterzy opłat z racji „iura stolae” oraz na jego list pasterski — obydwa dokumenty prawie nie znane. Wpisuje też kilka wykazów ksiązek bibliotek kościołów par., z których największymi są spisy w Szadku (s. 525) i Brzeźnicy (s. 979—981).— Lustracja Grochowalskiego, stanowiąca kopalnię źródłową do spraw aktualnych jej i przeszłych dziejów odwiedzanych urzędowo kościołów, godna publikacji choćby w ekscerptach, powołuje się wreszcie na wizytacje obecnie zaginione. I tak na s. 7 wspomina o wizytacji gen. archidiakonatu uniejowskiego odbytej ok. r. 1752 przez prał. Jana Mlickiego; najwięcej przytacza zatraconych odnośnie terytorium wieluńskiego — z r. 1554, którą jednak podejrzenie dla nas nazywa wizytacją a-bpa Łaskiego! (s. 1599); na s. 1489 — lustracje wizytatorów: Michałowskiego z r. 1561, Wiktoryna z 1567, Rogaczewskiego z 1617, Rudzkiego z 1642; na s. 1584bis i 1587 — wizytację Oyrzeńskiego.— W dziele tym znajdujemy jednak dość liczne potknięcia w nazwiskach i datach minionych. Dotyczą one głównie daty powstania zawsze cytowanego w aktach wizytacyjnych *Liber beneficiorum* Łaskiego oraz nazwiska bpa bak. A. Goskiego, konsekrującego kościoły w południowej części a-diec. gnieźnieńskiej. Tak więc na s. 1335 czytamy, że Goski dedykował kościół par. w Chotowie w r. 1635, a było to w 1625; na s. 803, że sufr. włoc. Bardziński konsekrował kościół par. w Żytnem w r. 1617, zamiast w 1717; na s. 839, iż kościół par. w Dąbrowie Zielonej został ufundowany przez a-diak. Dąbrowskiego w r. 1654, choć było to w 1554; na s. 1715, że Władysław Jagiełło nadał Paulinom wieś Dzierzniki w r. 1193, podczas gdy stało się to w równe dwa wieki później.— Na s. 1753—1756 znajduje się współcz. alfab. wykaz z wizytowanych kościołów parafialnych i filialnych.— Księgę przekazano w l. 1821—1822 z Gniezna do Kalisza, skąd po r. 1885 przewieziono ją do Włocławka.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Adres dedykacyjny prał. F. Grochowalskiego (Skierniewice, 1765 r.) do a-bpa W. Łubieńskiego, zredagowany z okazji doręczania mu akt wizytacyjnych s. III—VIII.

Archidiakonat uniejowski s. 1—1233:

I. Dekanat uniejowski s. 1—115:

1. Uniejow, miasto (oppidum, civitas). Kościół kolegiacki i zarazem parafialny, wizyt. przez samego prymasa w r. 1761 (s. 1):
 - a. Prepozytura szpitalna Św. Ducha z kościołem pod tymże wezw. s. 1—9.
 - b. Kościół pw. św. Wojciecha b. (zbud. w r. 1650, konsek. przez sufr. gnieź. Bużeńskiego 5 IX 1673), stojący nad brzegiem Warty s. 9—14.
 - c. Kościół pw. Bożego Ciała w mieście (zbud. w r. 1744) s. 14—17.
 - d. Prepozytura zwykła Benedyktynów z kościołem pw. św. Mikołaja b. (zbud. w r. 1365 przez a-bpa Jarosława ze Skotnik) s. 17—21.
 - e. Kościół pw. św. Antoniego op. (zbud. w r. 1750) w polu, w odległości kilku staj od miasta s. 21—23.
2. Wilanow, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława i Wojciecha bb. s. 23—29.
3. Wielenin, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. i św. Doroty pm. s. 29—38.
4. Falborzyce, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 38—45.
5. Swience, wieś. Kościół par. pw. św. Gotarda b. s. 45—53.
6. Grodzisko, wieś. Kościół par. (zbud. przed r. 1618) pw. św. ap. Piotra i Pawła s. 53—63.
7. Wartkowice, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP s. 63—74:
 - a. Nyr, wieś w par. Wartkowice, w której znajduje się kaplica (oratorium) prywatna we dworze Wiktorii z Szoldrskich Załuskiej s. 73.
8. Niewiesz, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1757) pw. Wszystkich Świętych s. 74—81.
9. Druzbın, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1630 przez bpa chełmiń. Zadzika) pw. św. Stanisława b. s. 81—94.
10. Siedlątkow, wieś; parafia wydzielona z pęczniewskiej przez a-bpa M. Lubieńskiego w r. 1642. Kościół par. pw. św. Marka ew. s. 94—100.
11. Pęczniow, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1760) pw. św. Katarzyny pm. s. 101—108:
 - a. Popow, wieś na terenie par. Pęczniew, posiadająca kaplicę (oratorium seu capella) prywatną we dworze Wawrzyńca Bardzińskiego s. 107.
 - b. Rudniki, wieś w par. Pęczniew, gdzie we dworze Tomasza z Głogowej i Zofii z Mięczyńskich małżonków Kossowskich istnieje kaplica (oratorium seu capella) prywatna s. 107.
12. Niemysłow, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch. s. 108—115:
 - a. Borzewisko, wieś na terenie par. Niemysłów, posiadająca kaplicę (oratorium) publiczną, nie dedyk. s. 114.

II. Dekanat lutomierski s. 117—222:

1. Pabianice, Pabjamce i Pabianice, dawniej Chroppi, miasto (oppidum), wygasająca prepozytura par. Kościół par. (10 ołtarzy, zbud. w r. 1580, konsek. 15 IX 1588 przez sufr. krak. Dąbskiego) pw. św. Mateusza ap. i św. Wawrzyńca m. s. 117—136:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. św. Krzyża, znajdującym się na wschód od świątyni par. s. 130—133, 135—136.

2. Mikołajewice i Mikołajowice, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 136—143:
 - a. Zalesie, wieś w par. Mikołajewice, w której we dworze Stanisława Wieszczyckiego jest kaplica (capella) prywatna s. 141.
 3. Kwiatkowice, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 143—150:
 - a. Kaplica (oratorium, ecclesia) publiczna pw. św. Krzyża poza wsią, przy drodze wiodącej do Lutomierska s. 148—149.
 - b. Lesnica i Leznica, wieś na terenie par. Kwiatkowice, posiadająca kaplicę (oratorium seu capella) prywatną we dworze Jadwigi z Niemojewskich Dzierbuckiej s. 149.
 4. Beldrzykó w, wieś. Kościół prepozyturalny (od r. 1537) Cystersów i jednocześnie parafialny (zbud. w 1728) pw. św. Idziego op. s. 150—158.
 5. Wierzchy, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 158—163.
 6. Zadzim, wieś, od r. 1644 prepozytura par. Kościół par. (zbud. w 1642) pw. św. Waclawa kr., św. Mikołaja b. oraz św. Katarzyny i Małgorzaty pm. s. 163—177, 189—193:
 - a. Zyгры, wieś w par. Zadzim, w której znajduje się kaplica (oratorium, ecclesia) publiczna pw. św. Wojciecha b. s. 176—177.
 7. Glinno, wieś (parafia inkorp. do prep. w Zadzimiu). Kościół par. pw. św. Wita, Modesta i Krescencji mm. s. 177—193:
 - a. Brodnia, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Stanisława b., afiliowana do par. Glinno s. 183—189; dekr. ref. wspólny dla Zadzimia, Glinna i Brodni na s. 189—193.
 8. Rososzyca, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 193—198.
 9. Męka, wieś. Kościół par. (zbud. przez bpa krak. Trzebieckiego † 1679) pw. św. Wojciecha s. 198—204:
 - a. Podlęzyca, wieś na terenie par. Męka, mająca kaplicę (capella) prywatną we dworze Piotra Oczosalskiego s. 204.
 10. Lutomiersko, Lutomirsko i Lutomiersk, miasto (oppidum), niedoszła prepozytura par. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP oraz św. ap. Piotra i Pawła s. 205—222:
 - a. Wzmianka o klasztorze Reformatorów (istniejącym od r. 1631) s. 218.
 - b. Kościół szpitalny (ale nie prepozytura) pw. św. Bartłomieja ap., niegdyś parafialny, położony przy drodze, która prowadzi do Wrzącej s. 218—220.
- Dzikiem dekanatu lutomierskiego jest ks. Jakub Lipiński, prepozyt miejsc. parafii s. 217—218.

III. Dekanat warcki s. 223—499.

1. Wartha i Warta, miasto (oppidum, civitas), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 223—258:
 - a. Wspomnienie o konwencie Bernardynów (fund. w r. 1468) s. 245.
 - b. Wzmianka o klasztorze Bernardynek s. 245.
 - c. Prepozytura szpitalna z kościołem (zbud. w r. 1650 i konsek. tr. przez bpa bak. Kurskiego) pw. Pana Jezusa Ukrzyżowanego i św. Stanisława b. s. 246—247.
 - d. Kościół pw. św. Jana Chrzc., położony na wzgórzu (wcielony do mensy mansjonarzy) s. 247—248.
 - e. Druga prepozytura szpitalna — Św. Ducha z kościołem pod tymże wezw., stojącym na miejscu zw. Gorki s. 248—251.

- Proboszczowice, wieś w par. Warta, poza którą na odludziu przebywa pustelnik s. 245.
2. Charłupia Minor, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP s. 258—266.
 3. Unikow, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 266—279:
 - a. Klonow i Klonowa, wieś na terenie par. Uników, posiadająca kaplicę (ecclesia, capella) publiczną pw. Wniebowzięcia NMP (zbud. w r. 1755) s. 273bis—276.
 - b. Klonowa — kaplica (capella) prywatna w miejscowym dworze s. 273bis, 276.
 4. Złoczow, miasto (oppidum); parafia wydzielona z unikowskiej przez a-bpa Karnkowskiego 21 V 1601. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 279—307 (s).
 - a. Wzmianka o klasztorze Bernardynów (fund. w r. 1608) s. 305.
 5. Tubądzyn, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1726, konsek. przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego w 1729) pw. św. Wawrzyńca m. s. 307—313.
 6. Siradz i Sieradz, miasto (civitas), kościół kolegiacki i zarazem parafialny, wizyt. prawdop. przez samego a-bpa Łubieńskiego albo innego specjalnego lustratora:
 - a. Prepozytura szpitalna Bożogrobców z Miechowa (fund. ok. r. 1418 przez Władysława Jagiełłę) z własnym kościołem pw. Ducha Św. (odbud. w r. 1744 po pożarze z 1741), znajdującym się na przedmieściu zw. Małe s. 313—323.
 7. Stolec, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 324—335:
 - a. Niechmirow, wieś w par. Stolec, w której znajduje się kaplica (capella) prywatna we dworze (zbud. w r. 1729 w formie kościoła przez Jana Prospera Załuskiego) s. 333—334.
 8. Bużenin, miasto (oppidum). Kościół par. (wyglądający jakby kolegiata, konsek. 25 VII 1642 przez bpa chełm. Pstrokońskiego) pw. św. Wojciecha i Stanisława bb. s. 335—358:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem, przyp. pw. Ducha Św., usytuowanym poza przedmieściem, przy drodze wiodącej do Sieradza s. 352—353.
 - b. Lgota, wieś na terenie par. Bużenin, mająca kaplicę (capella) prywatną we dworze szlacheckim s. 353—354.
 9. Dąbrowa Major, wieś. Kościół par. prawdop. pw. św. Michała arch. s. 356—362.
 10. Choynne, wieś; parafia utworzona 3 X 1527 przez a-bpa Łaskiego z par. strońskiej. Kościół par. (zbud. w r. 1544) pw. Wniebowzięcia NMP i św. Anny s. 362—381.
 11. Spicimierz, wieś. Kościół par. pw. św. Krzyża s. 382—387.
 12. Wroblow, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 387—407.
 13. Boleszczyn i Boleszczyn, wieś. Kościół par. pw. św. ap. Piotra i Pawła s. 407—416.
 14. Dobra, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Narodzenia NMP s. 416—432:
 - a. Prepozytura szpitalna (obecnie bez szpitala) z kościołem pw. Ducha Św. i św. Barbary pm. (dawniej Ofiarowania NMP), położonym za miastem, poza młynem pańskim s. 428—430.
 - b. Kościół pw. św. Jana Chrzc., stojący poza miastem, obok gościńca wiodącego do Uniejowa s. 430—431.

15. Skęczi^ow, wieś. Kościół par. (zbud. przed kilku laty) pw. Trójcy Św. s. 432—439.
 - a. Piekary, wieś w par. Skęczi^ow, w której we dworze Jana Męczyńskiego znajduje się kaplica (capella) prywatna s. 438.
16. Miołkowice, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. i św. Doroty pm. s. 439—446.
17. Jeziersko, wieś. Kościół par. (konsekr. przez sufr. pozn. Wierzbowskiego 6 II 1710) pw. Znalezienia Krzyża św. s. 446—455.
18. Charlupia Major, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1749) pw. św. Bartłomieja ap. s. 455—462.
19. Brzezno, wieś. Kościół par. (zbud. w l. 1755—1757, podobny do jakiejś kolegiaty, konsekr. w 1761 przez sufr. przem. Wielogłowskiego) pw. św. Idziego op. s. 462—475:
 - a. Ostrow, wieś na terenie par. Brzeźnio, posiadająca kaplicę (capella) prywatną we dworze Andrzeja Zapolskiego s. 473—474.
 - b. Nowa Wies, miejscowość w par. Brzeźnio, gdzie w majątku Michała Szulmirskiego znajduje się kaplica (capella) prywatna s. 474.
 - c. Pyszkow, wieś na terytorium par. Brzeźnio, w której jest kaplica (capella) prywatna w posiadłości Pijarów z Wielunia s. 474.
20. Godynice, wieś. Kościół par. (wciel. do uposażenia prob. z Brzeźnia, konsekr. 21 II 1603 przez bpa przem. Pstrokońskiego) pw. św. Marcina b. i św. Zofii m. s. 475—479.
21. Kliczkow, wieś; parafia eryg. w r. 1590 z części par. Charlupia W. przez a-bpa Karnkowskiego. Kościół par. (konsekr. w r. 1590) pw. Narodzenia NMP s. 479—487.
22. Wąglczow, wieś. Kościół prepozyturalny Bożogrobców Miechowskich (od r. 1626) i jednocześnie parafialny pw. św. Klemensa p. s. 487—499.
 - a. Lubna, wieś w par. Wąglczew, mająca kaplicę (capella) prywatną w rezydencji Aleksandra Łubińskiego s. 497.

Dziedkanem warckim jest ks. Piotr Ignacy Bogusławski, proboszcz par. Brzeźnio s. 473.

IV. Dekanat szadkowski s. 500—776:

1. Schadek, miasto (oppidum), prepozytura par. (od r. 1528). Kościół par. (13 oltarzy) pw. Wniebowzięcia NMP i św. Jakuba ap. s. 500—547:

— Wykaz ksiąg kościoła par. (36 dzieł) s. 525.

 - a. Prepozytura szpitalna (fund. w r. 1540) z kościołem pw. Trójcy Św., Bożego Ciała, św. Hipolita m. i Towarzyszy oraz św. Leonarda op. s. 537—540.
 - b. Stary Schadek, wieś na terenie par. Szadek, z kościołem (ecclesia, capella) pw. św. Idziego op. (zbud. w r. 1740) s. 534—537.
2. Krzepczow, wieś; parafia wydzielona z družbickiej przez a-bpa Łaskiego w r. 1526. Kościół par. (odbud. w r. 1725) pw. św. Wojciecha b. s. 547—561.
 - a. Grabica, wieś w par. Krzepczów, gdzie w rezydencji biskupa włocławskiego znajduje się kaplica (capella) prywatna s. 559.
3. Łobudzice, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m. s. 561—570:
 - a. Kocieszow, wieś na terenie par. Łobudzice, posiadająca kaplicę

- (capella) publiczną (zbud. w formie kościoła w r. 1661, konsekr. tr. przez sufr. włoc. Domaniewskiego) pw. Wniebowzięcia NMP, eryg. kan. jako prebendę s. 566—570.
4. Poździejce, wieś; parafia utworzona w r. 1622 przez a-bpa Gembińskiego z buczkowskiej. Kościół par. pw. św. Kazimierza kr. s. 570—579.
 5. Wygielzów, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP i Nawrócenia św. Pawła ap. s. 579—587.
 6. Grabno, wieś, zanikła prepozytura par. Kościół par. pw. św. Wacława kr. i św. Mikołaja b. s. 587—598.
 7. Widawa, miasto (oppidum), wygasła prepozytura par. Kościół par. (zbud. w r. 1446, konsekr. 6 X 1476 przez sufr. gnieź. Andrzeja) pw. św. Marcina b. s. 598—617:
 - „Colonia Studiosorum“ (wzmianka) s. 611—612.
 - a. Klasztor Bernardynów (fund. w r. 1639, notatka) s. 612.
 - b. Prepozytura szpitalna Św. Ducha z kościołem pod tymże wezw. s. 612—614.
 - c. Kościół pw. św. Wojciecha b., stojący przy drodze prowadzącej do wsi Dąbrowa s. 614.
 - d. Kościół pw. św. Rocha w., znajdujący się w północnej części miasta, przy gościńcu wiodącym do Łasku s. 614—615.
 8. Rusiec, wieś, dawniejsze miasto Toporów; parafia eryg. w r. 1643 z restarzewskiej przez a-bpa M. Łubińskiego. Kościół par. pw. Ofiarowania NMP, św. Jana Chrzc. i św. Elżbiety kr. s. 617—625:
 - a. Wola Wężowa i Więżowa, wieś w par. Rusiec, w której znajduje się kaplica (capella) publiczna, prawdop. pw. św. Rocha w. s. 624.
 9. Brzyków, wieś. Kościół par. (konsekr. 18 IX 1601 przez bpa przem. Pstrokońskiego) pw. św. Jana Chrzc. s. 625—633.
 10. Rychłocice, wieś. Kościół par. pw. Zwiastowania NMP uległ pożarowi 24 VII 1751 s. 634—638.
 11. Strońsko i Strońsko, wieś. Kościół par. pw. św. Urszuli pm. i Towarzystek s. 638—676 (s):
 - a. Rzechta, wieś. Filia par. Strońsko z kościołem (ecclesia, oratorium) pw. św. Walentego m. s. 646—647.
 - b. Piaski, wieś na terenie par. Strońsko, mająca kaplicę (oratorium, capella) publiczną s. 647.
 - c. Pstrykonie, wieś w par. Strońsko, w której znajduje się kaplica (capella) prywatna we dworze Teresy z Łaszewskich Walewskiej s. 647.
 - d. Rembieszów, wieś na terytorium par. Strońsko, posiadająca (z ok. r. 1634) kaplicę (oratorium seu capella), zbud. na wzór kościoła, w rezydencji Konstantego Walewskiego s. 647—675 (s).
 12. Sędziejowice, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 676—681.
 13. Marzenin, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 681—689.
 14. Borszewice, wieś. Kościół par. (dedyk. 4 IX 1644 przez inf. łas. Remiszewskiego) pw. św. Stanisława b. s. 689—697:
 - a. Wrzeszczowice, wieś w par. Borszewice, gdzie we dworze Józefa Walewskiego istnieje kaplica (capella) prywatna, wystaw. w formie kościoła s. 696.

15. Łask, miasto. Kościół kolegiacki i zarazem parafialny, wizyt. jeżeli nie przez samego arcybiskupa, to przez innego lustratora gen.:
 - a. Prepozytura szpitalna Św. Ducha z kościołem pod tymże wezw. (zbud. w r. 1606), stojącym poza przedmieściem, przy drodze wiodącej do Szadku s. 697—700.
16. Buczek, wieś, kiedyś miasto. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 701—711.
17. Druźbice i Druzbice, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 711—720:
 - a. Ucisisko, wieś na terenie par. Druźbice, w której znajduje się kaplica (capella) prywatna we dworze Aleksandry z Kicińskich Rychłowskiej s. 718.
 - b. Suchcice, wieś w par. Druźbice, posiadająca kaplicę (capella) prywatną w majątku Pawła i Marianny Suheckich s. 718.
 - c. Wielopole, wieś na terytorium par. Druźbice, gdzie jest kaplica (capella) prywatna w pałacu szlacheckim s. 718—719.
18. Grocholice, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Wszystkich Świętych i Niep. Poczęcia NMP s. 720—734:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. św. Jana Chrzc. i św. Doroty pm. s. 731—732.
 - b. Bełchatów, wieś w par. Grocholice, w której znajduje się klasztor Franciszkanów Konwentualnych (zapiska) s. 731.
19. Restarzew, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 734—741:
 - a. Sarnów, wieś na terenie par. Restarzew, mająca kaplicę (capella) w rezydencji dziedziczki ze Spinków Cieńskiej s. 740.
20. Korczew, wieś. Kościół par. (zbud. przed 25 laty) pw. św. Katarzyny pm. s. 741—749:
 - a. Wola Zdunska, wieś w par. Korczew, gdzie istnieje kaplica (oratorium, ecclesia, capella) publiczna (wystaw. w r. 1599) pw. Matki Boskiej Śnieżnej s. 747—748.
21. Chabielice, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1597) pw. Trójcy Św. s. 749—758.
22. Puszcza, wieś; parafia wydzielona w r. 1529 przez a-bpa Łaskiego z par. Rzaśnia. Kościół par. pw. św. Leonarda op. s. 758—764.
23. Szczerców, miasto (oppidum). Kościół par. (odbud. po pożarze z r. 1642) pw. Narodzenia NMP s. 764—776:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Barbary pm. poza miastem s. 774—775.

— Przy kaplicy św. Barbary przebywa pustelnik s. 774.

Terytorium radomszczańskie: s. 777—1233:

V. Dekanat radomszczański s. 777—959:

1. Kodrąb, Kodręb i Kodrąb, wieś. Kościół par. pw. św. Małgorzaty pm. i św. Jadwigi ks. s. 777—789.
2. Kobile (Major), wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 789—802.
3. Żytne, miasto (oppidum). Kościół par. (konsekr. w r. 1717 przez sufr. włoc. Bardzińskiego) pw. św. Wawrzyńca m. s. 802—815:
 - a. Cieletniki, wieś. Filia par. Żytno z kościołem (wystaw. w r. 1742) pw. Przemienienia Pańskiego. (Trwają starania o utworzenie w Cieletnikach parafii) s. 811—814.

- b. Na terenie par. Żytno znajduje się kaplica (capella) prywatna we dworze Andrzeja Rychłowskiego, chorążego sieradzkiego, jednak wsi nie podano s. 811.
4. B o r z y k o w a, wieś. Kościół par. pw. św. ap. Piotra i Pawła s. 815—828:
- a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Mikołaja b. stoi pomiędzy wsią Borzykowa a Borzykówka s. 826.
- b. P a g o w, wieś w par. Borzykowa, posiadająca kaplicę (capella) prywatną w rezydencji Wojciecha i Salomei z Zabickich Niemojowskich s. 826.
5. S o b o r z y c e, wieś. Kościół par. pw. św. Urszuli pm. i Towarzystek s. 828—839.
6. D a m b r o w a i Dąbrowa, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1554) pw. św. Jakuba ap. s. 839—852:
- a. Kaplica (capella, oratorium), przyp. pw. św. Joachima (wystaw. w r. 1605, dedyk. przez sufr. krak. M. Oborskiego w 1676), znajduje się poza wsią Dąbrowa, przy drodze wiodącej do miejscowości Święta Anna i Przyrów s. 849—850.
7. K ł o m n i c e, wieś. Kościół par. (zbud. przed ok. 48 laty) pw. św. Marcina b. s. 852—863.
8. G i d l e, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 863—876:
- a. Klasztor D o m i n i k a n ó w (wzmianka) s. 870.
- b. Konwent K a r t u z ó w, znajdujący się poza wsią (zapiska) s. 870.
9. D m e n i n, wieś. Kościół par. (zbud. i konsek. w r. 1746 przez bpa łuc. Kobielskiego) pw. św. ap. Szymona i Judy s. 876—887:
- a. B u g a y, wieś na terenie par. Dmenin, w której istnieje kaplica (oratorium, ecclesia) publiczna pw. św. Leonarda op. s. 884—885.
10. R a d o m s k o, miasto (oppidum, civitas), prepozytura par., wizyt. m.in. przez bpa Kozierowskiego — zob. poz. 61:
- a. Prepozytura szpitalna Św. D u c h a na przedmieściu, z kościołem pod tymże wezw. (wystaw. w r. 1620, konsek. 1 IX 1628 przez bpa chełm. Koniecpolskiego) s. 887—895.
- b. Prebenda z kościołem (oratorium, ecclesia) pw. św. Marii Magdaleny, stojącym w południowej części przedmieścia, przy drodze prowadzącej do Pławna s. 895—902.
- c. S t o b i e c k o, wieś w par. Radomsko, posiadająca kaplicę (oratorium) publiczną, prawdop. pw. św. Rocha w. s. 902—903.
11. D o b r y s z y c e, wieś. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap. s. 903—916.
12. K r e m p a i Krępca, wieś. Kościół par. pw. św. Urszuli pm. i Towarzystek s. 916—925.
13. K a m i e n s k o, Kamieńsko i Kaminsko, miasto (oppidum), wygasła prepozytura par. Kościół par. (zbud. w r. 1578) pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 925—939:
- a. Kaplica (oratorium) publiczna, przyp. pw. św. Rocha w. i św. Sebastiana m., znajduje się w polu, w stronę wsi Pytowice s. 937.
14. P ł a w n o, miasto (oppidum); niegdyś filia par. Gidle, w r. 1613 eryg. przez a-bpa Baranowskiego jako parafia. Kościół par. (odbud. w r. 1723) pw. św. Stanisława b. s. 939—950:
- a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Rocha w., stojąca za miastem, przy drodze prowadzącej do Gidel s. 948.

15. Grzymalina Wola, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1589) pw. św. Jana Chrzc. s. 950—959.

Dziedzielnym dekanatu radomszczańskiemu jest ks. Jan Linowski, proboszcz par. Kodrąb s. 786.

VI. Dekanat brzeźnicki s. 960—1233:

1. Brzeźnica (Nowa), miasto (oppidum), podupadła prepozytura par. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 960—1001:
 - Inwentarz książek biblioteki kościoła par. (87 dzieł) s. 979—981.
 - a. Prepozytura szpitalna z własnym kościołem pw. Duchą Św. i św. Walentego m., usytuowanym na przedmieściu, w kierunku Starej Brzeźnicy s. 997—1001.
 - b. Stara Brzeźnica, wieś na terenie par. Brzeźnica, gdzie istnieje kaplica (capella, oratorium, ecclesia) publiczna pw. św. Stanisława b. s. 990—991.
 - c. Prsiczko i Prusiczko, wieś w par. Brzeźnica, mająca kaplicę (capella) publiczną (pośw. w r. 1747) pw. św. Barbary pm. s. 991—993.
2. Mstow, miasto (oppidum od r. 1279). Kościół prepozyturalny Kanoników Reg. Lat. i jednocześnie parafialny (posiadający od r. 1441 tytuł kolegiaty, zbud. w 1718, konsekr. przez bpa łuc. Kobielskiego 15 VIII 1748) pw. Wniebowzięcia NMP s. 1001—1031:
 - Wykaz wotów w kościele par. s. 1006—1008.
 - a. Kościół (ecclesia, oratorium) szpitalny (nie prepozytura, konsekr. 30 V 1620 przez sufr. krak. T. Oborskiego) pw. św. Stanisława b., położony po drugiej stronie rzeki Warty s. 1020—1022.
 - b. Kościół (oratorium, ecclesia), znajdujący się w pobliżu kościoła św. Stanisława (konsekr. przez tegoż 26 IV 1633) pw. św. Wojciecha b. s. 1022—1023.
 - c. Rędziny, wieś. Parafia z kościołem (konsekr. w r. 1624 przez bpa bak. Goskiego) pw. św. Otylii pm. afiliowana (od 1624) do Mstowa s. 1023—1029.
3. Borowno, wieś. Kościół par. (konsekr. 26 VII 1688 przez bpa kamien. Denhoffa) pw. św. Wawrzyńca m. s. 1031—1048:
 - Spis wotów obrazu Matki Boskiej Loretańskiej, słynącego łaskami s. 1034—1034bis.
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Rocha w. i św. Sebastiana m. poza wsią, przy drodze idącej do Kruszyny s. 1045—1046.
4. Kruszyna, wieś. Kościół par. (konsekr. przez bpa kamien. Denhoffa — przed 1689) pw. św. Macieja ap. s. 1048—1074:
 - Wykaz wotów w zakrystii i kościele s. 1055—1056.
 - a. W ogrodzie miejscowej kolatorki Konstancji z Daniłowiczów Potockiej istnieje eremitorium, przy którym pustelnik jeszcze nie zamieszkał s. 1071.
 - b. Widzow, wieś na terenie par. Kruszyna, mająca kaplicę (capella) prywatną we dworze dziedziczki Rudnickiej s. 1071.
5. Działoszyn, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 1074—1091:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Jana ap., znajdująca się poza miastem, przy gościńcu prowadzącym do zamku s. 1089—1090.
 - b. Kaplica (oratorium) pw. Krzyża św., położona na drugiej stronie rz.

- Warty, naprzeciw wsi Ruciszyn, przy której od lat 26 przebywał pustelnik s. 1086.
- c. Szczyty i Szczyty, wieś. Parafia z kościołem pw. Wszystkich Świętych, afiliowana do Działoszyna s. 1087—1088.
 - d. Trembaczów i Trębaczow, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Mikołaja b., afiliowana do Działoszyna s. 1088—1089.
6. Szulmierzyce, miasto (oppidum), proboszcz nosi tytuł prepozyta. Kościół par. pw. św. Jadwigi ks. s. 1091—1104.
 7. Stroża, wieś; dawniej filia Sulmierzyc, a 24 VII 1690 wydziel. z niej jako parafia. Kościół par. (konsekr. 29 VII 1731 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Józefa i św. Kazimierza kr. s. 1104—1113.
 8. Pajęczno, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. (zbud. po r. 1745, konsekr. przez bpa chełm. Wężyka 11 VIII 1754) pw. Wniebowzięcia NMP i św. Leonarda op. s. 1113—1131:
 - a. Janki, wieś w par. Pajęczno, gdzie jest kaplica (oratorium) publiczna, stojąca przy drodze wiodącej do Dworszowic s. 1128—1129.
 9. Dworszowice, wieś. Kościół par. (konsekr. przez bpa liw. Moszyńskiego — przed 1738) pw. św. Michała arch. s. 1131—1140.
 10. Wiewiec, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 1140—1149:
 - a. Kaplica (capella) prywatna — czy właściwie już publiczna — w miejsc. dworze Paulinów s. 1147—1148.
 - b. Zamoście, wieś na terenie par. Wiewiec, posiadająca kaplicę (capella) w pałacu Siemińskich s. 1148.
 11. Makowiska, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1743) pw. św. Bartłomieja ap. s. 1149—1160.
 12. Wąsosze, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1732, konsekr. przez bpa liw. Moszyńskiego w 1734) pw. św. Andrzeja ap. s. 1160—1169:
 - a. Popow, wieś w par. Wąsosz, gdzie znajduje się kaplica (capella) prywatna we dworze s. 1169.
 13. Mykanow, wieś. Kościół par. (pierwszy wystaw. w r. 1219, akt. odbud. w 1724, pośw. 9 XII 1725 przez inf. łas. Karsznickiego) pw. św. Leonarda op. s. 1170—1183:
 - a. Cykarzów i Cykarzew, wieś. Parafia z kościołem (zbud. w r. 1574) pw. św. Stanisława b., afiliowanym do Mykanowa s. 1176—1181.
 14. Jelno, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 1183—1193.
 15. Lgota, wieś. Kościół par. pw. św. Klemensa p. s. 1193—1206:
 - a. Brudzice, wieś na terenie par. Lgota W., posiadająca kaplicę (capella) prywatną we dworze szlacheckim s. 1203.
 - b. Wozniki, wieś w par. Lgota W., gdzie jest kaplica (capella) prywatna w posiadłości Pijarów z Piotrkowa s. 1203.
 16. Siemkowice, wieś. Kościół par. pw. św. Marcina b. s. 1206—1219:
 - a. Chorzew, wieś na terenie par. Siemkowice, mająca kaplicę (capella) prywatną w pałacu Konstantego Karsznickiego s. 1216.
 17. Rzaśna, wieś. Kościół par. pw. św. Macieja ap. s. 1219—1233:
 - a. Kiełczygłow, wieś w par. Rzaśnia, w której znajduje się kaplica (capella) prywatna w kurii Adama i Konstancji z Męcińskich małż. Myszkowskich s. 1230.

Dziekaniem brzeźnickim był w latach 1732—1763 ks. Adam Niczkowski, proboszcz par. Sulmierzyce, kanonik liwoński s. 1100.

Terytorium wieluńskie s. 1234—1752:

VII. Dekanat rudzki s. 1234—1426:

1. Oszyakow i Oszyakow, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. (zbud. w l. 1648—1682, konsekr. 1649) pw. św. Jadwigi ks. s. 1234—1250:
 - a. Radoszewica, wieś. Filia par. Osjaków z kościołem (capella, ecclesia) pw. św. Marii Magdaleny i św. Marka ew. s. 1244—1248.
 - b. Czernice, wieś na terenie par. Osjaków, posiadająca kaplicę (capella seu oratorium) prywatną we dworze szlacheckim s. 1244.
2. Ozarow i Ozarow, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 1250—1259:
 - a. Wierzbie, wieś. Filia par. Ozarów z kościołem pw. św. Leonarda op. s. 1256—1259.
3. Komorniki, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1631, konsekr. przez sufr. płoc. Starczewskiego 31 X 1632) pw. św. Mikołaja b. s. 1260—1270.
4. Konopnica, wieś; kiedyś filia Osjakowa, w r. 1552 eryg. przez a-bpa Dzierzgowskiego jako parafia. Kościół klasztorny (od 1637) Paulinów i jednocześnie parafialny (konsekr. 12 IX 1666 przez bpa chełmiń. Olszowskiego) pw. św. Rocha w. i św. Kazimierza kr. s. 1270—1277:
 - a. Kościół szpitalny (ale nie prepozytura) pw. św. Marii Magdaleny s. 1275—1276.
5. Wierzchlas, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 1278—1290.
6. Ruda, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1142, do 1420 kolegiacki, nast. prepozyturalny) pw. Narodzenia NMP s. 1290—1313:
 - a. Kamionka, wieś w par. Ruda, gdzie istnieje kaplica (oratorium) prywatna w majątku kapituły gnieźnieńskiej s. 1310.
7. Kadłub, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap. s. 1313—1327:
 - a. Popowice, wieś. Filia par. Kadłub z kościołem (ecclesia, oraculum) pw. Wszystkich Świętych s. 1320—1323.
 - b. Grębien, wieś. Filia par. Kadłub z kościołem (oratorium, ecclesia) pw. Trójcy Św. s. 1323—1325.
8. Krzyworzeka, wieś. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 1327—1335.
9. Chotow, wieś. Kościół par. (konsekr. przez bpa bak. Goskiego w r. 1625, odnow. 1701) pw. św. Idziego op. s. 1335—1347.
10. Mokrzkosko, wieś. Kościół par. pw. św. Stanisława b. s. 1348—1364:
 - a. Kaplica (capella) prywatna w miejsc. dworze współkolatora Stanisława Dzik Kozuchowskiego s. 1360.
 - Wroblow, wieś na ter. par. Mokrsko, stanowiąca do r. 1538 ośrodek odrębnej parafii s. 1355.
11. Skomlin, wieś. Kościół par. pw. św. Filipa i Jakuba ap. s. 1364—1373.
12. Czarnożyły i Czarnożyły, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1726, konsekr. 12 X 1730 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Bartłomieja ap. s. 1373—1387.
13. Wydrzyn, wieś. Kościół par. (konsekr. przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego w r. 1722) pw. Krzyża św. s. 1387—1397:
 - a. Staw, wieś w par. Wydrzyn, mająca kaplicę (capella) prywatną we dworze Józefa Stawęty Stawskiego s. 1396.
14. Raczyn, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 1398—1408.

15. Łagiewniki, wieś. Kościół par. (konsekr. przez bpa bak. Goskiego) pw. Ścięcia św. Jana Chrzc. s. 1408—1418.

16. Łaszow, wieś. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. s. 1418—1426.

Dziekanem dekanatu rudzkiego jest ks. Franciszek Gędkiewicz, prepozyt miejsc. i proboszcz par. Lututów w dek. wieruszowskim, kanonik kol. wieluńskiej s. 1309, 1310, 1557.

VIII. Dekanat wieruszowski s. 1427—1611:

1. Dietrzkowice, wieś. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. s. 1427—1440:
a. Lubnica, wieś. Filia par. Dietrzkowice z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP s. 1435—1438.

2. Woycin, wieś. Kościół par. pw. św. Walentego m. i św. Katarzyny pm. s. 1440—1454:

a. Żdzar, wieś. Filia par. Wójcin z kościołem pw. św. Bartłomieja, upadłym ok. 40 lat temu; obecnie myśli się o nowej świątyni s. 1450—1451.

3. Bolesławiec, miasto (oppidum, civitas). Kościół par. (odbud. po pożarze z r. 1702, 12 ołtarzy, konsekr. 10 X 1723 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. Trójcy Św. s. 1454—1483:

a. Konwent Premonstratentek z kościołem pw. św. Krzyża, będącym kiedyś świątynią prepozytury szpitalnej s. 1478.

b. Kościół (ecclesia, oratorium), znajdujący się za miastem B. i wsią Chotymin, przy drodze prowadzącej do Mieszyna (konsekr. 22 IV 1625 przez bpa bak. Goskiego) pw. św. Małgorzaty pm., zastępujący świątynię parafialną po r. 1702 s. 1476—1477.

4. Mieszyn, wieś; niegdyś filia par. Bolesławiec, w r. 1541 wydziel. z niej jako samoistna parafia. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 1483—1495:

a. Chroscin, wieś. Filia par. Mieszyn z kościołem pw. św. Mikołaja
b. s. 1491—1493.

5. Wieruszów, miasto; parafia eryg. w r. 1368 przez bpa wroc. Henryka. Kościół par. (10 ołtarzy, konsekr. w r. 1730 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Bartłomieja ap. s. 1495—1519:

a. Klasztor Paulinów (fund. w r. 1401, wzmianka) s. 1510—1511.

b. Kaplica (oratorium) pw. św. Rocha w., św. Sebastiana m. i św. Rozalii dz., położona za wałem wsi Stary Wieruszów s. 1511—1512.

c. Kaplica (oratorium) pw. św. Mikołaja b. s. 1512.

d. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. św. Jana ap. s. 1504, 1512—1516, 1518—1519.

— Swiba, wieś na terenie par. Wieruszów, w której nie istnieje już kaplica (oraculum) pw. św. Katarzyny pm. s. 1506.

6. Cieszęcín i Cieszein, wieś. Kościół par. (konsekr. wg tradycji w r. 1080) pw. św. Wojciecha b. s. 1519—1534:

a. Węglewice, wieś. Filia par. Cieszęcín z kościołem (capella in forma ecclesiae) pw. Trójcy Św. s. 1529—1532.

b. Ostrowek, wieś. Filia par. Cieszęcín z kościołem (ecclesia, oratorium) prawdop. pw. św. Wawrzyńca m. s. 1532—1533.

7. Sokolniki, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1731) pw. św. Mikołaja b. i Wniebowzięcia NMP s. 1534—1547:

- a. Kaplica (capella) prywatna w miejsc. pałacu śp. ks. Aleksandra Sułkowskiego, obecnie nieczynna s. 1542.
- b. Ochędzin i Ochędzyn, wieś. Przyp. filia par. Sokolniki z kościołem (ecclesia, oratorium, capella) pw. św. Anny s. 1542—1545.
8. Lututów, wieś; parafia eryg. w r. 1406. Kościół par. pw. Trójcy Św. s. 1547—1560:
 - a. Świętkowice, wieś. Filia par. Lututów z kościołem (ecclesia, capella) pw. św. Jana (Chrzcz.) i św. Barbary pm., istniejącym już w r. 1406 (s. 1558) s. 1557bis—1559.
9. Walichnowy, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1723, konsek. 11 IX tr. przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Marcina b. s. 1560—1569.
10. Naramice, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych s. 1569—1577.
11. Biała, wieś. Kościół par. (zbud. przed 20 laty) pw. św. Piotra w Oko-
wach s. 1577—1590:
 - a. Wiktorów, wieś. Filia par. Biała z kościołem pw. św. Zygmunta kr. i św. Walentego m. s. 1585—1588.
12. Łyskornie, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny s. 1590—1602.
13. Czastary, wieś. Kościół par. (zbud. 11 lat temu) pw. Narodzenia NMP s. 1602—1611.

IX. Dekanat krzepicki s. 1612—1752:

1. Praszka, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP s. 1612—1641:
 - a. Kowale, wieś. Filia Praszki, kiedyś samodzielna parafia, z kościołem pw. św. mm. Feliksa i Adaukta s. 1634—1636.
 - b. Stradziec, wieś. Filia par. Praszka z kościołem pw. św. Katarzyny pm. s. 1636—1637.
2. Żytniów, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1714, konsek. przez sufr. włoc. Bardzińskiego w 1717) pw. Nawiedzenia NMP s. 1641—1643bis.
3. Rudniki, wieś. Kościół par. pw. św. Mikołaja b. s. 1643bis—1655.
4. Parzymiechy, wieś; proboszcz posiada tytuł prepozyta (s. 1665). Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 1655—1668:
 - a. Jaworzno, wieś. Parafia z kościołem pw. Trójcy Św., afiliowana (na początku XVII w.) do Parzymiech s. 1662—1667.
5. Danków, wieś, podupadła prepozytura par. Kościół par. (konsek. w r. 1675 przez a-bpa Olszowskiego) pw. św. Stanisława b. i św. Antoniego z Padwy s. 1669—1687:
 - a. Kościół (pomocniczy) pw. św. Walentego m., wybudowany świeżo poza wsią Danków, od jej strony północnej s. 1679.
 - b. Zaiączki, wieś. Parafia z kościołem (zbud. w r. 1750) pw. św. Zygmunta kr., afiliowana do Dankowa s. 1680—1687.
6. Krzepice, miasto (oppidum). Kościół (12 ołtarzy) prepozyturalny Kanoników Reg. Lat. (od r. 1466) i jednocześnie parafialny pw. św. Jakuba ap. s. 1688—1715:
 - a. Kaplica (capella) pw. św. Jana Nepomucena, stojąca przed budynkiem szpitalnym s. 1709.
 - b. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. św. Stanisława b. s. 1709—1712.
 - c. Stare Krzepice, wieś znajdująca się już w diecezji wrocławskiej, posiadająca kościół zw. tu filialnym, nie wizyt. s. 1709.

7. Dzietrzniki, wieś. Kościół par. (konsekr. przez bpa bak. Goskiego w r. 1625) pw. św. Katarzyny pm. s. 1715—1720.
 8. Pątnow, wieś. Kościół par. pw. św. Jana ap. s. 1720—1731.
 9. Mierzyce, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm. s. 1731—1741:
 - a. Toporow, wieś. Filia par. Mierzyce z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP s. 1738—1740.
 10. Rudlice, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1601 przez bpa przem. Pstrokońskiego) pw. św. Mikołaja b. s. 1741—1752.
- Dziękaniem krzepickim jest ks. Kazimierz Wyszkowski, prepozyt par. Danków s. 1678—1679.

Wspólcz. alfab. indeks zwizytowanych kościołów parafialnych i filialnych na s. 1753—1756.

60

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 60.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio [generalis] Ecclesiae Collegiatae Cureloviensis ex commissione celsissimi et reverendissimi domini, dni Vladislai Alexandri Pomian à Łubna Łubienski¹³³, Dei et S[anct]ae Sedis Aplcae gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae primatis primiq[ue] principis, domini clementissimi, per illustrissimum et reverendissimum dominum Ignatium Augustinum Saryusz de Kozierogi Kozierowski¹³⁴, episcopum Adratensem, officialem Radomscensem, Mstowiensem et Małogostensem praepositum, specialiter deputatum commissarium, sitientissime ab annis 46 desiderabilis, expedita ac per me Antonium Cantium Rayszel¹³⁵, publicum auth[orit]ate suae celsit[ud]inis prima[t]ialis per Archidiaecesim Gnesnen[sem] notarium, fideliter conscripta anno Domini 1765-to. Inchoata die 18-va mensis maij, finita vero die 29 iulii.*

[3. Daty krańc.] **1765.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (36×23,5 cm).— Stron XII, 106; str.

¹³³ Zob. przyp. 50.

¹³⁴ Ignacy Augustyn **Kozierowski** h. Sariusz (1708—1791), wtenczas biskup tyt. adrateński, oficjał radomszczański, prepozyt Kanoników Reg. Lat. w Mstowie i par. Małogoszcz. Od r. 1767 był kanonikiem gnieźnieńskim, w 1776 został administratorem archidiecezji. W mym repertorium występuje kilkakrotnie jako wizytator gen. (Korytkowski P, II 322—327.— Szostkiewicz s. 102.— ADW: AAG. Wiz. 60 s. I; 61 s. I.— Por. przyp. 39).

¹³⁵ Ks. Antoni Kanty Rayszel, notariusz publ., dr filozofii, kanonik kurzelowski, proboszcz par. Czarnca w dek. kurzelowskim. (ADW: AAG. Wiz. 60 s. I; 61 s. I; 66 s. 1).

czyste: II—IV, VIII, XII; 105—106.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Str. III—XII przy głównym brzegu w różnym stopniu potłuszczone.

[5. Sygn. daw.] 161 cz. (Inw. 1918, Chodyński).— № 10 cz. (Spis 1857, Kons. Kal).

[6. Uwagi] Mamy tu do czynienia z wizytacją generalną kolegiaty kurzelowskiej i jej duchowieństwa, jedną z serii przeprowadzonej współcześnie w innych takich ośrodkach. O takiej randze tej lustracji świadczy tytuł księgi, pismo delegujące wizytatora, instrukcja wizyt., dekret ref. wystawiony przez Kozierowskiego, m.in. oficjała mało znanego Konsystorza For. w Radomsku (por. poz. 61 i 66).— Z treści tytułu dowiadujemy się, że kolegiata nie była wizytowana od 46 lat, tj. od czasów a-bpa S. Szembeka (1719).— Jest to wizytacja pełna, zarówno zewnętrzna, jak też wewnętrzna.— Omawiana księga jest czysto pisem, sporządzonym starannie na papierze częściowo z filigranami przez wymienionego w tytule notariusza.— Formalnej strony przeprowadzenia lustracji dotyczą dwa dokumenty: delegacja wizytatora (s. V—VII) i instrukcja wizyt. dot. kolegiaty (s. IX—XI).— Treść poszytu jest bardzo bogata. Dotyczy ona przede wszystkim kapituły, nazywanej tu „większą”, oraz kolegium wikariuszy, którzy tytułują się „wiceprałatami” odnośnie poszczególnych godności. Są tu informacje o archiwum własnym kapituły: akta działalności (s. 73), redakcja statutów kap. (s. 28, 74), prawdop. zaginiona, powizytacyjne ordynacje arcybiskupów (s. 28—48) i ostatnia Kozierowskiego (s. 92—104). Ze starszych dekretów ref. jakaś ilość zaginęła już przed r. 1765 (s. 48). Wymienia się tutaj również akta miejscowego konsystorza for., któremu jednak podlegała tylko południowa połowa archidiaconatu kurzelowskiego (dek. Kurzelów, Małogoszcz i Żarnów) s. 72—73. Oprócz spisu inwentarza zakrystii i wotów (s. 58—67) na uwagę zasługuje przede wszystkim katalog biblioteki kapitulnej (s. 67—72).— Mamy tu do czynienia z pierwszą spośród dwu zachowanych (zob. poz. 77) wizytacji kolegiaty i kapituły kurzelowskiej. Na s. 73—74 wymienia się istniejącą wtenczas w Kurzelowie wizytację gen. kolegiaty z r. 1629, ale czy dotąd ocalała?— Warto wreszcie zwrócić uwagę na dwie opł. pieczęcie — a-bpa Łubieńskiego (s. VII) i bpa Kozierowskiego (s. 104). Pieczęć prymasa, nasyciona woskiem, potłuszcza, pod wpływem ciepła, wspomniane strony.— Na s. 54 i 55 nazwano błędnie a-bpa Jarosława ze Skotnik „Janem”.— Nin. poszyt, tworzący do r. 1974 z sygn. 61 i 65—66 jedną księgę, przekazano w l. 1821—1822 z Gniezna do Kalisza, a stamtąd po r. 1885 sprowadzono do Włocławka.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

A-bp W. Łubieński, przeprowadziwszy osobiście wizytację kolegiat: łączyckiej, łowickiej i uniejowskiej, do zwizytowania kolegiaty i kapituły w Kurzelowie deleguje (Skierniewice, 6 kwietnia 1765 r.) bpa I. Kozierowskiego („Instrumentum pro visitatione Collegiatae Cureloviensis“ — dok. or. z podpisem i pieczęcią opl. Łubieńskiego) s. V—VII.

„Inqvirenda in actu visitatoriali Ecclesiae Collegiatae Cureloviensis“ — Instrukcja wizytacyjna dla kolegiaty, podpisana przez prym. Łubieńskiego w Skierniewicach 6 kwietnia 1765 r. s. IX—XI.

- I. Kapituła większa — odpowiedzi na 26 pytań instrukcji wizyt., odnoszące się do różnych spraw 5 prałatów: prepozyt, dziekan, archidiacon, kustosz i scholastyk oraz 4 kanoników s. 1—54:
 - Kapituły czyli posiedzenia prałatów i kanoników s. 27.
 - Ordynacje powizytacyjne, wydane dla kapituły w liczbie pięciu: a-bpa Karnkowskiego z r. 1588 (s. 28—36), a-bpa Gembickiego z r. 1616 (s. 36—39), tegoż z r. 1621 (s. 39—41), a-bpa M. Łubieńskiego z r. 1644 (s. 41—43), a-bpa S. Szembeka z r. 1719 (s. 43—48).
 - „Plures ordinationes anteaetorum visitationum non exstant“ s. 48.
 - Archiwum Kapituły Kurzelowskiej s. 48—49.
- II. Kościół kolegiacki, jego wystrój, inwentarze, niższe duchowieństwo, duszpasterstwo oraz inne świątynie na terenie parafii s. 54—91:
 1. Kościół kolegiacki i zarazem parafialny w mieście (oppidum) Kurzelowie (eryg. w r. 1360 przez a-bpa Jarosława ze Skotnik) pw. Wniebowzięcia NMP, św. Jana Chrzc. i Ew oraz św. Adriana m. s. 54—55:
 - Inwentarz zakrystii i wota przy obrazach s. 58—67.
 - Katalog książek Biblioteki Kapitulnej — 205 pozycji s. 67—72.
 - Akta Konsystorza For. w Kurzelowie (od r. 1540— 12 ksiąg) s. 72—73.
 - Akta Kapituły Kol. w Kurzelowie (od r. 1618 — 2 księgi) s. 73.
 - Akta wizytacji gen. kolegiaty z r. 1629 (pontyfikat a-bpa Wężyka) s. 73—74.
 - Pergaminowa księga zawierająca statuty kapituły i ordynacje biskupie dla niej wydane, poświędzona przez a-bpa Gembickiego w r. 1619 i a-bpa M. Łubieńskiego w r. 1644 s. 28, 74.
 - Kolegium wikariuszy: wicedziekan, wiceprepozyt, wicearchidiacon i wicekustosz oraz pełnione przez nich duszpasterstwo s. 75—91.
 - a. Kaplica (capella) publiczna pw. św. Anny na wzgórzu, poza kurią arcybiskupią s. 91.
 - b. Kaplica (capella) publiczna pw. św. Wojciecha b., stojąca na cmentarzu kolegiackim, będąca dawniejszym kościołem parafialnym s. 91.
 - c. Kluczo wsko, wieś na terenie par. Kurzelów, gdzie w pałacu Potockich znajduje się kaplica (oratorium) prywatna s. 91.
- III. Dekret reformacyjny wydany przez bpa Kozierowskiego (z jego podpisem i pieczęcią opl.) s. 92—104.

61

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 61.**

[2. Tytuł or.] **Visitatio [generalis] Ecclesiarum Parochialium: Slav-nensis, Przedborensis, Parznensis et Radomscensis ac prebendalis in Strzałkow** ex speciali commissione celsissimi et reverendissimi domini, domini Vladislai Alexandri Pomian à Lubna Ł u b i e n s k i¹³⁶, Dei et S[anc-t]ae Sedis Aplcae gratia archiepiscopi Gnesnen[sis], legati nati, Regni Polo-niae et M.D. Lithv[aniae] primatis primiq[ue] principis, domini clemen-tissimi, per illustrissimum et reverendissimum dominum Ignatium Augu-stinum Saryusz de Kozierogi K o z i e r o w s k i¹³⁷, Dei et S[anc]t]ae Sedis Aplcae gra[ti]a episcopum Adratensem, officialem Radomscen[sem], Msto-vien[sem] et Małogosten[sem] praep[osi]tum, visitatorem, commissarium expedita, per me Antonium Cantium R a y s z e l¹³⁸, phi[losophi]ae drem, p[u]b[li]cum per Archidiaecesim Gnesnen[sem] auth[orita]te suae cels[i]-t[u]d[ini]s primatialis notarium conscripta a[nn]o Dni 1765-to.

[3. Daty krańc.] **1765.**

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (36,2×23,6 cm).— Stron XXVI, 128; str. czyste: X, XIII, XVII, XXI, XXV; 127—128.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Str. I—XXVI przy brzegu pionowym w różnym stopniu po-tłuszczone.

[5. Sygn. daw.] **161** cz. (Inw. 1918, Chodyński).— № 10 cz. (Spis 1857, Kons. Kal.).

[6. Uwagi] Jest to wizytacja generalna, jedna z serii przeprow-adzanej za pontyfikatu W. Łubieńskiego w innych parafiach poprzez archidiaconaty i dekanaty. O takiej jej randze świadczy tytuł księ-gi, nominacja wizytatora, instrukcja wizyt., dekrety ref. wydawane przez bpa Kozierowskiego.— Omawiana księga jest wizy-tacją całkowitą, łącznie zewnętrzną i wewnętrzną.— Jest czysto-pisem, wykonanym na papierze częściowo ze znakami wodnymi, mniej starannie aniżeli w poz. 60, przez tego samego notariusza, wymie-nionego w tytule.— Obejmuje zarówno sprawozdania wizytacyj-ne, jak też dekrety reformacyjne, które w poszczególnych parafiach następują zaraz po tych pierwszych.— Powierzenie przez a-bpa Łubień-skiego wizytacji wybranych pięciu placówek duszpasterskich wizytato-rowi w randze biskupa miało zapewne swoją genezę w fakcie, że rektorami tychże byli ludzie wpływowi, zajmujący dawniej i aktualnie

¹³⁶ Zob. przyp. 50.

¹³⁷ Por. przyp. 134.

¹³⁸ Zob. przyp. 135.

ważne stanowiska kościelne: proboszczem w Sławnie był Konstanty Jan-kowski, m.in. oficjał kurzelowski (s. 18—19), prepozytem w Przedborzu Franciszek Ksawery Grochowalski, m.in. oficjał wolborski (s. 44—45), w Parznie prepozytem Jan Rychłowski, kanonik metrop. gnieź. (s. 65), prepozytem w Radomsku Jan Mlicki, m.in. prep. metrop. gnieź. (s. 108), wreszcie prebendarzem w Strzałkowie sam bp łuc. i brzes. Antoni Wołłowicz (s. 121).— Księga przynosi liczne dokumenty odnoszące się do formy przeprowadzania wizytacji: delegacje Kozierowskiego na wizytatora gen. (komisarycznego) s. III—V, instrukcję wizytacyjną, opracowaną przez kancelarię Łubieńskiego do lustrowania parafii (s. VII—IX), oraz 4 podobne pisma wizytatora, zw. dawniej litterae innotescenciales, powiadamiające o wizytacji (s. XI—XXVI).— Treść tej niezbyt grubej księgi jest bardzo bogata, szczególnie odnośnie Radomska. Zatem wpisano tu statuty bractwa kapłańskiego oficjałatu radomszczańskiego z r. 1747 (s. 82—85), katalog biblioteki parafialnej (s. 96—99) — podobne wykazy książek kościoła par. posiadają Sławno (s. 9) i Przedbórz (s. 37—39) — rejestr dokumentów kościelnych (s. 103—107), „ordinatio devotionis” z r. 1765 w farze w Radomsku (s. 108—110), wreszcie listę zakonników franciszkańskich w tymże mieście (s. 112). Akta wspominają o drukowanych przez a-bpa Łubieńskiego: liście pasterskim i ordynacji dot. iura stolae (s. 9, 108). Nową miłą niespodziankę sprawiło autorowi natrafienie na ślady dwóch zaginionych wizytacji archidiaconatu kurzelowskiego — z r. 1681 i 1711 (s. 50). W księdze zachowało się 6 pieczęci opł. — 1 a-bpa Łubieńskiego, nasycona woskiem, która, pod wpływem ciepła, zatłuszczyła wymienione strony, oraz 5 bpa Kozierowskiego (ostatnia na s. 126).— Jak do wielu innych, tak również do tych bogatych akt zakradł się błąd chronologiczny, kiedy to notariusz mówiąc o dokumencie kr. Zygmunta III położył przy nim r. 1397 zamiast 1597 (s. 120, 124).— Współcz. indeks z wizytowanych kościołów na s. II.— Nin. poszyt, tworzący do r. 1974 razem z sygn. 60 i 65—66 jedną księgę, przekazano w l. 1821—1822 z Gniezna do Kalisza, a stamtąd po r. 1885 przewieziono do Włocławka.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

„Index visitatarum ecclesiarum et decretorum reformationum“ s. II.

A-bp W. Łubieński deleguje (Skierniewice, 6 kwietnia 1765 r.) bpa I. Kozierowskiego do przeprowadzenia wizytacji gen. kościołów parafialnych w Radomsku, Parznie, Przedborzu i Sławnie („Instrumentum pro visitatione ecclesiarum Radomscensis, Parznensis et Przedborien-

sis [po czym dodano] ac Sławnnensis“ — dok. or. z podpisem i pieczęcią opł. prymasa) s. III—V.

„Inquirenda videnda in actu visitationis archidiaconalis in actis q[ue] ejus fideliter connotanda“ — instrukcja wizytacyjna dla lustracji parafii, jak w poz. 56, podpisana przez prymasa w Skierniewicach 6 kwietnia 1765 r. s. VII—IX.

Bp I. Kozierowski powiadamia (Kurzelów, 21 maja 1765 r.) duchowieństwo, służbę kościelną i lud parafii Sławno o nadchodzącej wizytacji gen., którą pragnie rozpocząć 5 czerwca tr. względnie w jeden z dni następnych oraz poleca odpowiednie przygotowanie się do niej — dok. or. z podpisem i pieczęcią opł. Kozierowskiego s. XI—XII; poświadczenie publikacji dokumentu na s. XIV.

Bp Kozierowski donosi (Kurzelów, 21 maja 1765 r.) duchowieństwu, służbie kościelnej i ludowi parafii Przedbórz o zamierzonej przez siebie wizytacji gen., którą chce rozpocząć 11 czerwca lub w jeden z dni następnych oraz nakazuje przygotowanie się do niej — dok. or. jw. na s. XV—XVI; meldunek o obwieszczeniu powiadomienia s. XVIII.

Bp Kozierowski powiadamia (Mstów, 29 maja 1765 r.) duchowieństwo, służbę kościelną i lud parafii Parzno o swojej wizytacji gen., którą pragnie rozpocząć 10 lipca tr. względnie w jeden z dni następnych oraz poleca odpowiednie przygotowanie się do niej — dok. or. jw. na s. XIX—XX; poświadczenie publikacji dokumentu s. XXII.

Bp Kozierowski donosi (Mstów, 25 maja 1765 r.) duchowieństwu, służbie kościelnej i ludowi parafii Radomsko o zamierzonej przez siebie wizytacji gen., którą chce rozpocząć 3 lipca lub w jeden z dni następnych oraz nakazuje przygotowanie się do niej — dok. or. jw. na s. XXIII—XXIV; meldunek o obwieszczeniu powiadomienia s. XXVI.

1. Sławno, wieś (w a-diak. kurzelowskim, dek. opoczyńskim). Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP i św. Geroncjusza b., wizyt. 8—11 VI 1765 s. 1—24:
 - Spis ksiązek kościoła par. (31 pozycji) s. 9.
 - a. Grabowa, wieś w par. Sławno, mająca kaplicę (oratorium, capella) pw. św. Otylii pm. s. 20.
 - b. Janków, wieś na terenie par. Sławno, w której znajduje się kaplica (oratorium) prywatna we dworze rodz. Jankowskich s. 20.
2. Przedbórz, miasto (oppidum), podupadła prepozytura par. (w a-diak. i dek. kurzelowskim). Kościół par. (fund. przez kr. Kazimierza W. † 1370) pw. św. Aleksego w., wizyt. 13—15 VI 1765 s. 24—52:
 - Wykaz ksiązek kościoła par. (80 pozycji bez liturgicznych) s. 37—39.
 - a. Prepozytura szpitalna (eryg. w r. 1635) z kościołem (zbud. w 1616, konsek. 1620) pw. św. Leonarda op. s. 45—48.
 - b. Policzko, wieś. Kościół, którego wezwania nie podano, niegdyś parafialny, wciel. przed ok. 300 laty do prep. przedborskiej s. 49, 50.
 - c. Rączki, wieś w par. Przedbórz, posiadająca kaplicę (capella) pw. Trójcy Św. s. 49.
3. Parzno, wieś, wygasła prepozytura par. (eryg. w r. 1622; w a-diak. uniejowskim, dek. szadkowskim). Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, wizyt. 10—12 VII 1765 s. 52—69:

- a. **Kaszkówice**, wieś. Filia par. Parzno, która już w r. 1617 miała się stać oddzielną parafią s. 59, 66, 67 — wizyt. w poz. 59.
- b. **Klukki**, wieś na terenie par. Parzno, gdzie w rezydencji arcybiskupiej istnieje kaplica (oratorium) prywatna s. 67.
4. **Radomsko**, miasto (oppidum), prepozytura par. (w a-diak. uniejowskim, dek. radomszczańskim). Kościół par. (10 ołtarzy, odbud. w r. 1747) pw. św. Lamberta b., wizyt. 2—8 VIII 1765 s. 69—126:
- A-bp Krzysztof Antoni Szembek zatwierdza (Łowicz, 16 stycznia 1747 r.) statuty bractwa kapłańskiego oficjalu czyli terytorium radomszczańskie, eryg. w r. 1714 przez pap. Klemensa XI pt. Imienia NMP — odpis dok. s. 82—85.
 - Inwentarz wystroju zakrystii kościoła par. i spis wotów s. 86—95.
 - Katalog książek biblioteki kościoła par. (108 pozycji) s. 96—99.
 - Rejestr dokumentów kościoła par. (w liczbie 45) s. 103—107.
 - „Ordinatio devotionis...” w kościele par., ułożona w r. 1765 s. 108—110.
- a. **Klasztor Franciszkanów Konwentualnych** — spis zakonników s. 112.
- b. **Prepozytura szpitalna Św. Ducha** s. 113 — wizyt. w poz. 59.
- c. **Kaplica (capella) pw. św. Marii Magdaleny** s. 113 — zob. sygn. 59.
- d. **Kaplica (oratorium) pw. św. Rozalii dz., stojąca na polu zw. Młodzowskie** s. 113.
- e. **Stobiecko Civile**, wieś w par. Radomsko, posiadająca kaplicę (oratorium) pw. św. Rocha w. — por. w poz. 59.
- f. **Strzałków**, wieś na terenie par. Radomsko. Prebenda z kościołem pw. Nawiedzenia NMP, św. Andrzeja ap. i św. Barbary pm., wizyt. 8 VIII 1765 (z własnym dekr. ref.) s. 119—126.

62

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 62.**

[2. Tytuł or.] *Acta visitationis [generalis] Ecclesiarum Parochialium Krotosinen[is] et Zdunovien[is] in Archidiaconatu Calissien[is] consistentium auctoritate & de speciali mandato celsissimi, illustrissimi et reverendissimi domini, domini Vladislai Alexandri Pomian a Lubna Lubieński¹³⁹, Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnen[is], legati nati, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae primatis primiq[ue] principis, [per Antonium Wyczałkowski¹⁴⁰, archidiaconum Calissiensensem peracta et] conscripta anno Domini millesimo septingentesimo sexagesimo quinto, die secunda mensis augusti.*

[3. Daty krańc.] **1765.**

¹³⁹ Por. przyp. 50.

¹⁴⁰ Zob. przyp. 122.

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (31,7×19,4 cm).— Stron (świeżo policzb.) 110; str. czyste: 1—4, 29—36, 110; na końcu wadliwie wydarto kilka kart nie zapisanych.— Oprawa współcz. w skórę, nieco uszkodzona przez insekty.

[5. Sygn. daw.] 162 (Inw. 1918, Chodyński).

[6. Uwagi] Omawiana wizytacja stanowi uzupełnienie sygn. 56, a zatem również jest generalną, pełną, nie posiada jednak dekretów reformacyjnych, na wpisanie których pozostawiono miejsce. Nie znamy przyczyn, dla których a-diak. Wyczalkowski nie przeprowadził wizytacji obu tych parafii w r. 1761, ale dopiero teraz (1765). Jest to czysto pis akt, sporządzony na papierze z filigranami także przez samego wizytatora.— Tytuł księgi nie wypełnia całej (pierwszej) strony.— Sprawozdania wizytacyjne są obszerniejsze niż w księdze zasadniczej (poz. 56), zwłaszcza odnoszące się do Krotoszyńska.— Porządek wizytowania i opracowania dokumentacji jest odwrotny aniżeli zapowiada tytuł — najpierw idzie par. Zduny, a potem prep. Krotoszyn.— Uwzględniona przez Wyczalkowskiego chronologia szczegółowa wizytacji wskazuje na 2 i 3 sierpnia 1765 r.— Pomimo że akta te nie posiadają sygnatury Konsystorza Kal. z r. 1857, bez wątpienia zostały przekazane w l. 1821—1822 z Gniezna do Kalisza, skąd po 1885 sprowadzono je do Włocławka.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Zduny, miasto (oppidum); proboszcz nosi tytuł prepozyta. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc., wizyt. 2 VIII 1765 s. 5—28:
 - a. Kaplica (oratorium) pw. św. Marcina b. znajduje się w lasach starostwa odolanowskiego s. 28.
— Przy kaplicy przebywa eremita s. 27.
 - b. Nowe Zduny — świątynia luterańska (zbud. w r. 1636) s. 28.
2. Krotoszyn, miasto (oppidum), prepozytura par. (zamiast mansjonarzy są prebendarze). Kościół par. (5 prebend i tyleż bractw, 11 ołtarzy, zbud. w r. 1595, konsek. w 1601) prawdop. pw. św. Jana Chrzc., wizyt. 3 VIII 1765 s. 37—109:
 - Bogaty wystrój liturgiczny kościoła par. i jego prebend s. 69—84.
 - Katalog książek kościoła par. (31 pozycja) s. 80—81.
 - Niezupełnie poprawnie skopiowany długi napis pomnika fundatora kościoła par. Jana Rozrażewskiego † 1600 s. 84.
 - a. Klasztor Trynitarzy, wystaw. na miejscu daw. kościoła parafialnego pw. św. Piotra i Pawła ap. s. 37—38, 86, 101.
 - b. Prepozytura szpitalna z kościołem (oratorium, ecclesia) pw. św. Fabiana i Sebastiana mm. s. 103—109.
 - c. Stary Krotoszyn, wieś na terenie par. Krotoszyn, posiadająca kaplicę (oratorium), zbud. w formie kościoła, pw. św. Marii Magdaleny s. 102—103.

63

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 63.**

[2. Tytuł or.] **Acta visitationis generalis Trium Decanatum: Koninensis, Sampolnensis & Slupcensis** [in Archidiaconatu Gnesnensi] ex speciali commissione Suae Celsitudinis Primatialis [V. Łubieński¹⁴¹] per Balthasarum Poraj Pstrokoński¹⁴², canonicum metropolitanum Gnesnensem anno D. **1765** in annum **1766** expeditae.

[3. Daty krańc.] **1765—1766.**

[4. Opis zewn.] Łac.— 20 (35,5×23,2 cm).— Stron XVI, 268; str. podwójne: 235, 236; str. czyste: I—IV, XII, XVI.— Oprawa z r. 1974 w płótno, brzegi barwione.

[5. Sygn. daw.] **163** (Inw. 1918, Chodyński).

[6. Uwagi] Wbrew tenorowi delegacji a-bpa W. Łubieńskiego, upoważniającej prał. Pstrokońskiego do przeprowadzenia wizytacji całego archidiaconatu gnieźnieńskiego (s. IX), wspomniany zlustrował tylko trzy dekanaty: koniński, sompoleński i słupecki.— Resztę dekanatów tegoż archidiaconatu wizytował w l. 1766—1767 prał. A. M. Wyczałkowski (Archiwum A-diec. w Gnieźnie, sygn. E 18).— Atoli w nin. księdze znajdują się sprawozdania wizytacyjne i dekrety reformacyjne jedynie pierwszych dwóch dekanatów wymienionych w tytule akt, tj. konińskiego (s. 1—188) i sompoleńskiego (s. 189—264). Akta dekanatu trzeciego — słupeckiego, jako dotyczące parafii w większości pozostałych w r. 1818 przy archidiecezji, wypruto 7 października 1822 r. z księgi i pozostawiono w Gnieźnie (s. 265—266). Znajdują się one obecnie w Arch. A-diec. Gnieź. pod sygn. E 17, z dawną or. paginacją od s. 273 do 400.— Jakkolwiek akta te przewieziono z Gniezna do Kalisza, nie posiadają one sygn. tamt. Konsystorza z r. 1857.— W ciągu XIX w. zaginęły (przez zniszczenie) końcowe strony akt wizyt. dekanatu sompoleńskiego: końca opisu par. Gosławice (s. 265—267) i prawie całości par. Morzysław (s. 267—272). Nie miał ich już pod koniec XIX stulecia ks. S. Chodyński, który w spisie rzeczy na s. VII zaznaczył o tym ubytku.— W części wrocławskiej omawianych akt jest, siłą rzeczy, w y-

¹⁴¹ Por. przyp. 50.

¹⁴² Ks. Baltazar (Balcer) **Pstrokoński** h. Poraj (1713—1795), aktualnie (od r. 1765) kanonik gnieźnieński, ale przedtem i potem prałat oraz kanonik wielu kapituł kat. i kol. w kraju. Kilkakrotny wizytator gen., archiwista, pisarz i pamiętnikarz. (Pamiętniki ks. Pstrokońskiego, kanonika kat. gnieź., wyd. E. Raczyński, Wrocław 1844.— Korytkowski P, III 318—344.— Wieteska s. 110—111).

kaz kościołów dekanatu słupeckiego (s. VIII), których opisy zostawiono w Gnieźnie.— Jest to wizytacja generalna, jedna z dużej serii przeprowadzonej za pontyfikatu prym. Łubieńskiego.— Mamy tu do czynienia z aktami wizytacji całkowitej, zewnętrznej i wewnętrznej łącznie.— Jest to czysto pis akt. Pismo bardzo staranne, wykonane na liniach znaczonych ołówkiem, potem niewytartych. Notariusza wizytacji nie podano, ale należy wątpić, by księgę wykonał osobiście wizytator, jak wiadomo, zajęty wielu funkcjami.— Akta podają szczegółową chronologię itinerarium wizytacyjnego, które trwało od listopada r. 1765 do lutego 1766.— Formalnej strony odbywania wizytacji dotyczą dwa dokumenty: delegacja wizytatora Pstrokońskiego przez a-bpa Łubieńskiego (s. IX—XI) i znane już z poz. 56 pytania wizytacyjne (s. XIII—XV).— Zawartość treściowa księgi — podobna do innych wizytacji generalnych z okresu tegoż pontyfikatu. Na uwagę zasługuje katalog książek biblioteki kościoła par. w Koninie (s. 170—171).— Zdarzają się tu jednak również błędy rzeczowe: np. na s. 107 powiedziano o bpie H. Wierzbowskim, że był sufraganem gnieźnieńskim, a przecież to poznański; na s. 127 — że sufr. gnieź. S. Żydowski konsekrował kościół w Trąbczynie w r. 1646, podczas gdy był to rok 1546.— Dla dziejów ekstradycji repertoriowanych akt z W. Księstwa Poznańskiego do Królestwa Pol. ważną jest z apiska wydającego z Gniezna nin. księgę, znajdująca się na s. 265—266.— Współcz. alfab. wykaz kościołów i kaplic, oddzielnie poprzez każdy dekanat („Series ecclesiarum visitatarum...”), mieści się na s. VI—VIII.— Księgę przewieziono z Kalisza do Włocławka po r. 1885.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Alfab. współcz. wykaz parafii wszystkich trzech dekanatów z podaniem w każdej z nich liczby wiernych, którzy przystąpili do spowiedzi wielkanocnej s. VI—VIII.

A-bp W.A. Łubieński deleguje (Warszawa, 9 września 1765 r.) kan. B. Pstrokońskiego do przeprowadzenia wizytacji generalnej archidiaconatu gnieźnieńskiego, za wyjątkiem kolegiaty św. Jerzego w Gnieźnie (dok. or. z podpisem i dużą pieczę. opł. Łubieńskiego) s. IX—XI.

Pytania wizytacyjne dla lustracji kościołów parafialnych („Inquirenda in visitatione“), podpisane przez prym. Łubieńskiego w Warszawie 9 września 1765 r. i obwarowane takąż jego pieczęcią s. XIII—XV.

Tylko wzmianka, że wizytator Pstrokoński wystosował do zainteresowanego duchowieństwa w dniu 18 września tr. okólnik („litteras innotescentiales“), w którym zapowiedział początek swoich urzędowych odwiedzin na dzień 7 listopada 1765 r. (s. 1).

I. Dekanat koniński s. 1—188:

1. Turek, miasto (oppidum), prepozytura par. Kościół par. pw. św. Jana Chrzc., wizyt. 7 XI 1765 s. 1—20:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Leonarda op. na cmentarzu kośc. s. 16.
 - b. Prepozytura szpitalna Św. Ducha, z własnym kościołem pod tymże wezw. s. 16—18.
2. Kowale, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 10 XI s. 20—23.
3. Psary, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1764) pw. Nawiedzenia NMP, wizyt. 12 XI s. 24—28:
 - a. Słomowo Koscielne i Słomow, wieś. Filia par. Psary z kościołem pw. św. Wojciecha b. s. 27—28.
4. Janiszewo i Janiszew, wieś. Kościół par. (konsekr. 16 VII 1730 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Jadwigi ks., wizyt. 13 XI s. 28—33.
5. Brudzewo, miasto (oppidum), wygasająca prepozytura par. (eryg. w r. 1480). Kościół par. (konsekr. 13 VII 1730 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. św. Mikołaja b., wizyt. 14 XI s. 33—42:
 - a. Prepozytura szpitalna z kościołem pw. Ducha Św. i św. Jakuba ap., wizyt. 15 XI s. 40—42 (własny dekr. ref.).
 - b. Wola, wieś w par. Brudzew, posiadająca kaplicę (oratorium) prywatną we dworze szlacheckim s. 39.
6. Rusocice i Russocice, miasto (oppidum), zanikająca prepozytura par. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 17 XI s. 42—48.
7. Białkowo i Białkow, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1754) pw. św. Stanisława b., wizyt. 19 XI s. 49—52.
8. Dobrowo, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św., wizyt. 21 XI s. 52—56:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna, której wezwania nie podano, z dała od kościoła par. s. 55.
— Dane do kultu bł. Bogumiła b. s. 53, 55.
9. Koło, miasto (oppidum), prepozytura par. (eryg. w r. 1563 przez a-bpa Uchańskiego). Kościół par. (12 ołtarzy) pw. św. Krzyża, wizyt. 23 XI s. 56—75:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna poza miastem pw. św. Wawrzyńca m. (wcielona 25 VIII 1540 do uposażenia parafii) s. 66:
— Przy kaplicy św. Wawrzyńca przebywa pustelnik s. 65—66.
 - b. Prepozytura szpitalna Św. Ducha, z własnym kościołem pod tymże wezw. (eryg. 28 VI 1419 przez a-bpa Mikołaja Trąbę), wizyt. 23 XI s. 66—67, dekr. ref. na s. 75.
 - c. Koscieliec, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Andrzeja ap., afiliowana po raz drugi 31 X 1764, jako wikaria wieczysta, do par. Koło, wizyt. 24 XI 1765 s. 68—72:
 - aa. Kaplica (oratorium) prywatna w miejsc. dworze kasztelanowej Tworzyjańskiej s. 72.
10. Wyszyna, wieś. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 9 I [1766] s. 75—79.
11. Grzymiszewo i Grzymiszew, miasto (oppidum); parafia eryg. 26 IV 1443 przez a-bpa Wincentego Kota. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 11 I s. 79—83.
12. Tuliszkow, miasto (oppidum), zamierająca prepozytura par.

- (eryg. 19 II 1473 przez a-bpa Gruszczyńskiego). Kościół par. pw. św. Wita m., wizyt. 13 I s. 83—93.
13. Lisiec i Lissow, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1697) pw. św. Jana Chrzc., wizyt. 15 I s. 93—97.
 14. Grochowy i Grochow, wieś. Kościół par. pw. św. Tadeusza ap., wizyt. 16 I s. 97—101.
 15. Rychwał, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Trójcy Św., wizyt. 17 I s. 101—107.
 16. Dąbroszyn i Dambroszyn, wieś. Kościół par. (konsekr. 7 VIII 1701 przez sufr. pozn. Wierzbowskiego) pw. św. Krzyża, św. Marii Magdaleny i św. Katarzyny pm., wizyt. 19 I s. 107—111.
 17. Kuchary i Kuchary Cerkiewne, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 20 I s. 111—117:
 - a. Święcia, wieś na terenie par. Kuchary Kościelne, gdzie w posiadłości Cystersów z Łądu znajduje się kaplica (oratorium), podobno publiczna s. 116.
 18. Grodziec, wieś. Kościół par. (odbud. przed ok. 10 laty) pw. św. Andrzeja ap., wizyt. 22 I s. 117—121.
 19. Krolikowo i Krolikow, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 27 I s. 121—127.
 20. Trąmpczyno i Trąmpczyn, wieś. Kościół par. (konsekr. 26 IX 1546 przez sufr. gnieź. Żydowskiego) pw. św. Marcina b., wizyt. 30 I s. 127—134.
 21. Zagorow i Zagorowo, miasto (oppidum). Kościół par. (zbud. ok. r. 1760) pw. św. ap. Piotra i Pawła, wizyt. 31 I [1766] s. 134—139.
 22. Grabienice, wieś. Kościół par. (konsekr. 18 XII 1651 przez bpa bak. Kurskiego) pw. św. Katarzyny pm., wizyt. 2 II [1766] s. 139—145.
 23. Rzgowo i Rzgow, wieś, niegdyś miasto (s. 149). Kościół par. pw. św. Jakuba ap., wizyt. 4 II s. 145—154.
 24. Sławsk i Sławsko, wieś. Kościół par. pw. św. Wawrzyńca m., wizyt. 5 II s. 154—159.
 25. Konin i Nova Konin, miasto (oppidum, civitas), prepozytura par. (eryg. w r. 1436 lub 1449). Kościół par. (tzw. duninowski, wg tradycji z r. 1100) pw. św. Bartłomieja ap. (12 ołtarzy), wizyt. 7 II s. 160—186:
 - Wykaz książek biblioteki kościelnej w Koninie (150 dzieł) s. 170—171.
 - a. Wzmianka o klasztorze Reformatorów w Koninie s. 177.
 - b. Prepozytura szpitalna Św. Ducha poza murami miasta, z własnym kościołem pod tymże wezw., wizyt. 7 II s. 180—182.
 - c. Antiqua Konin, Stary Konin i Stare Miasto, wieś. Parafia z kościołem pw. św. Piotra i Pawła ap., afiliowana przed r. 1521 do prep. Konin, wizyt. 7 II s. 177—180:
 - aa. Zychlino i Zychlin, wieś w par. Stare Miasto, mająca świątynię (fanum, ecclesia, oratorium) kałwińską (zbud. w r. 1623) s. 144, 177, 180.
 26. Krzymowo i Krzymow, wieś. Parafia znajduje się na drodze afiliacji do par. Russocice względnie Wyszyna. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 10 II [1766] s. 186—188.

Uwaga. Dekanat koniński obejmuje 8 miast i 216 wsi (s. VIII). Katolików zdolnych do spowiedzi wielkanocnej mieszka w dekanacie 13.169. Do tej liczby nie zaliczono wiernych z par. Janiszew i Krzymów, których mogło być 250 (s. VI).

Dziekanem dekanatu konińskiego jest ks. Maciej Maliński, prepozyt par. Tuliszków i proboszcz par. Rzgów s. 87, 91, 149, 153.

II. Dekanat sompoleński s. 189—265:

1. Grzegorzewo i Grzegorzew, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Mikołaja b., wizyt. 24 XI 1765 s. 189—198:
 - a. Kaplica (oratorium, ecclesia) publiczna pw. św. Piotra i Pawła ap., zbud. na miejscu dawnego kościoła par., eryg. 8 VI 1639 przez a-bpa Weżyka jako niezależne beneficjum kośc. (prebenda), wizyt. 24 XI s. 195—196.
2. Wrząca, wieś; parafia eryg. 18 V 1434 przez a-bpa Wojciecha Jastrzębca. Kościół par. pw. św. Jakuba ap. i św. Wojciecha b., wizyt. 27 XI s. 198—204:
 - a. Kiełczewo Smuzne, wieś na terenie par. Wrząca W., w której znajduje się kaplica (oratorium) prywatna we dworze szlacheckim s. 202.
 - b. Kiełczewo Górne, wieś w par. Wrząca W., posiadająca we dworze kaplicę (oratorium) prywatną s. 202—203.
3. Osiek, wieś. Kościół par. pw. św. Bartłomieja ap., wizyt. 28 XI s. 204—208.
4. Demby, wieś. Kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, wizyt. 29 XI s. 208—212.
5. Dembna, wieś. Kościół par. pw. św. Michała arch., wizyt. 30 XI [1765] s. 212—216.
6. Mąkolino i Mąkolno, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap., wizyt. 20 XII [1765] s. 216—220:
 - a. Mostki, wieś na terenie par. Mąkolno, mająca kaplicę (oratorium) prywatną we dworze szlacheckim s. 219—220.
7. Sępólno i Sampolno, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 22 XII [1765] s. 220—225:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Tomasza ap., wystawiona na miejscu dawnego kościoła par. s. 224.
 - b. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Hieronima w., znajdująca się w lasach majątku Sompolno, a przy niej pustelnik — tercjarz św. Franciszka s. 224.
8. Lubstowo (Maius), wieś. Kościół par. pw. św. Jadwigi ks., wizyt. 23 XI [1765] s. 225—230:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Michała arch., aktualnie spalona, przy której mieszka pustelnik — tercjarz św. Benedykta s. 229.
9. Racięcice, wieś. Parafia w drodze do afiliacji do par. Lubstówek. Kościół par. pw. Narodzenia NMP, wizyt. 26 XII [1765] s. 230—232.
10. Lubstowo Minor i Lubstowko, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1639, konsek. 1 XI 1647 przez sufr. gnieź. Grodeckiego) pw. św. Mateusza, wizyt. 26 XII s. 232—235bis (dekr. ref. wspólny dla Racięcic i Lubstówka).
11. Krąbsko i Kramsko, wieś. Kościół par. (konsek. 1 XII 1601 przez bpa przem. Pstrokońskiego) pw. św. Stanisława b., wizyt. 28 XII s. 235bis—239:
 - a. Jabłkowo, wieś w par. Kramsk, w której znajduje się kaplica (oratorium) prywatna we dworze szlacheckim s. 238.

12. Lichyn, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1728) pw. św. Doroty pm., wizyt. 26 XII s. 239—243.
13. Wąsosze, wieś. Kościół par. (konsekr. 6 XII 1602 przez sufr. gnieź. Gniazdowskiego) pw. św. Mikołaja b., wizyt. 30 XII [1765] s. 243—247.
14. Slesino i Sleszyno, miasto (oppidum). Kościół par. (zbud. przez bpa pozn. Andrzeja z Bnina † 1479) pw. św. Mikołaja b., wizyt. 1 I [1766] s. 247—252.
15. Kazmierz i Kazimierz, miasto (oppidum). Kościół par. (wg tradycji fundowany przez Bolesława Chrobrego) pw. św. Marcina b., wizyt. 2 I s. 252—258:
 - a. Wzmianka o klasztorze Bernardynów w Kazimierzu s. 257.
 - b. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Benedykta m. s. 257.
 - c. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Izabela m. s. 257.
 - d. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Krystyna m. s. 257.
 - e. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Barnaby ap. s. 257.
 - f. Bieniszewo, wieś na terenie par. Kazimierz, gdzie znajduje się klasztor Kamędułów s. 257 (wzmianka).
16. Gosławice, wieś, wygasła prepozytura par. Kościół par. (zbud. przez bpa pozn. Andrzeja Łaskarza † 1426) pw. św. Andrzeja ap., wizyt. 4 I [1766] s. 258—264 (brak końca spraw. wizyt. i całego dekr. ref.).
17. Morzysław, wieś. Nie ma całego spraw. wizyt., a z dekr. ref. jest tylko koniec, odpisany w r. 1822 z II cz. księgi, która pozostała w Gnieźnie, tutaj na nowej s. 265.

Uwaga. Dekanat sompoleński posiada 4 miasta i 108 wsi (s. VIII). Ludności zdolnej do spowiedzi wielkanocnej jest w dekanacie 5.403. Do tej sumy nie wliczono wiernych z par. Racięcice i Wrząca W., których mogło być 200 osób (s. VII).

Miejsc. dziekanem jest ks. Jan Słuszewski, proboszcz par. Ślesin i kanonik kolegiaty kruszwickiej (s. 249, 250).

64

A. OPIS KSIĘGI:

- [1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 64.**
- [2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **generalnej Dekanatu Słupeckiego** (w archidiaconacie gnieźnieńskim), przeprowadzonej w roku **1766**, z upowaznienia arcybiskupa Władysława **Łubieńskiego**¹⁴³, przez kanonika gnieźnieńskiego **Baltazara Pstrokońskiego**¹⁴⁴.
- [3. Daty krańc.] **1766.**
- [4. Opis zewn.] Łac.— 2° (35,6×23,5 cm).— Stron (świeżo policzb. przy grzbiecie rpsu) 64; str. czyste: 60—64.— Oprawa z r. 1974 w płótno.
- [5. Sygn. daw.] **527?** (Inw. 1918, Chodyński, w maszynopisie ks. Maternowskiego).

¹⁴³ Zob. przyp. 50.

¹⁴⁴ Por. przyp. 142.

[6. Uwagi] Objąsnienia umieszczone w poz. 63 dotyczą w dużej mierze nin. księgi.— Omawiany rękopis stanowi brulion akt wizytacyjnych dekanatu słupckiego, wyjętych w r. 1822 z obecnej poz. włocławskiej 63, a pozostających w Gnieźnie pod sygn. E 17.— Jest on wykonany gęściej niż czystopis, a nadto brakuje w nim (pomiędzy s. 24 a 25) opisów kościołów w mieście Słupcy oraz kilku innych parafii.— Do Włocławka dostał się, może z Archiwum Dekanalnego w Słupcy, prawdop. w okresie międzywojennym. Nie był znany ks. S. Chodyńskiemu († 1919), ale dopiero Maternowskiemu († 1942).— Zrazu dołączyłem go do opisanej wyżej poz. 63, na miejsce wypruty w r. 1822 akt czystopisu, dając mu paginację ciągłą z tą sygnaturą. Jednak później, po rozdzieleniu obu rękopisów, skasowałem to stronicowanie, wprowadzając dla brulionu własne. Uważam bowiem, że sygn. gnieźnieńska E 17, mimo rozbicia, ciągle jeszcze stanowi całość z włocławską poz. 63, a niniejszym aktom, jako brulionowi, trzeba nadać sygn. 64.— Jego wartość rzeczowa jest taka sama jak poz. 63.— Akta są zaopatrzone w szczegółową datację odbywania wizytacji, która miała miejsce w ciągu lutego i marca 1766 r.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

1. Kawnica, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 13 II 1766 s. 1—3.
2. Golina, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Jakuba ap., wizyt. 14 II s. 3—6.
3. Mysliborz, wieś. Kościół par. pw. św. Mateusza ap., wizyt. 17 II s. 6—10.
4. Cienin i Cienino, wieś. Kościół par. pw. św. Katarzyny pm., zupełnie zrujnowany (s. 10).
 - a. Kaplica (capella), której tytułu nie zapisano, zastępująca kościół, wizyt. 18 II s. 10—12.
5. Dobrosołowo i Dobrosołów, wieś. Kościół par. (odbud. ok. r. 1748) pw. św. Jakuba ap., wizyt. 20 II s. 13—16:
 - a. Nowawies. Filia par. Dobrosołowo z kościołem pw. św. Stanisława b., wizyt. 20 II s. 15—16.
6. Ostrowite, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1739) pw. św. Szczepana m., wizyt. 21 II s. 17—19.
7. Giewartowo, wieś. Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 22 II s. 19—22:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Rocha w., stojąca w polu s. 21.
 - b. Napruszewo, wieś w par. Giewartów, w której znajduje się kaplica (oratorium) prywatna we dworze szlacheckim s. 21.
8. Młodejowo i Młodejowo, wieś. Kościół par. pw. św. Andrzeja ap., wizyt. 23 II [1766] s. 22—24 (brak końca dekr. ref.).
9. Słupca, miasto (oppidum), prepozytura par. W księdze znajduje się tylko dekret ref. dla tej parafii, zresztą bez początku s. 25—27.

10. Skarboszewo, wieś. Kościół par. pw. Trójcy Św., wizyt. 7 III [1766] s. 27—29.
11. Strzałkowo, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1640, konsekr. 15 X 1645) pw. św. Doroty pm., wizyt. 8 III s. 29—32.
12. Ostrowo, wieś. Kościół par. (konsekr. w r. 1730 przez sufr. gnieź. Kraszkowskiego) pw. Najśw. Maryi P. i św. Mikołaja b., wizyt. 9 III s. 32—35.
13. Powidz, miasto (oppidum). Kościół par. pw. św. Jana Chrzc. i św. Mikołaja b., wizyt. 10 III s. 35—40.
14. Mielzyn i Mielzyn, miasto (oppidum). Kościół par. pw. Wszystkich Świętych, wizyt. 12 III s. 40—44:
 - a. Kaplica (oratorium) publiczna pw. św. Krzyża s. 44.
15. Brudzewo i Brudzew, wieś. Kościół par. pw. św. Marii Magdaleny, wizyt. 13 III s. 44—47.
16. Staw, wieś. Kościół par. pw. św. Jadwigi ks., wizyt. 14 III s. 47—50.
17. Graboszewo i Graboszew, wieś. Kościół par. (zbud. w r. 1353) pw. św. Małgorzaty pm., wizyt. 16 III s. 50—54.
18. Szemborowo i Szemborow, wieś. Kościół par. pw. św. Urszuli pm. i Towarzyszek, wizyt. 18 III s. 54—57:
 - a. Otoczno i Otoczna, wieś na terenie par. Szemborowo, posiadająca kaplicę (oratorium) publiczną pw. św. Mikołaja b., dawniejszy kościół filialny s. 56—57.
19. Odrowąż, wieś. Kościół par. (odbud. w r. 1643) pw. św. Barbary pm., wizyt. 19 III [1766] s. 57—59.

Uwaga. Dekanat słupecki obejmuje 5 miast i 108 wsi. Katolików uprawnionych do spowiedzi wielkanocnej zamieszkuje w nim 9.194, oprócz nie wliczonych w sumie ok. 80 osób z par. Odrowąż (sygn. 63 s. VIII).

Dziekanem dekanatu słupeckiego jest ks. Michał Włostowski, prepozyt miejsc. parafii, proboszcz w Bialkowie w dek. konińskim, kanonik sieradzki (poz. 63 s. 49, 51).

65

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 65.**

[2. Tytuł nad.] Akta wizytacji **generalnej Prepozytury Parafialnej w Piotrkowie Trybunalskim**, przeprowadzonej — z polecenia arcybiskupa Władysława Łubieńskiego¹⁴⁵ — przez prałata Tomasza Szaniawskiego¹⁴⁶ w pierwszej połowie marca 1766 roku.

[3. Daty krańc.] **1766.**

¹⁴⁵ Zob. przyp. 50.

¹⁴⁶ Ks. Tomasz Szaniawski h. Junosza, dr obojga prawa, wtedy kanonik gnieźnieński (od 1767 prałat kanclerz), surogat kurii arcybiskupiej, prepozyt wolsborski, kustosz łowicki, w me znanym bliżej okresie kanonik kol. św. Michała w Krakowie, zm. w r. 1780. (Korytkowski P, IV 60.— Wieteska s. 111.— ADW: AAG. Wiz. 65 s. 3, 36).

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (36,1×23,3 cm).— Stron (świeżo policzb.) 58; str. czyste: 1—2, 56—58.— Oprawa z r. 1974 w płótno.

[5. Sygn. daw.] 161 cz. (Inw. 1918, Chodyński).— № 10 cz. (Spis 1857, Kons. Kal.).

[6. Uwagi] Jest to wizytacja generalna wybranej parafii, podobna do przedstawionych w poz. 61 i 62.— Omawiana księga jest wizytacją całkowitą, łącznie zewnętrzną i wewnętrzną.— Podobnie jak sygn. 62 nie posiada dekretu reformacyjnego, na wpisanie którego pozostawiono wolne miejsce.— Mamy tu do czynienia z czysto pisem akt, wykonanym bardzo starannie (tekst obwiedziony ramką) na papierze ze znakami wodnymi przez nie znanego notariusza.— Sprawozdanie wizytacyjne jest bardzo obszerne.— Strony formalnej odbywania wizytacji dotyczy kopia dokumentu, za pomocą którego prał. Szaniawski powiadamia duchowieństwo i służbę kościołów piotrkowskich o zbliżającej się jego wizytacji (s. 3). W swoim piśmie powołuje się na delegację, którą w tym względzie otrzymał 22 lutego 1766 r. od a-bpa Łubieńskiego (wydaną zapewne też w Skierniewicach).— Odnośnie szczegółów treści sprawozdania warto zwrócić uwagę na dość wysoki tytuł przełożonego kolegium prebendarzy kaplicy św. Krzyża w farze piotrkowskiej, mianowicie prepozyta (s. 27—29) oraz na opis rezydencji prezydenta i wiceprezydenta Trybunału Koronnego (s. 43—44, 45—46).— Szczegółowe przeglądanie treści pozwoliło natrafić na ślady dwóch spalonych w r. 1944 wizytacji gen. archidiaconatu łączycyckiego, mianowicie z ok. r. 1696 — za pontyfikatu kard. Radziejowskiego (s. 5, 10, 11) oraz prał. Oraczowskiego z l. 1754—1755 (s. 6, 23, 24, 32, 34). Do śledzenia dziejów mało znanego oficjałatu i konsystorza w Wolborzu przyda się wzmianka o tamt. oficjale z r. 1654 (s. 20).— Nin. księga, stanowiąca do r. 1974 jedną całość z poz. 60—61 i 66, została przekazana w l. 1821—1822 z Gniezna do Kalisza, skąd po r. 1885 przewieziono ją do Włocławka.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI:

Prał. Szaniawski powiadamia (Skierniewice, 23 lutego 1766 r.) duchowieństwo i służbę kościelną parafii Piotrków o nadchodzącej wizytacji gen., którą zamierza rozpocząć w dniu 3 marca, oraz poleca odpowiednio przygotowanie się do niej — kopia dok. s. 3.

1. Piotrków, miasto (oppidum, civitas), prepozytura par. w nowej postaci (zamiast mansjonarzy — prebendarze). Kościół par. (12 ołtarzy) pw. św. Jakuba ap. i św. Stanisława b. s. 3—55:
 - Kaplica św. Krzyża z kolegium prebendarzy, na którego czele stoi prepozyt s. 18—21, 27—29.
 - a. Konwent Dominikanów s. 31.

- b. Klasztor Franciszkanów Konwentualnych s. 31.
- c. Konwent Bernardynów s. 31.
- d. Kolegium Pijarów s. 31.
- e. Kolegium Jezuitów s. 31.
- f. Konwent Dominikanek s. 31.
- g. Synagoga żydowska s. 31.
- h. Prepozytura szpitalna (eryg. w r. 1539) na Przedmieściu Krakowskim z nową kaplicą, prawdop. pw. św. Krzyża s. 32—34.
- i. Kaplica (oratorium, capella, kościółek) pw. Najśw. Maryi P. (fund. w r. 1373) na Przedmieściu Krakowskim s. 34—35.
- j. Byki, wieś w par. Piotrków, posiadająca kaplicę (oratorium) publiczną s. 35.
- Inwentarz kościoła par., z uwzględnieniem licznych wotów, spisany na polecenie wizytatora 15 III 1766 s. 36—42.
- Opisanie rezydencji księdza prezydenta Trybunału s. 43—44), proboszcza parafii (s. 44—45), księdza wiceprezydenta Trybunału (s. 45—46), prepozyta i prebendarzy kaplicy św. Krzyża (s. 48—50).
- Inwentarze wsi Rakow (s. 51—54) i Świerczowa (s. 55), należących do uposażenia prepozyta par.

66

A. OPIS KSIĘGI:

[1. Sygn. akt.] **AAG. Wiz. 66.**

[2. Tytuł or.] *Visitatio [generalis] Ecclesiae Collegiatae Vielunensis ex delegatione celsissimi & reverendissimi domini, domini Vladislai Alexandri Pomiana Łubna Łubienski¹⁴⁷, Dei & Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae & M.D. Lit[hvaniae] primatis primique principis, abbatis Tynecensis & Paradisiensis, domini loci ordinarij clementissimi, per illum & reverendissimum Ignatium Augustinum Sariusz a Kozierogi Kozierowski¹⁴⁸, Dei & ejusdem Sedis Apostolicae gratia episcopum Adratensem, Mstoviensem & Radomscensem praepositum ac officialem, specialiter deputatum visitatorem, die lunae vigesima tertia mensis iunij anno millesimo septingentesimo sexagesimo sexto inchoata ac sequentibus diebus expedita, per me vero Antonium Cantium Rayszel¹⁴⁹, phliae doctorem, Collegiatae Cureloviensis canonicum, in Czarnca curatum, publicum per Archidiaecesim Gnesnensem notarium fideliter conscripta.*

[3. Daty krańc.] **1766.**

¹⁴⁷ Por. przyp. 50.

¹⁴⁸ Zob. przyp. 134. Bp Kozierowski jest obecnie prepozytem par. Radomsko, a nie posiada takiegoż stanowiska w Małogoszczu. (ADW: AAG. Wiz. 66 s. 1).

¹⁴⁹ Por. przyp. 135.

[4. Opis zewn.] Łac., pol.— 2° (36,2×23,4 cm).— Stron (świeżo po-liczb.) 106; str. czyste: 2, 6, 106.— Oprawa z r. 1974 w płótno. Str. 95—106 przy brzegu głównym w różnym stopniu potłuszczone od topniejącego wosku pieczęci, omówionej w poz. 60 i 61.

[5. Sygn. daw.] 161 cz. (Inw. 1918, Chodyński).— № 10 cz. (Spis 1857, Kons. Kal.).

[6. Uwagi]. Mamy tu do czynienia z wizytacją kolegiaty, podobną do przedstawionej w poz. 60, odbytej przez tego samego wizytatora i opisanej przez tegoż notariusza. Przeprowadzona nadto z polecenia tego samego ordynariusza i wg jednakowej instrukcji, jest ona wizytacją generalną, pełną i czystopisem, sporządzonym bardzo starannie na papierze bez filigranów.— Wizytację przeprowadzono w końcu czerwca 1766 r.— Księga składa się ze sprawozdania wizyt. (s. 3—94) i dekretu ref. (s. 95—105).— Drugi egzemplarz tej wizytacji (sygn. daw. 164 — Inw. 1918, Chodyńskiego) i trzeci egz. jej dekretu ref. (sygn. daw. 108 — Inw. 1918, Chodyńskiego) wydało w r. 1950 Arch. Diec. Włocławskie Kurii Diec. w Częstochowie.— Przepisów przeprowadzania lustracji gen. dotyczą dwa dokumenty, które przynosi omawiana księga: nominacja wizytatora (s. 3—5) oraz instrukcja wizytacyjna, odnosząca się do kolegiaty (s. 7—10).— Na bogatą treść akt składa się opis kapituły, kościoła kolegiackiego, jego wystroju, kolegium wikariuszy i duszpasterstwa. Najważniejszymi elementami są tu: ordynacje i dekrety powizytacyjne, wydane dla kapituły przez arcybiskupów (s. 29—42), katalog książek biblioteki kapitulnej (s. 67—73), wykazy osób zakonnych pięciu klasztorów wieluńskich (s. 83—86).— Do szczegółów już należy informacja o zachowaniu się w księdze 2 pieczęci opł. a-bpa Łubieńskiego (s. 5, 10) i stwierdzenie notariusza, że akta wizytacyjne archidiecezji gnieź., przynajmniej nowsze, znajdowały się nie w Gnieźnie, ale Łowiczu (s. 42).— Nin. poszyt, tworzący do r. 1974 jedną księgę z sygn. 60—61 i 65, przekazano w l. 1821—1822 z Gniezna do Kalisza, a stamtąd po r. 1885 sprowadzono do Włocławka.

B. ZAWARTOŚĆ KSIĘGI.

A-bp W. Łubieński, zwizytowawszy osobiście kolegiaty w Łęczycy, Łowiczu i Uniejowie, do przeprowadzenia wizytacji kolegiaty i kapituły w Wieluniu deleguje (Skierniewice, 22 kwietnia 1766 r.) bpa I. Koziarowskiego, który w ubiegłym roku dobrze się wywiązał z podobnego zadania w Kurzelowie — kopia dok. z podpisem i pieczęcią opł. Łubieńskiego s. 3—5.

„Inquirenda in actu visitationis g[e]n[er]alis Ecclesiae Collegiatae Vielunensis“ — Instrukcja wizytacyjna, podobna jak dla

kolegiaty w Kurzelowie (por. sygn. 60), podpisana przez Łubieńskiego w Skierniewiczach 22 kwietnia 1766 r., obwarowana takąż jego pieczęcią s. 7—10.

- I. Kapituła większa — odpowiedzi na 26 pytań instrukcji wizyt., odnoszące się do różnych spraw 3 prałatów: prepozyt, dziekan i kustosz oraz 4 kanoników s. 3—46:
- Ordynacje wydane dla kapituły przez kard. Fryderyka Jagiellończyka w r. 1495 (s. 29—35) i prym. Jana Łaskiego 1525 (s. 35—37) oraz dekrety reformacyjne, zarządzane przez a-bpa M. Łubieńskiego w r. 1642 (s. 37—39), tegoż w 1644 (s. 39—42) oraz sufr. gnieź. Kraszkowskiego w 1730 (s. 42)¹⁵⁰.

II. Kościół kolegiacki, jego wystrój, inwentarze, niższe duchowieństwo, duszpasterstwo oraz inne świątynie na terenie parafii s. 46—94:

1. Kościół kolegiacki i zarazem parafialny w mieście (oppidum, civitas) Wieluniu (dokąd a-bp Mikołaj Trąba przeniósł w r. 1420 kolegiatę z Rudy) pw. Nawiedzenia NMP i św. Michała arch. (św. Michał był patronem kościoła par. w Wieluniu przed 1420) s. 46—58.
 - Inwentarz zakrystii i wota s. 58—66.
 - Katalog książek Biblioteki Kapitułnej (213 dzieł bez liturgicznych) s. 67—73.
 - Kolegium wikariuszy, na których od r. 1420 ciąży obowiązek duszpasterzowania, oraz rejestr ich dokumentów s. 73—83.
- a. Konwent Augustianów wewnątrz murów miasta — ze spisem zakonników s. 83.
- b. Kolegium Pijarów, także w mieście — z wykazem zakonników s. 83—84.
- c. Klasztor Paulinów na przedmieściu w stronę południa — ze spisem zakonników s. 84.
- d. Konwent Reformatorów na przedmieściu w kierunku zachodnim — z wykazem ojców, kleryków i braci s. 84—85.
- e. Klasztor Bernardynek wewnątrz murów miejskich — ze spisem zakonnic s. 85—86.
- f. Prepozytura szpitalna Św. Ducha poza miastem, z własnym kościołem pod tymże wezw. s. 86—91.
- g. Kaplica (capella) pw. św. Barbary pm., stojąca w polu, przy drodze prowadzącej z Wielunia do wsi Krzyworzeka s. 94.
- h. Dąbrowa, wieś. Filia par. Wieluń z kościołem pw. św. Wawrzyńca m., znajdującym się kiedyś w ręku arian polskich s. 91—92.
- i. Gaszyn, wieś. Filia par. Wieluń z kościołem pw. Najśw. Maryi P. s. 92—94.

III. Dekret reformacyjny wystawiony przez bpa Kozierowskiego, któremu jednak brak zakończenia oraz podpisu i pieczęci wizytatora s. 95—105:

- Bp Kozierowski zatwierdza i powtarza dokument kolegium wikariuszy kolegiaty, odnoszący się do bractwa kapłańskiego oficjałatu wieluńskiego, istniejącego od r. 1635 przy tejże świątyni, wystawiony w r. 1732 s. 103—104.

¹⁵⁰ Ordynacje i dekrety te ogłosił drukiem ks. W. Patykiewicz pt. Statuty kolegiaty rudzko-wieluńskiej (*Rocz. teol.-kanon.* T. 3: 1956 z. 1 s. 357—373).